

ISSN 1987-5789

ეკონომიკა და ბიზნესი

ECONOMICS and BUSINESS
ЭКОНОМИКА и БИЗНЕС

იანვარი-თებერვალი
YANUARY-FEBRUARY
ЯНВАРЬ-ФЕВРАЛЬ

2012

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ეკონომიკისა და პიზნესის ფაკულტეტის საერთაშორისო რეფერირებადი
და რევენგირებადი სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი

International refereed and reviewed scientific and practical journal
of the Faculty of Economics and Business,
Iv. Javakhishvili Tbilisi State University

Международный реферируемый и рецензируемый научно-
практический журнал факультета Экономики и Бизнеса
Тбилисского государственного университета имени Ив.
Джавахишвили

გამოდის 2008 წლის იანვრიდან, ორ თვეში ერთხელ
Published since January, 2008 once in two month
Выходит с Января 2008 года раз в два месяца

რედაქციის მისამართი: თბილისი, უნივერსიტეტის ქ., №1,
თსუ მაღლივი კორპუსი, მე-13 ხართ., ტელ. 230-36-68, 599-10-38-16
e-mail: ebf.journal@tsu.ge

სარედაქციო კოლეგია

რევამ გოგოხია – მთავარი რედაქტორი

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი.

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტები, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორები: **ვლადიმერ პაპავა, ავთანდილ სილაგაძე, ლეო ჩიკავა**.

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორები, პროფესორები: **იური ანანიშვილი, რამაზ აბესაძე, სიმონ გელაშვილი, რევამ გველესიანი, ნუგზარ თოდუა, ირაკლი კოვზანაძე, ეკა ლეკაშვილი, მურთაზ მაღრაძე, მაია მარგველაშვილი, ქეთევან მარშავა, ელგუჯა მექვაბიშვილი, იაკობ მესხია, ნუგზარ პაიჭაძე, სერგო სანაძე, მურმან ტუღაშვილი, მირიან გუხაშვილი, ეთერ ხარაბიშვილი, ელენე ხარაბაძე, რომან ხარბედია, ნოდარ ხადური, თემურ შენგელია, ემზარ ჯგერენაია**.

EDITORIAL BOARD

Revaz Gogokhia – Editor-in-chief Doctor of Economic sciences, professor.

Corresponding members of Georgian National Academy of Sciences, doctors of Economic Sciences: **Vladimer Papava, Avtandil Silagadze, Leo Chikava**.

Doctors of Economic Sciences, professors: **Iuri Ananiashvili, Ramaz Abesadze, Simon Gelashvili, Revaz Gvelesiani, Nugzar Todua, Irakli Kovsanadze, Eka Lekashvili, Murtaz Magradze, Maya Margvelashvili, Ketevan Marshava, Elguja Mekvabiishvili, Iakob Meskhia, Nugzar Paichadze, Sergo Sanadze, Murman Turava, Mirian Tukhashvili, Eter Kharaiashvili, Elene Kharabadze, Roman Kharbedia, Nodar Khaduri, Temur Shengelia, Emzar Jgerenaia**.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Реваз Гогохия – главный редактор, доктор экономических наук, профессор.

Члены-корреспонденты Национальной Академии наук Грузии – **Владимер Папавა, Автандил Силагадзе, Лео Чикава**.

Доктора экономических наук, профессора: **Юрий Ананиашвили, Рамаз Абесадзе, Симон Гелашвили, Реваз Гвелესиანი, Нугзар Тодуа, Ираклий Ковзанадзе, Ека Лекашвили, Муртаз Маградзе, Майя Маргвелашвили, Кетеван Маршава, Злгуджа Мекვაбишвили, Якоб Месхия, Нугзар Пайчадзе, Серго Санадзе, Мурман Турава, Мириан Тухашвили, Етер Хараишвили, Элене Харабадзе, Роман Харбедия, Нодар Хадური, Темур Шенгелия, Эмзар Джгеренаия**.

სარედაქციო კოლეგიის უცხოელი წევრები.

ვოლფგანგ ვენგი – ბერლინის (გერმანია) უნივერსიტეტის პროფესორი, ჰარალდ კუნცი – ბრანდერბურგის (გერმანია) უნივერსიტეტის ეკონომიკური თეორიის კათედრის გამგე, კიმ ტაქსირი – რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, ჯოზეფ ხასიდი – პირეუსის (საბერძნეთი) უნივერსიტეტის ეკონომიკური ფაკულტეტის დეკანი, პროფესორი, ტომას ჰალდმა – ტარტუს (ესტონეთი) უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ადმინისტრირების ფაკულტეტის დეკანი, პროფესორი.

FOREIGN MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD OF ECONOMICS:

Wolfgang Weng – Professor at Berlin University (Germany), Harald Kunz – Head of department of Economic theory at Branderburg University (Germany), Kim Taksir – Academician of Russian Academy of Sciences, Joseph Hassid - Dean of the Faculty of Economics Piraeus University (Greece), Professor, Toomas Haldma – Tartu University’s Dean Faculty of Economics and Business Administration, professor (Estonia).

ИНОСТРАННЫЕ ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Волфганг Венг - Профессор Берлинского Университета (Германия), Кунц Гаралд – зав. кафедрой экономической теории Брандербургского Университета (Германия), Ким Таксир – Академик Российской Академии Наук, Джозеф Хассид – декан экономического факультета Пирейского Университета (Греция), Тоомас Халдма - декан факультета экономики и администрирования бизнеса Университета Тарту (Эстония), профессор.

შინაარსი

საშობაო ეპისტოლე11

ეკონომიკური თეორია და ეკონომიკური პოლიტიკა

ელგუჩა მემვაბიშვილი. დამწვევი განვითარების სტრატეგია და საქართველოს ეკონომიკის მომავალი 25
პაატა კოლუაშვილი, ბაღრი რამიშვილი. მიწა და სახელმწიფო 35
ნაირა ღველაშვილი. ინოვაციური საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირების საზღვარგარეთული გამოცდილება 47
ჩანდრი გარანდია. რეგიონული ინოვაციური პოლიტიკის საკითხისათვის 57
თამარ კბილაძე. საქართველოს ევროკავშირთან ინტეგრაცია საგადასახადო სისტემის სრულყოფა-ჰარმონიზაციას მოითხოვს 67

მიკრო-მაკროეკონომიკა

მურმან ცარციძე,ნათელა ლასაბიძე. შრომის ბაზრის განვითარების პერსპექტივები საქართველოში 77
ნაზირა კაკულია. ეკონომიკური რყევების თეორიები ეკონომიკური კრიზისის ასპექტით 97
ღამით ნიქარაძე. მრავალფეროვანი კომპანიების კონკურენტუნარიანობა გლობალური მასშტაბით 107
Жанна Толордава. Новые направления экономической науки117
მასტანბ ჭარაია. ევრო: რეალობა და პერსპექტივები125

მენეჯმენტი. მარკეტინგი. ტურიზმი

ნუგზარ პაიჭაძე. ადამიანური რესურსების მართვის სპეციალისტთა როლი და მათი მომზადების აუცილებლობა 135

ვლადიმერ ღლონტი, სოფიკო მებრელიშვილი. სამუშაო პალის სშირი გადინების მიზეზები სამომხმარებლო და სასტუმრო ინდუსტრიაში 151

იოსებ მასურაშვილი. ურბანული მენეჯმენტის აქტუალური საკითხები 161

ლამა ლაბაძე, მანია ბრიგოლია, მაკა ჭითანაშა. საქართველოში 7-8 მლნ ტურისტი 2015 წელს - მითი თუ რეალობა 169

კონსტანტინე მებრელიშვილი. მენეჯმენტში კომუნიკაციის მნიშვნელობის ფიზიკური გამოსახვის საკითხისათვის175

მაკა ლევიძე. იმერეთის დაცული ტერიტორიების როლი და მნიშვნელობა 181

სამეცნიერო კონფერენციის ორი საინტერესო ღვე 188

სახელოვან ალამიანთა გაღერა

სწავლულ ეკონომისტთა დიდი დანაკლისი ბიორგი პაპაშა 192

ეკონ. მეცნ. დოქტორი, პროფესორი როინ ქუტიძე 70 წლისაა 196

CONTENTS

Christmas Epistle	11
--------------------------------	-----------

ECONOMIC THEORY AND ECONOMIC POLICY

ELGUJA MEKVABISHVILI. Catching up Development Strategy and the Future of Georgia's Economy	25
PAATA KOGUASHVILI, BADRI RAMISHVILI. Land and the State	35
NAIRA GHVEDASHVILI. Foreign Experience of State Regulation of Innovative Activities	47
JANDRI ZARANDIA. Regarding the Issue of Regional Innovation Policy	57
TAMAR KBILADZE. Integration of Georgia with the European Union requires Harmonization and Improvement of Tax System	67

MICRO-MACROECONOMICS

MURMAN TSARTSIDZE, NATELA LATSABIDZE. The Prospects of Labor Market Development in Georgia	77
NAZIRA KAKULIA. Theories of Economic Fluctuations with Aspects of Economic Crisis	97
DAVIT NIZHARADZE. Competitiveness of Multinational Company on a Global Scale	107
ZHANA TOLORDAVA. New Directions in Economic Science	117
VAKHTANG CHARAIA. Euro: Reality and Perspectives ...	125

MANAGEMENT, MARKETING, TOURISM

Nugzar Paitchadze. The Role of Human Resource Management Specialists and the Necessity to Prepare Them	135
Vladimer Glonti, Sopiko Megrelishvili. The Reasons of Increased Outflow of Workforce from the Hotel and Service Industry	151
Ioseb Masurashvili. Actual Issues of Urban Management ...	161
Lasha Labadze, Maia Grigolia, Maka Tchitanava. 7-8 Million Tourists in Georgia in 2015 - Myth or Reality	169
Konstantine Megrelishvili. Description of Management by Laws of Physics	175
Eka Devidze. The Role and Importance of Imereti Protected Areas	181
Two Interesting Days of the Scientific Conference	188

Gallery of Famous People

A Great Loss for Economists –

Giorgi Papava	192
Doctor of Economic Sciences, Professor	
Roin Kutidze is 70 years old	196

СОДЕРЖАНИЕ

РОЖДЕНСТВЕНСКОЕ ЭПИСТОЛЕ 11

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА

ЭЛГУДЖА МЕКВАБИШВИЛИ. Стратегия догоняющего развития и будущее экономики Грузии 25

ПААТА КОГУАШВИЛИ, БАДРИ РАМИШВИЛИ. Земля и государство 35

НАИРА ГВЕДАШВИЛИ. Заграничный опыт государственного регулирования инновационной деятельности 47

ДЖАНДРИ ЗАРАНДИЯ. К вопросу региональной инновационной политики 57

ТАМАРА КБИЛАДЗЕ. Интеграция Грузии с Эвросоюзом требует усовершенствование – гармонизацию налоговой системы 67

МИКРО-МАКРОЭКОНОМИКА

МУРМАН ЦАРЦИДЗЕ, НАТЕЛА ЛАЦАБИДЗЕ. Перспективы развития рынка труда в Грузии 77

НАЗИРА КАКУЛИЯ. Теории экономических колебаний в аспекте экономических кризисов 97

ДАВИД НИЖАРАДЗЕ. Конкурентноспособность многонациональной компании в глобальном масштабе 107

ЖАННА ТОЛОРДАВА. Новые направления экономической науки 117

ВАХТАНГ ЧАРАИЯ. Эвро: реальность и перспективы ...125

МЕНЕДЖМЕНТ. МАРКЕТИНГ. ТУРИЗМ

НУГЗАР ПАИЧАДЗЕ. Роль специалистов управления человеческих ресурсов и необходимость их подготовки	135
ВЛАДИМИР ГЛОНТИ, СОФИКО МЕГРЕЛИШВИЛИ. Причины частой утечки рабочей силы в потребительской и туристической индустрии	151
ИОСИФ МАСУРАШВИЛИ. Актуальные вопросы урбанного менеджмента	161
ЛАША ЛАБАДЗЕ, МАИЯ ГРИГОЛИЯ, МАКА ЧИТАНАВА. В Грузии 7-8 млн турист в 2015 году – миф или реальность	169
КОНСТАНТИНЕ МЕГРЕЛИШВИЛИ. К вопросу о значении физического изображения коммуникации в менеджменте	175
ЭКА ДЕВИДЗЕ. Роль и значение Имеретинской защищенной территории	181
ДВА ИНТЕРЕСНОГО ДНЯ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ.....	188

ГАЛЕРЕЯ ПРОСЛАВЛЕННЫХ ЛЮДЕЙ

Большая утрата учёных экономистов	
ГЕОРГИ ПАПАВА	192
Доктору экономических наук, профессору	
РОИНУ КУТИДЗЕ 70 лет	196

საშობაო ეპისტოლე

ყოვლადსამღვდელონო მღვდელმთავარნო, მოძღვარნო, დიაკონნო, ბერ-მონაზონნო, ყოველნო სულიერნო შვილნო საქართველოს სამოციქულო ეკლესიისა, ღვთიეკურთხეული ივერიის მკვიდრნო და ჩვენი სამშობლოს საზღვრებს გარეთ მცხოვრებნო თანამემამულენო!

„ამპარტავანთა შემუსრავს ღმერთი,
ხოლო მდაბალთ მონაჩებს მადლს“
(I პეტრე 5.5)

მადლობა უფალს, რომ კვლავ გავხდით ღირსნი, მოგვესმინა ანგელოზთა საოცარი საგალობელი: „დიდება მადალთა შინა ღმერთსა, ქუეყანასა ზედა მშვიდობა და კაცთა შორის სათნოება“ (ლუკა 2.14).

ყოვლადწმიდა სამების მოწყალებით „სიტყვა ხორციელ იქმნა და დაემკვიდრა ჩვენს შორის სავსე მადლითა და ჭეშმარიტებით“ (იოანე 1.14).

ღიას, „დღეს დავითის ქალაქში დაიბადა... მაცხოვარი, რომელიც არის ქრისტე უფალი“ (ლუკა 2.11) და უწოდებენ სახელად ემმანუელს, რაც თარგმანებით ნიშნავს: ჩვენთან არს ღმერთი“ (მათე 1.23).

გიხაროდენ, ერნო, „რაც არ უხილავს თვალს, არ სმენია ყურს და არც კაცს გაუფლია გულში, ის განუმზადა ღმერთმა თავის მოყვარეთ“ (I კორ. 2.7.6).

მაშ, მივეახლოთ მას და თაყვანი ვსცეთ, ვითარცა მწყემსთა ბეთლემისათა და შევწიროთ ძვირფასი ძღვენი, ვითარცა მოგვთა აღმოსავლეთისათა.

იგი მოვიდა ამქვეყნად, რათა მოუხმოს თავის ცხოვართ და აზიაროს ისინი ჭეშმარიტ თავისუფლებასა და ბედნიერებას.

ვინ შეიძლება შემოგვთავაზოს უკეთესი არჩევანი? ანდა რა

შეიძლება იყოს ამაზე მეტად სანუკვარი?!

მაგრამ ამას ბევრი ვერ ხვდება, არამედ მხოლოდ ისინი, რომელნიც სიცოცხლის აზრს სწორად აცნობიერებენ.

საერთოდ, ყოველი გონიერი ადამიანის ცდილობს, პასუხი გასცეს კითხვას, - რისთვის არის ამ ქვეყანაზე და რა უნდა აკეთოს? ეს კი ცხოვრების საზრისის, ანუ სამყაროში თავისი ადგილის, პოვნას გულისხმობს. თუმცა არსებობენ ისეთნიც, რომელნიც ასეთ კითხვას მთელი ცხოვრების მანძილზე არ უსვამენ საკუთარ თავს და მიწიერ ყოფას უმიზნოდ და, შესაბამისად, უაზროდ ამთავრებენ.

საზოგადოების ნაწილი კი თავის მრწამსს, თავის დანიშნულებას საკუთარ წარმოდგენაზე, ან სხვადასხვა თეორიისა და რელიგიის სწავლების საფუძველზე აყალიბებს. მათი ქმედება, რა თქმა უნდა, მოტივირებულია და ხშირად წარმატებულიც ამ ქვეყანაზე, მაგრამ სულის ცხოვნება, რაც ყველაზე მთავარია და არსებითი, ამ გზით ვერ მიიღწევა.

ყველასგან განსხვავებულია ჭეშმარიტ სარწმუნოებაზე დაფუძნებული ცხოვრების საზრისი. მას შეიძლება „ქრისტესმიერი გონება“ ეწოდოს, რადგან იგი, პირველ რიგში, სულიწმიდის მადლმოსილებას გულისხმობს, შემდეგ კი ადამიანურ შესაძლებლობებს.

„ქრისტესმიერი გონის“ შესახებ შეიძლება ითქვას იგივე, რასაც წმიდა პავლე მოციქული ჭეშმარიტ სიყვარულზე წერს, რომ იგი არ ქედმაღლობს, არ ზვობს, არ შურს, არ ეძებს თავისას, არ მრისხანებს, არ განიზრახავს ბოროტს, არ მოიწონებს უსამართლობას, არამედ ჭეშმარიტებით ხარობს, ყველაფერს იფარავს, ყველაფერი სწამს, ყველაფერს ითმენს, ყოველთვის იმედი აქვს.

ამ სულისკვეთებით ცხოვრობდნენ ჩვენი წინაპრები.

ქართული სულის ერთ-ერთი სახასიათო თვისება შოთა რუსთაველმა ასე გამოთქვა: „რასაცა გასცემს შენია, რას არა, დაკარგულია“.

ზოგიერთი ვერ ხვდება მის შინაარსს, რადგან, მიწიერი ლოგიკით, სხვისთვის მიცემული ნივთი თუ ქონება გამცემს აღარ

ეკუთვნის და ეს ნათქვამი, ბუნებრივია, მისთვის გაუგებარია.

არადა, აღნიშნული აფორიზმი შეიცავს ღრმა ქრისტიანულ სწავლებას ადამიანის უკვდავების შესახებ.

მორწმუნეს სწამს, რომ მის მიერ აღსრულებული უანგარო ქველმოქმედება სათნოა ღვთისათვისაც და ადამიანისათვისაც. ამასთან, იცის, რომ რასაც გასცემს ამქვეყნიურ დროებით ყოფაში, მას მარადიულ ცხოვრებაში დაიუნჯებს და ეს არის მიზეზი მისი სულიერი სიხარულისა, ხოლო სადაც არ გასცემს, ბუნებრივია, ის მას მარადიულ ყოფაში მოაკლდება.

ამიტომაც, ქრისტიანული ტრადიციის მიხედვით, მიცვალებულის სულისთვის, ლოცვასთან ერთად, მის სახელზე მოწყალების გაღება აუცილებელია, რაც დიდად შეეწევა გარდაცვლილს.

სწორედ ასეთი აზროვნებიდან მომდინარეობს ქართველი კაცის სტუმართმოყვარეობა, ხელგაშლილობა, თანადგომისა და თავგანწირვის უნარი: ისიც, რომ იგი ყველაზე ძვირფასს, სიცოცხლეს, უშურველად წირავდა მოყვასისა თუ სამშობლოს საკეთილდღეოდ.

ეს დამოკიდებულება იმდენად შეისისხლხორცა ჩვენმა ერმა, რომ იგი მის განუყოფელ თვისებად იქცა.

„ხამს მოყვარე მოყვრისათვის, თავი ჭირსა არ დამრიდად,

გული მისცეს გულისათვის, სიყვარული გზად და ხიდად“, - საუკუნეებია შთამომავლებს დევიზად გადაეცემათ ეს სიტყვები.

ასე იზრდებოდნენ თაობები; რა თქმა უნდა, მათ შორის მუდამ იყვნენ კარიერისა და პირადი კეთილდღეობის სურვილით საკუთარი მეობისა და ქვეყნის ინტერესების ნებაყოფლობით უარყოფელნი და საზოგადოებისათვის ცუდი მაგალითის მიმცემნი, მაგრამ დღემდე სწორედ იმიტომ მოვალწიეთ, რომ ქართველი ხალხის უდიდესი ნაწილი გაჰყვა არა მათ, არამედ ჩვენი ეროვნული მეობისა და სარწმუნოებისათვის თავდადებულებს.

ახლა დრო შეიცვალა, თუმცა ბრძოლა ისევ გრძელდება; განსხვავება კი ისაა, რომ თუ ადრე დაპირისპირებული მხარეების საჯარისო ნაწილები ომობდნენ, ახლა ბრძოლა ადამიანის საზრისის, ანუ აზროვნების წესისთვის, მიმდინარეობს, რაც თანამედროვე

საინფორმაციო ტექნოლოგიებით ხორციელდება;

ძირითადად ამ გზით ვრცელდება ფსევდოკულტურა და ანტირელიგიური ღირებულებათა სისტემები, რომელთა ქვაკუთხედსა და მთავარ მამოძრავებელ ძალას ეგოიზმი წარმოადგენს.

ეგოიზმის წინ წამოწევა კი ხელ უწყობს პიროვნებაში მომხმარებლური და მომხვეჭელური მისწრაფებების განვითარებას, რაც იწვევს საზოგადოების საერთო დეგრადაციას, ხოლო გარემოში – ეკოლოგიურ კატასტროფებს.

უარყოფითი საინფორმაციო ველი ყველაზე მეტად მომავალ თაობაზე მოქმედებს. ისინი ხომ ცხოვრების დიდ ნაწილს ტელევიზორთან და ინტერნეტთან ატარებენ და, ფაქტობრივად, არავენ არის მათი სწორად ფორმირებისათვის ხელისშემწყობი, რადგან სკოლაც და უმაღლესი სასწავლებელიც სათანადოდ ვეღარ ასრულებენ აღმზრდელობით ფუნქციას, არც მშობლებს სცალიათ შვილებისათვის; ეკლესიაც მასთან მისულთა მიმართ ძირითადად აღსარებითა და ზიარებით იფარგლება.

ეს ასე აღარ უნდა გაგრძელდეს და რეალური ნაბიჯები უნდა გადადგმათ მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. ამისთვის კი არსებული ვითარება სწორად უნდა შევაფასოთ.

ფაქტია, რომ ელექტრონული მასმედიით, უარყოფითთან ერთად, ძალიან ბევრი საინტერესო ინფორმაციაც ვრცელდება ყველა სფეროში. ამაშია გლობალიზაციის ერთ-ერთო დადებითი მხარე და სწორედ ეს უნდა გამოვიყენოთ სათანადოდ.

ვფიქრობთ, ამიტომაც კარგად უნდა ავითვისოთ ახალი ტექნოლოგიები და მათი საშუალებებითაც უნდა გავუწინოთ ახალგაზრდებს ღრმა აზროვნების სურვილი, ავისა და კარგის გარჩევის უნარი, გავუღვივოთ ინტერესი სხვადასხვა ქვეყნის ისტორიისა და კულტურისადმი, რათა დააფასონ სხვათა ღირსება და მათგან კეთილი შეითვისონ.

მაგრამ ყოველივე ამას შეძლებს მხოლოდ ის, ვისაც მყარად აქვს ჩამოყალიბებული ეროვნულ-ქრისტიანული საზრისი. ამისთვის კი აუცილებელია, ვასწავლოთ მათ საქართველოს ისტორია და ლიტერატურა, ქართული ფოლკლორი, კულტურა და ჩვენი ქრის-

ტიანული ტრადიციები... ჩვენი უნდა შევქმნათ კონკურენტუნარიანი საინფორმაციო გარემო, რომელიც ზემოაღნიშნულ ფასეულობებს დაეფუძნება და მათ თანამედროვეობასთან შეაზავებს. ეს კი დიდად დაეხმარება ახალგაზრდებს, დამოუკიდებლად გასცენ პასუხი დროის გამოწვევებს.

ამაშია საქართველოს გადარჩენა.

ახლა კი თქვენს ყურადღებას საქართველოს ისტორიაზე შევაჩერებ.

სამწუხაროდ, ჩვენი უძველესი ისტორიის ზოგიერთი საკვანძო საკითხი, რაც ქართველთა წარმომავლობასა და ერის ერთიანობას უკავშირდება, რეალური სახით თანამედროვე საზოგადოებამ ნაკლებად იცის. ამის მიზეზი არის ის, რომ ცარიზმი და საბჭოთა იმპერია ყოველთვის ცდილობდნენ, იგი არაობიექტურად წარმოეჩინათ. მათ არ სურდათ, ჩვენს ხალხში ეროვნულ-პატრიოტული სულისკვეთების გაღვივება, რადგან იგი სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის მოთხოვნის საშიშროებას შეიცავდა. არაობიექტურად მიწოდებული ისტორიის საფუძველზე, სრულიად უკანონოდ და უსამართლოდ შეიქმნა, მაგალითად, ავტონომიები, XX საუკუნის დასაწყისში რუსეთის მიერ დაპყრობილ საქართველოში.

ადრეც მითქვამს, რომ სწორედ ამიტომ, განსაკუთრებულ ცენზურას განიცდიდა ქართული ისტორიოგრაფია, ენათმეცნიერება და სხვა ისეთი მიმართულებები, რომელნიც მსოფლმხედველობის განმსაზღვრელ დარგებად მიიჩნეოდა.

ჩვენს ცნობილ მკვლევარებს დიდი ძალისხმევა და თავდადება დასჭირდათ, რათა ნაწილობრივ მაინც გადაეჩინათ და დღემდე მოეტანათ ჩვენი ერის ისტორიული სიმართლე.

ახლა კი, როდესაც აღსდგა საქართველოს თავისუფლება, აუცილებელია, შეგნებულად დაფარული წარსულის წარმოეჩინა და საქართველოს ობიექტური მატიანის დაწერა უხსოვარი დროიდან დღემდე (აღნიშნულ საკითხზე ბოლო სხდომაზე იმსჯელა წმ. სინოდმა და მიიღო სათანადო გადაწყვეტილება). ამას ჯერ კიდევ XIX-ში და XX-ის დასაწყისში ცდილობდნენ ჩვენი სასიქადულო მამულიშვილნი, მაგრამ მათი ნააზრევი მაშინდელი სახელმწიფო-

ბრივი იდეოლოგიის საპირწონედ, ბუნებრივია, ვერ იქცა.

მაგალითად, გავიხსენოთ წმიდა ილია მართალი, რომელიც ქართველთა ფესვებს უკავშირებს ურარტულ წიადს, რასაც, ალბათ, ისიც განაპირობებდა, რომ ურარტუელთა სამ მთავარ ღვთაებას შორის უპირველესს „ქალდი“ ერქვა.

„ურარტუელნი ქართველთა წინაპარნი ყოფილან, ქართველთა სისხლ-ხორცნი“, - წერს იგი „ქვათა დაღაღში“ და ამ აზრს მისი დროის უცხოელ მეცნიერთა კვლევებითაც ამყარებს.

თავის ცნობილ ნაშრომში, - „ივერიის კულტურული როლი რუსეთის ისტორიაში“, - კათოლიკოს-პატრიარქი კირიონ-იც არაერთხელ აღნიშნავს, რომ ქართველნი შთამომავალნი არიან ქალდეველთა, რომელთაც დიდი წვლილი შეიტანეს უძველესი მსოფლიო ისტორიისა და კულტურის განვითარებაში.

საყურადღებოა, რომ „ქალდი“ დღესაც ჰქვია უძველესი ქართულ კუთხეს ტრაპიზონის მთებში, სადაც ოდითგან ცხოვრობდნენ ლაზები.

„ქალდეად“ ლაზურ-ჭანურ სივრცეს მოიაზრებს დიდი მეცნიერი პავლე ინგოროყვაც.

ამ ტოპონიმთან დაკავშირებით კი პირველი ინფორმაცია ჩვენს წერილობით წყაროებში ლეონტი მროველთან გვხვდება. „ქართლის ცხოვრებაში“ ვკითხულობთ: „კუალად გამოვიდნენ სსუ-ანი ნათესავნი ქალდეველნი და დაეშენეს იგინიცა ქართლს“.

სიტყვა „ქალდიდან“ უნდა იყოს ნაწარმოები ჩვენი ერის ეთნონიმი „ქართიც“, რომელსაც, ალბათ, უფრო ინფორმაციის უქონლობის გამო, მეცნიერთა დიდი ჯგუფი მხოლოდ ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთ საქართველოს აღმნიშვნელად მიიჩნევდა.

სინამდვილეში „ქალდი“ საერთო ქართული სამყაროს, კოლხეთის, ცენტრს, მის გულს ერქვა. გვიანდელ პერიოდში კი, უცხოტომელთა ზეწოდის შედეგად, ამ ცენტრმა ქართული ტომებითვე დასახლებულ ჩრდილო-აღმოსავლეთ რეგიონში, იმავე კულტურის წიადში, გადმოინაცვლა და შეიქმნა ქართლის სამეფო, რომლის სახელწოდებაც, როგორც დიდი ილია ვარაუდობს, სწორედ „ქალდიდან“ მომდინარეობს.

ამდენად, ქალდი – ქართი – ქართლი – ქართველი, ჩვენი ერის ისტორიული გზის, ჩვენი ერთობის გამომხატველი ტერმინებია.

საერთოდ, ეს საკითხი შემდგომ კვლევასა და გაღრმავებას საჭიროებს.

საუკუნეების სიღრმიდან მომდინარე ჩვენმა გენმა გაუძლო ათასი ჯურის გარეშე ძალებისა და სხვადასხვა იმპერიის არაერთ მცდელობას, რომ გავეთიშეთ და დავენაწევრებინეთ; ჩვენ შევძელით, საკადრისი პასუხის გაცემა მათ ვერაგულ ქმედებებზე და დღემდე ერთობითა და ერთსულოვნებით მოვალწიეთ. ჭკვიან მტერსა და უგუნურ მოყვასს დღესაც უნდა ჩვენი გაყოფა, მაგრამ, ღვთის მოწყალებით, ამას ვერ მიაღწევენ. ჩვენ უნდა შევძლოთ, რომ ვიყოთ არა როსტომ ხანის, არამედ ცოტნე დადიანის მემკვიდრენი.

ჩვენი ერის ერთიანობის უნიკალურობა ჩვენს საოცარ მრავალფეროვნებაშია. ყველა კუთხე თავისებურებებით გამოირჩევა: განსხვავებულია მათ სიმღერა, ცეკვა, სამოსი, სამზარეულო, მეტყველება, კილო; მაგრამ ამავე დროს ყოველივე ეს ერთიანი ქართული სულის განუყოფელი ნაწილია.

ხასიათიც განსხვავებული გვაქვს; ზოგი უფრო ფიცხია, ზოგი დინჯი, ზოგი იუმორით სავსეა, ზოგიც მკაცრი, ზოგი სიტყვაძუნწია, ზოგი სიტყვაძრავალი, ზოგი უფრო ალღოიანია, ზოგი კი დამყოლი ბუნებისა და მიამიტი..., მაგრამ ამ სხვაობის მიუხედავად, გვახასიათებს მთავარი საერთო თვისებებიც: სიყვარულის ნიჭი, მაღლიერების განცდა, გულწრფელობა და სიაღაღე...

ჩვენს ერს ყოველთვის ჰქონდა მაღლიერების გრძნობა ღვთისადმი. ამის დადასტურებაა საუკუნეთა მანძილზე, - განსაკუთრებით კი ყველაზე დიდი გაჭირვების ჟამს, - აშენებული ეკლესია-მონასტრების სიმრავლე. ეს განცდა მას ათეისტურმა საშინელმა რეჟიმამაც კი ვერ ჩაუკლა. ამიტომაცაა, რომ ახლა, პოსტსაბჭოთა პერიოდში, მიუხედავად სოციალური, პოლიტიკური და ეკონომიკური ხანგრძლივი კრიზისისა, მიუხედავად გარედან თავსმოსხვეული შეიარაღებული კონფლიქტებისა, ხალხის ძალისხმევით ათასობით ეკლესია-მონასტერი აღდგა და აშენდა, ამჟამად კი ღვთის სადიდებლად და სამადლობლად, მრევლის შესაწირით, შეიქმნა უნიკალური ხატი,

„საქართველოს იმედი“, რომელზეც ჩვენი ეკლესიის ყველა წმიდანი და მსოფლიო მართლმადიდებელი ეკლესიის მნათობნი არიან გამოსახულნი, რათა მათი მეოხებით გადავრჩეთ და გადავრჩეს ჩვენი ქვეყანა; ეს, რა თქმა უნდა, არ ნიშნავს იმას, რომ ჩვენ უფლის წინაშე ვალი მოვიხადეთ და გასაკეთებელი აღარაფერი გვაქვს.

ურწმუნოთა 70-წლიანმა ბატონობამ ჩვენს საზოგადოებას ღრმა კვალი დააჩნია და დაამახინჯა ჩვენი ცხოვრების წესი და აზროვნება; სხვადასხვა სახით ეს დღესაც ვლინდება. მათ შორის მადლიერების განცდასთან მიმართებაშიც.

ღვთისადმი მადლიერების გამოხატვა საჭიროა როგორც მთელი ერისთვის, ისე ცალკეული პიროვნებისთვის, რადგან ასეთი დამოკიდებულება მადლის მოპოვების უმარტივესი და ერთ-ერთი უმთავრესი საშუალებაა.

სახარებაში ვკითხულობთ, რომ განკურნებული ათი კეთროვანიდან მხოლოდ ერთი, სამარიტელი, დაბრუნდა მაცხოვართან მადლობის სათქმელად და ამიტომაც ღირსი გახდა შემოქმედი ღმერთი შეეცნო და ცხონების გზა ეპოვა, ხოლო დანარჩენმა ცხრა განკურნებულმა კეთროვანმა, რომელნიც აბრაამის შთამომავალნი იყვნენ და „სასუფევლის ძედ“ იწოდებოდნენ, უმადურობით დაკარგეს უფალი.

წმიდა მამები გვასწავლიან, რომ საიდუმლო სერობის შემდეგ ღვთის უდიდეს საიდუმლოს ნაზიარებ იუდას გულითადი მადლობა რომ ეთქვა იესო ქრისტესთვის, იმ საშინელ დაცემას თავიდან აიცილებდა. ამიტომაც, იუდა დალატთან ერთად, უმადურობის სიმბოლოდაც მიიჩნევა.

მადლიერების გრძნობა ღვთისაგან გვაქვს მონიჭებული, - წერენ მამები, - და თვით ადამიანური ბუნება გვობიძგებს ასეთი დამოკიდებულება გვქონდეს ჩვენთვის მზრუნველთადმი. შინაური ცხოველები და მხეცებიც კი ავლენენ სიყვარულს კეთილისმყოფელთადმი და რაოდენ გემართებს, ეს განცდა გამოვხატოთ მის მიმართ, რომლისგანაც შეიქმნა ყოველი, რომელმაც მოგვმადლა ქვეყანა „უთვალავი ფერთა“, მოგვანიჭა სიცოცხლე, გონება, თავისუფალი ნება, ჯანმრთელობა, სიყვარულის უნარი, ბედნიერების

განცდა, სამყაროს აღქმა, რომელიც გვითენებს ყოველ დღეს, გვაძლევს საკვებს, სითბოს, ჰაერს, წყალს და, რაც ყველაზე მთავარია, თავისი ჯვარცმისა და მსხვერპლშეწირული სიყვარულის ფასად ბოძებული წარუვალი ნეტარი ცხოვრების შესაძლებლობა.

განა შეიძლება, რომ ყოველ წამს არ ვგრძნობდეთ მის მზრუნველობას, ვიყოთ ყოველივე ამის მომხმარებელი და არ გამოვხატავდეთ მისდამი გულწრფელ მადლიერებას?!

ვიქცევით კი ასე?

ჩვენდა სამარცხვინოდ, ხშირად მადლიერებას, ასე თუ ისე, ადამიანებისადმი უფრო ვიჩენთ, ვიდრე უფლის მიმართ.

მოჩვენებით მადლიერებას კი, როგორც ყველაფერ ფარისევლურს, აზრი არა აქვს და სისაძაგლეა იგი ღვთისა და კაცის წინაშე.

გავიხსენოთ კაენისა და აბელის მაგალითი.

რატომ შეიწირა ღმერთმა აბელის მიერ მიროთმეული სამადლობელი ძღვენი, ხოლო კაენისა – არა?

იმიტომ, რომ აბელმა თავისი ქონების საუკეთესო ნაწილი გაიღო და ეს უფლისადმი მთელი სიწრფოებითა და მადლიერებით გააკეთა, კაენმა კი უგულოდ, მოვალეობის მოხდითა და ამპარტავნებით.

სწორედ ამიტომ განიძარცვა იგი მადლისაგან და დაეუფლა საშინელი შური ძმის მიმართ, შემდეგ კი იძენად დაეცა, რომ ყურად აღარ იღო აღარც შემოქმედის გაფრთხილება: „თუ სიკეთის მქმნელი არა ხარ, ცოდვა ჩასაფრებულია კართან, შენსკენ აქვს მას ღტოლვა, შენ კი იბატონე მასზე“ (დაბ.4.7) და მკვლელობის უსაშინელესი ცოდვის პირველი ჩამდენი გახდა.

ამის მთავარი მიზეზი კი უმადურობა იყო.

უმადურობა ამპარტავანთა, ანუ ყველაზე დიდი და საშინელი ცოდვის მქონეთა, ვერთ-ერთი თვისებაა; მაშინ, როდესაც გულწრფელი მადლიერება თავმდაბლობის გამოხატულებაა და ასეთ ადამიანებს ახასიათებთ.

ღმერთს მადლობა უნდა შევწიროთ ყველაფრისათვის, მათ შორის ავადმყოფობისა და სხვადასხვა განსაცდელთათვის, რადგან

უფლის განგებულებით აღესრულება ყოველი და იგი აუცილებელია ჩვენი სულიერი აღზრდისა და ცხოვნებისათვის.

„ვინც უყვარს უფალს, მასვე ზრდის, ხოლო შოლტით სცემს ყველას, ვისაც ძედ იღებს... და თუ შორს ხართ აღზრდისაგან..., ნაბუშრები ხართ და არა შვილები” (ებრ.126,8), - გვასწავლის პაველ მოციქული.

შეჭირვებისა და მწუხარების მადლიერებით დათმენის საუკეთესო მაგალითია კონსტანტინეპოლის პატრიარქი, წმ. იოანე ოქროპირი.

იგი იყო მსოფლიო ეკლესიის უთვალსაჩინოესი მოღვაწე, გამორჩეული თეოლოგი, მჭერმეტყველი; მისი ნაშრომები დღესაც სამაგიდო წიგნებია ქრისტიანული რელიგიით დაინტერესებულთათვის.

წმ. იოანე ოქროპირი როგორც საზოგადოებაში, ისე სამეფო კარზე უდიდესი სიყვარულითა და ავტორიტეტით სარგებლობდა, მაგრამ შურითა და ცილისწამებით სავსე ადამიანებმა იმდენი შეძლეს, რომ იმპერატორის ბრძანებით პატრიარქობიდან გადააყენეს და უსამართლოდ დევნილი და შეურაცხყოფილი გადასახლებაში გაგზავნეს ჯერ სომხეთში, შემდეგ კი – საქართველოში, კერძოდ, აფხაზეთში, სოფ. კომანში, სადაც აღესრულა კიდევც.

ასეთი დამცირების მიუხედავად, იგი სიცოცხლის ბოლომდე ქრისტეს ერთგულ მხედრად დარჩა და მაცხოვრისა და მოყვასის სიყვარული არასოდეს დაშრებია; პირიქით, აქედან ანუგეშებდა ბიზანტიაში დარჩენილ თავის სამწყსოს და მოუწოდებდა, ნებისმიერ სიტუაციაში მადლიერი ყოფილიყვნენ უფლისა.

სწორედ მას ეკუთვნის ცნობილი სიტყვები: „მადლობა ღმერთს ყველაფრისათვის”, რაც, ფაქტობრივად, პაველ მოციქულის ნათქვამის გამეორებაა: „მადლიერნი იყავით ყველაფრისათვის, რადგან ასეთია თქვენდამი ნება ღმრთისა ქრისტე იესოში”. (I თესალ. 5.18).

ასეთი დამოკიდებულება სულაც არ ნიშნავს იმას, თითქოს მძიმე მდგომარეობას უნდა შევეგუოთ და ხვედრს დავმორჩილდეთ, ანუ ბედისწერის შესახებ არასწორი სწავლება გავიზიაროთ.

არა, მუდამ საჭიროა ლოცვა და სწორი ქმედება, როგორც ბრძანებს უფალი ჩვენი იესო ქრისტე: „ითხოვდით და მოგეცეს თქვენ, ეძიებდეთ და – ჰპოვოთ“ (მათე 7.7) ოღონდ, ამას არ უნდა ახლდეს დრტინვა და მრისხანება, არამედ შემოქმედისადმი ყოველივე მადლიერებით უნდა აღესრულებოდეს და თუ ჩვენი სურვილი იმ ეტაპზე ჩვენი სულისთვის სასარგებლოა, მაცხოვარი აუცილებლად შეისმენს მას.

გავიხსენოთ მართალი იობი, როგორი სიმწვდით, მოთმინებითა და მადლიერებით მიიღო მან თავსდატეხილი დიდი განსაცდელი; სანაცვლოდ კი უფალმა ამქვეყნადვე მრავალწილად დაუბრუნა ქონებაც, დიდებაც და პატივიც.

სამწუხაროდ, ათეისტური აზორვნების გავლენითაა, რომ განსაცდელის დათმენა და მადლიერებით მიღება თანამედროვე საზოგადოების დიდი ნაწილისათვის სრულიად გაუგებარია, რადგან ისინი ასეთი დამოკიდებულების კეთილ შედეგს მიწიერ ყოფაში ვერ ხედავენ და, ამასთან, არ სჯერათ, რომ გარდაცვალების შემდეგ მარადიული სიცოცხლე იწყება. ამიტომაც ესწრაფვიან დიდებასა და კეთილდღეობას ამქვეყნად.

ურწმუნო ადამიანი როდესაც სიკეთეს აკეთებს, ფიქრობს, რომ მხოლოდ იგია მადლიერების ღირსი დამ ას ეკუთვნის სათანადო დაფასება. იგი ვერ აცნობიერებს, რომ ასეთი ქველმოქმედება პირადად მისთვის ახალი დიდი ცოდვის მიზეზი ხდება, რადგან ქება ამპარტანებას უძლიერებს და მის სულს კიდევ უფრო აზიანებს.

ხოლო, როდესაც მორწმუნე აღასრულებს სიკეთეს, ამას უფლის სახელით იქმს და ამასთან, მადლობს შემოქმედს, რომ საშუალება მისცა სხვისთვის სიხარულის მინიჭებისა; ხარობს გაცემით, თუმცა თავს აღსრულებული ქველმოქმედების მხოლოდ გამტარად, საშუალებად აღიქვამს, ამიტომაც ჩრდილში ყოფნას ირჩევს და მადლობას და დიდებას უთმობს ღმერთს.

უფლისა მადლიერებას ყოველდღიური ლოცვებიც გვასწავლის, ხოლო ვინც ჯერ კიდევ ეკლესიურად არ ცხოვრობს და ეს ლოცვები არ იცის, აუცილებელია, გულში მაინც თქვას მადლობა, თუნდაც საჭმლის მიღების შემდეგ; ასეთი მცირედი წრფელი

ქმედებაც კი მადლს მოაპოვებინებს და ცხონების გზას აპოვინებს მას.

ამ თემაზე განსაკუთრებული ყურადღება იმიტომ გავამახვილეთ, რომ მადლიერება უმთავრესი ქრისტიანული სათნოებათაგანია და მასთან დაკავშირებით ჩვენი დამახინჯებული დამოკიდებულებები, აუცილებლად, უნდა გამოვასწოროთ.

მაშინ, როდესაც მოიწევა აღსასრული, „წინასწარმეტყველებანი განქარდებიან, ენები დადუმდებიან და უქმი გახდება ცოდნა“ (1კორ.13.8), როდესაც რწმენაც განხორციელდება და აღსრულდება სასობაც, ადამიანის სულს სასუფეველში მხოლოდ სიყვარულის გრძნობა და მადლიერების განცდა გაჰყვება. იგი ჭეშმარიტი სიყვარულის თანმდევი ამქვეყნიურ ცხოვრებაშიც და მასთან ერთად ზეიმობს მარადიულ ნეტარებაში.

წმ. ამბროსი ოპტინელი წმ. პავლე მოციქულის დარიგების გათვალისწინებით, გამოყოფს ოთხ უმთავრეს სათნოებას და გვასწავლის: 1) იყავით მრავლის დამთმენნი; 2) მარადის ხარობდეთ; 3) მუდამ ილოცეთ; 4) მადლიერნი იყავით ყოველთვის; და ამასთან აღნიშნავს, რომ ამ სათნოებათა მოპოვება ბოლოდან ანუ მადლიერებით უნდა დავიწყოთ, რათა მადლი შევიძინოთ.

მადლი არ იყიდება და არც სხვა საშუალებით გადაეცემა. ნებისმიერმა ჩვენგანმა თვითონ უნდა იღვაწოს, იმდენი მადლი მოიპოვოს, რომ ცხონდეს. ამისთვის კი თავმდაბლობა უპირველესი პირობაა. უფალი ბრძანებს: „ამპარტავანთა შემუსრავს ღმერთი, ხოლო მდაბალთ მოანიჭებს მადლს“ (1პეტრე 5.5).

ამასთან, ადამიანს რაც უფრო მადალი აქვს თანამდებობა და, აქედან გამომდინარე, პასუხისმგებლობა, მადლომოსილებაც მეტი მართებს. მადლომოსილ პიროვნებათა სიმრავლე ქმნის ერის კეთილდღეობას, მადლის სიმცირე კი ხშირად განაპირობებს მის განსაცდელში ყოფნას.

ჩვენი პრობლემების უმეტესობაც მადლის ნაკლებობიდან მომდინარეობს.

მართალია, უღმერთობის ხანა დასრულდა და ხალხი ეკლესიური გახდა, მაგრამ მათი დიდი ნაწილის სარწმუნოება მაინც

ნელ-თბილია, რადგან ყველაფერს გარეგნულად უგულოდ აკეთებენ. ქრისტეს სახელი მხოლოდ გონებასა და ბაგეებზეა, გულში კი ისევ „ძველი კაცი“ სახლობს. ისინი, მართალია, ამბობენ აღსარებას და ასრულებენ საეკლესიო წესებს, მაგრამ, ამავე დროს, მათთვის უცხო არ არის განკითხვა, ცილისწამება, ამპარტავნება, სიცრუე, ეჭვი, უსიყვარულობა, გულგრილობა, სიზარმაცე, შური, მრისხანება...;

დაცემა და ადამიანური სისუსტენი ყველას აქვს, მაგრამ „მორწმუნეთა“ ამ ნაწილისათვის ორმაგი სტანდარტებით ცხოვრება მისაღები გახდა და შეეჩვივნენ ამ მდგომარეობას.

ღმერთისთვის კი ასეთი მიუღებელი არიან და, ბუნებრივია, არც მათი სათხოვარი შეისმინება.

წმიდა იოანე ღვთისმეტყველის გამოცხადებაში ვკითხულობთ: „ვიცი საქმენი შენნი; არც ცივი ხარ და არც ცხელი; ოჰ, ნეტავ ცივი მაინც იყო, ან ცხელი. მაგრამ რაკი ასე ნელ-თბილი ხარ... ამიტომ ამოგანთხევ პირისაგან ჩემისა“ (3.15-16).

ღმერთმა ნუ ქნას ამ მდგომარეობაში დაამთავროს ვინმემ სიცოცხლე.

მაშ, მოვიკრიბოთ შინაგან ძალა, ვისწავლოთ სწორი დამოკიდებულება ღვთისადმი და მოყვასისადმი; დავიწყოთ ყველაზე მარტივით, მადლიერებით. ელემენტარულ სიკეთეზეც კი გულწრფელი მადლიერება გამოვთქვათ, ხოლო კაცთა შორის განსაკუთრებული მადლობა გვმართებს მშობლებისადმი, „რათა კეთილი გვეყოს და დღეგრძელ ვიყოთ ქვეყანასა ზედა“. ასევე უნდა მოვიქცეთ ხანდაზმულთა და გარდაცვლილ წინაპართა მიმართ.

განვაგდოთ ჩვენგან „ძველი კაცი“, გულის კარი გავუღოთ მაცხოვარს; და იგი ჩვენში აუცილებლად დაივანებს. ხოლო როდესაც ეს აღსრულდება, დავინახავთ, რომ ჩვენს შინაგან სამყაროში ყველაფერი ძირფესვიანად შეიცვლება და უფალიც მოგვაგებს თხოვნისამებრ.

საყვარელნი შვილნი, უდიდესი კრძალვით, სიყვარულითა და მადლიერებით განუფინოთ ჩვენი სული, გული და გონება ბეთლემის ბაგასა შინა მწოდ ყრმას, ჩვენს უდიდეს მარადიულ ნუგეშსა და იმედს და შევღაღადოთ უფლის წინაშე ჩვენს საოცარ

მეოხსა და მფარველს, ყოველადწმიდა ღვთისმშობელს:

„მოწყალებისა კარი განგვიღე კურთხეულო ღვთისმშობელო, რათა რომელნი ესე შენ გესავთ, არა დავეცნეთ, არამედ განვერნეთ წინააღმდეგობთა მტერთაგან, რამეთუ შენ ხარ ცხოვრება ნათესავისა ქრისტიანეთასა, ამინ!“

საქართველოში და მის ფარგლებს გარეთ მცხოვრებნი ყოველნი ქართველნი, აფხაზნი, ოსნი და ბერძენნი, რუსნი და უკრაინელები, აზერბაიჯანელები და სომეხნი, ასირიელები და უდინნი..., საქართველოს მკვიდრნი ყველა სხვა ერის წარმომადგენელები, მართლმორწმუნენი, „მოიპოვეთ შეუძვრელი სასუფეველი და იქონიეთ მადლი და „მოადექით თქვენ სიონის მთას და ქალაქს ცოცხალი ღმერთისას, ზეციურ იერუსალიმს და ანგელოზთა უხილავ სიმრავლეს. მოზვიემ საკრებულოს და ცაში ჩაწერილ პირმშოთა ეკლესიას და ახალი აღთქმის შუამდგომელს იესოს“ (ებრ.12. 28, 22-23) და გიხაროდეთ, რამეთუ დღეს იშვა ქრისტე!

სიყვარულით თქვენთვის მლოცველი

ილია II

სრულიად საქართველოს
კათოლიკოს – პატრიარქი

შობა ქრისტესი
თბილისი, 2012 წელი

**დამწვევი განვითარების სტრატეგია და საქართველოს
ეკონომიკის მომავალი**

ელგუჯა მექვაბიშვილი
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

შესავალი

XXI საუკუნის 20-იანი წლების დასაწყისში კვლავ აქტუალურია საქართველოს ეკონომიკის სტრატეგიული განვითარების პრობლემა, რომლის ირგვლივ ქართულ საზოგადოებაში, უპირველეს ყოვლისა, მეცნიერ-ეკონომისტთა შორის საკმაოდ განსხვავებული მოსაზრებები არსებობს. ზოგიერთი მიიჩნევს, რომ ბუნებრივ -კლიმატური პირობებიდან გამომდინარე, პრიორიტეტული მიმართულება ტურიზმისა და ზოგადად მომსახურების სფეროს განვითარებაა. სხვების აზრით, ქვეყნის ხელსაყრელი გეოსტრატეგიული მდგომარეობა მაქსიმალურად უნდა იქნეს გამოყენებული საქართველოს სატრანზიტო ფუნქციის რეალიზებისა და მასთან დაკავშირებული ინფრასტრუქტურის განვითარებისათვის. არც თუ ისე ხშირად გამოითქმის მოსაზრება, რომ საქართველოს ეკონომიკის აღორძინება-განვითარება უნდა დაუკავშირდეს მსოფლიოში მიმდინარე გლობალიზაციისა და ახალი პოსტინდუსტრიული რეალობის ჩამოყალიბების კანონზომიერებებს. ეს უკანასკნელი გულისხმობს არამარტო წარმოების ტექნიკურ-ტექნოლოგიური და ორგანიზაციული საფუძვლების შეცვლას, არამედ მთლიანი საზოგადოებრივი ორგანიზმის ძირეულ გარდაქმნას, ახალი ზნეობრივი ნორმების, სტანდარტების, იდეალების ფორმირებას, ახლებურ აზროვნებას.

განვითარების ვექტორის ძიება რთულ და უსწრაფესად ცვალებად გარემოში, მტკივნეული და მრავალწახნაგოვანი გონებრივი პროცესია, წარმატება ამ საქმეში კი ბევრ ფაქტორთანაა დაკავშირებული. იგი მოითხოვს როგორც ჩვენი ეროვნული ტრადიციების, კულტურის, ისტორიის, თანამედროვე სოციოკულტურული ყოფის, ქართული მენტალიტეტის არქეტიპისა და გენოტიპის, ასევე მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში საზოგადოებრივი ტრანსფორმაციის პროცესში გამოყენებული სტრატეგიების, მათი რეალიზებით მიღებული შედეგების ცოდნის და ეროვნულ ნიადაგზე გადმონერგვის შესაძლებლობათა ანალიზს.

საქართველოს ეკონომიკის სტრატეგიული განვითარების ერთ-ერთი გზის დასაბუთებას ეძღვნება წინმდებრე ნაშრომი.

დამწვევი განვითარების სტრატეგიის არსი

დამწვევი განვითარება (catching up development) ზოგადად, მსოფლიო

ავანგარდის ქვეყნებისაგან იმ ქვეყნების ტექნოლოგიურ-ეკონომიკური და სოციალური ჩამორჩენის დაძლევას გულისხმობს, რომლებიც სხვადასხვა მიზეზის გამო ისტორიული პროცესის რაღაც ეტაპზე განუვითარებელ მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ. ამ პრობლემის კვლევას საკმაოდ ხანგრძლივი ისტორია აქვს. იგი დაიწყო XIX საუკუნის პირველ ნახევარში გერმანელი ეკონომისტის, „გერმანული ისტორიული სკოლის“ წარმომადგენლის ფ. ლისტის მიერ. დამწვევი განვითარების სტრატეგიის რეალიზების მსოფლიო პრაქტიკა რამდენიმე ეტაპს მოიცავს. პირველ ეტაპზე, ანუ სამრეწველო რევოლუციის ეპოქაში დაწინაურებული ქვეყნები იყო ინგლისი და ბელგია. რიგმა ქვეყანამ - საფრანგეთმა, ნიდერლანდებმა, შვეიცარიამ, შვედეთმა, დანიამ დაიწყეს დამწვევი განვითარების სტრატეგიის განხორციელება და XX საუკუნის დასაწყისში განვითარებული მრეწველობის მქონე საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებად გადაიქცნენ. ევროპული სახელმწიფოების გარდა დამწვევი განვითარების პირველ ეშელონში შევიდნენ: აშშ და დიდი ბრიტანეთის ე.წ. „თეთრი დომინიონები“ - კანადა, ავსტრალია და ახალი ზელანდია. XIX საუკუნის ბოლოს და XX საუკუნის დასაწყისში მათ მიემატა მეორე ეშელონის ქვეყნები - გერმანია, რუსეთი, ავსტრია-უნგრეთი, იტალია და აზიური ქვეყანა - იაპონია. ამ ქვეყნებში ინდუსტრიალიზაცია ფორსირებული ტემპებით გამოირჩეოდა, რაც ეკონომიკაში სახელმწიფოს აქტიურმა ჩარევამ განაპირობა. დაჩქარებული ინდუსტრიალიზაცია ზოგიერთ ამ ქვეყანაში ტოტალიტარული რეჟიმების - კომუნისმისა და ფაშიზმის ჩამოყალიბებით დამთავრდა. ამ რეჟიმების მობილიზაციური პოტენციალი ძალიან მაღალი იყო, რამაც ასახვა ჰპოვა ბევრი მნიშვნელოვანი ეკონომიკური მაჩვენებლის არსებით ზრდაში. კერძოდ, 1933-1938 წლებში გერმანიაში სამრეწველო წარმოების მოცულობა 102 %-ით გაიზარდა, ეროვნული შემოსავალი კი გაორმაგდა. სსრ კავშირში 1929 წლიდან (ინდუსტრიალიზაციის დაწყების პერიოდიდან) 1960 წლამდე სამრეწველო წარმოების ზრდის საშუალოწლიური ტემპი შეადგენდა 5,4 %-ს, დასავლეთის ქვეყნებისა კი - 2,7 %-ს¹ აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ზრდის ასეთი მაღალი მაჩვენებლები განპირობებული იყო არა ტოტალიტარულ ქვეყნებში დამკვიდრებული ადმინისტრაციულ-მზრდანებლური სისტემის ეფექტიანი ფუნქციონირებით, არამედ სახელმწიფოს ხელში ქვეყანაში არსებული ყველა მნიშვნელოვანი რესურსის თავმოყრით და მათი ერთი მიმართულებით გამოყენებით. სწორედ ამით აიხსნება ის ფაქტი, რომ ინდუსტრიალიზაციის შიგა წყაროების ამოწურვისა და გარე წყაროების პრაქტიკულად არარსებობის გამო, მოგვიანებით სსრ კავშირში სამრეწველო წარმოების ტემპებმა სისტემატური კლება იწყო. ასე, მაგალითად, 1961-1970 წლებში იგი საშუალოდ შეადგენდა 4,2 %-ს, დასავლეთის ქვეყნებში კი - 5,8 %-ს; 1971-1980 წლებში 2,6

1 Мировая экономика. Главные тенденции за 100 лет. М., 2003. с. 545-546.

%-ს და 3,4 %-ს; 1981-1990 წლებში - 0,7 5-ს და 3,1 %-ს.¹

XX საუკუნის 50-60-იან წლებში დამწვევი განვითარების სტრატეგიის რეალიზებით მნიშვნელოვან ეკონომიკურ შედეგებს მიაღწიეს აზიურმა სახელმწიფოებმა - იაპონიამ, ტაივანმა და სახმრეთ კორეამ. მათ მიერ გატარებული პოლიტიკა გულისხმობდა სხვისი გამოგონებებისა და ნოუ-ჰაუს სამამულო საწარმოებში მასობრივ გამოყენებას, რომლის საფუძველზეც იწარმოებოდა მაღალკონკურენტული პროდუქცია და ხდებოდა მსოფლიო ბაზრების თანდათანობით დაპყრობა. როგორც მსოფლიო ბაზრის ერთ-ერთ ანგარიშშია აღნიშნული: „ეს ქვეყნები იმის იმპორტირებას ახდენდნენ, რაც უკვე იცის დანარჩენმა სამყარომ, ექსპორტირებას კი იმას უკეთებდნენ, რაც ამ დანარჩენ სამყაროს სჭირდება“.²

ამ ქვეყნების წარმატებით შთაგონებულმა ბრიტანელმა ეკონომისტმა ა. გენშენკორნმა (Gerscherkon) შექმნა „ჩამორჩენილობის უპირატესობის კონცეფცია“, რომლის თანახმადაც დამწვევის პოზიციაში მყოფ ქვეყნებს ის უპირატესობები გააჩნია, რომ ახალი ტექნოლოგიების ათვისება მათ გაცილებით უფრო სწრაფად შეუძლიათ, ვიდრე „პიონერმა“ ქვეყნებმა შეძლეს მათი შექმნა. აქედან გამომდინარე, „ღარიბ ქვეყნებს მდიდარი ქვეყნების დაწვევის კარგი შანსები უჩნდება“³ დაასკვნის მეცნიერი.

უფრო მოგვიანებით, XX საუკუნის 70-80-იან წლებში, ლათინური ამერიკის ზოგიერთ ქვეყანაში (ბრაზილია, არგენტინა), აგრეთვე ინდოეთში გამოყენებული იქნა დამწვევი განვითარების მოდელი, რომელსაც უწოდებენ „შიგნით ორიენტირებულ განვითარებას“ (inward looking development). მასში აქცენტი გადატანილია იმპორტზემცვლელი პროდუქციის უპირატეს განვითარებაზე, იმპორტის შეზღუდვასა და სამრეწველო თვითუზრუნველყოფაზე. შიგნით ორიენტირებული განვითარების სტრატეგიის გამოყენება, ჩვენი აზრით, უფრო ეფექტიანია ჭარბი იაფი მუშა ხელით, მდიდარი ბუნებრივი რესურსებით და ეროვნული ბაზრის დიდი მოცულობით გამორჩეული ქვეყნებისათვის. აზიის შედარებით უფრო პატარა ქვეყნებმა - სამხრეთ კორეამ, ტაივანმა, მალაიზიამ, სინგაპურმა აირჩიეს „გარეთ ორიენტირებული განვითარების“ (outward looking development) მოდელი, რომელიც უპირატესობას ანიჭებს პროდუქციის მაღალი კონკურენტუნარიანობის მიღწევას და საერთაშორისო ბაზრების ათვისებას.

მსოფლიო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ დამწვევი განვითარების სტრატეგიის განხორციელებას გააჩნია დადებითი და უარყოფითი მხარეები. პირველის შესახებ ჩვენ ნაწილობრივ უკვე აღვნიშნეთ. რაც შეეხება უარყოფით მხარეს, შესაძლებელია მასთან დაკავშირებული ეკონომიკური

1 იქვე.

2 World Bank. Global Economic Prospects. 2008. Wash, p. 88-89.

3 Gerschenkorn A. Economic Backwardness in Historical Perspective. Cambridge, Mass. 1962. p. 127.

და პოლიტიკური რისკების გამოყოფა. ეკონომიკური რისკი არის ის, რომ შიგნით ორიენტირებული განვითარების დროს მცირდება ეროვნული ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობა და უარესდება სამამულო წარმოების პროდუქციის ხარისხი. ცხოვრებამ დაადასტურა, რომ მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციით განპირობებული კაპიტალის, საქონლის, მომსახურების და სამუშაო ძალის ტრანსაზღვრითი გადაადგილების ბარიერების მოხსნამ, რაც საბოლოო ანგარიშით გლობალური ბაზრის კონკურენტუნარიანობის ჩამოყალიბებით გამოიხატა, ეკონომიკურ ზრდას პრობლემები შეუქმნა სწორედ იმპორტმემცველი პროდუქციის წარმოების უპირატესობის მიმნიჭებელ ქვეყნებში.

დამწვევი განვითარების სტრატეგიიდან გამომდინარე პოლიტიკურ რისკებს ასევე ცხოვრებისეული მაგალითები გვიჩვენებს. წარმატებული მოდერნიზაცია, რომელიც დამწვევი განვითარების სტრატეგიის ქვაკუთხედაა, როგორც წესი, წარმატებით ხორციელდებოდა ავტორიტარული პოლიტიკური რეჟიმების მიერ. სწორედ ეს რეჟიმები ახერხებდა ეროვნული ძალების მობილიზაციას და კი არ გამორიცხავდა, არამედ გულისხმობდა მკაცრი ადმინისტრაციულ-სამართლებრივი მექანიზმების გამოყენებას და რეპრესიებსაც კი პოლიტიკური მოწინააღმდეგეების მიმართ. შესაბამისად, რიგი ქვეყნის (არგენტინა, ჩილე, პერუ, სამხრეთ კორეა და სხვა) წინაშე ეკონომიკური მოდერნიზაციის დამთავრების შემდეგ დღის წესრიგში დგებოდა ავტორიტარული რეჟიმის ნორმალურ დემოკრატიულ ინსტიტუციურ მდგომარეობაში გადაყვანის, ანუ ე.წ. „ინსტიტუციურ მატრიცაში“ მოქცევის რთული ამოცანა, რომელიც კიდევ უფრო მიმდებარა პოსტკომუნისტური ქვეყნებისათვის, მათი ტოტალიტარული წარსულის გათვალისწინებით.

გლობალიზაცია და დამწვევი განვითარების სტრატეგიის მოდიფიკაცია

გლობალიზაციის ეპოქაში დამწვევი განვითარება ახალ თვისებრიობას იძენს. ეს იმით გამოიხატება, რომ მსოფლიო ეკონომიკის ავანგარდული ქვეყნები უკვე შევიდნენ პოსტინდუსტრიული განვითარების ეტაპზე. მათში ჩამოყალიბება დაიწყო ეკონომიკურმა სისტემამ, რომელსაც სხვადასხვა სახელმწოდებით მოიხსენიებენ: „პოსტინდუსტრიული ეკონომიკა“, „ინფორმაციული ეკონომიკა“, „ციფრული ეკონომიკა“, „ცოდნის ეკონომიკა“, „სქელური ეკონომიკა“ და ა.შ.¹ ამ ტიპის ეკონომიკა პოსტინდუსტრიული ცივილიზაციის, ანუ ე.წ. „პოსტმოდერნიტის“ შემადგენელი ნაწილია და ბევრი ნიშნით განსხვავდება მისი წინამორბედი ინდუსტრიული ეკონომიკისაგან.

ინდუსტრიული ეკონომიკის საფუძველია მესამე, მეოთხე და მეხუთე ტექნოლოგიური წყობები, რომელთა პერიოდული ცვლა ხანგრძლივი დროის მანძილზე (XVIII საუკუნის დასაწყისიდან XX-XXI საუკუნეთა მიჯნამდე) გრძელდებოდა. პოსტინდუსტრიული ეკონომიკა ემყარება

1 ე. მექვაბიშვილი. ეკონომიკის გლობალიზაცია: მიმართულებები, გამოწვევები, პერსპექტივები. თბ., 2009, გვ. 94.

ეკონომიკური თეორია და ეკონომიკური პოლიტიკა

მეხუთე წყობის დამამთავრებელ და მეექვსე წყობის დასაწყის ტექნოლოგიებს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ინტენსიურად მიმდინარეობს სამეცნიერო ტექნიკური და ინდუსტრიული ტექნოლოგიების სოციოჰუმანიტარული და კოგნიტური ტექნოლოგიებით შეცვლის პროცესი. ახალ ტექნოლოგიურ საფუძველზე ყალიბდება ვირტუალური და იმავდროულად რეალური ფორმები. ვირტუალურები ისინი არიან თავიანთი მატერიალური ფონდების ერთობლივი მოცულობის თვალსაზრისით, რეალურები კი – ერთობლივი კაპიტალიზაციის დონით. თანდათანობით აღმოცენდება ციფრული, ფინანსური და მასობრივი კულტურის ეკონომიკათა ერთგვარი სიმბიოზი, რომელსაც ერთმა ეკონომისტმა ენამოსწრებულად უწოდა „გეიტსის, სოროსისა და ჰოლივუდის კოქტეილი“¹

პოსტინდუსტრიული ეკონომიკის მთავარი და გადამწყვეტი რესურსია ადამიანის ცოდნა, გამოცდილება, პროფესიონალიზმი, შემოქმედებითი აზროვნების უნარი, რომლებიც შეიძლება გაერთიანდეს ადამიან-კაპიტალის ცნებაში. პოსტინდუსტრიული (მეექვსე) ტექნოლოგიურ წყობას ადევკატური ორგანიზაციული სისტემა გააჩნია, რომელსაც ქსელური ორგანიზაცია ეწოდება. პოსტინდუსტრიული ეკონომიკა გაცილებით უფრო ნაკლებ მატერიალურ და ფინანსურ რესურსებს მოიხმარს, ვიდრე საკუთარი შინაარსით „ნივთობრივ-ენერგეტიკული“ ინდუსტრიული ეკონომიკა. ეკონომიკისა და მთლიანად საზოგადოების ორგანიზაციის ქსელურ მოდელს იმდენად პრინციპული მნიშვნელობა გააჩნია პოსტმოდერნის ეპოქაში, რომ მეცნიერები ხშირად წერენ პოსტინდუსტრიულ ქსელურ ეკონომიკასა და ქსელურ საზოგადოებაზე. ²ქსელურ ეკონომიკას ახასიათებს შემდეგი კანონზომიერებები:

პირველი. ქსელურ ეკონომიკაში შრომის პროდუქტის ფასეულობა გამომდინარეობს მისი მრავალფეროვნებიდან. ეს თეზისი პირდაპირ ეწინააღმდეგება ინდუსტრიული ეკონომიკის შემდეგ ორ ფუნდამენტურ აქსიომას: ა) პროდუქტის ფასეულობას მისი იშვიათობა განსაზღვრავს და ბ) პროდუქტის სიუხვე ამცირებს პროდუქტის ერთეულის ფასეულობას.

მეორე. ქსელური ეკონომიკისათვის დამახასიათებელია დაბალი მუდმივი დანახარჯები. პროდუქტების სწრაფი გავრცელება გაცილებით უფრო აჩქარებს ეკონომიკის ზრდას, ვიდრე ეს შესაძლებელია ინდუსტრიულ ეკონომიკაში.

მესამე. ქსელურ ეკონომიკაში ძალიან მარტივია ნებისმიერი ნაწარმის კოპირება, რის გამოც გაადვილებულია ინვერსიული (უკუ) ფასწარმოქმნის კანონის მოქმედება და ნაწარმი პერმანენტულად იაფდება მისი სრულყოფიდან გამომდინარე. ეს იმას ნიშნავს, რომ ქსელურ ეკონომიკას უზარმაზარი

¹ журн. Экономические стратегии. № 05-06, 2004, с. 27.

² М. Кастельс. Информационная эпоха. М., 2000.

ელგუჯა მემკვიდრეობა

ინვესტიციური პოტენციალი ახასიათებს.

მეოთხე. ქსელურ ეკონომიკაში პროდუქციის ფასეულობა იზრდება მისი რაოდენობის და მასზე მოთხოვნის ზრდასთან ერთად, ღირებულება (ფასი) კი პირიქით, მცირდება.

მეხუთე. ქსელური ეკონომიკისათვის ნიშანდობლივია წარმოების პროცესის მონაწილეთა დაინტერესების ზრდა ერთობლივი საქმიანობისა და ე.წ. „ღია სისტემების“ გამოყენების მიმართ. აქცენტი კეთდება მთლიანად სტრუქტურის ეფექტიანობის ამაღლებაზე ლოკალურ დონეზე მოგების მაქსიმიზაციის ნაცვლად.

მექვსე. ქსელურ ეკონომიკაში ინტენსიურად მიმდინარეობს „მძიმე“ და „მატერიალური“ სუბსტანციების ჩანაცვლება „მსუბუქი“ და „არამატერიალური“ (უპირატესად ინფორმაციული) სუბსტანციებით და წარმოებულ პროდუქტში განუხრელად მატულობს „ინტელექტუალური მდგენელის“ ხვედრითი წონა.

მეშვიდე. ქსელური ეკონომიკისათვის, ბიოლოგიური სისტემების მსგავსად, დამახასიათებელია თვითორგანიზაციისა და თვითგანახლების მექანიზმების აქტიური მოქმედება, რის შედეგადაც მიმდინარეობს ძველი ფორმების კვდომისა და ახალი ფორმების წარმოქმნის ბუნებრივი პროცესი.

მერვე. ქსელურ ეკონომიკაში კოოპერაციული საქმიანობის პროცესში მუდმივად ვითარდება მეურნე სუბიექტების ინდივიდუალური უნარები და შემომქედებითი პოტენციალი, რაც მათი მხრიდან ინოვაციური გადაწყვეტილებების მიღებას უწყობს ხელს.

მეცხრე. ქსელური ეკონომიკა არადარგობრივი, ჰორიზონტალურ კავშირებზე დამყარებული სისტემაა, რომელიც ევოლუციური გზით წარმოიშობა და ვითარდება.

პოსტინდუსტრიული ქსელური ეკონომიკა ხელს უწყობს პრინციპულად ახალი ტიპის სოციალური სტრუქტურის აღმოცენებას, რომლის სისტემაშემქმნელი ბირთვი დაკავშირებულია არამატერიალურ წარმოებასთან (პოსტეკონომიკურ ფასეულობებთან) და წარმოგიდგება ინფორმაციულ-ტელეკომუნიკაციური, დასვენებისა და გართობის ინდუსტრიის, კულტურის, მეცნიერების, განათლების, სოციალური მომსახურების სფეროების მუშაკების, ფინანსისტების, ბანკირების, იურისტების ერთობლიობის სახით.

ამრიგად, კაცობრიობის ზოგადცივილიზაციური განვითარების კონტექსტით, დღის წესრიგში დგას მეცნიერული პარადიგმის შეცვლის ამოცანა. ინდუსტრიულმა მეცნიერულმა პარადიგმამ მთლიანად ამოწურა საკუთარი შემეცნებითი და პროგნოსტიკური პოტენციალი. შესაბამისად, ინტენსიურად მიმდინარეობს მსოფლიოში შექმნილი ახალი რეალობის ადეკვატური პოსტინდუსტრიული მეცნიერული პარადიგმის ჩამოყალიბების პროცესი, რომელიც ემყარება შემდეგ უმნიშვნელოვანეს ფუნდამენტურ

პრინციპებს:

- ტექნიკის, ტექნოლოგიების ჰუმანიზაცია, ეკოლოგიზაცია და დემილიტარიზაცია;
- ადამიანის, მისი სულიერი ფასეულობების პრიმატი მატერიალურ ღირებულებებზე;
- ინდივიდებს, ქვეყნებსა და ცივილიზაციებს შორის დიალოგის, თანამშრომლობისა და კოოპერირების პრიორიტეტი კონკურენციასა და ურთიერთდაპირისპირებაზე.

ახალი მეცნიერული პარადიგმის საბოლოო მიზანია ჰუმანურ-ნოოსფერული, პოსტინდუსტრიული (პოსტეკონომიკური) მსოფლიო ცივილიზაციის ფორმირება. ეს არის სოციუმის ის იდეალური მდგომარეობა, რომლისკენაც მოძრაობა განსაზღვრავს საზოგადოების გრძელვადიან ეკონომიკურ, სოციალურ, მორალურ, ინტელექტუალურ და ასე შემდეგ პროგრესს.

ინოვაციური გარღვევის სტრატეგია საქართველოს ეკონომიკაში.

საქართველოში წლების მანძილზე ტარდებოდა და ტარდება ინერციულ-საბაზრო ეკონომიკური პოლიტიკა, რომელიც ემყარება საბაზრო ფუნდამენტალიზმისა და ლიბერტარიანელობის იდეოლოგიას, აღიარებს ბაზრის „ყოვლისშემძლეობას“ და კატეგორიულად მოითხოვს სახელმწიფოს ეკონომიკური როლის მაქსიმალურად შეზღუდვას. ამის დამადასტურებელი მრავალი მაგალითი არსებობს. გავიხსენოთ, თუნდაც ქართული ეკონომიკური რეფორმების „მამად“ შერაცხული კ. ბენდუქიძის ცნობილი გამონათქვამი ეკონომიკის სამინისტროს გაუქმების შესახებ; მისივე ინიციატივითა და უშუალო მონაწილეობით, ანტიმონოპოლიური სამსახურის დანგრევა; სახელმწიფო სტატისტიკური სამსახურის როლის უკიდურესი დაკნინება; საქართველოს ეროვნული ბანკის გაუქმებაზე მუდმივი პედალირება ქართველ ლიბერტარიანელთა მხრიდან...

ფაქტობრივად, სახეზეა პროგრესული სამყაროს განვითარების მაგისტრალური მიმართულებების საპირისპირო მოძრაობა კაპიტალის თავდაპირველი დაგროვებისაკენ, „ველური კაპიტალიზმის“ პრინციპების დამკვიდრებისაკენ, ბაზრის ძალების სტიქიური თამაშისაკენ, საზოგადოებაში სოციალურ-ეკონომიკური უთანასწორობის უკიდურესი გაღრმავებისაკენ. ეს არის არაპერსპექტიული გზა, რომელიც ეჭვის ქვეშ აყენებს არამართო ქვეყნის ეკონომიკის წარმატებით განვითარების შესაძლებლობას, არამედ ეროვნულ სახელმწიფოებრივ უსაფრთხოებასაც.

არსებული სიტუაციიდან გამოსავალი, ჩვენი აზრით, მხოლოდ ერთია – ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ვექტორის მკვეთრი შეცვლა – საზოგადოების ჯანსაღი ძალების მაქსიმალური კონსოლიდაციით ინერციულ

საბაზრო მოდელიდან ინოვაციურ ტექნოლოგიური გარღვევის სტრატეგიაზე გადასვლა, რომლის რეალიზების შედეგად მაქსიმალურად შემჭიდროებულ დროში მოვახერხებთ უმნიშვნელოვანესი ტექნიკურ-ტექნოლოგიური, ეკონომიკური და სოციალური პარამეტრების მიხედვით მსოფლიო ავანგარდის ქვეყნებთან მაქსიმალურად მიახლოებას. რა თქმა უნდა, ეს უადრესად რთული და ამბიციური ამოცანაა, მაგრამ დარწმუნებით შეიძლება ითქვას, რომ სწორი ეკონომიკური პოლიტიკის გატარებით მისი გადაჭრა სავსებით შესაძლებელია. მიზნის მისაღწევად უნდა გამოვიყენოთ არამარტო ჩვენი ძლიერი მხარეები, (საუკუნეთა სიღრმიდან მომდინარე ქართველი კაცის ტრადიციული სიყვარული მეცნიერებისა და განათლების მიმართ, საქართველოში ჯერ კიდევ შემორჩენილი და მსოფლიოში მიმოფანტული ქართული ინტელექტუალური პოტენციალი), არამედ ჩვენი სისუსტეებიც (ძირითადი კაპიტალის სიძველე და მისი ფიზიკური ცვეთის კრიტიკული დონე; პოსტკომუნისტურ გარდამავალ პერიოდში ქვეყნის მთლიანი დეინდუსტრიალიზაცია, მასობრივი სამრეწველო წარმოებისათვის აუცილებელი რესურსების სიმცირე და ა.შ.), რომლებიც ენერგიული, სწრაფი, გაბედული და არაორდინარული გადაწყვეტილებების სტიმულად და მამასადამე, მომავალი სიძლიერის წყაროდ უნდა ვაქციოთ. ქვეყნის რეინდუსტრიალიზაცია (ანუ როგორც ახლა უწოდებენ – მოდერნიზაცია), ჩვენი ღრმა რწმენით, უპერსპექტივაა. მას მხოლოდ შეუძლია ქვეყნის ეკონომიკა ინერციული მოდელის ჩარჩოებში სამუდამო ფუნქციონირებისათვის გაწიროს. უნდა დავივიწყოთ, რომ არსებობს დამწვევი განვითარება (დამწვევი ინდუსტრიალიზაცია) და მთლიანად გადავერთოთ დამწვევ პოსტინდუსტრიალიზაციაზე. უნდა შევქმნათ არა უპირატესად ბუნებრივი და შრომითი რესურსების გამოყენებაზე დამყარებული ინდუსტრიული ეკონომიკა, არამედ ცოდნის ეკონომიკა, რომლისთვისაც ცოდნის და ინფორმაციის წარმოება ისეთივე პროცესია, როგორც ინდუსტრიული ეკონომიკისათვის თუჯისა და ფოლადის გამოდნობა, ავტომობილებისა და კომპიუტერების წარმოება.

ამ ტიპის ეკონომიკის ჩამოყალიბებას ესაჭიროება ეროვნული ინოვაციური სისტემა შესაბამისი ინფრასტრუქტურით. ინოვაციურ სისტემაში ჩართული უნდა იქნეს თანამედროვე ნაწი და ბიოტექნოლოგიები, გენური ინჟინერია, ტელეკომუნიკაციური და ინფორმაციული ტექნოლოგიების ურთიერთშერწყმის გზით ჩამოყალიბებული ინფოტელეკომუნიკაციური სისტემები. აუცილებელია მეცნიერებათმცვედი და ტექნოლოგიათმცვედი პროცესების წარმოებაზე რესურსების კონცენტრაცია და მაღალტექნოლოგიური, ინოვაციური პროდუქტების გლობალურ ბაზარზე საკუთარი, თუნდაც, პატარა ნიშის დაკავება. აღნიშნულთან დაკავშირებით, ვვიჩირობთ საინტერესოა გლობალური ბაზრის შესახებ რამდენიმე მონაცემის მოყვანა. ამჟამად (2009 წ) ამ ბაზრის მაღალტექნოლოგიური პროდუქტთა სეგმენტი შეფასებულია

3,4 ტრლნ აშშ დოლარად, სათბობ ენერგეტიკული რესურსის კი – 0,9 ტრლნ დოლარად. პროგნოზული მონაცემებით, მომდევნო 8–10 წლის მანძილზე პირველი სეგმენტის მოცულობა გაიზრდება 10–12 ტრლნ, ხოლო მეორისა 1,2–1,3 ტრლნ დოლარამდე¹ ეს მონაცემები ნათელ წარმოდგენას გვაძლევს მაღალტექნოლოგიური პროდუქციის ბაზრის უდიდეს შესაძლებლობებზე. ინოვაციურ–ტექნოლოგიური სტრატეგიების რეალიზება მოითხოვს შემდეგი კონკრეტული ამოცანების გადაწყვეტას: ძირითადი კაპიტალის განახლების ტემპის მკვეთრი გაზრდა; ინვესტიციების ინოვაციური დაგროვების უზრუნველყოფა, ეკონომიკის სამომხმარებლო და ინოვაციური სექტორების პრიორიტეტული განვითარება, ქვეყნის სასურსათო დამოუკიდებლობის ხარისხის ამაღლება; სამეცნიერო პოტენციალის რესტრუქტურირება; მეცნიერების, უმაღლესი განათლების და ინოვაციაზე ორიენტირებული ბიზნესის ინტეგრირება (ყველაფერი იდეებიდან იწყება, ფუნდამენტურ მეცნიერებაშიზიბადება და შემდეგ გადარაიქმნება ტექნოლოგებად); ინოვაციური სექტორის შექმნისათვის აუცილებელი ორგანიზაციული, ფინანსურ–ეკონომიკური, სამართლებრივი მექანიზმების ამოქმედება, სამეცნიერო კვლევითი და საცდელ–საკონსტრუქტორო სამუშაოების საგადასახადო სტიმულირება; ინოვაციური პროექტების ნაწილის სახელმწიფო დაფინანსება და კერძო დაფინანსებაზე გარანტიების გაცემა; სამეცნიერო კვლევებისა და დამუშავებების კომერციალიზაციის ახალი მეთოდების ათვისება.

ქვეყნის განვითარების მაღალტექნოლოგიური ინოვაციური სცენარის განხორციელება შეუძლებელია სახელმწიფოს აქტიური მონაწილეობის გარეშე. სახელმწიფომ, ერთი მხრივ, უნდა იტვირთოს პოსტინდუსტრიული ინფრასტრუქტურის შექმნის დანახარჯების სიმძიმე, მეორე მხრივ კი, მაქსიმალურად წახალისოს კერძო ბიზნესი ამ უმნიშვნელოვანეს სფეროში ინვესტიციების ჩასადებად.

აუცილებელია მთავრობის სტრუქტურაში შეიქმნას ინოვაციური პროცესის წარმართვისა და რეგულირების სტრუქტურა, რომელიც სხვა დაინტერესებულ ორგანიზაციებთან ერთად ჩამოაყალიბებს ინოვაციური სფეროს პროგნოზირებისა და განვითარების გრძელვადიან, საშუალო–ვადიან და მოკლევადიან პროგრამებს. გრძელვადიანი პროგრამის ძირითად მიზნად უნდა დაისახოს საქართველოს პოსტინდუსტრიულ ქვეყნად ეტაპობრივი გადაქცევა, რომელიც რამდენიმე საფეხურისაგან შედგება. პირველ საფეხურზე ჩამოყალიბდება ინფორმაციული საზოგადოების საფუძვლები. მეორე საფეხურზე უზრუნველყოფილი იქნება ინფორმაციული საზოგადოების განვითარება და ცოდნის საზოგადოებად მისი ტრანსფორმაცია. მესამე საფეხურზე, პროცესის დასრულების შედეგად, მივიღებთ საზოგადოებას, რომლის განმსაზღვრელი პრინციპი იქნება ცოდნის წარმოება და მოხმარება.

¹ журн. Экономические стратегии. 2009, № 03, с. 77.

დასკვნა

ამრიგად, მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაში განხორციელებული ეკონომიკის განვითარების სტრატეგიების, გლობალურ ეკონომიკაში ჩამოყალიბებული კანონზომიერებებისა და საქართველოს წინაშე მდგარი ამოცანების ანალიზი შემდეგი დასკვნის საშუალებას იძლევა: გრძელვადიან პერიოდში ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკის ეფექტიანი განვითარება, მის საფუძველზე მოქალაქეთა ცხოვრების ხარისხის მკვეთრი ამაღლება, გლობალური კონკურენტუნარიანობის მიღწევა და ცივილიზებულ სამყაროში ღირსეული ადგილის დაკავება უშუალოდაა დაკავშირებული ტექნოლოგიური გარღვევის განხორციელებასა და მაღალტექნოლოგიური, მეცნიერებადტევადი ინოვაციური ეკონომიკის ჩამოყალიბებასთან. მეცნიერულად დასაბუთებული სწორი პოლიტიკის არსებობა, მისი განხორციელების პროცესში მეცნიერთა, პოლიტიკოსთა და ბიზნესმენტა სტრატეგიული თანამშრომლობა კი ამ პროცესის წარმატებით განხორციელების აუცილებელი პირობაა.

Catching up Development Strategy and the Future of Georgia's Economy

E. Mekvabishvili

The article discusses the essence of catching up development strategy and practical experience in implementation of this strategy in different countries. It shows its advantages and disadvantages, describes the necessity, causes and essence of modification of the catching up development strategy under globalization and in terms of postindustrial modernization. The article defines the main direction of long-term development of Georgia's economy – creation and functioning of knowledge economy by technological-innovative breakthrough and postindustrial catching up development.

მინა და სახელმწიფო

პაბატა კოლუაშვილი,
ივ. ჯავახიშვილის სახ. თსუ-ის მოწვეული
პროფესორი, ეკონ. მეცნ. დოქტორი,
ბაღრი რამიშვილი,
თსუ სრული პროფესორი, ეკონ. აკად. დოქტორი

საქართველო პირველ მიწათმოქმედთა („გეორგოს“ ბერძნულად „მიწათმოქმედს“ ნიშნავს) ქვეყანაა და ჩვენი წარსული და მომავალი გაპირობებული და გაშინაარსებულია მიწასთან დაკავშირებული რელიგიური, ნაციონალური თუ ემოციური საწყისებით. ყოველივე ამან განაპირობა ქართველთა განსხვავებული ჩვევები, სურვილები და მისწრაფებები ამქვეყნიურ ცხოვრებაში, რაც მიწასთან მარადიული ურთიერთობის თავისებურებებიდან გამომდინარეობს.

მიწა ერისთვის მისი სახელმწიფო ტერიტორია, სასიცოცხლოდ აუცილებელი ბაზაა, რომელიც არსებითად განსაზღვრავს ქვეყნის პოლიტიკური და ეკონომიკური დამოუკიდებლობის ხარისხს და ფაქტობრივად წარმოადგენს მოცემულ სივრცეში ერის არსებობისა და შემოქმედების აუცილებელ პირობას.

როგორც ცნობილია, ნებისმიერ ქვეყანაში მოსახლეობის ცხოვრების დონე რესურსული პოტენციალის რაოდენობრივ-ხარისხობრივ მაჩვენებლებზე და მის გონივრულ გამოყენებაზეა დამოკიდებული. რესურსულ პოტენციალში მიწას როგორც უვადო ეკონომიკურ აქტივს, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. მისი წილი ქვეყნის მთლიან ნივთობრივ სიმდიდრეში დამოკიდებულია, ერთი მხრივ, მიწის რაოდენობრივ-ხარისხობრივ მახასიათებლებზე, ხოლო მეორე მხრივ, ქვეყანაში არსებული კაპიტალის რაოდენობასა და სტრუქტურაზე. აღნიშნულიდან გამომდინარე, განვითარებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნების ნი-

ვთობრივი სიმდიდრის შემადგენლობაში მიწის წილი, როგორც წესი, დაბალია და პირიქით. აშშ-ის კაპიტალის და მიწის ღირებულება 1985 წელს 12.5 ტრლნ დოლარად იყო შეფასებული, რომელშიც მიწის წილი მხოლოდ 18%-ს შეადგენდა, ხოლო საქართველოში გაეროს სპეციალური მეთოდით გაანგარიშებული ნივთობრივი სიმდიდრე 1990 წელს სულ 275 მლრდ დოლარის ტოლფასი იყო, რომელშიც მიწას 54.3% ეკავა. უდავოა ისიც, რომ, სხვა თანაბარ პირობებში, რაც მეტი ნივთობრივი სიმდიდრე გააჩნია ქვეყანას, მით უფრო მეტი მშპ-ის წარმოება შეუძლია მოსახლეობის ერთ სულზე გაანგარიშებით. მართალია, დღეს მიწა როგორც წარმოების ძირითადი საშუალება, აღარ განიხილება ერთადერთ „სიმდიდრის დედად“, მაგრამ ფაქტია, რომ ის არის და დიდხანს დარჩება „არსობის პურის“ მოპოვების უალტერნატივო საშუალებად.¹

ამჟამად პლანეტაზე მიწის ერთი ნაგლეჯიც კი არ არის თავისუფალი და თუ გადავხედავთ თანამედროვე კონფლიქტების უმრავლესობას, მათი მიზეზი სწორედ ტერიტორიული დავაა. ზოგჯერ ომი მიმდინარეობს სულ რამდენიმე კვ. კმ-ის (მაგალითად, ახლახან ამტყდარი კონფლიქტი ტაილანდსა და კამბოჯას შორის) გამო. ვითარებას ართულებს ნიადაგის ეროზიის პროცესი, რაც უკანასკნელ პერიოდში, ანთროპოგენური ექსპანსიისა და კლიმატური ცვლილებების ფონზე, კრიტიკულ ფაზაში შევიდა. ცნობილია, რომ ნიადაგის ნაყოფიერი ფენის ჰუმუსის ფორმირებას 2-7 ათასი წელი სჭირდება, ხოლო დაჩქარებული ეროზიის პირობებში კი, რასაც ძირითადად ადამიანის ფაქტორი იწვევს, ეს ფენა შეიძლება 10-30 წელიწადში სრულიად განადგურდეს. ამასთან, ისტორიას ახსოვს ფაქტები, როდესაც ძლიერ წვიმას ან ქარიშხალს ერთ დღეშიც კი მოუსპია ნაყოფიერი ნიადაგები. საქართველოში ეროზიის ზემოქმედებას განიცდის 1 მლნ ჰა-ზე მეტი სოფლის მეურნეობის სავარგული. XX საუკუნის 80-იანი წლების მონაცემებით, წყლისმიერი ეროზიის საზიანო მოქმედებას განიცდიდა 230 ათასი, ხოლო, ქარის-

¹ პ. კოლუაშვილი, გ. ზიბზიბაძე, მიწა – ერის არსებობისა და შემოქმედების აუცილებელი სივრცე, ურნ. „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, 2010, №12.

მიერს – 110 ათასი ჰა სახნავ-სათესი ფართობი, რაც განაპირობებდა აგროპროდუქციის მოსავლის 13-ზე მეტის დანაკარგს.¹

სოფლის მეურნეობის სავარგულები სულ უფრო ნაკლები რჩება, სადღეისოდ დედამიწის ხმელეთის სასოფლო-სამეურნეო ათვისება 30%-ს მიუახლოვდა და თუ არ ჩავთვლით უდაბნოების ათვისების ჯერ-ჯერობით უპერსპექტივო შესაძლებლობას, შეიძლება ითქვას, რომ ამ მხრივ რეზერვები ამოწურულია. უახლოეს წლებში სოფლის მეურნეობის სავარგულები კაცობრიობის უმთავრეს რესურსად იქცევა, რასაც შემდეგი მონაცემებიც ადასტურებს: 2000 წელს მსოფლიოს მოსახლეობა დაახლოებით 6 მლრდ ადამიანი, ხოლო სოფლის მეურნეობის სავარგული კი 4,94 მლრდ ჰა იყო, ანუ პლანეტის მოსახლეობის ერთ სულზე დაახლოებით 0,82 ჰა მოდიოდა, 2008 წლისათვის კი მოსახლეობა დაახლოებით 6,7 მლრდ-მდე გაიზარდა, სოფლის მეურნეობის სავარგულები კი 4,88 მლრდ ჰა-მდე, ხოლო მოსახლეობის ერთ სულზე კი – 0,73 ჰა-მდე შემცირდა. დემოგრაფიის პროგნოზების თანახმად, 2050 წლისათვის დედამიწაზე იცხოვრებს დაახლოებით 9,5 მლრდ ადამიანი. თუ აქვე გავითვალისწინებთ სოფლის მეურნეობის სავარგულების შემცირების ტემპს, მივიღებთ, რომ ამ თარიღისათვის დედამიწის მოსახლეობის ერთ სულზე 0,5 ჰა-ზე ნაკლები სავარგული მოვა. ზემოთ მოყვანილ მანკეებლებში ერთიანად იყო გაანალიზებული ყველა სახეობის სავარგული, თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ მსოფლიოში ზოგან წყლის დეფიციტია, ზოგან კი – პირიქით, აგრეთვე, მზის ენერჯით სავარგულების უზრუნველყოფის მანკეებლებს, კიდევ უფრო მძიმე სურათს მივიღებთ, რადგან მაღალი ხარისხის სავარგულები გაცილებით მცირე რაოდენობით რჩება ამჟამად ჩვენს პლანეტაზე.

ქვეყნებს, რომლებსაც გააჩნიათ მიწის როგორც წარმოების ძირითადი საშუალების, მაქსიმალური უკუგებით გამოყენების აგრარული პოლიტიკა, როგორც წესი, გადაწყვეტილი აქვთ საკუთარი ქვეყნის სასურსათო უშიშროების პრობლემა. მათ რიცხვშია აშშ, ევროკავშირის ქვეყნები, კანადა, ავსტრალია და

¹ გ. მარგველაშვილი, პ. კოდუაშვილი, გადავარჩინოთ ნიადაგი – ჩვენი მარჩენალი და ეროვნული სიმდიდრე, ჟურნ. „ახალი ეკონომისტი“, 2011. №1.

სხვა, რომლებიც გადაიწყვეტ როლს თამაშობენ სურსათის მსოფლიო ბაზრის ფორმირებასა და კონიუნქტურის განსაზღვრაში.

მსოფლიოში სურსათის მოხმარება უკანასკნელ წლებში მკვეთრად მატულობს, რისი მიზეზიც, გარდა დედამიწის მოსახლეობის ზრდისა, არის ზოგიერთ ქვეყანაში ეკონომიკური და შესაბამისად სოციალური განვითარების დონის მკვეთრი მატება. ერთი მხრივ, იზრდება სურსათის მოხმარების რაოდენობრივი მაჩვენებლები, მეორე მხრივ კი, უმჯობესდება მოხმარებული სურსათის სტრუქტურა, რაც თავის მხრივ იწვევს რაოდენობრივ ზრდას. ამ მხრივ თანამედროვე მსოფლიოში აშკარად გამოირჩევა ჩინეთი და ინდოეთი. მათზე მსოფლიოს მოსახლეობის დაახლოებით 36%, ხოლო სავარგულები 14% მოდის. ორივე ქვეყანაში მაქსიმალურად არის გამოყენებული მიწა სასოფლო-სამეურნეო მიზნებისთვის, ხოლო ნიადაგის ეროზიის და ურბანიზაციის პროცესის გამო, სავარგულები ფართობი კლებით ხასიათდება. მაგალითად, ჩინეთში 2000 წლისათვის იყო დაახლოებით 532,2 მლნ ჰა სავარგული, ინდოეთში კი – 182,6 მლნ ჰა. 2008 წლისათვის ორივე ქვეყანაში ეს მაჩვენებელი შესაბამისად – 522,5 მლნ ჰა-დან და 179,7 მლნ ჰა-მდე შემცირდა. მოსახლეობის ერთ სულზე 2008 წლისათვის ჩინეთში დაახლოებით 0,39 ჰა, ხოლო ინდოეთში კი 0,15 ჰა მოდიოდა. სოფლის მეურნეობის სავარგულებით უზრუნველყოფის მხრივ ანალოგიური ვითარებაა სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ყველა ქვეყანაში, რაც გვაძლევს იმის მტკიცების საშუალებას, რომ აღნიშნული რეგიონის ნიადაგური პოტენციალი ვეღარ უზრუნველყოფს მოსახლეობის მზარდ მოთხოვნილებას სურსათზე, რაც კიდევ უფრო გაამძაფრებს იმ ექსპანსიონისტურ პოლიტიკას, რასაც ზოგიერთი ქვეყანა ეწევა მიგრაციის თუ სასოფლო-სამეურნეო მიწის შესყიდვის კუთხით.

სოფლის მეურნეობის სავარგულებით, და შესაბამისად, სურსათით დედამიწის მოსახლეობის უზრუნველყოფის პრობლემას განსაკუთრებით ამწვავებს ის ფაქტიც, რომ ამჟამად სულ უფრო ვითარდება ენერგეტიკული პრობლემის სოფლის მეურნეობის მეშვეობით (მხედველობაში გვაქვს კალორიატეკა-

საქონლიანი თაობის და საქონლიანი პოლიტიკა

დი კულტურების – შაქრის ღერწმის და მარცვლეულის გადასროლა ბოსაწვავის წარმოებისათვის) მოგვარების ტენდენცია. ამ ფონზე შეიძლება ცალსახად ითქვას, რომ სურსათიც და სავარგულებიც, კიდევ უფრო გაძვირდება. ეს ორი მოვლენა ურთიერთფორსირების ეფექტით ხასიათდება, რაც ამ მხრივ გეომეტრიული პროგრესიის შესაბამისად ძაბავს ვითარებას. არადა, ევროპასა და აშშ-ში სავარგულებზე ფასები ისედაც მაღალია, მაგალითად: აშშ-ში სხვადასხვა შტატის მიხედვით სასოფლო-სამეურნეო მიწაზე ფასი მკვეთრად განსხვავდება. რამდენიმე მათგანში, რომლებიც ქვეყნის უკიდურეს აღმოსავლეთ ნაწილში მდებარეობს, ერთი ჰა სავარგულის ფასი საშუალოდ 20 ათას დოლარამდეც კი აღწევს, მაგრამ ეს შტატები გამოირჩევა მაღალი ურბანიზაციით და იქ ასეთი ფასი განპირობებულია მოლოდინით, რომ უახლოეს მომავალში ეს მიწა სხვა დანიშნულებით იქნება გამოყენებული. თუმცა იმ შტატებშიც, რომლებიც სოფლის მეურნეობის პროდუქციის ძირითადი მწარმოებლებია და მოსახლეობაც შედარებით მჭიდროდ არის დასახლებული, მიწის ფასი საკმაოდ მაღალია – ის 5-10 ათას დოლარს შორის მერყეობს ჰა-ზე. საერთოდ კი, ყველა ტიპის სოფლის მეურნეობის სავარგულის საშუალო ფასი აშშ-ში 3-4 ათასი დოლარია, და ეს მაშინ, როდესაც ამ მონაცემში გათვალისწინებულია ცენტრალური შტატების დაბალპროდუქტიული საძოვრებიც. ევროკავშირში ყველაზე დაბალი ფასები სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწაზე არის ბულგარეთსა და რუმინეთში – საშუალოდ 1500-2000 ევრო, ხოლო მაღალი ღირსების მიწაზე ფასი გაცილებით დიდია, მაგალითად რუმინეთში 1 ჰა საუკეთესო სავარგულის ფასი 2008 წელს 6000 ევრომდე გაძვირდა. თვით ამ მონაცემების ფონზეც კი, სიძვირით გამოირჩევა სავარგულების ფასი „კველი“ ევროპის ქვეყნებში, მაგალითად, ინგლისში, 2008 წლის კრიზისის შემდეგ, 1 ჰა სავარგულის საშუალო ფასი დაახლოებით 10000 ფუნტამდე დაეცა, პიკის დროს კი, თითქმის 2-ჯერ მეტი იყო.

ცხადია, განსაკუთრებით ძვირად ფასობს მიწის ის ნაკვეთები, რომლებიც ჰარმონიულადაა უზრუნველყოფილი სარწყავი წყლით და მზის ენერჯით. სწორედ ამგვარ რესურსს ფლობს

საქართველო და ამ დროს უმოწყალოდ მიმდინარეობს ქართული მიწის განიავება, რადგან იმას, რაც ხდება, ვერანაირად უწოდებ „პრივატიზაციას“.

ქართველი გლეხკაცი, როგორც მიწის მესაკუთრე – მისი პოტენციური მყიდველი, მომხმარებელი, მფლობელი და გაჭირვების გამო გამყიდველი – არაკონკურენტუნარიანია უცხოელებთან მიმართებით. ამ უკანასკნელებს შესაძლებელია მიწის ეს ნაკვეთი სხვა, არასასოფლო-სამეურნეო დანიშნულებისთვის უნდოდეთ – აგარაკების აგებით დაწყებული და სხვა, ხრიოკ ქვეყნებში წასადებად ნაყოფიერი ზედაფენის მოჭრით დამთავრებული. საკამათო არც ისაა, რომ მოქალაქეობის არმქონე პირებს გაცილებით უკეთესი პირობები აქვთ საქმის წამოწყებისთვის, ვიდრე ადგილობრივებს, რაც კატეგორიულად დაუშვებელია, განსაკუთრებით ისეთ ტრადიციულ და მოწყველად დარგში, როგორც სოფლის მეურნეობაა. გარდა ამისა, სოფლის მეურნეობა (მემცენარეობა), როგორც ამას ქვემოთ ვასაბუთებთ, არ არის ინვესტიციატევადი დარგი და აქ ინვესტორის წახალისების პოლიტიკა ყველაფრის ფასად არ უნდა ტარდებოდეს. მიწა ქართველი გლეხკაცისთვის არა მარტო წარმოების საშუალებაა, არამედ მისი, როგორც სოციალურ-ეკონომიკური და ეროვნული სუბიექტის, არსის განმსაზღვრელიც. მიწისაგან გლეხკაცის მოწყვეტა გამოიწვევს არა მარტო მისი, როგორც მეწარმე ინდივიდის მოსპობას, არამედ, რაც უფრო მნიშვნელოვანია, სოფლის როგორც ეროვნული კულტურის საძირკვლის, ყოფა-ცხოვრების წესის შემოქმედის, შემნახველისა და განმახლებლის ფუნქციის მოშლასაც.

იმიგრაციული ნაკადების უკონტროლობა და საქართველოს მოქალაქეების უკიდურესი გაღარიბება უკვე იმის სრულიად რეალურ საფრთხეს ქმნის, რომ უახლოეს მომავალში საქართველოს კონტროლირებადი ტერიტორიის დიდი ნაწილი სხვა სახელმწიფოების მოქალაქეთა ხელში აღმოჩნდება. თან ეს ქვეყნები (ჩინეთი, ინდოეთი, არაბეთის რიგი სახელმწიფო, ისრაელი), რომლებიც უკვე გამოხატავენ ქართული მიწით დაინტერესებას, გამოირჩევიან უმწვავესი ჭარბმოსახლეობით და მცირემიწიანობით. საქართველოს მოქალაქეთა პროტესტის შე-

სამსუბუქებლად, არის მცდელობა ეს პროცესი ინვესტიციების მოზიდვით გაამართლონ, – თანაც გვმოძღვრავენ და გვაშვიდებენ – „მიწას ზურგზე ხომ არ მოიკიდებენ“. არ მოიკიდებენ, მაგრამ ამ მიწაზე დამკვიდრებიან და ძალიან დიდი რაოდენობითაც, თუ ღრობე არ მოვედით გონს, რადგან ამ ქვეყნების დემოგრაფიული და ეკონომიკურ-საფინანსო პოტენციალი იძლევა ვითარების დროის უმოკლეს პერიოდში შეცვლის პროგნოზს. ეს საშიში პროცესი შედარებით წყნარად და უხმაუროდ მიმდინარეობს, მაგრამ თავისი მნიშვნელობით, ქვეყნის ვინაობისა და რაობის დაკარგვის ტოლფასია. ქართულ საზოგადოებას მოქმედება უსწრაფესად მართებს, რადგან პროცესები ძალიან მალე მიიღებს კატასტროფულ ხასიათს. შესაძლებელია ამ ისტორიული ეტაპიდან საქართველოს მკვიდრი მოსახლეობის ეროვნულ უმცირესობად გადაქცევის გარდაუვალობა ჯერ ბუნდოვნად მოჩანს ზოგიერთისთვის (სახელდობრ, ნაკლებ მცოდნეთათვის), მაგრამ საკმარისია ჩვენში შეიქმნას დემოგრაფიული ექსპანსიისთვის საჭირო ბაზები, რაც სულ რამდენიმე ასეულ ათასი ადამიანის დამკვიდრებას გულისხმობს, რომ პროცესები არა მხოლოდ შეუქცევად ხასიათს მიიღებს, არამედ ყველასთვის ხილულიც გახდება (ამ პოლიტიკის უკიდურესი მაგალითია სამხრეთ აფრიკის პოლანდიელი კოლონისტების, ბურებისთვის მიწის დიდი მასივების თითქმის უსასყიდლოდ მიცემა). ამიტომ დაუშვებელია, რომ ქართული გლეხობა მოწყდეს მიწას, არ იყოს მისი შესაკუთრე და პროდუქციის მთავარი მწარმოებელი.

გარდა ამისა, აღსანიშნავია ჩვენი შორიასლო გარემოცვის პრობლემები სასიცოცხლო სივრცესთან დაკავშირებით: 2008 წლისათვის მოსახლეობის სიმჭიდროვე ჩინეთში შეადგენს 139 ადამიანს კმ²-ზე, ხოლო ინდოეთში – 400-ს. ამასთან, ჩინეთის ტერიტორიის 2/3 უდაბნო ან მთიანეთია, ანუ ნაკლებად გამოსადეგი ადამიანის ცხოვრებისათვის. იგივე შეიძლება ითქვას არაბეთის სახელმწიფოებზე და ისრაელზეც, სადაც მცირე გამონაკლისის გარდა, მოსახლეობის მაღალი ტემპებით ზრდა ძირითადად უდაბნოს ფონზე მიმდინარეობს. ყველა ეს ქვეყანა ფლობს მზარდ საფინანსო რესურსებს და უკვე ეწევა მსოფლიოს მასშტაბით მიწის, ძირითადად სასოფლო-სამეურ-

აპატა კოლუაშვილი, ბაღრი რამიშვილი

ნეო სავარგულების შესყიდვას, ცხადია, არა იმისათვის, რომ იქ მეურნეობა განავითარონ და მერე ადგილობრივ მოსახლეობას დაუბრუნონ!

უცხო ქვეყნის მოქალაქეებზე სოფლის მეურნეობის სავარგულების გაყიდვის გამართლება ქვეყანაში ინვესტიციების მოზიდვის საბაბით, რბილად რომ ვთქვათ, არაკომპეტენტურობისა და ახლომხედველობის შედეგია, რადგან სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწა, განსხვავებით ურბანული მიწისაგან, არ არის ინვესტიციატევადი. 2004 წლის მონაცემებით, საქართველოში სულ 3,025 მლნ ჰა სავარგული იყო (სამწუხაროდ, დღეს უფრო ზუსტი მონაცემები არ გავგანხივებ, რადგან 2004 წლის შემდეგ, ჩვენთვის უცნობი მიზეზის გამო, მიწის რაოდენობრივი აღრიცხვა ქვეყანაში აღარ ჩატარებულა). აქედან დაახლოებით 1,9 მლნ ჰა ბუნებრივ საძოვრებსა და სათიბებზე მოდიოდა, ანუ იმ სავარგულებზე, რომლებსაც ინვესტიციები კი არა, უფრო მართებულად, რაციონალური გამოყენება სჭირდება. 1,1 მლნ ჰა ინტენსიური სავარგულია, საიდანაც 800 ათასი ჰა სახნავია, ხოლო დანარჩენი – 300 ათასი ჰა – მრავალწლოვანი ნარგავებით დაკავებული ფონდ-ტევადი სავარგულია.¹ 800 ათასი ჰა სახნავის დამუშავებას (მოხვნა) მაქსიმუმ 640 მლნ ლარი სჭირდება. მთელი პასუხისმგებლობით ვაცხადებთ, ამ თანხის მცირე ნაწილიც (1/10) რომ გაიღოს სახელმწიფომ, სახნავის პრობლემაც გადაწყდება. მრავალწლოვანი ხეხილის განახლებისთვის ყოველწლიურად უნდა გაშენდეს 15-20 ათასი ჰა, რასაც 250-300 მლნ ლარი სჭირდება. აქ, სავსებით საკმარისი იქნება სახელმწიფოს კეთილი ნება და საგადასახადო ხელშეწყობის რეჟიმი. მაგალითად, ახალგაზრდა ნარგავები სრულ მსხმოიარობაში შესვლამდე 4 წლით უნდა განთავისუფლდეს მიწისა და წყლის გადასახადისგან და სხვ.

მკვეთრად გამოხატული ვერტიკალური ზონალობის გამო (ზღვის დონიდან 500 მეტრამდე მდებარეობს ქვეყნის ტერიტორიის 26,7%, 500-დან 1000 მ-მდე – 21,7%, 1000-დან 1500-მდე – 19,3%, 1500-დან 3000-მდე – 31,5%, 3000-ზე ზევით – 1,5%), საქარ-

¹ ო. ქუშელაშვილი, სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია და პრიორიტეტები, თბ., 2007, გვ. 29-33.

თველო სარისკო მიწათმოქმედების ზონას განეკუთვნება. მთებს (54%) და მთისწინებს (33%) მთელი ტერიტორიის 87% უჭირავს, დაბლობს კი მხოლოდ 13%. სოფლის მეურნეობაში გამოიყენება ქვეყნის ტერიტორიის 44%. სახნავს მთელი სავარგულების 25% უჭირავს (სახნავ-სათესი ფართობის თითქმის 40% 3⁰ მეტი დაქანების ნაკვეთებზეა განლაგებული), სათიბ-სადოვრებს კი – 65% და მეტი. მაღალი ხარისხის ბუნებრივად ნაყოფიერი სასოფლო-სამეურნეო მიწა 38%-ს შეადგენს, საშუალო ხარისხის 21%-ს, ხოლო დაბალი ხარისხის 41%-ს. ამიტომაცაა, რომ საქართველო მცირემიწიან ქვეყნებს მიეკუთვნება. მოსახლეობის ერთ სულზე 0,64 ჰა სოფლის მეურნეობის სავარგული მოდის, აქედან 0,17 ჰა სახნავ-სათესია. ეს არის საქართველოს სოფლის მეურნეობის დანიშნულების მიწის ფონდი, რომელიც იმდენად მცირეა მოსახლეობის ერთ სულზე გაანგარიშებით, რომ თვალისჩინივით გაფრთხილება ესაჭიროება.

სწორედ ამიტომ, მსოფლიოს თითქმის ყველა სახელმწიფო, განსაკუთრებით ფრთხილად ეკიდება სასოფლო-სამეურნეო მიწის უცხოელებისთვის (თავისი მოქალაქეობის არმქონე პირებისთვის) მიყიდვის საკითხს. ამავე დროს, მთელი პასუხისმგებლობით უნდა ითქვას, რომ არც ერთ თანამედროვე ქვეყანაში, უმცირესი გამონაკლისის გარდა, მიწაზე საკუთრება არ წარმოადგენს აბსოლუტურ უფლებას (**jus utendi et abutendi**)¹ და ის რეგულირდება სხვადასხვა ნორმატიული აქტით. მაგალითად, ევროკავშირის რიგ ქვეყანაში, სახელმწიფო დონეზე (ირლანდია, ჩეხეთი) იკრძალება ან იზღუდება სასოფლო-სამეურნეო მიწის უცხო ქვეყნის მოქალაქეებისთვის ან არარეზიდენტი იურიდიული პირებისათვის გადაცემა. მსგავსი დამოკიდებულებაა ამ საკითხისადმი თურქეთში, ავსტრიაში, იაპონიაში, ისლანდიაში, ახალ ზელანდიაში, მექსიკაში, აშშ-ში, კანადასა და ავსტრალიაში მსგავსი შეზღუდვები ძირითადად რეგიონულ დონეზე ხდება. მაგალითად, აშშ-ის ზოგიერთ შტატში, კანადის რამდენიმე პროვინციასა და ავსტრალიის დასავლეთ ნაწილში აკრძალულია

¹ საკუთრების ნებისმიერი, სრული ფლობის და სარგებლობის უფლება მის განადგურებამდე ან საზოგადოების ინტერესების საწინააღმდეგოდ გამოყენებამდე.

მიწის უცხო ქვეყნის რეზიდენტების მიერ შესყიდვა. ზოგან ეს პროცესი ირიბი მექანიზმებით არის უზრუნველყოფილი, მაგალითად, ევროკავშირში, მართალია, მიწაზე საკუთრების უფლების მოპოვების მხრივ წვერი სახელმწიფოების მოქალაქეები გათანაბრებულია ერთმანეთთან, მაგრამ მათთვის დაწესებული შეღავათები ეკონომიურად თითქმის შეუძლებელს ხდის მესამე ქვეყნების რეზიდენტების მიერ მის შექენას. ახალ ზელანდიაში შექმნილია მიწის დაცვის ტრიბუნალი და ეს ორგანო კონკრეტულად განიხილავს 2 ჰა-ზე მეტი მიწის შესყიდვის მსურველთა ყოველ განცხადებას, დადებითი გადაწყვეტილება კი უამრავი პირობის შესრულებაზეა დამოკიდებული. აღსანიშნავია ისიც, რომ თვით ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოებს შორისაც შეიძლება იყოს ამგვარი შეზღუდვები, რისი მაგალითიც არის ირლანდიის კანონმდებლობა, რომლის მიხედვითაც ამ ქვეყანაში 7 – წლიანი ცხოვრების ვადაა საჭირო იმისათვის, რათა მიწის შექენის მსურველმა განცხადებით მიმართოს მიწის კომისიას. საფრანგეთში შეზღუდულია ვენახების (ფრანგი ერის სიამაყის საგანი) და განსაკუთრებით, დიდი ფართობის მიწის შექენა. აშშ-ში 1978 წელს მიღებულ იქნა ფედერალური აქტი სოფლის მეურნეობაში საზღვარგარეთული კაპიტალდაბანდებების შესახებ. მართალია, ამით დაშვებულია უცხო ქვეყნის მოქალაქეების მიერ სასოფლო-სამეურნეო მიწის შესყიდვა, მაგრამ ყოველი კონკრეტული შემთხვევა განიხილება ამ ქვეყნის სოფლის მეურნეობის სამინისტროს მიერ. ძირითადი რეგულირება აშშ-ში, სასოფლო-სამეურნეო მიწის უცხოელებისათვის მიყიდვის საკითხზე, ცალკეული შტატის დონეზეა დაწესებული. ამგვარი კანონმდებლობა აკრძალვების სხვადასხვა დონეს გულისხმობს და უკვე შტატების ნახევარზე მეტშია მიღებული. ამასთან, რაც უფრო სასოფლო-სამეურნეო მიმართულებისაა შტატის ეკონომიკა, მით უფრო მკაცრია აკრძალვა, უცხოელების მიერ სასოფლო-სამეურნეო მიწის შესყიდვის სრულ აღკვეთამდე. ამის შედეგია ის, რომ აშშ-ში სასოფლო-სამეურნეო მიწის მხოლოდ 1 %-ზე ნაკლები ეკუთვნის უცხო ქვეყნის მოქალაქეებს, რომლებიც ძირითადად ევროპელები და კანადელები არიან.

ილია ჭავჭავაძე უცხოელებზე (ხიზნებზე) გრძელვადი-

ნი მემკვიდრეობითი იჯარის გამოყენებას სთავაზობდა ქართულ საზოგადოებას. ასევე დასაშვებად მიგვაჩნია გრძელვადიანი გასხვიებადი იჯარის (სარგებლობის უფლების გაყიდვა) ფორმის გამოყენებაც, რომელიც მსოფლიოს უმეტეს დემოკრატიულ საბაზრო ეკონომიკის ქვეყანაშია დანერგილი.

ყოველივე ზემოთქმულის გათვალისწინებით, აუცილებელია: გამოცხადდეს მიწის რეესტრის მონაცემები და საჯაროდ დაზუსტდეს, არის თუ არა სოფლის მეურნეობის საფარულები გასხვისებული უცხო ქვეყნის ფიზიკურ და იურიდიულ პირებზე (საქართველოს კანონმდებლობა კრძალავს მათზე სასოფლო-სამეურნეო მიწის მიყიდვას); საქართველომ სასწრაფოდ გამოაცხადოს 15 – წლიანი მორატორიუმი (როგორც ევროკავშირის რიგმა ახალმა წევრმა ქვეყნებმა) და შეაჩეროს (აკრძალოს) სასოფლო-სამეურნეო მიწის გასხვისება, იმ იურიდიულ პირებზე, რომლებიც საქართველოშია დაფუძნებული, მაგრამ მათში ნებისმიერი მასშტაბით მონაწილეობს არარეზიდენტი (უცხოელი) იურიდიული თუ ფიზიკური პირი. ამ მოთხოვნების შესრულება ოდნავადაც არ გააუარესებს საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების პერსპექტივებს, სამაგიეროდ უდიდეს საფრთხეებს ააცილებს ჩვენს ქვეყანას. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ საქართველო მიისწრაფის ევროკავშირისკენ და იმედი, რომ არცთუ შორეულ მომავალში გახდება ამ ორგანიზაციის წევრი, მანამდე კი მიღწეული იქნება თავისუფალი ვაჭრობისა და მიმოსვლის რეჟიმი საქართველოსა და ევროკავშირის შორის. ცხადია, ეს გულისხმობს მრავალფეროვან ორმხრივ ვალდებულებებს, მათ შორის – მიწის საკუთრების საკითხშიც. ჩვენ მოგვიწევს მიწის ბაზრის რეგულირების დროს ევროპელი პარტნიორების პირობების გათვალისწინება, რაც გულისხმობს ევროპელი ინვესტორის მიერ საქართველოს მიწის ბაზარზე მონაწილეობასაც, მაგრამ, ჩვენი აზრით, ეს არ არის საფრთხის შემცველი, პირიქით, მთელი რიგი ფაქტორის გათვალისწინებით მისასაღებელიც კი არის.

დასასრულ, ღმერთმა ყველა ერს მიუჩინა მზის ქვეშ ადგილი, სასიცოცხლო ბაზა, რომლის დაცვაც ყველა ნორმალური ადამიანისთვის უმთავრეს ამოცანად რჩება. „ერის სიჯანსაღე

მიწასთან მარადიულ ურთიერთობასა და უღალატო კავშირშია.“ მუდამ უნდა გვახსოვდეს ილია ჭავჭავაძის ეს შეგონება.

LAND AND THE STATE

P. Koguashvili

B. Ramishvili

The problem of reduction of resources is becoming more and more acute in the modern world. First of all this can be said about soil and especially about agricultural lands, as the latter is getting smaller and smaller as a result of anthropogenic impact and all this is taking place against the background of the rapid growth of the earth population. Therefore, most of the states have a very careful approach to the issue of property rights on agricultural lands and in some cases this field is characterized with strict regulations. The presented work deals with the abovementioned problem. The authors aim to analyze the situation in this field in Georgia and indicate the dangers that might be caused in different directions by full liberalization of land market. At the same time they argue that the only argument of those who support full freedom in selling lands to foreigners – attraction of investments is not logical and based on proper calculations and digital data. The Authors prove that agricultural lands are not subject to investments and attracting foreign investors in this field will neither increase the volume of investments nor promote the growth of agricultural production. Just on the contrary, purchase of lands by speculative capital is often a good possibility for keeping financial resources and the owner is not interested in agricultural activities. This decreases the efficiency of agricultural land use.

**ინოვაციური საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირების
საფვარტარეთული ზამოცლიება**

ნაირა ღველაშვილი

თსუ ასოცირებული პროფესორი

სტატიაში გაშუქებულია ძირითადად იმ ქვეყნების ინოვაციური საქმიანობა, რომლებიც შედიან მსოფლიო განვითარების ტექნოლოგიურ ბირთვში: აშშ, იაპონია, გერმანია, ინგლისი, საფრანგეთი. კვლევის საგანია: საინოვაციო საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირების ორგანოები; დაფინანსება; შეღავათები საგადასახადო და საკრედიტო სისტემებში; საგარეო-ეკონომიკურ საქმიანობაში; საინოვაციო საქმიანობის სამეცნიერო-მეთოდურ და საინფორმაციო უზრუნველყოფაში დახმარების ფორმები; გამოშვებული საქონლის კონკურენტუნარიანობის გაზრდისა და კოლოპირების სტიმულირება.

მსოფლიო პრაქტიკაში გამოყენებული საგადასახადო შეღავათების სახეობები, რაც ასტიმულირებს საინოვაციო საქმიანობას, შემდეგია:

- საინოვაციო დანახარჯების ნამატზე გადასახადის შემცირება;
- რამდენიმე წლის განმავლობაში საინოვაციო პროექტების რეალიზაციიდან მიღებულ მოგებაზე „საგადასახადო არდადეგების“ მიცემა;
- ინოვაციური ორგანიზაციების აქციებზე დივიდენდების შეღავათიანი დაბეგვრა;
- შეღავათების დაკავშირება შესასრულებელი სამუშაოების პრიორიტეტულობასთან;
- პატენტების, ლიცენზიების, ნოუ-ჰაუს და ინტელექტუალური საკუთრების შემადგენლობაში შემავალი სხვა არამატერიალური აქტივების გამოყენების შედეგად მიღებული მოგების შეღავათიანი დაბეგვრა;

ნაირა ღველაშვილი

- უმაღლესი სასწავლებლების სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტების და სხვა ინოვაციური ორგანიზაციების დასაბეგრო მოგების შემცირება;

- დასაბეგრო მოგების შემცირება იმ საქველმოქმედო ფონდებში შენატანებით, რომელთა საქმიანობა დაკავშირებულია ინოვაციების დაფინანსებასთან.

ამჟამად შეიძლება გამოვყოთ ინდუსტრიულად განვითარებული ქვეყნების სამეცნიერო--ინოვაციური განვითარების სამი მთავარი მოდელი:

1. ქვეყნები, რომლებიც მეცნიერებაში, მსხვილმასშტაბიანი მიზნობრივი პროექტების რეალიზაციაში ლიდერობაზეა ორიენტირებული. მათი პოტენციალი მოიცავს სამეცნიერო-საწარმოო ციკლის ყველა სტადიას. აქედან მნიშვნელოვანი წილი აქვთ თავდაცვით სექტორში (აშშ, ინგლისი, საფრანგეთი);

2. ქვეყნები, რომლებიც ორიენტირებულია ინოვაციების გავრცელებაზე, მისთვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნაზე, ეკონომიკის მთელი სისტემის ინოვაციურ რაციონალიზაციაზე (გერმანია, შვედეთი, შვეიცარია);

3. ქვეყნები, რომლებიც მსოფლიო მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის უახლესი მიღწევების ათვისებით და მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების დარგში სხვადასხვა სექტორის საქმიანობის კოორდინაციით სტიმულს აძლევენ ინოვაციური ინფრასტრუქტურის განვითარებას (იაპონია, სამხრეთ კორეა).

ზემოაღნიშნულ მსოფლიო ტექნოლოგიური განვითარების ლიდერ ქვეყნებში ინოვაციების საქმიანობის მართვა-რეგულირება შემდეგნაირია:

ამერიკის შეერთებული შტატებში საინოვაციო საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირების ორგანოებია:

- ამერიკის სამეცნიერო ფონდი (კურირებს ფუნდამენტური კვლევებს);

- ამერიკის სამეცნიერო საბჭო (კურირებს მრეწველობასა და უნივერსიტეტებს);

საქონლის მართვა და საქონლის პოლიტიკა

- ნასა (ეროვნული კოსმოსური სააგენტო);
- სტანდარტების ეროვნული ბიურო;
- ჯანდაცვის ეროვნული ინსტიტუტი;
- თავდაცვის სამინისტრო;
- სამრეწველო კვლევების ეროვნული ცენტრი;
- მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია;
- ტექნიკური ეროვნული აკადემია;
- ამერიკის მეცნიერების განვითარების ხელშეწყობის

ასოციაცია.

როგორც ტექნოლოგიური ბირთვის სხვა ქვეყნებში, აშშ-იც მოქმედებს ვენჩურული ფირმები („სარისკო” კაპიტალის ფირმები), ფირმები საერთო სახელწოდებით „სპინ-ოფ”(ესენია უმაღლეს სასწავლებლებიდან, დამოუკიდებელ ინსტიტუტებიდან, სახელმწიფო კვლევით ცენტრებსა და მსხვილ სამრეწველო კორპორაციების სპეციალურ ლაბორატორიებიდან გამოყოფილი, (ფირმა-„ნაშიერები”) და საინვესტიციო ფონდები. სახელმწიფო აქტიურად აწარმოებს „სპინ-ოფ” ფირმების სუბსიდირებას მსხვილი, არაკომერციული, ცენტრებისა და უნივერსიტეტების მეშვეობით. გარდა ამისა, „სპინ-ოფ” ფირმებით სამეცნიერო მიღწევების გავრცელების ხელშეწყობის მიზნით ქვეყანაში მოქმედებს რამდენიმე ინოვაციური ცენტრი, რომლებიც ფინანსდება აშშ-ის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ. აქ, საკუთარი „სპინ-ოფ” ფირმის ორგანიზების მსურველები (როგორც წესი, უნივერსიტეტების მასწავლებლები და სტუდენტები), გაივლიან კურსებს, რომლის მიზანია მცირე ფირმების ფორმირების პროცესის გაადვილება.

უნდა აღინიშნოს, აგრეთვე, იმ გამოგონებათა კომერციულ გამოყენებაზე ლიცენზიების უფასო გაცემის პრაქტიკა, რაც დაპატენტებულია საბიუჯეტო კვლევების წარმოებაში და წარმოადგენს ფედერალური მთავრობის საკუთრებას.

საინვესტიციო ფონდების საქმიანობა ატარებს ფილანტროპულ ხასიათს. მისი მიზანია როგორც მცირე ფირმა-ინოვატორ-

ების, ასევე ცალკეული გამოგონებლების ფინანსური დახმარება. მცირე ფირმების ინვესტირებაში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს აშშ-ის ეროვნული სამეცნიერო ფონდი, რომელიც არა მხოლოდ აკრედიტებს ინოვაციურ ფირმებს, არამედ გასცემს მათზე გრანტებს - უსასყიდლო მიზნობრივი სუბსიდიების სახით.

აშშ-ში ასეთი ფონდის მაგალითია ენერგეტიკის სამინისტროს საინვესტიციო ფონდი, რომელიც დაკავებულია როგორც მცირე ფირმების მიერ განხორციელებული ცალკეული კვლევითი პროექტის დაფინანსებით, ასევე ინდივიდუალურ გამოგონებელთა სუბსიდირებით. თავის არაკომერციულ ორიენტაციას ფონდი ხაზს უსვამს იმით, რომ უპირატესობას ანიჭებს „ჩავარდნის მაღალი რისკის“ მქონე პროექტებს.

აშშ-ში, ინოვაციური პროცესების პირდაპირი მხარდაჭერის არსებითი ფაქტორი სახელმწიფო ინოვაციური ინფრასტრუქტურის ფორმირებაა. სახელმწიფოს შეუძლია შექმნას სიახლეების გავრცელების ცენტრებისა და საკონსულტაციო ცენტრების ქსელი, რომლებიც ინოვაციებს აწოდებს საქმიან მომსახურებას. სახელმწიფო ხელს უწყობს ინოვაციათა ბაზრის ფორმირებას (გამოფენები, ბირჟები, ბაზრობები და ა. შ.) და თვითონ გამოდის მის აგენტად (მაგალითად, ლიცენზირების ყიდვა-გაყიდვის დროს).

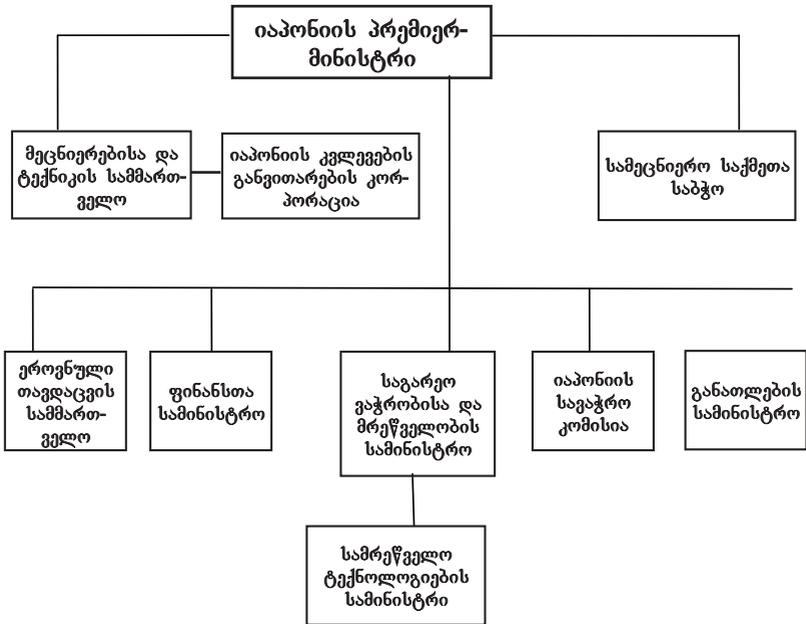
სახელმწიფო ორგანოები მოწოდებულია განახორციელოს აშშ-სა და საზღვარგარეთ ინოვაციური პროცესების მონიტორინგი და პროგნოზირება, ხოლო ხშირად, ფართო დანერგვისათვის – ყველაზე ეფექტიანი მოწინავე ტექნოლოგიების ძიებაც. განსაკუთრებული ადგილი უკავია ინოვაციური პროექტების სახელმწიფო ექსპერტიზას, რადგან ორგანიზაციებისთვის, რომლებიც ახორციელებს ინოვაციებს, ძნელია საერთო-ეკონომიკური მასშტაბით მათი ყველა შესაძლო ეფექტის შეფასება. ინოვაციურ ორგანიზაციებს შეიძლება მიეცეს შეღავათები სახელმწიფო მომსახურების – კომუნიკაციის, ელექტროენერჯის და ა. შ.

ნაირა ღველაშვილი

მდებლობა მოქმედებს უკვე 100 წელზე მეტია. არ არის გასაკვირი ის, რომ ქვეყანას პირველი ადგილი უკავია მსოფლიოში ქვეყნებს შორის კონკურენტუნარიანობის დონის მიხედვით.

ინოვაციური საქმიანობის მართვის სრულყოფის თვალსაზრისით ფრიად ანგარიშგასაწევია მდიდარი საზღვარგარეთული გამოცდილება. უკანასკნელი 20-25 წლის განმავლობაში ცხადი გახდა, რომ მნიშვნელოვანწილად სწორედ ინოვაციური სფეროს განვითარებაში მიღწეული დონე და დინამიკა ქმნის ეკონომიკური ზრდის მყარ ბაზას¹.

იაპონიაში სამეცნიერო-ტექნიკური პოლიტიკის (სტპ) სახელმწიფო მართვის ორგანიზაციული სტრუქტურა² ასეთია:

იაპონიაში სტპ-ს სახელმწიფო მართვის ორგანიზაციული სტრუქტურა

¹ ლ. ჩიქავა, ინოვაციური პოლიტიკა. თბ., 2006, გვ. 71.
² Иновационный процесс в странах развитого капитализма. Под. ред. И. Е. Рудаковой, М., МГУ, 2002, с. 70.

იაპონიის მრეწველობის სტრატეგიის განსაზღვრასა და სტპ-ის კონკრეტული მიმართულებების შესრულების კონტროლს ახორციელებს მეცნიერებისა და ტექნიკის სამმართველო. არსებობს ქვეყნის სამეცნიერო-ტექნიკური განვითარების გრძელვადიანი პროგრამა, ხორციელდება საზღვარგარეთ ლიცენზიების შესყიდვისა და გამოყენებითი კვლევების სტიმულირება.

იაფი საქონლისა და მისი მაღალი ხარისხის ხარჯზე, არსებული ბაზრებიდან უცხოელი კონკურენტების გამოძევების სანაცვლოდ, იაპონიაში აქტუალურია უფრო რთული ამოცანათვითონ შექმნან ახალი ბაზრები—ახალ საქონელზე დაბალი ფასებისა და მაღალი ხარისხის შენარჩუნებით.

იაპონია არა მარტო განსაზღვრავს მრეწველობისა და საგარეო ვაჭრობის ზოგადი და დარგობრივი განვითარების სტრატეგიას, არამედ თავის განკარგულებაში გააჩნია იმ საშუალებებისა და მეთოდების საკმაოდ დიდი არსენალი, რაც ამ სტრატეგიის კონკრეტულების საშუალებას იძლევა. საქსპორტო წარმოებისა და ექსპორტის განვითარებაზე ზემოქმედების ტრადიციული ეკონომიკური და ადმინისტრაციული ხერხების გარდა, ფართოდ გამოიყენება: ექსპორტის შეღავათიანი დაკრედიტება და დაზღვევა, ექსპორტიორების ნაწილობრივი გათავისუფლება გადასახადებისაგან, ექსპორტიორების სახელმწიფო კომპლექსური დახმარება, მათი გასაღებითი საქმიანობისათვის ხელშეწყობა და ა. შ. ამასთან, პოპულარულია იაპონიის სახელმწიფო ორგანოების მიერ ისეთი არაპირდაპირი მეთოდების გამოყენება, როგორცაა:

ა) კერძო ბანკების მიერ გაცემული ფინანსური რესურსების მიზნობრივი განაწილება და მისი კონცენტრირება პრიორიტეტულ დარგებში;

ბ) საწარმოებში მოწინავე უცხოური ტექნოლოგიის დანერგვაში ხელშეწყობა;

გ) საზღვარგარეთის ქვეყნებთან სამეცნიერო-ტექნიკური პროდუქციის გაცვლაზე კონტროლი.

მეცნიერებისა და წარმოების ინტეგრაციის, სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის იაპონური მოდელი გულისხმობს ტექნოპოლისების (სამეცნიერო ქალაქები) მშენებლობას, რომლებიც თავს უყრის მეცნიერებადტევად სამრეწველო წარმოებას.

ტექნოპოლისების შექმნის პროექტი არის მსოფლიოს მასშტაბით ტექნოლოგიური ლიდერის მტიცე პოზიციების მოსაპოვებლად იაპონიის მთავრობის „ექსპიზინანი“ პროგრამის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი სტრატეგიული მიმართულება.

როგორც იაპონური ტექნოპოლისების დარგის ამერიკელი სპეციალისტი შ. ტატუნი აღნიშნავს, ტექნოპოლისების სტრატეგია არის უმაღლესი ტექნოლოგიური დონის რეგიონული ცენტრების ქსელის განვითარების საფუძველზე საქმიანობის ახალ სფეროებში შედწვევის სტრატეგია, რისი მეშვეობითაც იგი წარმოადგენს მთელი იაპონური ეკონომიკის ინტექტუალიზაციის სტრატეგიას.¹

იაპონიის მთავრობა უერთდება საერთაშორისო ინტეგრაციისა და კოოპერირების განვითარების ღონისძიებებს. მაგალითად, 1988 წელს მიღებულ იქნა ხელშეკრულება ამერიკა-იაპონიის თანამშრომლობის შესახებ მეცნიერებისა და ტექნიკის დარგში.

იაპონიის ეკონომიკის განვითარების თავისებურებებს სამრეწველო წარმოებისა და ფირმების კაპიტალის შემდგომი კონცენტრაცია, მიკროელექტრონული ტექნიკის საფუძველზე რესურსდამზოგველ ტექნოლოგიებზე და გადამამუშავებელი და ამწყობ წარმოებებსა და მომსახურებათა სფეროს პრიორიტეტებზე გადასვლა წარმოადგენს. ეკონომიკის წამყვანი დარგებია ინფორმატიკა, ინტეგრალური სქემებისა და ელექტრონული ტექნიკის წარმოება და სხვ.

აქტიური ინოვაციური საქმიანობის შედეგად იაპონიას

¹ Иновационный менеджмент. Под. ред. П. И. Завлина, М., 2000, с. 85.

პირველი ადგილი უკავია მოსახლეობის ერთ სულზე მშპ-ის დონის, რესურსების გამოყენების ეფექტიანობით, მრეწველობაგანვითარებულ ქვეყნებს შორის ეკონომიკური ზრდის ტემპებით და მოსახლეობის სიცოცხლის ხანგრძლივობის მიხედვით.

გერმანია, ინგლისი საფრანგეთი--ეს ქვეყნები წამყვანია ევროკავშირის შემადგენლობაში. ევროკავშირის ქვეყნების თავისებურებებია: სამუშაო ძალის, ბუნებრივი რესურსების და მიწის სიძვირე; მოსახლეობის მაღალი სიმჭიდროვე; წარმოებისა და ინფორმატიზაციის მაღალი ტექნიკური დონე; საპატიო დამოკიდებულება განათლების, კულტურის, ცხოვრების წესისადმი და ინფორმატიზაციის მაღალი ტექნიკური დონე; საპატიო დამოკიდებულება განათლების, კულტურის, ცხოვრების წესისადმი და ინფორმატიზაციის მაღალი ტექნიკური დონე; უმნიშვნელოვანეს სასურსათო საქონელზე ფასების სახელმწიფო რეგულირება; მართვასა და წარმოებაში-- ინდიკატური დაგეგმვა; მეცნიერებატევადი პროდუქციის წარმოების კონცენტრაციისა და კოოპერირების მაღალი დონე და როგორც ყველაფერი ამის შედეგი – მოსახლეობის ცხოვრების მაღალი ხარისხი.

ევროკავშირი დიდ ყურადღებას უთმობს საინოვაციო საქმიანობის აქტივიზაციის ზრდას. ევროკავშირის საინოვაციო პოლიტიკის ძირითად მიმართულებებს მიეკუთვნება:

- ერთიანი ანტიმონოპოლიური კანონმდებლობის შემუშავება;
- მოწყობილობათა დაჩქარებული ამორტიზაციის პოლიტიკა;
- მცირე მეცნიერებატევადი ბიზნესის წახალისება;
- უახლესი ტექნოლოგიის დარგში ინოვაციების წახალისებლად საწარმოების პირდაპირი დაფინანსება;
- საუნივერსიტეტო მეცნიერებისა და მეცნიერებატევადი პროდუქციის მწარმოებელი ფირმების თანამშრომლობის სტიმულირება.

ევროკავშირის საინოვაციო პოლიტიკის საფუძველია „ინოვაციათა საერთაშორისო ინფრასტრუქტურის განვითარებისა და ტექნოლოგიების გადაცემის გეგმა“, რომელიც მიღებულ იქნა

ნაირა ჯვედაშვილი

1985 წელს. ამ დოკუმენტის მიზანია ეროვნულ და ზეეროვნულ დონეზე მზა პროდუქტებში სამეცნიერო კვლევების შედეგთა გამოყენების პროცესების გამართვა და დაჩქარება, აგრეთვე, ევროკავშირში ინოვაციების გავრცელებისათვის ხელშეწყობა. ამ გეგმის ერთ-ერთი განყოფილება – „ქვეყნებს შორის კოოპერაცია ინოვაციების დარგში,“ ითვალისწინებს ტექნოლოგიების გადაცემისა და ინოვაციების მართვის კონსალტინგური სამსახურების შექმნას და ფუნქციონირებას.

Foreign Experience of State Regulation of Innovative Activities

N. Ghvedashvili

The article mainly deals with the activities of the countries which make the core technological group of the world development: the USA, Japan, Germany, England and France. The main emphasis is made on the types of tax exemptions used in world practice that stimulates innovative activities. The article also discusses the models of scientific-innovative development of industrially developed countries.

**რეგიონული ინოვაციური პოლიტიკის
საკითხისათვის**

ჯანდრი ზარანდია.

**ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
სოხუმის უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი**

გლობალიზაციის პროცესი იმდენად სწრაფად ვითარდება, რომ თუკი ამა თუ იმ სახელმწიფომ დროულად ვერ შეძლო თავის ადგილის მონახვა, ჩამორჩენილობის დაძლევა უპერსპექტივოდ გადაიქცევა. ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობის ზრდის შემთხვევაში, მსოფლიოში მოხდება დიფერენციაციის ზრდა ქვეყნებს შორის არა მარტო კაპიტალის და სხვა რესურსების სხვაობის, არამედ დაგროვილი ცოდნის დონის გამო. ეს უკანასკნელი კი საკამოდ ხანგრძლივი და რთული პროცესია.

განვითარებადმა ქვეყნებმა, ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობის დაძლევისათვის მკაფიოდ უნდა ჩამოაყალიბონ ცოდნის შექმნის, მისი გადაცემის და ათვისების მწყობრი მექანიზმი. ცოდნის შექმნის ამოცანები უნდა მოიცავდეს მსოფლიოში არსებული ცოდნის გამოყენებას საკუთარი პრობლემების გადასაწყვეტად. სახელმწიფოს ამ პროცესში მნიშვნელოვანი როლის შესრულება შეუძლია, კერძოდ, ეროვნული სტრატეგიის განსაზღვრა ტექნოლოგიური ჩამორჩენილობის დასაძლევად, ნორმატიული და სამართლებრივი გარემოს და მთელი სიცოცხლის მანძილზე სწავლების სისტემის შექმნა, ხარისხიანი ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა, ახალი ტექნოლოგიური ცოდნის გენერაციის ცენტრების ჩამოყალიბება და სხვა.

უნდა ითქვას, რომ სპეციალისტების შეფასებით მეცნიერებატევადი პროდუქციის მსოფლიო ბაზრის მოცულობამ დღეისათვის 2300 მლრდ დოლარს გადააჭარბა. აღნიშ-

ჯანდრო მარანდი

ნული ბაზრის უზრუნველყოფა ხდება დაახლოებით 50 მაკროტექნოლოგიით. მხოლოდ 7 განვითარებულ ქვეყანას გააჩნია 46 მაკროტექნოლოგია, რომლითაც აკონტროლებენ მეცნიერებატევადი პროდუქციის ბაზრის 80%-ს. პირველ ადგილზეა აშშ, რომელიც ასეთი პროდუქციის ექსპორტის საშუალებით უზრუნველყოფს 700 მლრდ დოლარის მიღებას, მეორე ადგილზეა გერმანია – 500 მლრდ და მესამეზე იაპონია 400 მლრდ დოლარის მოცულობით. აღსანიშნავია ისიც, რომ ტრანსნაციონალური კომპანიების კონცენტრაცია ძირითადად მოხდა აშშ ტერიტორიაზე. ამჟამად მსოფლიოს 100 უდიდესი კომპანიის რიცხვში შედის აშშ-ის – 35, ევროპის – 42, იაპონიის – 21, –ხოლო მსოფლიოს დანარჩენი ქვეყნის – 2 ტრანსნაციონალური კორპორაცია.¹

აქედან გამომდინარე, განვითარებული ქვეყნებისათვის გლობალიზაციის პროცესში უპირველეს ამოცანას წარმოადგენს საქონლისა და მომსახურების ინტელექტუალური შრომის მაღალი მონაწილეობით, მწარმოებელი დარგების პრიორიტეტული განვითარება.

ახალი ცოდნა ხდება აღწარმოების პროცესის საფუძველი, ხოლო განვითარებული ეკონომიკა გარდაიქმნება ახალ ტექნოლოგიურ ცოდნაზე დამყარებულ ეკონომიკად. განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს გარდაქმნები იმ ქვეყნებში, სადაც მიმდინარეობს ეკონომიკის ტრანსფორმაცია, რის გამოც, როგორც წესი, ადგილი აქვს წარმოების ვარდნას და საინოვაციო ღონისძიებისადმი ინტერესის მნიშვნელოვან დაქვეითებას. საინოვაციო კრიზისი აძლიერებს ეკონომიკის კრიზისს. ამიტომ, საინოვაციო პროცესების მართვა უნდა წარმოადგენდეს ერთ-ერთ მთავარ ამოცანას ანტიკრიზისულ პროგრამაში.

სამეცნიერო-ტექნოლოგიური პროგრესის სწრაფი განვითარების, ბაზრის ლიბერალიზაციის და კონკურენციის გამძაფრების პირობებში, ინოვაციები წარმოადგენს წარმატე-

¹ Практика глобализации. М., 2001, с. 138.

ბის მთავარ ფაქტორს. ამიტომ, გადაწყვეტ მნიშვნელობას იძენს სახელმწიფო საინოვაციო პოლიტიკის დამუშავება რეალური პრიორიტეტების დადგენით, ამ პროცესში სახელმწიფო და კერძო სტრუქტურების საქმიანობის კოორდინაცია და ხელშეწყობა, შესაბამისი სამართლებრივი სისტემის და ინფრასტრუქტურის შექმნა და სხვა. ეს საკმაოდ რთული ამოცანაა გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებისათვის, ვინაიდან იგი წარმოებითი ურთიერთობების და შრომის მოტივაციის ცვლილებების, სოციალურ-ეკონომიკური არასტაბილურობის ფონზე უნდა გამხორციელდეს.

მსოფლიოში ინოვაციური პროცესების დაჩქარებისა და გამოყენების საკმაოდ დიდი საერთაშორისო გამოცდილებაა დაგროვილი. კერძოდ, სამეცნიერო-საკვლევი პარკების (აშშ), ტექნოლოგიათა ინკუბატორების (ისრაელი), ტექნოლოგიური პარკების (გერმანია), ტექნოპოლისების (იაპონია) შექმნამ მყარი საფუძველი ჩაუყარა ინოვაციათა ფართო მასშტაბით გამოყენებისათვის.

გლობალიზაცია ინოვაციათა გამოყენების საქმეში, უქმნის ხელსაყრელ

გარემოს იმ ქვეყნებს, რომლებიც მზად არიან გამოიყენონ განვითარებული ქვეყნების მიღწევები. ამჟამად სწრაფად მიმდინარე ინტერნეტის კომერციალიზაციის პროცესმა საფუძველი შეუქმნა “ელექტრონულ ბაზარს.” სამეცნიერო-ტექნოლოგიური განვითარების თანამედროვე ეტაპისათვის დამახასიათებელია ეროვნული საინოვაციო სისტემების (ესს) შექმნა, რაც ახალი სამეცნიერო და ტექნოლოგიური ცოდნის უზრუნველყოფი, ურთიერთდამაკავშირებელი ორგანიზაციების და სტრუქტურების ერთობლიობაა.

ამგვარ ერთობლიობაში იგულისხმება მცირე ან მსხვილი კომპანიები, უნივერსიტეტები, სახელმწიფო სამეცნიერო დაწესებულებები, ტექნოპარკები ან ინკუბატორები.

ეროვნული საინოვაციო სისტემები ფორმირდება ცალკეული ქვეყნისათვის დამახასიათებელი ფაქტორების ზეგავლენით, კერძოდ, ბუნებრივი რესურსების სამეცნიერო-ტექნოლოგიური პოტენციალის, სამეწარმეო საქმიანობის ტრადიციების და სხვათა გათვალისწინებით. მიტომ, ცალკეულ ქვეყანაში საინოვაციო სისტემას გააჩნია გარკვეული ეროვნული კონფიგურაცია, რომელიც ეფუძნება სამეცნიერო-ტექნოლოგიური განვითარების პრიორიტეტებს მსხვილი ეროვნული მნიშვნელობის პრობლემების გადასაწყვეტად.

ამ პროცესში სახელმწიფო ასრულებს მნიშვნელოვან ფუნქციას ხელსაყრელი გარემოს შექმნისათვის, რომელიც მოიცავს აუცილებელ ღონისძიებათა კომპლექსს. ამგვარი გამოცდილების ფონზე თუ შევაფასებთ საქართველოში არსებულ მდგომარეობას სამეცნიერო-ტექნოლოგიური განვითარების სფეროში, სურათი საკმაოდ არასასურველია. თუმცა, ინოვაციური პოტენციალის გამოყენების თვალსაზრისით, მეტად საინტერესოა საქართველოს მრეწველობის ობიექტები, რომლებიც ძირითადად ქვემო ქართლისა და იმერეთის რეგიონშია კონცენტრირებული, კერძოდ: ს.ს. “აზოტი”, ს.ს. “მადნეული” და მისი შვილობილი ფირმა შ.პ.ს. “კვარციტი”; ს.ს. “რუსთავის მეტალურგიული კომბინატი”, აგრეთვე ს.ს. “რუსთავეცემენტი”, ს.ს. “ზესტაფონის ფეროშენადნობთა ქარხანა” და ს.ს. “ჭიათურმანგანუმი”, ს.ს. “ელექტრომექანიკოსი”, ს.ს. “აისი” და სხვა. ამ საწარმოებში ქვეყნის სამრეწველო ინოვაციური პოტენციალის მნიშვნელოვანი ნაწილია თავმოყრილი. თუმცა, აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ მიუხედავად ამისა, უცხოელი ინვესტორების გარეშე მათი სრული დატვირთვა და შესაბამისად ახალი ან პრინციპულად გაუმჯობესებული პროდუქციის წარმოება შეუძლებელია. თითოეული მათგანი საჭიროებს მნიშვნელოვან პერმანენტულ ინვესტიციებს. ბევრ ზემოთ დასახელებულ საწარმოში, წარმოების ძირითადი საშუალებების განახლებ-

ის მიზნით, მნიშვნელოვანი ინვესტიციები განხორციელდა, მაგრამ მიუხედავად ამისა, მაინც ვერ იქნა მიღწეული ფინანსური მდგომარეობის მნიშვნელოვანი გაუმჯობესება, თუ არ ჩავთვლით “ზესტაფონის ფეროშენადნობთა ქარხანას,” ს.ს. “ჭიათურმანგანუმს,” აგრეთვე ს.ს. “მადნეულს,” და ს.ს. “რუსთავეცემენტს,” რომელთა მიერ ნაწარმოები პროდუქცია საერთაშორისო ბაზრის მოთხოვნით სარგებლობს.

საქართველოში რეალურად არსებული ინოვაციური პოტენციალის მიუხედავად, მეტად დაბალია ინოვაციური წარმოებების ხვედრითი წონა. ინოვაციათა დაფინანსება მნიშვნელოვან სახსრებთანაა დაკავშირებული. წარმოებაში პრინციპულად ახალი პროდუქციის დანერგვა, თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკის მოთხოვნებიდან გამომდინარე, მეტად გართულებულია. ამრიგად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ თანამედროვე ეტაპზე რეგიონების ინოვაციური პოტენციალის გამოყენების შიგა წყაროები მნიშვნელოვნად მცირეა. შესაბამისად, საქართველოს ხელისუფლების ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთი პრიორიტეტული მიმართულება საზღვარგარეთიდან ინვესტიციების მოზიდვა უნდა იყოს, რაც უცხოელი ინვესტორების მხრიდან ქვეყნის ინოვაციური პოტენციალის სრულად ათვისებასა და ზრდაში უნდა გამოიხატოს.

საქართველოში სამეცნიერო-ტექნოლოგიურ სფეროში არსებული არასახარბიელო მდგომარეობის დაძლევისა და ეკონომიკის ინოვაციური მიმართულებით წარმართვისათვის აუცილებელია გრძელვადიანი სტრატეგიის არსებობა, რომელიც მიმართული იქნება ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენების, თანამედროვე საინოვაციო ტექნოლოგიების და მართვის გამოცდილების ათვისებისაკენ.

ამ ამოცანის გადასაწყვეტად აუცილებელია ქვეყნის განვითარების მკაფიოდ დასაბუთებული პრიორიტეტების განსაზღვრა, რეგიონების როლის ამაღლება. ამ საქმეში მთავარი

ჯანღრი მარჯნღია

პრიორიტეტების განსაზღვრისათვის გადაუდებელ ამოცანას წარმოადგენს. ეროვნული სიმდიდრის განსაზღვრა გაეროს სპეციალური მეთოდოლოგიის საფუძველზე. ეროვნული სიმდიდრის შეფასებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ბუნებრივი რესურსების გონივრულ გამოყენებას. კერძოდ, მინერალური წიაღისეულის (საბაზრო მოთხოვნების და არსებული მარაგების გათვალისწინებით), მიწის, წყლის და რეკრეაციული რესურსების, სამეცნიერო-ტექნოლოგიური პოტენციალის, შრომისუნარიანი მოსახლეობის აქტიური ნაწილის სამეწარმეო უნარის გამოყენებას. მინერალური წიაღისეულის მოძიებული მარაგებისა და საბაზრო კონიუნქტურის გათვალისწინებით, უპირატესობა უნდა მიეცეს მანგანუმის მადნიდან ფეროშენადნობების წარმოებას არსებული სიმძლავრეების სრული გამოყენებით, მადნეულის სპილენძის კონცენტრატების გადამუშავებას სპილენძის მზა ნაკეთობათა მიღების, ოქროს-შემცველი კვარციდებიდან კონდიციური ოქროს, ბეტონიტური თიხების, ბუნებრივი სამშენებლო და მოსაპირკეთებელი მასალების თანამედროვე ტექნოლოგიურ დონეზე მოპოვებასა და გადამუშავების ორგანიზაციას.

საინოვაციო სისტემების ფორმირება, როგორც წესი, ცალკეული რეგიონისათვის დამახასიათებელი ისეთი ფაქტორების ზეგავლენით ხდება, როგორიცაა: სამეცნიერო-ტექნოლოგიური პოტენციალი, ბუნებრივი რესურსები, გეოგრაფიული მდებარეობა, სამეწარმეო საქმიანობის და სახელმწიფო ინსტიტუტების ტრადიციები და სხვ. ამიტომ, სამეცნიერო-ტექნოლოგიური განვითარების პრიორიტეტების განსაზღვრა პროგნოზირების სხვადასხვა მეთოდის გამოყენებით უნდა ხდებოდეს. პრიორიტეტების სამეცნიერო-ტექნოლოგიური უზრუნველყოფა უნდა გადაიქცეს ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების სასიცოცხლო მნიშვნელობის მიმართულებად, რათა შესაძლებელი გახდეს მოსახლეობის დასაქმება და მათი მიმე სოციალური მდგო-

მარეობის რეალურად გაუმჯობესება.

აღნიშნული სასიცოცხლო პრობლემების გადაჭრის საქმეში განსაკუთრებული როლი უნდა შეასრულონ ქვეყნის რეგიონებმა. უდავოა, საქართველოს გეოსტრატეგიული მდებარეობის გამოყენებას, საერთაშორისო სატრანსპორტო სისტემების და ენერგორესურსების მიღსადენების ორგანიზაციასთან დაკავშირებით, მნიშვნელოვანი როლი აკისრია, მაგრამ არსებული მდგომარეობის შეფასებისას ამ ფაქტორმა მთლიანად არ უნდა დაჩრდილოს ზემოთ აღნიშნული პრიორიტეტები.

საქართველოს რეგიონებში საინვესტიციო საქმიანობისა და მისი ერთ-ერთი უმთავრესი კომპონენტის—საინოვაციო პროცესების მართვა, უწინარეს ყოვლისა, დამოკიდებულია სტრუქტურულ გარდაქმნებზე, რომლის განხორციელების ორი ძირითადი გზა არსებობს: პირველი, რომელიც აქცენტირებას აკეთებს ექსპორტზე ორიენტირებულ მომსოვეებელ დარგებზე და მასალებისა და ნახევარფაბრიკატების წარმოებაზე (ნავთობი, ქიმიური პროდუქცია, ტყის პროდუქცია და სხვა); მეორე, რომელიც ორიენტირებულია შიგა ბაზარზე და აქცენტს აკეთებს მეცნიერებატევად წარმოებაზე. იმისდა მიხედვით, თუ როგორია რეგიონის ფინანსური მდგომარეობა, საინვესტიციო პოლიტიკა და რაც ყველაზე მთავარია, რა ეკონომიკურ პოტენციალს ფლობს რეგიონი, შეირჩევა გარდაქმნის გზაც. ამდენად, ვიდრე ქვეყნის ამა თუ იმ რეგიონის სოციალურ-ეკონომიკური გაწინაშეების პერსპექტივებზე ვიმსჯელებთ, უპრიანია, უწინარეს ყოვლისა, განვიხილოთ რეგიონების ეკონომიკური პოტენციალის გამოყენების შესაძლებლობები.

წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების საკითხები მჭიდროდ არის დაკავშირებული ძირითადი კაპიტალის, შრომითი და დანარჩენი ეკონომიკური რესურსების პოტენციური შესაძლებლობების მაქსიმალურად გამოყენების ოპტიმალური

გზების ძიებასთან, რაც, ბუნებრივია, უზრუნველყოფს კონკრეტული რეგიონისა და მთლიანად ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალის გადიდების ტემპების დაჩქარებას და მასშტაბების ზრდას მისი ხარისხობრივი შემადგენლობის გაუმჯობესებისა და რაციონალურად გამოყენების საფუძველზე. საზოგადოებისათვის სრულებით არ არის სულერთი, თუ რა რაოდენობის რესურსი დაიხარჯება ყოველი ერთი ლარის ერთობლივი შიგა პროდუქტისა და ეროვნული შემოსავლის წარმოებაზე. ზუსტად ამ გარემოებით არის გამოწვეული, რომ მიღწეულ იქნეს ოპტიმალური ტემპები და პროპორციები ცალკეული რეგიონის მიხედვით ეროვნულ მეურნეობრივ დანახარჯებსა და მის შედეგებს შორის. ჩვენ სავსებით ვეთანხმებით ეკონომისტების მოსაზრებას, რომ ამ მიზნით მიზანშეწონილია წარმოების ეფექტიანობის მაჩვენებელთა სისტემაში გამოვიყენოთ ეკონომიკური პოტენციალის მაჩვენებელი, რომლითაც შესაძლებელი იქნება გათვალისწინებულ იქნეს დაგროვილი რესურსების სიდიდე, მათი პოტენციური შესაძლებლობების გამოყენების ხარისხი და შექმნილი მშპ-ის მოცულობა.¹

აქვე გვინდა ხაზგასმით აღვნიშნოთ, რომ ეკონომიკური პოტენციალი რეგიონისა და ქვეყნის ეკონომიკური ძლიერების მთავარი მაჩვენებელი და კეთილდღეობის ამადლების უმნიშვნელოვანესი პირობაა, რადგანაც სწორედ ეკონომიკური პოტენციალი ხასიათდება დაგროვილი რესურსებითა და მატერიალური დოვლათის (მომსახურების) წარმოების შესაძლებელი მოცულობით, რომელსაც პერსპექტივაში შეიძლება მივაღწიოთ რეგიონსა და ქვეყანაში არსებული რესურსების რაციონალურად გამოყენების გზით. ამრიგად, ეკონომიკური პოტენციალი ახასიათებს ცალკეული რეგიონისა და ქვეყნის შესაძლებელ ეკონომიკურ ძლიერებას და წარმოვიდგება, როგორც დაგროვილი და აღწარმოებული რესურსების სიდიდის განმზოგადებელი მაჩვენებელი. ეკონომიკური პოტენციალი უნდა

¹ გ. ყუფუნია. საქართველოს ეკონომიკა. თბ., "მერიდიანი", 1995, გვ. 21.

ეკონომიკური თეორია და ეკონომიკური პოლიტიკა

აღვიქვათ, როგორც დაგროვილი რესურსების გამოყენებული და გამოუყენებელი შესაძლებლობების ერთობლიობა, რომელთა ამოქმედებისა და საზოგადოებრივ აღწარმოებაში ჩართვის მიზანია რეგიონებისა და ქვეყნის ეკონომიკური განვითარება, მოსახლეობის ცხოვრების პირობების მკვეთრად გაუმჯობესება.

განვითარებულ ქვეყნებში სახელმწიფოს მნიშვნელოვან ფუნქციად სამეწარმეო სექტორის საინოვაციო საქმიანობისათვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნა იქცა. სახელმწიფოს ამ ფუნქციის შესასრულებლად იყენებენ ეკონომიკური და საბიუჯეტო პოლიტიკის რიგ ღონისძიებას: მიზნობრივ საგადასახადო შედავათებს, შედავათიან დაკრედიტებას, დაჩქარებულ ამორტიზაციას, სახელმწიფო ქონებისა და მიწის უსასყიდლო გადაცემას საინოვაციო საწარმოების შესაქმნელად და სხვა.

საერთაშორისო გამოცდილება ცხადყოფს, რომ ეკონომიკური პოლიტიკის განხორციელების პროცესში სახელმწიფოს ერთ-ერთი მთავარი ფუნქციაა საინოვაციო საქმიანობის ძირითადი მიმართულებების განსაზღვრა და მისი ყოველმხრივ სტიმულირება.

ამგვარად, საქართველოში თანამედროვე ეტაპზე რეგიონული საინოვაციო საქმიანობის მართვის თვალსაზრისით, ფართომასშტაბიანი რეფორმებია გასატარებელი. მიუხედავად გატარებული სტრუქტურული, ინსტიტუციონალური და საკანონმდებლო ღონისძიებებისა, ქვეყანა საჭიროებს უფრო აქტიურ საინოვაციო პოლიტიკას, რაც, უწინარეს ყოვლისა, ქვეყანაში მაკროეკონომიკური სტაბილურობის საფუძველზე, თანამედროვე მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის მიღწევათა სტიმულირებითა და ყოველმხრივი მხარდაჭერით უნდა გამოიხატოს. ინოვაციური პროცესის აქტივობის ამაღლებაზე ორიენტირებული მოქნილი და ქმედითი საგადასახადო-საბაჟო, ფულად-საკრედიტო და საინვესტიციო პოლიტიკა – აი, ის ძირითადი ინსტრუმენტები, რომელთა მეშვეობითაც უნდა

შეიქმნას ქვეყნის ინოვაციური განვითარების მდგრადი ეკონომიკური საფუძველი.

Regarding the Issue of Regional Innovation Policy

J. Zarandia

Globalization process develops so rapidly that if one state or another fails to find its place in time, it will be actually impossible to catch up the backwardness. In case of technological backwardness, the differentiation between different countries of the world will increase, not only because of difference in capital and other resources but also because of knowledge gained. Hence, the primary objective of the developed countries, in terms of globalization, is the priority of developing manufacturing sectors producing goods and services with high participation of intellectual work.

Despite the innovation potential, actually existing in Georgia, the share of innovative industries is very low. Financing innovations requires significant funds. It is very hard to introduce production of products, which are new in essence. Thus, we can make a conclusion that at the current stage the internal sources for the regions' innovative potential are indeed very insignificant.

Thus, at the current stage, Georgia needs wide-scale reforms to be carried out with respect to regional innovative activities. Despite implementation of structural, institutional and legislative measures, the country requires more active innovative policy, which, first of all, should include stimulation and support of modern scientific-technological achievements in all respects. Flexible and effective taxation & customs, money & credit and investments policies targeted on improvement of innovative process are the key instruments which should be used for creating a sustainable economic basis for the country's innovative development.

**საქართველოს ევროკავშირთან ინტე-
გრაცია საგადასახადო სისტემის სრულყოფა-
პარმონიზაციას მოითხოვს**

თამარ კვიციანი

**ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის დოქტორანტი**

საქართველოს მისწრაფებაა გახდეს ევროკავშირის წევრი ქვეყანა. სხვა ინსტიტუციების მსგავსად, სახელმწიფო საგადასახადო სისტემაც ევროკავშირის რეალიზებთან მისადაგებას მოითხოვს. ასეთი პარმონიზების მიზანია ევროკავშირთან მიმართებით მოიხსნას ერთიან ევროპულ სივრცეში შრომითი რესურსების, კაპიტალის, საქონლისა და მომსახურების თავისუფალი მოძრაობის ყოველგვარი ბარიერი. რომელიც დაუკავშირდება ერთიან ევროპულ სივრცეში შრომითი რესურსების, კაპიტალის, საქონლისა და მომსახურების თავისუფალ მოძრაობას. იმისთვის, რომ საქართველო, საგადასახადო სისტემის რეფორმირების მხრივ, დაუახლოვდეს ევროპული ოჯახის წევრი სახელმწიფოების საგადასახადო სისტემას, საჭიროა ეროვნული საგადასახადო სისტემის სტრუქტურის სრულყოფა, საგადასახადო სისტემებისა და საგადასახადო ბაზის გაანგარიშების მეთოდის შემდგომი დაახლოება და კონვერგენცია ევროპულ სივრცესთან.

როგორც ცნობილია, გადასახადების აკრება სახელმწიფოს ეკონომიკური ფუნქციის განხორციელების უმნიშვნელოვანესი ბერკეტი. გარდა იმისა, რომ მისი მეშვეობით ფუნქციონირებს სოციალური უზრუნველყოფის სახელმწიფო სისტემა, ხდება სახელმწიფო მმართველობის აპარატის შენახვა. გადასახადები ეკონომიკის ფუნქციონირება-განვითარების მძლავრი ფაქტორია.

ყოველივე აღნიშნულის გათვალისწინებით, ქვეყნები და-

თამარ კბილაძე

მოუკიდებლად ირჩევენ სახელმწიფო საგადასახადო პოლიტიკას და შესაბამისად მაკროეკონომიკური განვითარების ამათუ იმ მოდელს-ნეოლიბერალურს, როდესაც სახელმწიფო არაპირდაპირი ეკონომიკური რეგულატორის ფუნქციას ასრულებს, ან სოციალურ-საბაზროს, როდესაც სახელმწიფო გადასახადებს ანიჭებს ძირითად ფისკალურ ფუნქციას.

აღნიშნულის გაანალიზებისა და სათანადო დასკვნების გაკეთების მიზნით, განვიხილოთ ევროკავშირის ქვეყნების სახელმწიფო ხარჯებისა და შემოსავლების სტრუქტურა ბიუჯეტის საღდოზე მინიშნებით. (იხ. ცხრილი 1).

როგორც ცხრილიდან ჩანს, 2003 წელს, ევროკავშირის ძველი 15 ქვეყნიდან 6 ბიუჯეტის პროფიციტით, ხოლო 9 დეფიციტით ხასიათდება. მოყვანილი მასალიდან შეიძლება რამდენიმე დასკვნა გავაკეთოთ:

პირველი, ევროკავშირის 15 ტრადიციული ქვეყნიდან, სკანდინავიის ქვეყნებში (შვედეთი, დანია, ბელგია, ფინეთი) მშპ-ის ნახევარზე მეტი მოდის სახელმწიფო დანახარჯებსა და შემოსავლებზე, ე.ი ამ ქვეყნებში მაღალია სახელმწიფოს როლი ეკონომიკაში. მსგავსი ტენდენციები ახასიათებს საფრანგეთსა და ავსტრიას;

მეორე, ევროკავშირის ძველი ქვეყნები—ირლანდია და დიდი ბრიტანეთი ეკონომიკაში სახელმწიფოს საკმაოდ მოკრძალებული წვლილით გამოირჩევა, 2003 წელს მოცემული ქვეყნების სახელმწიფო დანახარჯებს მშპ-ში ეკავა შესაბამისად-35 და 42%;

მესამე, ევროკავშირის ახალი წევრი ქვეყნები, მათ შორის, განსაკუთრებით ლიტვა და ესტონეთი, ცდილობენ გადმოიღონ ნეოლიბერალური განვითარების მოდელი. მთლიანად ევროკავშირის ახალი წევრი სახელმწიფოები ცდილობენ სტიმული მისცენ სამეწარმეო აქტივობას. ასეთი ორიენტაციის ქვეყანაა საქართველოც, რომლის სახელმწიფო ხარჯებისა და სახელმწიფო შემოსავლების წილი მშპ-ში ბოლო წლებში, 24-26%-ის ფარგლებში მერყეობს.

ეკონომიკური თეორია და ეკონომიკური პოლიტიკა

ევროკავშირის ქვეყნების სახელმწიფო ფინანსები 2003
წელს¹

ცხრილი 1

ევროკავშირის ძველი წევრი ქვეყნები				ევროკავშირის ახალი წევრი ქვეყნები			
ქვეყანა	წილი მშპ-ში (%)			ქვეყანა	წილი მშპ-ში (%)		
	სახელმწიფოს ხარჯები	სახელმწიფოს შემოსავლები	ბიუჯეტის საღდო		სახელმწიფოს ხარჯები	სახელმწიფოს შემოსავლები	ბიუჯეტის საღდო
ფინეთი	50,6	52,7	+2,1	ესტონეთი	36,8	+3,6
დანია	56,1	57,3	+1,2	ლატვია	39,1	+2,6
შვედეთი	58,2	58,7	+0,5	სლოვენია	38,8	+1,1
ესპანეთი	39,5	39,9	+0,3	ლიტვა	29,2	+0,3
ბელგია	51,4	51,6	+0,2	სლოვაკეთი	46,6	42,9	-3,6
ირლანდია	35,2	35,4	+0,2	პოლონეთი	46,2	42,0	-4,2
ლუქსემბურგი	46,9	46,8	-0,1	უნგრეთი	50,1	44,2	-5,9
ავსტრია	51,2	49,7	-1,4	ჩეხეთი	50,8	43,5	-7,3
იტალია	48,9	46,8	-0,1	კვიპროსი
პორტუგალია	47,9	45,0	-2,9	მალტა
საბერძნეთი	47,2	44,2	-3,0	საშუალოდ			
ნიდერლანდები	48,9	45,6	-3,2				
დიდი ბრიტანეთი	42,6	39,3	-3,2	ეკ-ის ძველი წევრები	48,8	47,2	-1,3
გერმანია	48,9	45,0	-3,9				
საფრანგეთი	54,5	50,4	-4,1	ევროზონა	49,0	46,2	-2,7

აღსანიშნავია კიდევ ერთი ყურადსაღები მომენტი. ევროკავშირის 4 ძველი ქვეყანა (საფრანგეთი, გერმანია, დიდი ბრიტანეთი, ნიდერლანდები) და ასევე 4 ახალი წევრი ქვეყანა (ჩეხეთი, უნგრეთი, პოლონეთი და სლოვაკეთი) არღვევენ ევროკავშირის მოთხოვნას იმის თაობაზე, რომ ქვეყნის ბიუჯეტის დეფიციტი ქვეყნის მშპ-სთან მიმართებით, არ უნდა აღემატებოდეს 3 %-ს.

¹ www.oecd.org; www.worldbank.org

გეროკაემორის ქმედების საგდასახადო სისტემა 2002 წელს¹

ცხრილი 2

ქმედება	საქმე- მოხელის გადასახადი	სოციალური გადასახადი და მოსაკრებელი	შრომის ანაზღაურ- ების ორდის გადასახადი	ქიმიის გადასახადი	გადასახადები საქონლს და მომსახურებაზე	ს კ ა გადასახ- ადები და მოსაკრებლები
ძველი წყობი:						
აგსტრია	29.8	33.5	6.1	1.3	28.0	1.2
ბელგია	39.6	31.6	-	3.1	24.4	0.1
დიდი ბრიტანეთი გერმანია	37.9	17.1	-	12.1	32.4	0.0
28.0	40.1	-	2.3	29.3	0.0	0.0
საბერძნეთი	24.4	32.5	-	4.5	38.4	0.4
დანია	59.5	3.4	0.5	3.5	32.8	0.4
ორლანდის	40.7	15.4	0.0	5.6	37.9	-
ქსანეთი	29.1	35.4	-	6.6	28.7	0.3
იტალია	32.6	30.3	-	5.4	25.4	6.1
ლუქსემბურგი	36.9	27.8	-	8.1	26.9	0.1
ნიდერლანდები	27.1	35.6	-	5.3	30.9	0.5
პორტუგალია	27.6	27.1	-	3.4	41.1	0.5
ფინეთი	40.8	26.5	-	2.4	30.0	0.1
საფრანგეთი	24.0	37.2	2.4	7.0	25.5	3.6
შვეიცრია	36.1	30.1	4.1	3.2	26.1	0.2
გეროკაემორის ახალი წყობი:						
უნგრეთი	26.5	30.3	3.2	1.9	37.4	0.7
პოლონეთი	28.8	29.4	0.6	4.3	37.0	-
სლოვაკეთი	21.0	43.3	-	1.6	34.1	-
ჩეხეთი	24.7	44.1	0.0	1.4	29.8	0.0

¹ Bulletin for international fiscal documentation 2004. vol.158, №8/9, p.352.

თამარ კბილაძე

კორპორაციის მოგების გადასახადის საპროცენტო განაკვეთები ევროკავშირის ქვეყნებში¹

ცხრილი 3

ევროკავშირის ძველი წევრები		ევროკავშირის ახალი წევრები	
ქვეყანა	საგადასახადო განაკვეთი %	ქვეყანა	საგადასახადო განაკვეთი %
ირლანდია	12.5	კვიპროსი	15
პორტუგალია	27.5	ლატვია	15
შვედეთი	28	უნგრეთი	17.7
ფინეთი	29	პოლონეთი	19
დიდი ბრიტანეთი	30	სლოვაკეთი	19
დანია	30	სლოვენია	25
ლუქსემბურგი	30.4	ესტონეთი	26
ავსტრია	34	ჩეხეთი	28
ბელგია	34	მალტა	25
ნიდერლანდები	34.5	საშუალოდ	
საბერძნეთი	35	ევროკავშირის ძველი წევრები	31.4
ესპანეთი	35		
საფრანგეთი	35.4		
იტალია	37.3	ევროკავშირის ახალი წევრები	21.5
გერმანია	38.3		

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ევროკავშირის ძველი და ახალი წევრი ქვეყნების მიხედვით კორპორაციების მოგების გადასახადის განაკვეთები საკმაოდ განსხვავებულია. კერძოდ, ახალი ქვეყნების მიხედვით, აღნიშნული გადასახადი საშუალოდ 10 პროცენტული პუნქტით ნაკლებია ევროკავშირის ძველი ქვეყნების გადასახადისზე. საქართველოში ამჟამად მოგების საგადასახადო განაკვეთი 15%-ს შეადგენს და იგი ემთხვევა ლატ-

¹ Structures of the Taxation Systems in the European Union. Luxembourg, 2004, p.116.

===== **ეკონომიკური თეორია და ეკონომიკური პოლიტიკა**

ვის, ლიტვისა და კვიპროსის ანალოგიურ მაჩვენებელს. დიდი ალბათობაა იმისა, რომ არსებითმა განსხვავებებმა საგადასახადო განაკვეთებში შეიძლება გამოიწვიოს მაღალგანაკვეთებიანი ქვეყნებიდან შეიძლება გამოიწვიოს საწარმოთა გადაადგილება დაბალგანაკვეთებიან ქვეყნებში.

ახლა განვიხილოთ თუ როგორ გამოიყურება ინდივიდუალური საშემოსავლო დაბეგვრა ევროკავშირის ძველ და ახალ ქვეყნებში (იხ. ცხრილი 4).

ინდივიდუალური საშემოსავლო გადასახადის ზღვრული განაკვეთი ევროკავშირის ქვეყნებში 2004წ.¹

ცხრილი 4

ევროკავშირის ძველი წევრები		ევროკავშირის ახალი წევრები	
ქვეყანა	საგადასახადო განაკვეთი %	ქვეყანა	საგადასახადო განაკვეთი %
ლუქსემბურგი	38	ლიტვა	25
დიდი ბრიტანეთი	40	ესტონეთი	26
საბერძნეთი	40	კვიპროსი	30
ირლანდია	40	ჩეხეთი	32
პორტუგალია	40	ლატვია	33
გერმანია	45	მალტა	35
ესპანეთი	45	სლოვაკეთი	38
იტალია	45	უნგრეთი	40
დანია	47.6	პოლონეთი	40
საფრანგეთი	49.58	სლოვენია	50
ავსტრია	50	საშუალოდ	
ბელგია	50	ევრო- კავშირის ძველი წევრები	46.2
ნიდერლანდები	52		
ფინეთი	53.03		
შვედეთი	56	ევრო- კავშირის ახალი წევრები	34.9

¹ Structures of the Taxation Systems in the European Union. Luxembourg, 2004, p.46.

მოყვანილი მონაცემები გვიჩვენებს, რომ ინდივიდუალურ საშემოსავლო დაბეგვრაში, ევროკავშირის ახალ წევრ სახელმწიფოებში საშუალოდ, საგადასახადო განაკვეთი 11.3 პროცენტული პუნქტით დაბალია ძველ წევრ სახელმწიფოებთან შედარებით. ასეთი განსხვავება აშკარად წარმოაჩენს ფიზიკური პირების ფისკალურ მიმზიდველობას ევროკავშირის ახალ ქვეყნებში.

საქართველოში 2007 წელს გაუქმდა სოციალური გადასახადი, რომელსაც იხდიდა დასაქმებული 20 %-ის ოდენობით. მოცემული გადასახადის საშემოსავლო გადასახადთან ინტეგრირებით, საშემოსავლო გადასახადის განაკვეთი ადრე დაწესებული 12%-დან გაიზარდა 20 %-მდე: თუმცა, 2013 წლამდე დაგეგმილია მისი თანდათანობით შემცირება 15 %-მდე.

ახლა განვიხილოთ ისეთი არაპირდაპირი გადასახადი, როგორცაა დამატებული ღირებულების გადასახადი. თავიდანვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ევროკავშირში შემავალი თითოეული ქვეყანა მოცემული გადასახადის 1.4 %-ით აყალიბებს თანამეგობრობის საერთო ფინანსურ რესურსს, რომელსაც იყენებს საერთო პროგრამის დაფინანსებაზე.

სხვა გადასახადების განაკვეთებისაგან განსხვავებით, დღეს განაკვეთების მიხედვით, ევროკავშირის ძველ და ახალ ქვეყნებს შორის განსხვავება თითქმის არ არის.

საქართველოში დღეს განაკვეთი დასაბეგრი ოპერაციის ან საქონლის იმპორტის თანხის, აგრეთვე უკუდაბეგვრის წესით დასაბეგრი ოპერაციის თანხის 18 %-ს შეადგენს.

ევროკავშირის საგადასახადო საკითხების განხილვისას, საანალიზოდ ჩვენ მიერ შემთხვევით არ იქნა 2003-2004 წლები არჩეული. ეს გამოიწვევად გაკეთდა იმ თვალსაზრისით, რომ საქართველო ამჟამად ადგას ევროკავშირისაკენ მიმავალ იმ გზას, რომელიც თავის დროზე მისმა ახალმა წევრმა ქვეყნებმა გაიარეს. როგორც მოყვანილი მასალები გვიჩვენებს, ევროკავშირის ძველ და ახალ წევრებს შორის საკმაოდ მაღალია განსხვავება საგადასახადო განაკვეთებს შორის. ეს შემთხვევითი არაა, რადგანაც ამ გზით ევროკავშირის ახალი ქვეყნები ცდილობენ

ეკონომიკური თეორია და ეკონომიკური პოლიტიკა

მოიზიდონ უცხოური ინვესტიციები და მაღალკვალიფიციური სპეციალისტები.

დღგ-ს განაკვეთი ევროკავშირის ქვეყნებში ასახულია მესამე ცხრილში.

დღგ-ის განაკვეთები ევროკავშირის ქვეყნებში¹

ცხრილი 5

ევროკავშირის ძველი წევრები		ევროკავშირის ახალი წევრები	
ქვეყანა	დღგ-ს სტანდარტული განაკვეთი	ქვეყანა	დღგ-ს სტანდარტული განაკვეთი
ლუქსემბურგი	15	კვიპროსი	15
გერმანია	16	მალტა	15
ესპანეთი	16	ლატვია	18
დიდი ბრიტანეთი	17.5	ლიტვა	18
საბერძნეთი	18	ესტონეთი	18
ნიდერლანდები	19	სლოვაკეთი	19
პორტუგალია	19	სლოვენია	20
საფრანგეთი	19.6	პოლონეთი	22
იტალია	20	ჩეხეთი	22
ავსტრია	20	უნგრეთი	25
ბელგია	21	საშუალოდ	
ირლანდია	21	ევროკავშირის ძველი წევრები	19.6
ფინეთი	22		
დანია	25		
შვედეთი	25	ევროკავშირის ახალი წევრები	19.2

საქართველოში განხორციელებული საგადასახადო რეფორმებით (ახალი საგადასახადო კოდექსების მიღება 2005 და 2011 წლებში), მნიშვნელოვნად გამარტივდა გადასახადების გადახდა: 21 გადასახადის ნაცვლად ამჟამად ფუნქციონირებს 12. ამასთან, საგადასახადო განაკვეთების შემცირების პირობებში,

¹ VAT Rates Applied in the Member and Accession States of the European Community: situation at 30 october 2003.p.3.

სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლები მნიშვნელოვნად გაიზარდა; გადამხდელთა უფლებების დაცვის, საზოგადოებრივ და კერძო სექტორთან თანამშრომლობის მიზნით შემოღებულ იქნა ომბუდსმენის ინსტიტუტი. ყოველივე აღნიშნულის შედეგად, მსოფლიო ბანკის მოხსენების თანახმად, საქართველომ ბიზნესის კეთების სიმარტივით მე-12 ადგილი დაიკავა და 2007 წლიდან მოყოლებული მოწინავე ქვეყნის სტატუსი მიიღო.¹

განხილული მასალებიდან ჩანს, რომ საქართველოს ეროვნული საგადასახადო პოლიტიკის სტრატეგიის ერთ-ერთი პრიორიტეტი უნდა გახდეს ევროკავშირის ზონაში ჩამოყალიბებული საგადასახადო კონკურენცია. ასევე, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, პირველ რიგში, განხორციელდეს საქართველოში მოქმედი პირდაპირი და არაპირდაპირი გადასახადების განაკვეთების გაანგარიშება მეცნიერული გამოკვლევების საფუძველზე და მასში კორექტივების შეტანა ეკონომიკის თითოეული დარგის განვითარების რეალიების გათვალისწინებით. ამასთან, საქართველოს ევროკავშირისკენ მოძრაობის კვალობაზე, საჭიროა გაგრძელდეს საგადასახადო ბაზის, საგადასახადო შეღავათებისა და საგადასახადო განაკვეთების ევროპულ სივრცესთან შემდგომი ჰარმონიზების პროცესი.

Integration of Georgia with the European Union requires Harmonization and Improvement of Tax System

T. Kbiladze

Georgia should become a member of the European Union. Therefore, like other state institutions, tax system should correspond to the EU recommendations. In order to harmonize the state tax system of Georgia with the European one, first of all, direct and indirect tax rate system should be reviewed, based on scientific studies. Besides, on the way to the European Union, Georgia should go on implementation of reforms regarding tax base, the system of tax exemptions and tax rates in order to make the system harmonized with the European environment.

¹ Doing Business. Measuring Business Regulations. www.doingbusiness.org

**შრომის ბაზრის განვითარების
პერსპექტივები საქართველოში**

მურმან სარსიძე

**ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
ივ. ჯავახიშვილის სახ. თსუ-ის
ასოცირებული პროფესორი
ნათელა ლასაბიძე**

**ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
ივ. ჯავახიშვილის სახ. თსუ-ის
ასოცირებული პროფესორი**

ამა თუ იმ განვითარებად ქვეყანაში შრომის ბაზრის ფუნქციონირებაზე მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური და პოლიტიკური მდგომარეობა, ეკონომიკური ზრდის ტემპები და სხვა მაკროეკონომიკური ფაქტორები, რომლებიც, საბოლოო ანგარიშით განსაზღვრავს მისი განვითარების დონეს. თანამედროვე გლობალიზაციისა და ეკონომიკის ლიბერალიზაციის პირობებში მდგრადი ეკონომიკური განვითარება, სიღარიბის დაძლევა და ქვეყნის მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლება შეუძლებელი იქნება ცივილიზებული შრომის ბაზრისა და ადეკვატური ინფრასტრუქტურის ფორმირების გარეშე. სწორედ ნორმალურად ფუნქციონირებადი შრომის ბაზარი უნდა გახდეს შრომისუნარიანი მოსახლეობის ეფექტიანი დასაქმების ხელშეწყობის, სოციალური დაცვისა და დაზღვევის მოქნილი სისტემების შექმნის, შრომითი ცხოვრების ხარისხის და საბოლოო ანგარიშით ცხოვრების დონის გაუმჯობესების საფუძველი. საქართველოში ცივილიზებული შრომის ბაზრის ფორმირება მოითხოვს სოციალურ-

შრომითი ურთიერთობების სფეროში რიგი გადაუდებელი ღონისძიების გატარებას, პირველ რიგში, შრომის ბაზრის რეგულირებისა და დასაქმების სახელმწიფო პოლიტიკის კარდინალურ ცვლილებას.

შრომის ბაზრისა და დასაქმების პოლიტიკა უნდა გახდეს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური სტრატეგიის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილი, იგი ფორმალურ ხასიათს კი არ უნდა ატარებდეს, არამედ მიმართული უნდა იყოს ადამიანის პირადი ინტერესების რეალიზაციისაკენ, მოსახლეობის კეთილდღეობისა და განვითარებისაკენ, სოციალური პროგრესისაკენ. ქვეყნის მოსახლეობის ეფექტიანი დასაქმებისათვის აუცილებელია მისი ძირითადი მოტივისა და სოციალური შინაარსის გათვალისწინება. კერძოდ, ეფექტიანმა დასაქმებამ უნდა უზრუნველყოს: შრომის კონსტიტუციური უფლების რეალიზაცია, ცხოვრების მაღალი დონე დასაერთოდ ღირსეული ცხოვრების პირობები, მაღალმწარმოებლური შრომის სტიმულირება სათანადო ანაზღაურების საფუძველზე, ადამიანური კაპიტალის განვითარება, მომუშავეს პროფესიულ-კვალიფიციური და საგანმანათლებლო პოტენციალის (ცოდნის) მუდმივი განახლება-სრულყოფა.

საქართველოში შრომის ბაზრის სახელმწიფო რეგულირების აუცილებლობა განპირობებულია შემდეგი მიზეზებით:

1. ქვეყანაში განხორციელებული ეკონომიკური პოლიტიკის დადებითი შედეგები სახეზეა, მაგრამ ეკონომიკურ ზრდა-განვითარებასთან დაკავშირებული უამრავი სირთულისა და გადაუჭრელი პრობლემის გამო, მოსახლეობის ცხოვრების დონის საგრძნობი გაუმჯობესება მაინც ვერ განხორციელდა. 2000-2010 წლებში ნომინალური მთლიანი შიგა პროდუქტის (მშპ) ზრდის მიუხედავად, ეკონომიკური ზრდის ტემპები ცალკეული წლების მიხედვით არასტაბილური იყო (**ცხრილი 1**). ეკონომიკური ზრდის ტემპმა 1997 წლის დონეს მხოლოდ 2003 და 2007 წელს მიაღწია. 2006 წელს მშპ-ის რეალური ზრდა წინა

მიკრო-მაკროეკონომიკა

წელთან შედარებით, ყველაზე მაღალი-9.4% იყო, 2010 წელს მისი დონე 6.4%-ს შეადგენდა. რაც შეეხება 2009 წელს, მშპ-ის სიდიდე წინა წელთან შედარებით 3.8%-ით შემცირდა. მოსახლეობის ერთ სულზე მშპ-ის მოცულობამ მაქსიმალურ დონეს 2008 წელს მიაღწია და 2921.1 აშშ დოლარი შეადგინა, მაშინ როდესაც 2000 წელს აღნიშნული მაჩვენებელი 689.7 დოლარი იყო.

ზოგიერთი მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების დინამიკა საქართველოში 2000-2010 წლებში¹

ცხრილი 1

მაჩვენებლები	2000	2006	2007	2008	2009	2010
მშპ მიმდინარე ფასებით, მლნ ლარი	6043	13790	16994	19075	17986	20791.3
მშპ მლნ აშშ დოლარი	6043	7762	10172	12801	10767.1	11663.4
მშპ-ის რეალური ზრდა %-ობით წინა წელთან შედარებით	101.8	109.4	112.3	102.3	96.2	106.4
მშპ მოსახლეობის ერთ სულზე, დოლარებში	689.7	1763.5	2314.6	2921.1	2455.2	2629.0
სახელმწიფო ბიუჯეტი, მლნ ლარი	640	3850.2	4972.7	5854.2	5264.5	5865.8
უმუშევრობის დონე, %-ობით	10.3	13.6	13.3	16.5	16.9	16.3
საშუალოთვიური ნომინალური ხელფასი (ლარი)	72.3	277.9	368.1	534.9	556.8	598.9
სამომხმარებლო ფასების ინდექსი, %-ობით წინა წელთან შედარებით	104.0	109.2	109.2	110.0	101.7	107.1

ბუნებრივია, რომ ეკონომიკური ზრდის არასტაბილური ტემპები პირდაპირ აისახა დასაქმების მდგომარეობასა და შრომ-საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემები. www.geostat.ge

მურმან ტარსიძე, ნათელა ლასაბიძე

მის მწარმოებლურობაზე. აღნიშნული ურთიერთკავშირის წარმოდგენა შესაძლებელია რაოდენობრივადაც, რისთვისაც უნდა გამოიყოს რამდენიმე კომპონენტი:

$$Q=Q/L *L/P*P=Q_i *L_p *P$$

მოცემულ ფორმულაში:

L- დასაქმებულთა რიცხოვნობაა;

Q – მშპ-ის მოცულობა;

Q_i - შრომის მწარმოებლურობა;

L_p - დასაქმების დონე ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობასთან, ანუ სამუშაო ძალასთან მიმართებით;

P- სამუშაო ძალა.

ფორმულის მიხედვით გაანგარიშებული მაჩვენებლები წარმოდგენილია ცხრილის სახით (**ცხრილი 2**). როგორც ცხრილიდან ჩანს, საანალიზო პერიოდში დასაქმების მდგომარეობა არასტაბილურია. 1996 წელს, ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპის მიუხედავად, წინა წელთან მიმართებით შემცირებულია როგორც დასაქმების, ასევე შრომის მწარმოებლურობის დონე, შესაბამისად - 2.4% და 11.5%-ით. დასაქმების დონის შემცირება შესამჩნევია 2004, 2005, 2006 და 2008 წლებში. მიუხედავად იმისა, რომ 2008 წელს მშპ-ის მოცულობამ მაქსიმალურ სიდიდეს - 19075.0 მლნ ლარს მიაღწია, დასაქმების დონე წინა წელთან შედარებით ყველაზე მეტად - 4.7%-ით, სწორედ ამ წელს შემცირდა. შრომის მწარმოებლურობის მაჩვენებელი კი ამავე წელს 19.4%-ით გაიზარდა. 2009 წელს ადგილი ჰქონდა როგორც რეალური მშპ-ის, ასევე შრომის მწარმოებლურობის შემცირებას, დასაქმების დონის მაჩვენებელი კი 1.1%-ით გაიზარდა. რაც შეეხება 2010 წელს, ეკონომიკური ზრდის ფონზე, რამაც 6.4% შეადგინა, დასაქმების მაჩვენებელი 1.7%-ით, ხოლო შრომის მწარმოებლურობის მაჩვენებელი 17.6%-ით გაიზარდა.

დასაქმებისა და მასზე მოქმედი ძირითადი მაკროეკონომიკური ინდიკატორების დინამიკა 1996-2010 წლებში (%-ობით წინა წელთან მიმართებით)¹

ცხრილი 2

	რეალური მშპ	დასაქმების დონე	შრომის მწარმოებლურობა	უმუშევრობა	სამუშაო ძალა
	<i>Q</i>	<i>Lp</i>	<i>Ql</i>	<i>U</i>	<i>P</i>
1996	111.2	97.6	88.5	90.0	98.5
1997	110.6	111.5	112.0	58.6	99.0
1998	103.1	90.6	123.1	164.0	94.6
1999	102.9	96.9	115.6	103.3	98.1
2000	101.8	105.4	98.2	81.1	105.3
2001	104.8	100.7	108.3	107.8	103.0
2002	105.5	96.6	114.7	113.5	99.5
2003	111.0	102.8	116.3	91.3	97.4
2004	108.4	97.7	114.2	113.9	102.1
2005	109.6	97.4	111.3	109.5	99.2
2006	109.4	97.5	118.5	98.6	99.9
2007	112.3	102.0	126.3	97.8	97.2
2008	102.3	95.3	119.4	124.1	97.6
2009	96.2	101.1	91.2	102.4	103.9
2010	106.4	101.7	117.6	96.4	97.6

საანალიზო პერიოდში შრომის მწარმოებლურობასა და დასაქმების ზრდის ტემპებს შორის ურთიერთშესაბამისობა, რაიმე სერიოზული დასკვნის გაკეთების საშუალებას არ იძლევა. თუმცა, ცალკეული წლების მიხედვით (1998, 1999, 2002, 2004, 2005, 2006, 2008 და 2010) იქმნება შთაბეჭდილება, რომ დასაქმების შემცირება და ეკონომიკური ზრდა უზრუნველყოფილია შრომის მწარმოებლურობის ამაღლების ხარჯზე, რაც ნამდვილად არ ითქმის ეროვნული ეკონომიკის ბევრ მნიშვნელოვან დარგზე. ასე, მაგალითად, შრომის მწარმოებლურობის დაცემა

¹ განგარიშებულია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების საფუძველზე. www.geostat.ge

მურმან ტარსიძე, ნათელა ლასაბიძე

და არაეფექტიანი დასაქმება განსაკუთრებით თვალშისაცემია საქართველოსათვის ტრადიციულ დარგში – სოფლის მეურნეობაში (ცხრილი 3).

1990 წელს, სოფლის მეურნეობაში დასაქმებული იყო 695,0 ათასი კაცი (დასაქმებულთა მთლიანი რაოდენობის – 25,2%), დარგში იწარმოებოდა მშპ-ს 29,8%, რაც შეადგენდა 4454,0 მლნ მანეთს. 2010 წელს კი მთლიანად ეკონომიკაში დასაქმებული 1628.1 ათასი კაციდან, სოფლის მეურნეობაში დასაქმებული იყო 1010.9 ათასი კაცი, ანუ 62.1%, დარგში წარმოებულია მშპ-ის მხოლოდ 7.3%. მაშასადამე, თუ 2010 წელს 1990 წელთან შედარებით სოფლის მეურნეობაში დასაქმებულთა ხვედრითი წონა გაიზარდა 25,2%-დან 62.1%-მდე, მშპ-ის მოცულობაში სოფლის მეურნეობაში წარმოებული პროდუქციის ხვედრითი წონა 29,8%-დან 7.3%-მდე შემცირდა.

სოფლის მეურნეობაში მოსახლეობის დასაქმების დონისა და მშპ-ის თანაფარდობის დინამიკა 1990-2010 წლებში¹
ცხრილი 3

წლები	სოფლის მეურნეობაში დასაქმებული მოსახლეობა		პროდუქციის წარმოება	
	ათასი კაცი	%-ად დასაქმებულთა მიმართ	აბსოლუტური	%-ობით მშპ-ის მიმართ
1990	695,0	25,2	4454,0 მლნ მანეთი	29,8
2000	910,0	52,1	1197,0 მლნ ლარი	20,1
2002	989,0	53,8	1436,4 მლნ ლარი	20,6
2004	962,0	53,9	1589,7 მლნ ლარი	16,2
2006	1132,2	64,8	1544,3 მლნ ლარი	11,2
2007	1065,8	62,5	1562,7 მლნ ლარი	9,2
2008	1012,7	63,2	1551,1 მლნ ლარი	8,13
2009	1046,1	63,2	1457,2 მლნ ლარი	8,1
2010	1010,9	62,1	1518,3 მლნ ლარი	7,3

¹ გაანგარიშებულია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემების საფუძველზე. www.geostat.ge

შრომის მწარმოებლურობის დაბალი დონე განპირობებულია არაეფექტიანი დასაქმებითა და თვითდასაქმებულთა რიცხოვნობის ხელშეწყობად გაზრდით. კერძოდ, თვითდასაქმებულთა სტატუსის განსაზღვრის მოქმედი მეთოდოლოგიით, აღნიშნულ კატეგორიას მიაკუთვნებენ პირებს - მესაკუთრეებს, რომელთა საქმიანობა ანგარიშგებით პერიოდში ხორციელდება მოგების ან ოჯახური შემოსავლის (ფულით ან ნატურით) მიღების მიზნით, აგრეთვე ოჯახურ საწარმოში/მეურნეობაში უსასყიდლოდ მომუშავე პირებს. ზოგადი განმარტებით კი – „დასაქმებული (დაქირავებული ან თვითდასაქმებული) – 15 წლის და უფროსი ასაკის პირი, რომელიც გამოკითხვის მომენტის წინა 7 დღის განმავლობაში მუშაობდა (სულ მცირე, ერთი საათი მაინც) შემოსავლის (ხელფასის, ნატურალური შემოსავლის, მოგების და ა.შ.) მიღების მიზნით, ეხმარებოდა უსასყიდლოდ სხვა შინამეურნეობის წევრებს ან რაიმე მიზეზით არ იმყოფებოდა სამუშაოზე, თუმცა, ფორმალურად ირიცხებოდა მომუშავედ“.¹

დაქირავებულთა და თვითდასაქმებულთა შორის თანაფარდობა არსებითად განსხვავებულია ქალაქისა და სოფლის მიხედვით. 2000-2010 წლებში ქალაქის დასაქმებულ მოსახლეობაში თვითდასაქმებულთა ხვედრითი წონა საშუალოდ 31.5%-ია, მაშინ როცა, აღნიშნული მაჩვენებელი სოფლის მეურნეობაში საშუალოდ 82.2%-ს შეადგენს (**ცხრილი 4**). რასაკვირველია, დასაქმებულებს შორის თვითდასაქმებულთა მაღალი ხვედრითი წონა ზოგადად არ შეიძლება უარყოფითად შეფასდეს, ვინაიდან თვითდასაქმებული მესაკუთრეა და მისი საქმიანობის მიზანი

¹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური www.geostat.ge; შრომის ბაზარი საქართველოში. 2009წ. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის პუბლიკაცია. თბ., 2009წ., დასაქმება და უმუშევრობა. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის პუბლიკაცია. თბ., 2010. www.geostat.ge.

დასაქმებულთა განაწილება ეკონომიკური სტრუქტურის მიხედვით საქართველოს ქალაქებისა¹
და სოფლებში 2000-2010 წლებში (%)¹

ცხრილი 4

მაჩვენებელი	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ქალაქი											
დასაქმებული	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
დაქირავებული	64.5	62.4	66.9	67.0	65.2	68.5	69.3	71.9	69.4	67.8	68.8
თვით-											
დასაქმებული	30.1	32.3	32.8	32.9	34.6	31.4	30.5	28.1	30.5	32.1	31.0
ბაჟრკმელი	5.4	5.3	0.3	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0	0.1	0.1	0.2
სოფელი											
დასაქმებული	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
დაქირავებული	18.7	18.2	16.8	15.2	15.7	15.7	15.6	15.6	16.1	17.4	19.2
თვით-											
დასაქმებული	74.7	77.6	83.1	84.7	84.2	84.3	84.3	84.4	83.8	82.5	80.7
ბაჟრკმელი	6.6	4.2	0.1	0.1	0.1	0.0	0.1	0.0	0.1	0.1	0.1

¹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემები. www.geostat.ge

მიკრო-მაკროეკონომიკა

მოგების ან ოჯახური შემოსავლის მიღებაა. მეტიც, თვითდასაქმების ზრდა მესაკუთრეთა ხვედრითი წონის გაზრდით, დასაქმების პრობლემის გადაწყვეტის ერთ-ერთ მთავარ მიმართულებად უნდა იქნეს მიჩნეული. მაგრამ, თუ ჩავუღრმავდებით თვითდასაქმებულთა შემადგენლობას, მათი 41.6% ოჯახურ საწარმოში/მამულში უსასყიდლოდ მომუშავე პირები, ხოლო 0.2% - ახლობლისათვის უსასყიდლოდ დამხმარე პირებია (**ცხრილი 5**). აშკარაა, რომ მოსახლეობის ეს ნაწილი რეალურად არაა დასაქმებული და მათთვის დასაქმებულის სტატუსის მინიჭება ხელოვნურად ამცირებს უმუშევრობის დონის მაჩვენებელს.

დასაქმებულები დასაქმების სტატუსისა და ქალაქი - სოფლის მიხედვით 2008 წელს (%%)¹

ცხრილი 5

დასაქმების სტატუსი	2008	
	ქალაქი	სოფელი
დასაქმებული	100.0	100.0
დაქირავებით მომუშავე	69.3	16.2
სამუშაოს მიმცემი (მეწარმე, მეურნე დაქირავებული მუშაკებით	2.2	0.4
მეწარმე, მეურნე დაქირავებული მუშაკების გარეშე, პროფესიული საქმიანობით დაკავებული პირი	18.0	4.9
სოფლის მეურნეობაში თვითდასაქმებული	5.8	36.7
ოჯახურ საწარმოში/მამულში უსასყიდლოდ მომუშავე	4.5	41.6
ახლობლისათვის უსასყიდლოდ დამხმარე	0.1	0.2
სხვა	0.01	0.01

1 შრომის ბაზარი საქართველოში 2009წ. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის პუბლიკაცია. თბ., 2009წ. www.geostat.ge

მურაჲნ სარსიჲე, ნათელა ლასაბიჲე

2. უმუშევრობის მაღალი დონის, არაეფექტიანი დასაქმებისა და შემოსავლების სიმცირიდან გამომდინარე, სიღარიბის დაძლევა და ცხოვრების დონის ამაღლება სახელმწიფოსათვის კვლავ უპირველეს ამოცანად რჩება. საკითხის სიმწვავეზე მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ ქვეყნის მოსახლეობის გარკვეული ნაწილი ჯერ კიდევ სიღარიბის ოფიციალურ ზღვარს მიღმა ცხოვრობს. 1999-2005 წლებში, აღნიშნული მაჩვენებელი მედიანური მოხმარების 60%-ის მიმართ, საშუალოდ 22,4%-ს შეადგენდა, ხოლო 2006-2010 წლებში - 21,7%-ს **(იხ. ცხრილი 6)**.

**სიღარიბის დონე 1999-2010 წლებში
საქართველოში (%%)¹**

ცხრილი 6

მაჩვენებლები	სიღარიბის ზღვარზე დაბლა მყოფი მოსახლეობის წილი						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
საშუალოდ ქვეყანაში სარსებო მინიმუმის მიმართ	51.8	51.8	51.1	52.5	54.5	52.0	54.9
მედიანური მოხმარების 60%-ის მიმართ	23.6	23.0	21.6	21.8	20.9	22.0	24.1
მაჩვენებლები	სიღარიბის დონე						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
მედიანური მოხმარების 60%-ის მიმართ	22.0	24.1	23.3	21.3	22.1	21.0	21.0
მედიანური მოხმარების 40%-ის მიმართ	10.9	10.1	9.4	9.2	9.5	8.8	8.6

მიგვანია, რომ მიმდინარე ეტაპზე, როცა ჯერ კიდევ დაუსრულებელია ეკონომიკური და ფინანსური კრიზისი, სა-
1 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემები. www.geostat.ge

ხელმწიფომ შრომის ბაზრის რეგულირების თვალსაზრისით, მყარი პოზიცია უნდა დაიკავოს და აკონტროლოს შემოსავლების გადანაწილების პროცესი. ქვეყნის ხელისუფლებამ გვერდი არ უნდა აუაროს შრომის ბაზრის რეგულირების პასიურ ღონისძიებებს, როგორცაა უმუშევრობისგან დაზღვევის პროგრამების განხორციელება, უმუშევრობის შემწეობის თანხის დადგენა, უმუშევრების და მათი ოჯახის წევრებისთვის არაფულადი დახმარების გაწევა და ა.შ. ამ ღონისძიებებს მკაცრად მიზანმიმართული ხასიათი უნდა მიეცეს.

3. შრომის ბაზრის რეგულირების აუცილებლობა განპირობებულია იმითაც, რომ წლების განმავლობაში მაღალია უმუშევრობის დონე, ამასთან, უმუშევრობის ხანგრძლივობა უმუშევართა ნაწილისათვის 3 წელზე მეტია, რაც საგრძნობლად აქვეითებს მათ კვალიფიკაციასა და პროფესიული მომზადების დონეს. ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემებით, 2000-2010 წლებში უმუშევრობის დონე ქვეყანაში 10.3%-დან 16.5%-მდე მერყეობდა, ხოლო საექსპერტო შეფასებით, დაახლოებით 32.0%-ს შეადგენდა. უმუშევრობის დონე გაცილებით მაღალია ქალაქის მოსახლეობაში. კერძოდ, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, 2000-2010 წლებში ქალაქის მოსახლეობის უმუშევრობის დონე 18.4%-დან 28.9%-მდე, ხოლო სოფლის მოსახლეობაში 2.7%-დან 7,9%-მდე მერყეობდა **(ცხრილი 7)**. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, დასაქმებულის სტატუსს ანიჭებენ ოჯახურ საწარმოში/მამულში უსასყიდლოდ მომუშავე ან ახლობლისათვის უსასყიდლოდ დამხმარე პირებს. ჩვენი აზრით, მათი უმრავლესობის საქმიანობა არ არის ორიენტირებული საბაზრო წარმოებაზე, განკუთვნილია პირადი მოხმარებისათვის და შესაბამისად ასეთი საქმიანობა არ წარმოადგენს დამატებითი შემოსავლის მომტანს.

უმუშევრობის დონე და დინამიკა საქართველოში
2000-2011 წლებში (%%)¹

ცხრილი 7

მაჩვენებლები	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
უმუშევრობის დონე საშუალოდ ქვეყანაში	10.3	11.1	12.6	11.5	12.6	13.8	13.6	13.3	16.5	16.9	16.3
ქალაქი	18.4	22.3	24.2	22.1	24.3	26.3	26.1	23.9	28.9	28.8	27.2
სოფელი	3.9	2.7	3.9	4.1	4.2	5.0	4.8	5.4	7.1	7.8	7.9

მათი თვითდასაქმებულთა კატეგორიაში ჩათვლით, ხელლონურად მცირდება უმუშევართა რიცხოვნობა და უმუშევრობის დონე. თუ უმუშევართა რიცხოვნობაში გავითვალისწინებთ თვითდასაქმებულთა ზემოდნიშნული კატეგორიის თუნდაც 80%-ს და გამოვთვლით უმუშევრობის დონეს, მაგალითისთვის 2008 წელს, იგი იქნება 35.3% და არა 16.5%. რაც შეეხება უმუშევართა შემადგენლობას ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით, 2010 და წინა წლებშიც უმუშევრობის მაღალი დონით გამოირჩევა 20-დან 29 წლამდე ასაკობრივი ჯგუფი (იხ. ცხრილი 8). ასაკის მატებასა და პროფესიული გამოცდილების ზრდასთან ერთად უმუშევრობის დონის მაჩვენებელი კლებულობს.

¹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემები. www.geostat.ge

უმუშევრობის დონე ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით
2006-2010 წლებში (%)¹

ცხრილი 8

სულ	საშუალოდ	20 წლამდე	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-ზე მეტი
2006	13.6	22.8	32.7	25.9	20.0	16.6	13.2	10.4	9.7	6.7	6.5	0.4
2007	13.3	27.7	32.7	25.8	17.0	14.8	12.3	12.0	8.8	9.5	5.8	1.2
2008	16.5	30.3	37.0	29.8	22.2	17.1	14.2	13.5	13.0	10.8	8.5	1.6
2009	16.9	33.4	39.9	29.9	24.2	18.3	16.0	13.2	12.1	10.1	6.4	1.3
2010	16.3	28.9	38.3	27.8	24.2	19.1	13.0	12.0	11.2	11.6	7.7	0.7

4. შრომის ბაზრის ფუნქციონირებაში სახელმწიფოს ჩარევა აუცილებელია შრომის ანაზღაურების სისტემის მოწესრიგების თვალსაზრისითაც. რა თქმა უნდა, ამ შემთხვევაში არ იგულისხმება შრომის ანაზღაურების რაიმე ზღვარის დაწესება, მსჯელობაა მხოლოდ სახელმწიფო სექტორში შრომის ანაზღაურების ისეთი სისტემის დანერგვაზე, როცა ხელფასი სრულფასოვნად შეასრულებს თავის ყველა ძირითად ფუნქციას. წლების განმავლობაში როგორც სახელმწიფო, ასევე არასახელმწიფო სექტორში დაქირავებულთა საშუალო ხელფასი ვერ უზრუნველყოფდა რეალურ საარსებო მინიმუმსაც კი (**იხ. ცხრილი 9**). თუ 1995 წელს მინიმალური ხელფასი რეალური მინიმალური სამომხმარებლო ბიუჯეტის (საარსებო მინიმუ-

¹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემები. www.geostat.ge

მის) 2.51%-ს, ხოლო საშუალო ხელფასი მის 11.4%-ს შეადგენდა, 2000 წელს აღნიშნული თანაფარდობა შესაბამისად - 7.58% და 27.4%, ხოლო 2006 წელს 27.05% და 65.36% იყო. მხოლოდ 2008 წლიდან უზრუნველყოფს დაქირავებულთა საშუალო ხელფასი რეალურ საარსებო მინიმუმს და აჭარბებს მას. 2009 წელს საშუალოთვიურმა ხელფასმა მინიმალურ სამომხმარებლო ბიუჯეტს 10.17%-ით, ხოლო 2010 წელს-14.48%-ით გადააჭარბა. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ სამომხმარებლო საქონელსა და მომსახურებაზე ფასების ზრდამ მნიშვნელოვნად შეამცირა მოსახლეობის შემოსავლების მყიდველობითუნარიანობა, ანუ რეალური შემოსავლების დონე.

5. სახელმწიფოს მხრიდან განსაკუთრებული ყურადღება ესაჭიროება არაფორმალური (არარეგისტრირებული) მასშტაბების შემცირებას. ქვეყანაში თითქმის ორი ათეული წელია დამკვიდრდა არაფორმალური საქმიანობის ისეთი სახეობები, როგორცაა სამშენებლო და სარემონტო სამუშაოები, საშუამავლო საქმიანობა, წვრილი ხელოსნობა, ოჯახებში დამლაგებლებად, აღმზრდელებად მუშაობა, რეპეტიტორობა, სამედიცინო მომსახურება, ქუჩის ვაჭრობა და სხვა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, არაფორმალურად დასაქმებულები მთლიანი შიგა პროდუქტის გარკვეულ ნაწილს ქმნიან. საექსპერტო შეფასებებითა და მსოფლიო ბანკის გამოკვლევებით, საქართველოში დასაქმებულთა მინიმუმ 32,0% ჩართულია რაიმე სახეობის არაფორმალურ საქმიანობაში. არაფორმალური დასაქმება უმთავრესად გამოხატულია თვითდასაქმებით, დაქირავებული შრომა გამოიყენება მხოლოდ სამშენებლო-სარემონტო სამუშაოებზე. მისთვის განსაკუთრებით ნიშანდობლივია ის, რომ დასაქმებულთა აბსოლუტური უმრავლესობისათვის აღნიშნული საქმიანობა საარსებო სახსრების მოპოვების საშუალებაა, ხოლო მცირე ნაწილისათვის - დამოუკიდებლობის გამოვლენის, მოქნილი შრომის რეჟიმით მუშაობის შესაძლებლობის ან სოლიდური შემოსავლების

მინიმალური და საშუალო ხელფასის თანაფარდობის დინამიკა მინიმალურ სამომხმარებლო ბიუჯეტთან (მსბ) საქართველოში (1995-2010 წლებში)¹.

ცხრილი 9

წლები	მინიმალური ხელფასი (ლარი)	მინიმალური სამომხმარებლო ბიუჯეტი (ლარი)	მინიმალური ხელფასისა და მინიმალური სამომხმარებლო ბიუჯეტის თანაფარდობა %-ობით	დაქირავებით ასაქმებულთა საშუალოთოეური ნომინალური ხელფასი (ლარი)	საშუალოთოეური ხელფასის თანაფარდობა მინიმალურ სამომხმარებლო ბიუჯეტთან მიმართებით %-ობით
1995 ნიემბერი	3,5	139,5	2,51%	15,9	11,4%
1996 მარტი	6,0	192,0	3,12%	16,5	8,6%
1996 დეკემბერი	12,0	205,6	5,84%	29,8	14,5%
1997 აგვისტო	15,0	218,6	6,86%	43,4	19,9%
1998 სექტემბერი	18,0	239,4	7,52%	56,7	23,7%
1999 სექტემბერი	20,0	251,5	7,95%	67,5	26,8%
2000 სექტემბერი	20,0	264,0	7,58%	72,3	27,4%
2001 სექტემბერი	20,0	277,3	7,21%	91,4	32,9%
2002 სექტემბერი	20,0	303,5	6,59%	113,5	37,40%
2003 სექტემბერი	20,0	332,6	6,01%	125,9	37,85%
2004 სექტემბერი	20,0	365,0	5,48%	156,6	42,90%
2005 სექტემბერი	20,0	400,0	5,0%	204,2	51,05%
2006 სექტემბერი	115,0	425,2	27,05%	277,9	65,36%
2007 სექტემბერი	115,0	450,5	25,53%	368,1	81,71%
2008 სექტემბერი	115,0	478,6	24,03%	534,9	111,76%
2009 სექტემბერი	115,0	505,4	22,75%	556,8	110,17%
2010 სექტემბერი	115,0	532,5	21,6%	609,4	114,48%

¹მინიმალური და საშუალო ხელფასის შესახებ მონაცემები აღებულია საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალური ვებლიკავებებიდან, ხოლო მინიმალური სამომხმარებლო ბიუჯეტი (მსბ) განგარიშებულია საბაზრო ფასებისა და კვების პროდუქტების მოხმარების დადგენილი ნორმების საფუძველზე. მსბ-ის დანარჩენი ელემენტები აღებულია ზღვრული მინიმალური ოდენობით განვითარებადი ქვეყნების სამომხმარებლო ბიუჯეტის სტრუქტურის მიხედვით. კერძოდ, მსბ-ის სტრუქტურაში კვების პროდუქტების ხვედრითი წონა აღებულია 68,3% (კესიმისტური ვარიანტი), ხოლო დანარჩენი ელემენტები არასასურსათო სპონგული და მომსახურება 31,7%.

უფრო იოლი გზით მიღების საშუალება. გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ არაფორმალურ დასაქმებას უმთავრესად დროებითი, სეზონური ან ეპიზოდური ხასიათი აქვს. დასაქმებულთა ერთი ნაწილი ათავსებს ეკონომიკის ფორმალურ და არაფორმალურ სექტორში დასაქმებას, მეორე ნაწილი მხოლოდ არაფორმალურ სექტორშია დასაქმებული.

6. შრომის ბაზრის რეგულირების ღონისძიებების შემუშავებისას აუცილებელია ეროვნული შრომის ბაზრისათვის ნიშანდობლივი თავისებურების გათვალისწინება, სახელდობრ ის, რომ უმუშევრობის მაღალ დონესთან ერთად შესამჩნევია კვალიფიციური კადრების დეფიციტი, მათ შორის იმ სფეროებშიც, სადაც შრომის ანაზღაურება შედარებით მაღალია. საქართველოში კვალიფიციური კადრების დეფიციტის აღმოფხვრაზე მსჯელობა ნაადრევია, მაგრამ მისი შემცირების ერთ-ერთი გზაა სპეციალისტთა მომზადების დაგეგმვა შრომის ბაზრის მიმდინარე და პერსპექტიული მოთხოვნების შესაბამისად.

ზემოაღნიშნული მსჯელობიდან გამომდინარე, შრომის ბაზარზე არსებული რთული ვითარების გათვალისწინებით, ვფიქრობთ, საკამათო არ არის მოსაზრება, რომ გადაუდებლად აუცილებელია შრომის ბაზრის რეგულირების პროგრამის შემუშავება ეროვნულ დონეზე, რომელიც უნდა ეყრდნობოდეს მეცნიერული კვლევის შედეგად ჩამოყალიბებულ, დასაბუთებულ კონცეფციას. შრომის ბაზრისა და დასაქმების სახელმწიფო პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებები უნდა გახდეს:

შრომის ბაზრის ინსტიტუტებისა და მისი ადეკვატური ინფრასტრუქტურის, ეფექტიანად მომუშავე დასაქმების სამსახურის შექმნა და განვითარება როგორც ქვეყნის, ასევე რეგიონების დონეზე. სწორედ დასაქმების სამსახურებმა უნდა უზრუნველყონ: უმუშევართა სოციალური დაცვისა და დასაქმებისათვის ხელშეწყობის პროგრამების რეალიზაცია, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის სტიმულირების მიზნით; სოციალური პარტ-

ნიორობის სისტემის ფარგლებში დამქირავებლისა და მომუშავეს შორის სოციალურ-შრომითი ურთიერთობების კოლექტიურ-სახელშეკრულებო რეგულირების პრაქტიკის დამკვიდრება. კოლექტიური მოლაპარაკებების საფუძველზე მიღებული კოლექტიური ხელშეკრულებები უნდა გახდეს ინდივიდუალური შრომითი კონტრაქტების გაფორმების საფუძველი; ახალგაზრდობის დასაქმების და მათი კონკურენტუნარიანობის ამადლებისათვის აუცილებელი ღონისძიებების გატარება, რომელთა შორის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება: ფინანსურ მხარდაჭერას საწარმოებისათვის, რომლებიც ასაქმებენ ახალგაზრდებს; საშუალო პროფესიული განათლების სისტემის აღდგენას, სრულყოფასა და განვითარებას, მის ადაპტაციას საბაზრო პირობებთან, მისი საქმიანობის წარმართვას რეგიონების მოთხოვნის დასაკმაყოფილებლად; მუდმივი მონიტორინგის განხორციელება უმუშევრობის ზრდის შეზღუდვისა და უმუშევართა სოციალური მხარდაჭერის ღონისძიებებზე; დარგობრივი და რეგიონული მიზნობრივი პროგრამების შემუშავება და რეალიზაცია.

დასაქმების სამსახურებმა, ზემოაღნიშნულთან ერთად, უნდა უზრუნველყონ რიგი სპეციფიკური ანალიტიკური ფუნქციის შესრულება: შრომის ეროვნული და რეგიონული ბაზრების კონიუნქტურის შესწავლა და პროგნოზირება; შრომის ბაზრის ტევადობისა და სტრუქტურის ცვლილების ანალიზი და პროგნოზი; დასაქმების დინამიკის შესწავლა; სამუშაო ძალის დამქირავებლების ქცევის მოტივაციის და მისი განმსაზღვრელი ფაქტორების შესწავლა; არსებული სამუშაო ადგილების სტრუქტურის, მათი ხარისხობრივი მახასიათებლების შესწავლა; რეგიონის სამუშაო ძალის კონკურენტუნარიანობის შესწავლა და პროგნოზი; შრომის საერთო დანახარჯებში სამუშაო ძალის ღირებულებისა და ფასის ანალიზი; სამუშაო ძალის ფასზე მოქმედი ფაქტორების ანალიზი; პროფორიენტაციის მიზნით ჩატარებული სამუშაოების ანალიზი; შრომის ბაზრის მარკეტინ-

გული მართვა, სამუშაო ძალის მარკეტინგის სტრატეგიული და ოპერატიული დაგეგმვა.

შრომის ბაზრის განვითარების ხარისხი, მისი ცივილიზებულიობა დამოკიდებულია არა მარტო იმაზე, თუ რამდენადაა ჩამოყალიბებული მისი ინფრასტრუქტურა, არამედ იმაზეც, თუ როგორ ასრულებს იგი თავის ძირითად ფუნქციებს. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სასიცოცხლოდ აუცილებელია შრომის ბაზრის ერთიანი საინფორმაციო სისტემის (ბაზის) ფორმირება, რომელიც შრომის ბაზრის სუბიექტებს პერიოდულად უზრუნველყოფს ინფორმაციით არსებული პროფესიებისა და ვაკანსიების შესახებ, დაქირავების, შრომის ანაზღაურებისა და სოციალურ-შრომით ურთიერთობებთან დაკავშირებულ სხვა პირობებზე, სოციალური პარტნიორობის სისტემის ყველა დონეზე. საინფორმაციო ასიმეტრიის აღმოფხვრა უზრუნველყოფს სოციალურ-შრომითი ურთიერთობების სფეროში ყველა სახეობის დისკრიმინაციის დაძლევისა და შრომის ბაზრის სუბიექტთა ეკონომიკური ქცევის ადეკვატურობას.

ქვეყნის მოსახლეობის ეფექტიანი დასაქმების უზრუნველყოფის მიზნით აუცილებელია პროფესიული მომზადება-გადამზადების სისტემის ტრანსფორმაცია სამუშაო ძალაზე შრომის ბაზრის მოთხოვნების გათვალისწინებით.

შრომის ბაზარზე არსებული მდგომარეობის ანალიზისა და პროგნოზირებისათვის, დასაქმების ეფექტიანი პროგრამების შემუშავებისათვის აუცილებლად მიგვანჩნია ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის, დასაქმებულებისა და უმუშევრების აღრიცხვის სისტემის მოწესრიგება, მით უმეტეს, რომ მოქმედი საერთაშორისო მეთოდოლოგია, ზოგიერთი ასპექტით, არ შეესაბამება ქვეყნის განვითარების სპეციფიკას.

ქვეყნის მოსახლეობის ეფექტიანი დასაქმების უზრუნველყოფისათვის აუცილებელია დასაქმების როგორც აქტიური, ასევე პასიური პოლიტიკის გატარება, დასაქმების სახელმწიფო

და რეგიონული პროგრამების შესრულების მკაცრი კონტროლის, ანალიზისა და მონიტორინგის განხორციელება. უმუშევრობისა და დასაქმების პრობლემები აყვანილ უნდა იქნეს სახელმწიფო პოლიტიკის რანგში. მხოლოდ ასე შეიძლება ქვეყანაში სიღარიბის დაძლევა და მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლება.

The Prospects of Labor Market Development in Georgia

M. Tsartsidze

N. Latsabidze

The scientific article confirms that settlement of the sphere of social and labor relations, reduction of unemployment and provision of able-bodied population with effective employment are not possible without state regulation of labor market.

The necessity of market regulation is conditioned by the fact that despite positive results of economic policy implemented in the country, a marked improvement of population's living standards has not been carried out, a certain part of the country's population still lives below the official poverty line, the level and length of unemployment has been high for years. Thus, at the current stage when economic and financial crisis has not been dealt yet the state, in order to regulate labor market, must take a firm line and control the distribution process of incomes. At the same time it is reasonable to take passive measures to regulate labor market in the direction of implementation of the programs of insurance against unemployment, establishment and implementation of the forms of non-financial assistance for the unemployed and their family members.

The state interference in the functioning of labor market is necessary with the goal of introducing such system of remuneration in the state sector when salary will fully fulfill all the main functions. The state must pay

particular attention to the reduction of the scales of informal employment, planning of the training for specialists according to the current and future demands of labor market. The establishment and development of effectively functioning employment service both at the national and regional level must become one of the main directions in the regulation of labor market. The employment services must guarantee fulfillment of a range of specific analytical functions: study and projection of the conjuncture of national and regional labor markets; analysis and projection of the changes of labor market capacity and structure; study of employment dynamics; study of the motivation of behavior of labor force employer and its determining factors; study of the structure of existing jobs and their qualitative characteristics; study and projection of the competitiveness of the region's labor force; analysis of the conducted works with the goal of professional orientation; marketing management of labor market, strategic and operational planning of labor force marketing.

It is also confirmed in the article that with the goal of providing population with effective employment, it is necessary to transform the vocational training and retraining system into labor force considering the labor market demand, tight control over the implementation of state and regional employment programs, realization of analysis and monitoring.

**ეკონომიკური რყევების
თეორიები ეკონომიკური
კრიზისის ასპექტით**

ნაზირა კაკულია

**ივჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი**

საბაზრო ეკონომიკის ერთერთი მთავარი ნიშანი მისი ციკლურობაა, ანუ ეკონომიკური აქტიურობის პერიოდული რყევები, რომელიც გამოიხატება წარმოების დაცემისა და აღმავლობის მეტ-ნაკლებად პერიოდული განმეორებით.

ეკონომიკური ციკლურობა განეკუთვნება ყველაზე მნიშვნელოვანი მაკროეკონომიკური პრობლემების რიცხვს, ის პირდაპირ ან ირიბად ზემოქმედებს საბაზრო ეკონომიკის ყველა სუბიექტზე: საოჯახო მეურნეობებზე, ბიზნესსა და სახელმწიფოზე. ეს პრობლემა, თავისი სირთულით და მრავალმხრივი ასპექტებით, მიუხედავად საუკუნენახევარზე მეტი შესწავლისა, მაინც დისკუსიის საგნად რჩება.

ტერმინი - „ციკლი“ გამოიყენება ბიოლოგიასა და სხვა მეცნიერებებში მოვლენების ისეთი თანმიმდევრობების აღსანიშნავად, რაც მუდმივად მეორდება, მაგრამ არა აუცილებლად ერთნაირი ხარისხით ან დროის ერთნაირი ხანგრძლივობით.

ეკონომიკური ციკლურობა – ეს საბაზრო ეკონომიკის განვითარების ობიექტური ფორმაა. ის წარმოადგენს ეკონომიკური კონიუნქტურის (საქმიანი აქტიურობების) ტალღოვან მოძრაობას დაცემისა და აღმავლობის რეგულარული მონაცვლეობით (კრიზისიდან კრიზისამდე). სწორედ ციკლურობაა მაკროეკონომიკური წონასწორობის რღვევის ერთ-ერთი მთავარი ფორმა.

თუ ბაზრის მაკროეკონომიკური არასტაბილურობის ნიშნად ციკლურობას ჩავთვლით, აუცილებელია გავითვალისწინოთ, რომ ციკლურობა, რომელიც პერიოდულად განმეორებადი პროცესია, არა მარტო ეკონომიკის წონასწორულ მდგომარეობას არღვევს, არამედ შემდგომ მის ბუნებრივ აღდგენასაც უწყობს ხელს. ეკონომიკური შეფერხებების (კრიზისების) გარეშე საბაზრო ეკონომიკა ვერ განვითარდება. ნებისმიერი განვითარებადი სისტემისთვის (ლაპარაკია ბუნებაზე, საზოგადოებაზე, ადამიანის ორგანიზმსა თუ ეკონომიკაზე) ობიექტურად დამახასიათებელია განსაზღვრული ციკლურობა.

ყველაზე თანამიმდევრულად ციკლების პრობლემა წარმოდგენილია ელვინ ჰანსენის წიგნში - „ეკონომიკური ციკლები და ეროვნული შემოსავალი“ (1951 წ.)¹. ჰანსენი ეკონომიკურ ციკლს განსაზღვრავს, როგორც ყველაზე მნიშვნელოვანი მაკროსიდიდების რყევებს, კერძოდ: დასაქმების, წარმოების მოცულობისა და ფასების დონის ცვლილებას. აგრეთვე, ჰანსენის თვალსაზრისიდან გამომდინარე, შეიძლება ვივარაუდოთ, „რომ მრეწველობისა და საერთოდ საქმიანი აქტიურობის მოძრაობა მიმდინარეობს ციკლების ფორმით, რომლის არსია ცვლილებების განმეორებითი (თუმცა, არა მკაცრად განსაზღვრული ერთნაირი პერიოდებით) თანამიმდევრობა“². იმავდროულად ჰანსენმა ხაზი გაუსვა რყევების მოწესრიგებულობას, კვლავ წარმოების მუდმივობას და ეკონომიკური ციკლების ფაზების ცვლილებებს.

საბაზრო ეკონომიკის ციკლური განვითარების საწყის წერტილად, ზოგიერთი პირობის გათვალისწინებით, მიიჩნევენ 1825 წელს, როდესაც ინგლისში წარმოების პირველმა კრიზისმა იფეთქა. მან საფუძველი ჩაუყარა ეკონომიკური კონიუნქტურის პერიოდულ რყევებს, რაც საკმაოდ რეგულარულად მეორდებოდა მთელი XIX საუკუნის განმავლობაში, საშუალოდ 8–10 წლიანი ინტერვალით. ნელ-ნელა ციკლურობაში ჩაერთვნენ სხვა კაპიტალისტური

¹ Alvin Hansen, Fiscal Policy and Business Cycles., 1941.

² Alvin Hansen on Economic Progress and Declining Population Growth., in Population and Development Review, Vol. 30, 2004.

ქვეყნებიც. XIX საუკუნეში ყველაზე ღრმა და გრძელვადიან მსოფლიო ეკონომიკურ კრიზისს ჰქონდა ადგილი 1873–1878 წლებში, ხოლო XX საუკუნეში - 1929–1933 წლების მსოფლიო კრიზისს - „დიდ დეპრესიას“. ამის შემდეგ, ეკონომიკური ციკლები განსაკუთრებული შესწავლის ობიექტია.

ბუნებრივია, საინტერესოა რა უდევს საფუძვლად ეკონომიკის ციკლურობას, რა მიზეზები იწვევენ საბაზრო ეკონომიკის ტალღოვან განვითარებას. ციკლურობა, თავის მხრივ, მრავალფაქტორიანი პროცესია და მისი მიზეზების გამოკვლევა აუცილებლად იწვევს თეორიული კონცეფციების სიმრავლეს. არსებობს 200-ზე მეტი განსხვავებული ფაქტორი, რომლებიც იწვევს კრიზისებს. ჩვენ გამოვკვთავთ ყველაზე მნიშვნელოვან თეორიულ პოზიციებს, რომლებზეც დაფუძნებულია ციკლური განვითარებისა და კრიზისების მიზეზების შესწავლა. განვიხილოთ სამი მთავარი მიმართულება: 1. ციკლურობა და მეცნიერულ-ტექნოლოგიური პროგრესი, 2. ციკლურობა და ფულად-საკრედიტო ფაქტორები და 3. ბაზრის ციკლურობა და ბიპოლარული სტრუქტურა.

პირველი მიმართულება ეკონომიკის ციკლურობას აკავშირებს მეცნიერულ-ტექნოლოგიურ პროგრესთან, მეცნიერულ-ტექნოლოგიური რევოლუციის ეტაპებთან. ამ მიმართულებაში მეტ-ნაკლებად ვლინდება წარმოების ძირითადი ფაქტორების ევოლუცია, რაც მეცნიერულ - ტექნიკური პროგრესის შედეგია.

ციკლების ცვლილებების რეგულარულობა გამოწვეულია სხვადასხვა მიზეზით და ის განაპირობებს ციკლის სხვადასხვა ხანგრძლივობას. ხანგრძლივობის მიხედვით ციკლები შეიძლება იყოს:

- მოკლე ციკლები, რომელთა ხანგრძლივობა მოიცავს 3-დან 5 წლამდე პერიოდებს, საშუალოდ, დაახლოებით 50 თვეს;
- საშუალოვადიანი ციკლები, რომლებიც გრძელდება 7-დან 10–12 წლამდე;
- ორი სახეობის გრძელი ტალღები: გრძელი ციკლები, რომელთა ხანგრძლივობა 25–30 წელს აღწევს; კვლავწარმოების

გრძელი ტალღები, რომელთა ხანგრძლივობა 47–60 წელია.

მოკლე ციკლებს სხვანაირად კიტჩინის ციკლებს¹ უწოდებენ. ისინი წარმოიქმნება საბრუნავი საშუალებების ცვლილებების შედეგად. საბაზრო კონიუნქტურის შედეგად წარმოიქმნება მოთხოვნასა და მიწოდებას შორის დისბალანსი. მეწარმეები ეკონომიკური ზრდის მოლოდინში ქმნიან მარაგებს უმეტესწილად სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების მიწოდებაზე იმაზე მეტად, ვიდრე მათ ეს ფაქტობრივად სჭირდებათ. ამიტომ, გარკვეულ ეტაპზე წარმოიქმნება სასაქონლო-მატერიალური ფასეულობების ნამეტი, დისბალანსი. როდესაც ეკონომიკური ზრდის მიმართ სასურველი იმედები ქრება, საწარმოები დაგროვებული მარაგებისგან განთავისუფლების პრობლემების წინაშე დგებიან, რაც იწვევს ქვეყანაში ფასების ვარდნას და მცირეოდენ ეკონომიკურ დაცემას. ამგვარად, ეკონომიკა მოკლე ციკლის რეჟიმით ფუნქციონირებს. ამასთან, მოკლე ციკლის პრობლემა, ფაქტობრივად, უკავშირდება მეწარმეთა არასწორ მოლოდინებს. არსებითი მნიშვნელობა აქვს, აგრეთვე, მომხმარებელთა ფსიქოლოგიას. რაც შეეხება საშუალოვადიან ციკლებს, მათ დასავლეთში უწოდებენ ჟუგლარის ციკლებს.² XIX საუკუნის მეორე ნახევარში ჟუგლარმა გამოსცა მონოგრაფია, რომელიც ეძღვნება საშუალოვადიან ციკლებს. აღნიშნული ციკლები განპირობებულია შემდეგი მიზეზებით:

- ძირითადი კაპიტალის აქტიურ ელემენტებში - შრომის საშუალებებსა და იარაღებში კაპიტალდაბანდების შემცირებით;

- ერთი დარგიდან მეორეში კაპიტალის გადაღინებით, დარგთა შორისი კონკურენციის გავლენით;

- ფულად - საკრედიტო ფაქტორების ცვლილებებით.

აღნიშნული მიმდინარეობის ფარგლებში ინტერესს იწვევს თეორია - „ეკონომიკური აქტიურობის გრძელი ტალღები“, რომელიც შემუშავებულია რუსი ეკონომისტის კონდრატევის

¹ Kitchin, Joseph (1923). «Cycles and Trends in Economic Factors». Review of Economics and Statistics 5 (1): 10–16.

² Kuznets Swings, Juglar and Kitchin Cycles in Global Economic Development, and the 2008—2009 Economic Crisis Structure and Dynamics. 2010. Vol.4. #1. P.3-57..

მიერ. ეს თეორია ეფუძნება ისეთ შრომებს, როგორცაა „მსოფლიო მეურნეობა და მისი კონიუნქტურა ომის პერიოდსა და მის შემდეგ“ (1922),¹ „მსოფლიო მეურნეობისა და კრიზისის სადავო კითხვები“ (1923) და „კონიუნქტურის დიდი ციკლები“ (1925).

ინგლისის, საფრანგეთისა და აშშ-ის ეკონომიკური განვითარების შესწავლით, კონდრატევემა შეძლო მსოფლიო ეკონომიკის განვითარება სამ დიდ ციკლად დაეყო: პირველი – 1787 წლიდან 1814 წლამდე (აღმავალი ტალღა) და 1814 წლიდან 1851 წლამდე (დაღმავალი ტალღა); მეორე – 1844 წლიდან 1875 წლამდე (აღმავლობა) და 1870 წლიდან 1896 წლამდე (დაცემა); მესამე – 1896 წლიდან 1920 წლამდე (ახალი აღმავალი ტალღა).

„კონდრატევეის ციკლების“ საშუალო ხანგრძლივობა შეადგენდა 50–60 წელს, ხოლო მათ საფუძველად, ავტორმა განიხილა სამეცნიერო-ტექნოლოგიური პროგრესის წყვეტილი ხასიათი, ტექნიკისა და წარმოების ტექნოლოგიაში პერიოდული რევოლუციები. „გრძელი ტალღების“ აღმოცენება დაკავშირებულია იმასთან, რომ დიდი გამოგონებები (მაგალითად, შიგაწვის ძრავების გამოგონება) ეკონომიკურ აქტიურობას ბიძგს აძლევს რამდენიმე ათწლეულის განმავლობაში, სანამ მისი გავლენა თანდათან არ გაქრება. თუმცა, კონდრატევეის ეკონომიკური შეხედულებები, რომლითაც ცდილობს ობიექტური ანალიზი გაუკეთოს წამყვანი კაპიტალისტური ქვეყნების რეალურ დინამიკას, არ შეესაბამებოდა კომუნისტურ იდეოლოგიას. 1938წ. ნიჭიერი მეცნიერი რეპრესირებულ იქნა, როგორც კაპიტალიზმის თეორიული აპოლოგეტი.

XX საუკუნის 30-იანი წლების ბოლოს შუმიკტერმა წარმოადგინა ციკლების მთლიანი თეორია, რომელიც სხვადასხვა ხანგრძლივობის ციკლებს მოიცავდა, რაც ასევე, განაპირობებდა მაკროეკონომიკური რყევების განსაზღვრულ ამპლიტუდას. ეს თეორიაც ასევე ეყრდნობოდა ეკონომიკური პროგრესის სამეცნიერო-ტექნოლოგიურ ფაქტორებს. თავის ცნობილ წიგნში

¹ Коротяев А. В., Цирель С. В. Кондратьевские волны в мировой экономической динамике., Системный мониторинг. Глобальное и региональное развитие., М.: 2009. с. 189-229.

- „საქმიანი ციკლები. კაპიტალისტური პროცესის თეორიული, ისტორიული და სტატისტიკური ანალიზი“¹ (1939), „შუმპეტერმა წარმოადგინა ეკონომიკური დინამიკის ე.წ. „სამციკლიანი სქემის“ კონცეფცია, რომლის ფარგლებშიც კონდრატევის 50-წლიანი ციკლები, ჟუგლარის ათწლიანი ციკლები და კიტჩინის ორწლიანი ციკლები იყო გაერთიანებული. მათი ურთიერთკავშირის აღწერისას, მან გააკეთა დასკვნა, რომ ხანგრძლივი ციკლები აუცილებლად მოიცავს მოკლევადიანი განვითარების პერიოდებს, რომლის შედეგადაც „თითოეული ხანგრძლივი ტალღის მასშტაბი უფრო აახლოებს ტალღებთან, რომლებიც შემდგომ წონასწორობას იწვევს.“² ციკლურობის მთავარი მამოძრავებელი ძალაა მეწარმეების ინოვაციური საქმიანობა, მასობრივი ინვესტიციები ძირითად კაპიტალში. ეს გამოიხატება ახალი ტექნოლოგიების დანერგვით და წარმოების ორგანიზაციის ახალი ფორმებით, შედეგად – ახალი პროდუქციის წარმოდგენით და ახალი ბაზრების გახსნით. ინოვაციების მასობრივი დანერგვა იწვევს წარმოების ზრდას, ხოლო შემდგომ დაცემას, დეპრესიას, როგორც ერთგვარი ადაპტაცია შეცვლილი ეკონომიკური პირობებისადმი, რომელიც ეკონომიკური ბუშითაა განპირობებული. მეორე წიგნში- „კაპიტალიზმი, სოციალიზმი და დემოკრატია“ (1942), შუმპეტერი აღნიშნავს: „გრძელვადიანი ინვესტიციების განხორციელება, როდესაც პირობები ხშირად იცვლება, რისკებთანაა დაკავშირებული. თუმცა, საბაზრო ეკონომიკის მხოლოდ ასეთი მოძრაობა განაპირობებს პერსპექტივაში დინამიკურ ზრდას.“ მსგავსი დასკვნის გასამყარებლად, ავტორს მოყავს მაგალითი: „მუხრუჭებიანი ავტომობილი უფრო სწრაფად მოძრაობს, ვიდრე ავტომობილი, რომელსაც ის არ აქვს.“³ გარდა ამისა, სამეწარმეო ინოვაციების რეალიზაციისას მნიშვნელოვან

¹ Schumpeter Joseph A. A Theory of Social and Economic Evolution., 1942.

² Schumpeter, J.A. The theory of economic development : an inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle translated from the German by Redvers Opie (1961) New York: OUP.

³ Scherer F. M. and M. Perlman (eds.), Ann Arbor .: Entrepreneurship, Technological Innovation, and Economic Growth: Studies in the Schumpeter Tradition., The University of Michigan Press, 1992, p. 385.

როლს შემპეტერი შემთხვევით არ ანიჭებდა კრედიტს, რომელიც შესაძებლობას იძლევა დამატებითი ეკონომიკური რესურსების ჩართვა მოხდეს ეკონომიკურ საქმიანობაში

ბაზრის ციკლურობის მიზეზების ამხსნელი მეორე მიმართულება იყენებს ციკლების ფულად-საკრედიტო თეორიას. აქ შეიძლება მოვიყვანოთ ამერიკელი ეკონომისტის ირვინ ფიშერის კონცეფცია¹, რომელიც განიხილავდა კრიზისს, როგორც ფულზე მოთხოვნასა და მიწოდებას შორის წონასწორობის დარღვევის შედეგს, ხოლო საბაზრო ეკონომიკის რყევებზე ზემოქმედებისთვის მთავარ მექანიზმად ფულადი ურთიერთობების თვითრეგულირებას მიიჩნევდა. ფულად-საკრედიტო ფაქტორები იყო ჰაიეკის მიერ შემუშავებული ციკლების მონეტარული პოლიტიკის ყურადღების ცენტრში. მის თეორიაში ეკონომიკური დაცემის ამხსნელ მიზეზად გვევლინება ფულად -საკრედიტო ექსპანსია, რომელიც საბანკო სისტემის მიერ ხორციელდება და შესაბამისად გულისხმობს უარის თქმას კრედიტების შემდგომ გაფართოებაზე. ჰაიეკის აზრით², ნებისმიერ დამატებით ფულადი ინექცია საინფლაციო პროექტებში მხოლოდ ანგარიშსწორების გადავადებას მოახდენს.

XX საუკუნის 70-იანი წლების დასაწყისიდან, ფართოდ გავრცელდა ამერიკელი ეკონომისტის მილტონ ფრიდმანის ციკლების ფულადი კონცეფცია. ამ კონცეფციის შესაბამისად, ციკლის დინამიკაში მთავარ როლს თამაშობს ფულის მიწოდების არასტაბილურობა, რაშიც მთავარი დამნაშავე თვითონ სახელმწიფოა. სახელმწიფოს ანტიციკლური პოლიტიკის ნაცვლად, რომელიც ფულის მიწოდებაში მკვეთრ ცვლილებას იწვევს, შემოთავაზებულია მისი მკაცრი რეგულირება დასაშვები 3-4%-იანი ზრდით წელიწადში. XX საუკუნის ბოლო ათწლეულების განმავლობაში მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს ფულადი შოკების ანალიზი. მსგავსი ანალიზის ერთ-ერთი დამახასიათებელი

¹ Dimand, Robert W. Irving Fisher's Debt-Deflation Theory of Great Depressions," Review of Social Economy". 1994.

² Steele G. Keynes and Hayek: The Money Economy. - London and New York: Routledge, 2001. - 240 pp.

ნაზირა კაკულია

მაგალითია ეკონომიკის თანამედროვე ციკლურობის ახსნა ე.წ. „მოულოდნელი ფულადი შოკებით“¹, რომელიც წარმოადგინა 1995 წ. ნობელის პრემიის ლაურეატმა ამერიკელმა ეკონომისტმა ლუკასმა. მის თეორიაში, საკმაოდ გონივრულად, წინ წამოწეულია ეკონომიკური სუბიექტების აქტიური ქცევა, რამაც შეიძლება გამოიწვიოს სხვადასხვაგვარი შოკური სიტუაცია, კრიზისები, რაც ეწინააღმდეგება რაციონალურ მოლოდინებს, რომელიც მთავრობას ეკონომიკაზე გავლენის შედეგად გააჩნია.

საჭიროა ასევე აღვნიშნოთ, რომ ზუსტად შოკური ფაქტორები (შემთხვევითები ან მოულოდნელები, შინაგანი ან გარეგანი), რაც წარმოიქმნება ფულად-საკრედიტო სფეროში, წარსულში და დღესაც მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ეკონომიკური ციკლების ისეთ ბუნებრივ დანამატზე, როგორიც ფინანსური ქაოსია.

ისტორიიდან ჩანს, რომ მუდმივი კრიზისები არ არსებობს, რომ საბაზრო ეკონომიკაში ჩამოყალიბებულია ასევე კრიზისიდან გამოსვლის საშუალებებიც.

დაბოლოს, მესამე მიმართულებად, რომელიც ხსნის ციკლური რყევების ფაქტობრივ საფუძველს, შეგვიძლია ჩავთვალოთ განსხვავებული თეორიები, რომლებიც ბაზრის ბიპოლარული სტრუქტურის ცვლილებას სწავლობს, ანუ მაკროეკონომიკურ დონეზე მიწოდებისა და მოთხოვნის ურთიერთდამოკიდებულებას. ამ თეორიებში მსჯელობაა, ერთი მხრივ, ერთობლივი მოთხოვნის, ხოლო მეორე მხრივ - ერთობლივი მიწოდების დინამიკის შესწავლაზე.

აქ დიდი ყურადღება ეთმობა იმ ფაქტორების გამოვლენას, რომლებიც სხვადასხვა მხრიდან გავლენას ახდენს როგორც მიწოდების, ასევე მოთხოვნის მოცულობის რყევების სტრუქტურასა და სიხშირეზე.

ამ თეორიების ფარგლებში, ყურადღებას იმსახურებს ეკონომიკური ციკლების კეინზიანური თეორია. კეინზი, ხოლო შემდგომ მისი მიმდევრები, ასევე როი ჰაროდი და ჯონ ჰიქსი, პოლ

¹ Robert E. Lucas, Jr. Expectations and the Neutrality of Money. Journal of Economic Theory 4: 1972.

სამუშაოსონი და ელვინ ჰანსენი, ციკლს იკვლევდნენ ეროვნული შემოსავლის, მოხმარების, დაზოგვისა და ინვესტიციების დინამიკის ურთიერთდამოკიდებულების პოზიციიდან. კეინზის ციკლის კონცეფციით ციკლურობა, პირველ რიგში, განპირობებულია ერთობლივი მოთხოვნის რყევებით, რომელიც მოიცავს საოჯახო მეურნეობების პირად მოხმარებას, ერთობლივ კერძო ინვესტიციებს და სახელმწიფო მოხმარებას. მოხმარებას, დაზოგვას, ინვესტიციებსა და ეროვნული შემოსავლის დონეს შორის ვლინდება მდგრადი კავშირი, რომელიც განისაზღვრება ორმაგი კოეფიციენტებით: მულტიპლიკატორით (ეროვნული შემოსავლისა და ინვესტიციების ზრდასთან დამოკიდებულება) და აქსელერატორით (ინვესტიციების ეროვნული შემოსავლის ზრდასთან დამოკიდებულება).

სწორედ ეს კონცეფციები უდევს საფუძვლად ციკლის მათემატიკურ მოდელებს, რომელთაგანაც პირველი იყო სამუშაოსონ-ჰიკსის მოდელი. მისი ეკონომიკური შინაარსი გვიჩვენებს ერთობლივი მოთხოვნის რყევების გარდაუვალობას რეალური კოეფიციენტების მნიშვნელობის შემთხვევაში, რომელიც ასახავს მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების ურთიერთდამოკიდებულებას. ციკლის მექანიზმი განიხილებოდა მიმდინარე ინვესტიციების მოცულობის მიხედვით, მათი მოქმედების მულტიპლიკაციური ეფექტით ეროვნულ ეკონომიკაზე.

თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკისთვის დამახასიათებელია საკმაოდ აქტიური სახელმწიფო ჩარევა. ამიტომაც, ციკლების ახალი თეორიები ეკონომიკურ რყევებს ხსნის სახელმწიფოს მაკროეკონომიკური პოლიტიკის შედეგებით, რაც მოიცავს მათ მიერ დაშვებული შეცდომების შეფასებას.

საერთო შედეგი, რომელიც ციკლებისა და კრიზისების შესახებ თეორიებიდან გამომდინარეობს, შემდეგია: მაკროეკონომიკური წონასწორობის დარღვევისა და შემდგომი აღდგენის თვალსაზრისით, ნებისმიერი კონკრეტული ციკლი და თითოეული კონკრეტული კრიზისი საჭიროებს დიფერენცირებულ ანალიზს, რომელიც მოიცავს შინაგან და გარეგან ფაქტორებს.

ყველა შემოსვენებული მოდელი აქტუალური იყო XX საუკუნის 70-იან წლებამდე. თანამედროვე ფინანსური და ეკონომიკური კრიზისის სრულიად განსხვავებული შინაარსის მატარებელია. იგი, ფაქტობრივად, შეიძლება ითქვას სისტემური კრიზისია და ჩვენი აზრით, ამ კრიზისის დაძლევის გზები ეკონომიკური განვითარების ნეოკეინზიანურ მოდელში უნდა ვეძებოთ, რომელიც მომხმარებელთა სტიმულირებას ეყრდნობა და სიღარიბის დაძლევის საუკეთესო თეორიაა. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ ამ თეორიამ, ფაქტობრივად, შექმნა კეთილდღეობის ძლიერი სტიმულები, ხოლო მომავალში, ვფიქრობთ, შექმნის ობიექტურ წამანდვრებს იმისთვის, რომ მსოფლიო გადავიდეს ახალ საზოგადოებრივ წყობაზე, რომლისთვისაც კაპიტალის დაგროვების სტიმულირება არ იქნება განვითარების აუცილებელი და განმსაზღვრელი პირობა.

**THEORIES OF ECONOMIC FLUCTUATIONS WITH
ECONOMIC ASPECTS OF CRISIS**

N. Kakulia

The article discusses one of the main signs of the market economy –periodic fluctuations of economic activity. The article gives analysis of reasons offluctuation, the theoretical concepts regarding the causes of crisis. It identifies three most important theoretical positions: 1. Fluctuation and the scientific - technological progress; 2. Fluctuation and the money-credit factors; 3. Market fluctuation and the bipolar structure.

The article analyzes Kitchin’s short cycles, Juglar’s medium-term cycles, and Kondratiev’s long waves. In response to the directions explaining the reasons for fluctuation of the market, the article analysis the different characters of the current crisis.

**მრავალეროვნული კომპანიების
კონკურენტუნარიანობა გლობალური
მასშტაბით**

**ლავით ნიჰარაძე,
ივანე ჯავახიშვილის სახ. თსუ-ის დოქტორანტი**

გლობალური კონკურენტუნარიანობის მიღწევისათვის ბრძოლაში მრავალეროვნული კომპანიების (მკ-ები) მთავარი იარაღია ინოვაციური პროცესების უწყვეტობა. მეცნიერები ამასთან დაკავშირებით გამოყოფენ ინოვაციების წარმოების სამ ძირითად ნიშანთვისებას, რომელიც უნდა ახასიათებდეს კომპანიას, რათა წარმატებით გაართვას თავი საერთაშორისო ბაზრის ახალ რეალობებს. ესენია: ხედვა, ბენჩმარკინგი და პროდუქტების ახალი ვერსიების წარმოება.¹

ხედვა. დაკვირვების შედეგად შეიძლება მივიღეთ იმ დასკვნამდე, რომ სხვადასხვა წარმატებული მკ-ების მიდგომა პროდუქციის ხარისხთან მიმართებით, საკმაოდ მსგავსია. ერთ-ერთი მიდგომა, რომელიც დღესდღეობით ინოვაციებში გამოიყენება, ეს არის ხედვა. იგი მომავლის ის სურათია, რომელსაც კომპანია იდეაში ქმნის და რომელიც იძლევა წარმოდგენას იმის შესახებ, თუ როგორი იქნება ამა თუ იმ პროდუქციის ბაზარი მომავალში. ამის შემდეგ კომპანია ქმნის მომავლის ხედვაზე დამყარებულ ინოვაციურ პროდუქტს. ამის მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ ცნობილი იაპონური მკ “ქენონი”. მან შეიმუშავა ისეთი მომავლის ხედვა, სადაც ასლის გადამღები მანქანები იქნებოდა პატარა, იაფი და ყველგან ხელმისაწვდომი აპარატები და ამის შემდეგ გამოიყენა საკუთარი ხედვა პროდუქციის სტრატეგიის განვითარებისთვის. ამ კუთხით აღსანიშნავია, რომ აშშ-ს ტექნოლოგიების კვლევისა და ბიზნესლიდერობის ცენტრის 2011 წლის სტატისტიკური მონაცემებით, „Canon U.S.A., Inc”, რომელიც აღნიშნულ სეგმენტზე

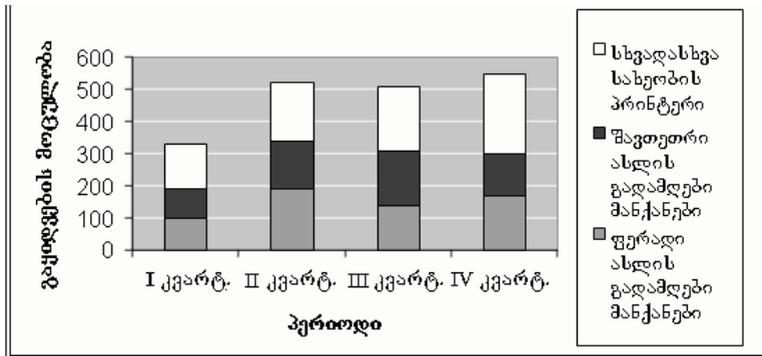
¹ Hotget R.M., Luthans F., *International Management: Culture, Strategy and Behavior*, 2002, p. 55-56.

ღაპით ნიჰარაჰე

აშშ-ს ბაზრის 18,6 %-ის მფლობელია, ასლგადამღები მანქანების გაყიდვების მოცულობის მიხედვით (იხ. დიაგრამა1)¹ პირველ ადგილზე აშშ-ში მომუშავეს კომპანიებს შორის² დაასახელა.

დიაგრამა 1

კომპანია „ქენონის“ ასლგადამღები მანქანების გაყიდვები 2010 წ. (მლრდ იენი)

ბენჩმარკინგი. კიდევ ერთი მიდგომა, რომელიც ზოგადად გამოიყენება თანამედროვე მრავალეროვნული კომპანიების მიერ, არის ბენჩმარკინგი. იგი ინფორმაციის შეგროვებისა და ანალიზის პროცესია იმის შესახებ, თუ რას აკეთებენ მოწინავე კონკურენტები. ამ ინფორმაციის საფუძველზე ხდება ახალი გაუმჯობესებული პროდუქციისა და მომსახურების შემუშავება. ამ ხერხს თითქმის ყველა წამყვანი მკ მიმართავს.

როდუქტების ახალი ვერსიები. ინოვაციური მიდგომის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ელემენტია პროდუქტების ახალი ვერსიების წარმოება, ანუ პოლიფერაცია. ამ დროს კომპანია აწარმოებს პროდუქტების დიდი რაოდენობას, რომელთა იმიტირებასა და გამოშვებას კონკურენტები მოკლე დროში

¹ www.gartner.com

² Canon Inc., *First Quarter Results*, 2011, p. 13-14.

ვერ მოახერხებენ. ამის მაგალითად შეიძლება დავასახელოთ საყოფაცხოვრებო ტექნიკის მწარმოებელი იაპონური კომპანია “პანასონიკ ელექტრიკს”, რომელიც დაარსდა 1918 წელს და დღემდე ძირითადად საკუთარი მართვის ფილოსოფიით ხელმძღვანელობს, რომლის არსია ის, რომ კომპანიის ძირითადი გლობალური მისიაა თავისი საქმიანობით ხელი შეუწყოს მსოფლიოს მოსახლეობის განვითარებასა და კეთილდღეობის ამაღლებას.¹ სტრატეგიის უკეთ განსახორციელებლად, რომელიც პროდუქციის ახალი ვერსიების გამოშვებას გულისხმობს, პანასონიკმა 2010 წელს დააარსა შეიღობილი კომპანია ”სანიო ელექტრიკი”² და დღემდე წარმატებით აწარმოებს და არგულირებს ინოვაციურ პროდუქტებს მსოფლო მასშტაბით. ღესდღეობით პანასონიკი ძირითადი საქმიანობა მოიცავს ექვს ძირითად ბიზნესმიმართულებას:

1. ენერგეტიკული სისტემები;
2. გათბობისა და კონდიციონერების სისტემები;
3. საყოფაცხოვრებო ტექნიკა;
4. სამედიცინო მოწყობილობები;
5. უსაფრთხოების სისტემები;
6. განათების სისტემები.

პანასონიკის პროდუქციის მრავალი სახეობის წარმოების შუალედური სტრატეგია კი მოიცავს 3 ძირითად მიმართულებას (იხ. ცრილი 1). ესენია:

- საქმიანობის ექვსი მიმართულებისათვის გასაღების ბაზრის გაფართოება;
- განვათარებად ქვეყნებში ბიზნესის წილის გაფართოება;
- გადაწყვეტილებებისა და სისტემების ბიზნესის გაძლიერება.

¹ Hotget R.M., Luthans F., *International Management: Culture, Strategy and Behavior*, 2002, p. 56-57.

² www.pamasonic.com

ღამით ნიჟარაჰე

აღნიშნული სტრატეგიის განხორციელებაში კი მნიშვნელოვანი როლია შვილობილ კომპანია "სანიო ელექტრიკთან" აქტიური თანამშრომლობა.

კომპანია "პანასონიკის" ჯგუფის შუალედური სტრატეგია ცხრილი 1		
ბიზნესსაკმიანობის 6 ძირითადი მიმართულების განვითარება	განვითარებად ქვეყნებში ბიზნესის წილის გაფართოვება	გადაწყვეტილებებისა და სისტემების ბიზნესის გაძლიერება
აქტიური თანამშრომლობა შვილობილ "სანიო ელექტრიკთან"		

საერთაშორისო ბაზარზე კონკურენტუნარიანობის შესანარჩუნებლად მკეები იყენებს სხვადასხვა სტრატეგიას, რომლებიც შეიძლება განხილულ იქნეს სამსაფეხურიანი პარადიგმის სახით (იხ. დიაგრამა 2), რომელიც უნდა გაიაროს გლობალურმა კომპანიამ, რათა დარჩეს კონკურენტუნარიანი. აღნიშნულ სამ პარადიგმას მიეკუთვნება: ადაპტური ორგანიზაციები, მოსწავლე ორგანიზაციები და მსოფლიო კლასის ორგანიზაციები.

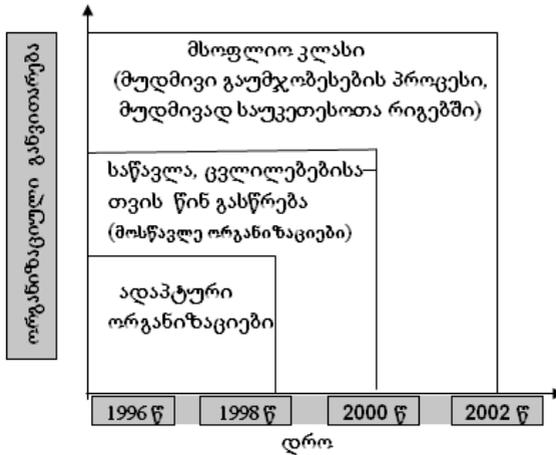
ადაპტური ორგანიზაციები. ხშირად მკეები, რომლებიც აღწევს წარმატებას და პროდუქციის ტოტალურ ხარისხს, ვერ ინარჩუნებს კონკურენტუნარიანობას იმიტომ, რომ ვერ უწყობს ფეხს სწარაფ ცვლილებებს და წინასწარ ვერ განჭვრეტს მოსალოდნელ შედეგებს. ასეთი ტიპის ორგანიზაციებს უწოდებენ ადაპტურ ორგანიზაციებს, რომლებიც ხასიათდება უკვე მომხდარ მოვლენებზე რეაგირებით.

მოსწავლე ორგანიზაციები. ამ ტიპის ორგანიზაციებს შესწევს უნარი გარდაიქმნას მოსალოდნელი ცვლილებების გათვალისწინებით და პროდუქტებისა და სერვისების შექმნის ახალი გზე-

ბის შემუშავებით. ასეთმა ორგანიზაციებმა აითვისა თუ როგორ უნდა ისწავლოს, თუნდაც სხვების მაგალითზე, რითაც ცდილობს შეინარჩუნოს კონკურენტუნარიანობა მოცემულ ბაზარზე.

მკეების კონკურენტუნარიანობის სამსაფეხურიანი პარადიგმა

დიაგრამა 2

მსოფლიო კლასის ორგანიზაციები. დღესდღეობით საუკეთესო მკეები უფრო შორს მიდის, ვიდრე მოსწავლე ორგანიზაციები და ისინი წარმოადგენს ე.წ. "მსოფლიო კლასის" კომპანიებს, რომელთაც შესწევს უნარი კონკურენცია გაუწიოს ნებისმიერ ორგანიზაციას, ნებისმიერ დროს. ხშირ შემთხვევაში, მსოფლიო კლასის ორგანიზაციები წარმატებით საქმიანობს მთელი მსოფლიოს მასშტაბით, მაგალითად: "აიბიემი", "სონი", "ჯენერალ ელექტრიკი", "ტოიოტა" "მაკდონალდსი", "კოკა კოლა" და სხვა. ზოგიერთ შემთხვევაში ისინი საქმიანობს შერჩეულ რეგიონში. ნებისმიერ შემთხვევაში მათ ძალუძს ეფექტიანი კონკურენცია გაუწიოს ნებისმიერ ფირმას, როგორც უცხოურს, ასევე ადგილობრივს. მაგალითად, "კოკა კოლა ბოთლერს ჯორჯია", როგორც უმსხვილესი მკეის წარმომადგენლობა საქართველოში, წარმატებით უწევს კონკურენციას როგორც ადგილობრივი გამაგრებული სასმელების მწარმოებელ კომპანიებს, ასევე საქართველოში მოქმედ უცხოურ კონკურენტებსაც

ღაპიი ნიჰარაჰი

მაგალითად “ნატახტარს”, “ყაზბეგს”, “პეპისს” და ა.შ.

იმისთვის, რომ მკ გადაიქცეს მსოფლიო კლასის ორგანიზაციად, მან წარმატებას უნდა მიაღწიოს მარვალ სხვადასხვა ბიზნეს-განზომილებაში, რათა გადავიდეს განვითარების ახალ დონეზე. მსოფლიო კლასის ორგანიზაციების საფუძველს ქმნის შემდეგი კომპონენტები (იხ. ცხრილი 2): 1) ფოკუსი მომხმარებელზე; 2) მუდმივი გაუმჯობესების პროცესი; 3) მოქნილი ან ვირტუალური ორგანიზაცია; 4) კადრების შემოქმედებითობის უნარი 5) ეგალიტარული (თანასწორუფლებიანობის) კლიმატი; 6) ტექნოლოგიური მხარდაჭერა.¹

მსოფლიო კლასის ორგანიზაციებისათვის დამახასიათებელი ნიშნები

ცხრილი 2

მსოფლიო კლასის ორგანიზაციები					
ფოკუსი მომხმარებელზე	მუდმივი გაუმჯობესების პროცესი	მოქნილი ან ვირტუალური ორგანიზაცია	კადრების შემოქმედებითობის უნარი	ეგალიტარული კლიმატი	ტექნოლოგიური მხარდაჭერა

მომხმარებელზე ორიენტაცია. მსოფლიო კლასის ორგანიზაციები არის მთლიანად მომხმარებელზე ორიენტირებული სტრუქტურები. თითოეული მათგანი იცნობს თავის შიგა და გარე მომხმარებლებს და განსაზღვრული აქვს თუ როგორ უნდა მოემსახუროს მათ ეფექტიანად. მაგალითად, ასეთია კომპანია “მაკდონალდსი”, რომელმაც შესანიშნავად იცის თუ როგორი ხარისხის მომსახურება სჭირდება მის მომხმარებელს მსოფლიოს სხვადასხვა

¹ Hotget R.M., Luthans F., International Management: Culture, Strategy and Behavior, 2002, p. 58-60.

ქვეყანაში. აღნიშნული სათვის, მსოფლიო კლასის ორგანიზაციებს გააჩნიათ ჰორიზონტალური სტრუქტურები, რაც ხელს უწყობს მომხმარებელთან სიახლოვეს.¹

მუდმივი გაუმჯობესების პროცესი. კონკურენტებისაგან განსხვავებით, მსოფლიო კლასის ორგანიზაციებს შეუძლია გაუმჯობესების პროცესების განხორციელება უფრო სწრაფად და ეფექტიანად.² მაგალითისათვის შეიძლება მოვიყვანოთ "ფორდი მოტორსი". თუ ადრე იგი შეკვეთების დამუშავებას ანდომებდა 2 კვირას, პროცესის ყურადღებით შესწავლისა და შესაბამისი ღონისძიებების გატარების შემდეგ, კომპანიამ შესძლო ამ დროის 90%-ით შემცირება. გარდა ამისა, კომპანიის ინოვაციური გამოწვევა, რომელსაც ახორციელებს მომავლის ავტომობილების საწარმოებლად, მოიცავს შემდეგ კომპონენტებს:

- ✓ **დიზაინი** - ავტომობილების გლობალური ფერი, ექსტერიერის დიზაინი, მდიდრული ინტერიერი;
- ✓ **უსაფრთხოება** - ავტომობილებისათვის უკანა სავარძლის გასაბერი ქაბრების დამონტაჟება, სენსორული მონიტორების დამონტაჟება;
- ✓ **ტექნოლოგია** - ენერგოეფექტიანობის ამაღლება, ციფრული მონიტორების დამონტაჟება;
- ✓ **გარემოს დაცვა** (ავტონამქანის ნაწილობრივ ელექტროენერჯიაზე მუშაობა და მზის სხივების ენერჯიად გარდაქმნის მოწყობილობების დანერგვა);
- ✓ **მაღალი ხარისხი.**³

მოქნილი ან "ვირტუალური" ორგანიზაცია. ეს არის საქმიანობის ისეთი რაოდენობა, როდესაც კომპანია ჩანს უფრო დიდი ზომის, ვიდრე იგი სიმნამდვილეშია. ამ დროს კომპანია შედგება რამდენიმე საწარმოსაგან, რომელიც მისი ძირითადი ბირთვია, ხოლო წარმოების დიდი ნაწილი გადაცემული აქვს კონტრაქტორებისათვის აუტსორსინგის გზით. მაგალითად, კომპანია "მოტოროლა", რომელიც თავის მხრივ, შედგება ორი მსხვილი კომ-

1 www.Mcdonalds.com

2 Hotget R.M., Luthans F., International Management: Culture, Strategy and Behavior, 2002, PP. 61-63.

3 www.ford.com

ღაპიო ნიშარაჰე

პანისიგან ” Motorola Mobility” და Motorola Solutions”, მისი ფილიალები კი მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყანაშია წარმოდგენილი (იხ. ცხრილი 3), აუთსორსინგს (საწარმოო პროცესების ან მისი ნაწილის გარეშე მწარმოებლისათვის გადაცემა)¹ უკეთებს თავისი მობილური ტელეფონების, პეიჯერების, გადამრთველების წარმოებას და ამისათვის იყენებს სინგაპურში არსებულ კომპანია “ფლეშტრონიკ ინტერნეიშენალს”, რომელსაც შეუძლია “მოტოროლაზე” იაფად აწარმოოს პროდუქცია და სწაფად მიაწოდოს საერთაშორისო ბაზარს.²

კომპანია “მოტოროლას” საწარმოები მსოფლიოს მასშტაბით

ცხრილი 3

№	ქვეყანა	საწარმოების რაოდენობა
1	აშშ	6
2	ჩინეთი	3
3	ინდოეთი	2
4	ტაივანი	1
5	სამხრეთ კორეა	1
6	ბრაზილია	1
7	მექსიკა	1

შემოქმედებითი უნარის მქონე პერსონალი. მსოფლიო კლასის ორგანიზაცია ყოველთვის ზრუნავს თავისი პერსონალის კვალიფიკაციის ამაღლებაზე, გადამზადებაზე, წინსვლაზე და შესაბამისი კვალიფიკაციის მიღების შემდეგ მათთვის ძალაუფლებისა და ინიციატივის გადაცემაზე. მაგალითისათვის ისევ გამოდგება კომპანია “მაკდონალდსი“, სადაც დასუფთავების თანამშრომელმა გადამზადებისა და სხვადასხვა საფეხურზე მუშაობის შემდეგ, შეიძლება მენეჯერის თანამდებობაც კი დაიკავოს.

ეგალიტარული კლიმატი. მრავალეროვნული ფორმა ქმნის თანაბარუფლებიანობის და თანაბრად დაინტერესებულობის კლიმატს თავისი კომპანიაში და ზრუნავს იმაზე, რომ ყველა დაინტერ-

¹ **Quin B. J., Hilmer F.G.,** strategic Outsourcing , 1994, p. 43-55.

² **Motorola Mobility Corporate Responsibility Summary Report,** Innovating For a Sustainable future, 2010 , p. 1-4.

მიკრო-მაკროეკონომიკა

ესებული მხარე – თანამშრომლები, მომხმარებლები, მფლობელები, მომწოდებლები და საზოგადოება – იყენენ, რაც შეიძლება თანაბარ მდგომარეობაში და მათ ღირსეულად და პატივისცემით ეპყრობოდნენ.

კომპანია მაკდონალდსის 2010 წლის კორპორციული მიღწევები ცხრილი 4	
გამოცემა	კატეგორია
Forbes	<ul style="list-style-type: none"> • წლის ყველაზე ღირებული ბრენდი; • წლის ყველაზე სასურველი კომპანია მსოფლიოში; • წლის ყველაზე გავლენიანი ბრენდი.
Fortune	<p>№ 1 კომპანიებს შორის "შენფუძენტის ხარისხის მიხედვით";</p> <p>№1 კომპანიებს შორის "გლობალური კონკურენტუნარიანობის მიხედვით";</p> <p>№ 1 კომპანიებს შორის "კორპორაციული აქტივების მიხედვით";</p> <p>№ 2 კომპანიებს შორის "საუკეთესო საინვესტიციო საქმიანობის მიხედვით";</p> <p>№3 კომპანიებს შორის "ფინანსური შედეგების მიხედვით".</p>
Interbrand	№ 6 გლობალური ბრენდი;
Businessweek	წლის №20 კომპანია ლიდერობის თვალსაზრისით.
Barron's	ჯიმ სკინერი დასახელდა მსოფლიოს 30 საუკეთესო აღმასრულებელ ოფიცერს შორის.

ტექნოლოგიური მხარდაჭერა. ყველაზე შემოქმედებითი, ინოვაციური ტიპის და ეფექტური მიდგომები, რომელთაც მსოფლიო კლასის მკ იყენებს, საჭიროებს ტექნოლოგიურ მხარდაჭერას. ამის მაგალითები მოიცავს კომპიუტერულ დიზაინსა და კომპიუტერულ სისტემებზე აგებულ საწარმოო პროცესებს, ტელესაკომუნიკაციო ქსელებს, საექსპორტო და ინტელექტუალურ სისტემებს. აქაც შეიძლება მოვიყვანოთ "მაკდონალდსის" მაგალითი, რომელიც სწრაფი კვების ობიექტებში მომხმარებლებს ემსახურება უახლესი სენსორული ტიპის კომპიუტერებით, რომელის ორივე მხარეზე ჩანს მენიუს დასახელება, ფასი და გადასახდელი თანხა, რაც მომხმარებელთა კმაყოფილებას იწვევს (იხ. ცხრილი 4).

მრავალჯერ ხსენებული კომპანია "მაკდონალდსი" რომ მსოფლიო კლასის ორგანიზაციების რიცხვს მიეკუთვნება, ამაზე

მეტყველებს ცნობილი გამოცემის (Forbes, Fortune, Interbrand, Businessweek, Newsweek და ა.შ) მიერ მისი დასახელება სხავდასხვა ნომინაციაში, მათ შორის გლობალური კონკურენტუნარიანობის მიხედვით (იხ. ცხრილი 4).¹

ამრიგად, მკ-ებმა გლობალური ჭრილით კონკურენტუნარიანობის მიღწევისა და მისი შენარჩუნებისათვის მუდმივად უნდა იზრუნოს ინოვაციური პროცესების განვითარებაზე და მხედველობის არედან არ უნდა გამოიწიოს ისეთი სტატეგიული მიმართულებები, როგორცაა: ხედვა, ბენჩმარკინგი და პროდუქციის ახალი ვერსიების დამუშავება.

აღნიშნულ სტრატეგიების ეფექტიანი და გონივრული გამოყენებით საერთაშორისო ბაზარზე მნიშვნელოვან წარმატებას მიაღწიეს ცნობილმა გლობალურმა ფირმებმა: “პანასონიკი”, “ქენონი”, “მაკდონალდსი”, “კოკა კოლა”, “ტოიოტა”, “ფორდი”, “მოტოროლა” და ა.შ. შესაბამისად, მათ ღირსეული ადგილი დაიმკდრეს მსოფლიო კლასის ორგანიზაციებს შორის.

COMPETITIVENESS OF MULTINATIONAL COMPANY ON A GLOBAL SCALE

D. Nizharadze

The article considers the constant process of producing innovations by multinational companies as a means of achieving and maintaining competitive advantage on international market and correspondingly provides the definite examples of activities carried out in this direction by different companies. From this point of view, a special emphasis is made on the three basic characteristics a multinational company should be characterized by. These are: view, benchmarking and working on new products. Due to the right and effective usage of these three components a number of world famous global companies, such as “Panasonic”, “Canon”, “MacDonald’s”, “Coca-Cola”, “Toyota”, “Ford”, “Motorola” and others have already achieved success.

The article also discusses the three level paradigm of achieving competitive advantage by multinational companies, which includes adapted, small and worldwide organizations.

¹ [http://www.aboutmcdonalds.com/mcd/our_company/corporate_accolades.html-
www.Aboutmcdonalds.com](http://www.aboutmcdonalds.com/mcd/our_company/corporate_accolades.html-
www.Aboutmcdonalds.com)

**НОВЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ НАУКИ**

*Толордава Жанна
Академический доктор
экономики, ассоц.профессор ТГУ*

Современная экономическая наука претерпевает видоизменения, что свидетельствует о ее динамичном развитии, как науки и это требует соответственного изучения сформировавшихся тенденций. В этом смысле можно выделить такие направления экономики, как информационная, экспериментальная и наноэкономика.

Сегодня существует разная интерпретация термина «информационная экономика.» Так, на Западе информационную экономику склонны рассматривать как часть экономики, относящуюся к работе с информацией и компьютерной индустрией, что само по себе неверно, ибо спектр этой области гораздо шире и предусматривает не только сферу реального производства, но и сферу производства информации и знаний.

Таким образом, «информационную экономику» следует трактовать как новый уровень экономических отношений и бизнес-процессов, обеспеченный развитием и внедрением в экономику информационного (ИТ) сектора и обеспечивающий рост качества жизни общества, благосостояния страны в целом, которого невозможно было достигнуть при прошлом технологическом укладе.

ИТ- сектор должен не просто присутствовать в структуре отраслей страны, но и быть интегрирован в национальную эко-

номическую систему и обеспечивать ее развитие.

Для того, чтобы экономика стала информационной, необходимо выполнение 3 условий:

1. Наличие собственного ИТ-сектора экономики;
2. Интеграция ИТ-сектора в экономику, использование бизнесом ИТ-технологий в хозяйственной деятельности;
3. Способность бизнеса и общества в целом использовать ИТ для развития и роста, для обеспечения качества бизнеса.

Информационная экономика – это наука, исследующая хозяйственную деятельность человека, которая предусматривает широкое применение электронных (информационно-коммуникационных) технологий в процессах общественного производства, распределения и потребления общественных благ. Важнейшее значение приобретает информационное производство, в котором исходным ресурсом выступают информация и знания, а также применение информации и знаний для эффективного функционирования фирм, повышения их конкурентоспособности.

Информационная экономика, решая свою главную задачу - выработки рекомендаций по эффективному применению принципов информационной технологии в конкретных областях жизнедеятельности общества, неразрывно связана с практикой стратегического планирования структурной перестройки производства. Таким образом, практическое применение знаний информационной экономики всесторонне связано с перспективами развития современного технологического потенциала общества, с ведущими отраслями, обеспечивающими экономический рост и благосостояние населения.

Особенностью информационной экономики является глобальный характер хозяйственного взаимодействия, а также распределения созданных благ среди потребителей в глобальном масштабе.

Главные задачи информационной экономики¹:

- на макроуровне – это выбор направления хозяйственного развития в рамках происходящих глобальных процессов и соответственное качественное изменение своей структуры. В качестве примера можно привести реализацию информационно-экономического взаимодействия на базе информационных обществ, электронных министерств, электронных регионов, электронных групп по интересам;

- на микроуровне – это создание субъектами предпринимательства способов и алгоритмов хозяйствования, направленных на создание рабочих мест, а функция микроуровня путем информационно-экономического взаимодействия реализуется через электронный офис участника сети.

Доля информационного сектора в экономике увеличивается, растет доля затрат на информацию в себестоимости продукции. Число занятых в области работы с информацией растет все больше потребность в высококвалифицированных кадрах. Это связано развитием системы коммуникаций, где появляются концепции информатизации органов государственной и муниципальной власти, которые интегрируются во всемирную сеть, а также созданием типовых концепций информатизации деятельности.

Экспериментальная экономика – это сравнительно новая наука, которая интенсивно стала развиваться в 1980-х годах. Основателем ее считается Вернон Смит, получивший в 2002г Нобелевскую премию по экономике за работу по исследованию альтернативных рыночных механизмов для сетевых рынков методами экспериментальной экономики.

Одно из преимуществ такого метода – возможность четко сформулировать стоящий перед испытуемым выбор модели по-

¹ Шуто О.Н. Информация и направления ее использования в экономике. журн.Проблемы современной экономики, 2003, № 3-4.

ведения в данной экономической ситуации, исследуя при этом процедуру принятия решения и факторы, определяющие окончательный выбор именно этого варианта из существующего многообразия вариантов, стоящих перед экономическим агентом в реальной ситуации.

В основе методологии экспериментальной экономики лежит использование экспериментальных методов для проверки обоснованности экономических теорий, что сегодня становится неотъемлемой частью научных исследований. Проведение экспериментов в экономике имеет ряд принципиальных особенностей по сравнению с экспериментированием в естественных науках. Экспериментальную экономику можно охарактеризовать как проверку положений экономической теории действиями людей, являющимися прототипами должностных лиц, реально причастных к решению тех или иных вопросов в контролируемых ситуациях. Этот подход тесно примыкает к методу деловых игр, где также в аналогичной ситуации в опытах участвует человек и его действия обусловлены присущей ему индивидуальностью, что обуславливает то, что при таких обстоятельствах почти невозможно достичь абсолютной повторяемости опыта или предсказуемости последствий.

Основанное В. Смитом новое направление науки прошло путь от отдельных имитационных моделей учебного назначения к важному инструменту исследования динамики сложных экономических систем, который позволяет как анализировать их динамику, так и получать прогнозы поведения таких систем и процессов

В настоящее время в экспериментальной экономике интенсивно развивается крупная отрасль, где указанных ограничений нет – это компьютерное экспериментирование, где перспективы этой сферы чрезвычайно широки.

В. Смит превратил исследовательские лабораторные экс-

перименты в инструмент эмпирического экономического анализа (особенно, в изучении альтернативных рыночных механизмов), и это убедило его в том, что экономика, как и другие науки, допускает эксперименты, и их результат зависит от свойств конкретного объекта, а не только от установленных научных постулатов.

В 1994 г. в своей работе «Экономика в лаборатории»¹, В. Смит сформулировал причины, в силу которых экономисты имеют потребность в экспериментировании:

1. Проверить теорию или оценить ее по сравнению с другими теориями;
2. Разобраться и понять, почему теория оказалась неудачной;
3. Установить эмпирические регулярности в качестве исходного пункта для новых теорий;
4. Сопоставить разные начальные условия (то есть первоначальные запасы агентов, преимущества и затраты, влияющие на динамику рынка);
5. Сопоставить институции (под которыми он изначально понимает правила и нормы обмена, а также язык рыночных коммуникаций);
6. Иметь возможность оценивать рекомендации в области экономической политики.

Научные разработки В. Смита привели к тому, что современные экспериментальные методы в экономике начали признаваться и широко распространяться, как в сфере науки, так и в сфере образования. И для этого есть обоснованные причины, заключающиеся в том, что эксперименты позволили по-новому поставить многие методологические проблемы экономической науки, и прежде всего - верификации гипотез, что распростра-

¹ Smith V. L. Economics in the laboratory. "Journal of Economic Perspectives" Vol. 8, N 1, 1994, p. 114.

няется и на проверку той или иной экономической теории или устоявшихся взглядов на определенные явления экономической деятельности.

Нанoeкономика – это теория экономического поведения индивидуальных экономических агентов в рыночных и нерыночных условиях. Термин предложен в 1987 году К. Эрроу (Kenneth J. Arrow). В 2004 году российский ученый, академик Г. Клейнер¹ уточняет понятие «нанoeкономика», согласно которому, теория нанoeкономики описывает поведение «частично иррационального в общем случае агента, имеющего творческий дар и склонного не только к расчетам наилучшего результата, но и к внелогическому поиску экономической истины». Г. Клейнер рассматривал нанoeкономику как соответствующую часть экономической теории, а также и все работы описывающие поведение менеджеров, президентов корпораций, индивидуальных потребителей, по его классификации, относятся к нанoeкономике.

Работник - это физически и идеологически неделимый индивидум, а коллектив – это организация, где принятием и исполнением решений занимаются нередко многие сотни тысяч индивидов, работников данной фирмы и акционеров.

Между тем, очевидно, что для объяснения поведения индивидуального и коллективного экономических агентов должны привлекаться, как различные экономические дисциплины, так и, соответственно, различные теории. Для индивидуального агента такой дисциплиной является нанoeкономика, которая представляет собой не только особый раздел экономической теории, но и сферу хозяйственной практики, а также государственной, корпоративной и международной политики. Принятие акторами решений о факторных комбинациях и соотношениях затрат на

1 Клейнер Г. Нанoeкономика. журн. „Вопросы экономики“, 2004, №12.

факторы становятся главным содержанием наноэкономики.

Таким образом, задача наноэкономики – объяснять и прогнозировать экономическое поведение человека, определять внутренние и внешние детерминанты и факторы его поведения в различных экономических ситуациях, в том числе – с точки зрения рациональности/иррациональности.

Благодаря наноэкономике возможно выявить влияние деятельности отдельных физических лиц на поведение микроэкономических объектов – предприятий, организаций, определить внутренние и внешние факторы поведения покупателей. В этом смысле наноэкономика естественным образом дополняет микроэкономику. Соответственно, одно из органичных свойств наноэкономики – анализ возможностей мотивации и определение алгоритма поведения работников и менеджеров предприятия .

Развитие наноэкономики становится актуальной задачей экономической науки и практики в целом. Экономика любой страны растет с наноуровня, где заложены и препятствия, и стимулы экономического роста. Поэтому, необходимо формирование различных концепций теории экономического индивидуума, подобных концепциям теории предприятия (фирмы), а также моделирование наноэкономических процессов регулирования экономики и учет наноэкономических аспектов при подготовке, обосновании и принятии решений во всех областях и на различных уровнях экономики.

Таким образом, становится очевидным, что необходимо развивать перечисленные направления в экономике и использовать в практике управления предприятиями, организациями теоретические разработки этих областей.

ახალი მიმართულებები ეკონომიკურ მეცნიერებაში

ჟ. თოლორდავა

თანამედროვე ეკონომიკურ მეცნიერებაში პერმანენტულად ხდება ცვლილებები, რაც მის დინამიკურ განვითარებაზე მეტყველებს. ამის მაგალითია ეკონომიკის ისეთი ახალი მიმართულებების აღმოცენება და განვითარება, როგორცაა ინფორმაციული, ექსპერიმენტული ეკონომიკა და ნანოეკონომიკა. სტატიაში განხილულია ინფორმაციული ეკონომიკა ბიზნესის განვითარებისა და მისი ხარისხის ამაღლების კონტექსტით; ექსპერიმენტული ეკონომიკა როგორც რთული ეკონომიკური სისტემების გაანალიზებისა და დასაბუთების ლაბორატორიული ექსპერიმენტების საშუალება და ნანოეკონომიკა, როგორც პიროვნების, რომელზეც, ხშირ შემთხვევაში დამოკიდებულია ფირმის წარმატება, ქცევის თეორია.

NEW DIRECTIONS IN ECONOMIC SCIENCE

Zh. Tolordava

There are permanent changes in modern economic science which is a proof of its dynamic development. Formation and development of new directions of economics, such as information, experimental economics and nanoeconomics are the examples of this. The article considers the information economics in the context of business development and raising its level; experimental economics as a means of laboratory experiments for analyzing complex economic systems and nanoeconomic as a theory of behavior of the person, the success of a company often depends on.

**ვერო:
რეალობა და პერსპექტივები**

მასტანზ ზარაია
ივანე ჯავახიშვილის სახ.
თსუ-ის დოქტორანტი

ვეროს და შესაბამისად ევროკავშირის არსებობის ისტორიაში, 2011 წელი ერთ-ერთი ყველაზე კრიტიკული იყო. ეს იმ პრობლემებით იყო გამოწვეული, რაც ვეროს შემოღებიდან თანდათანობით გროვდებოდა მთელი ბოლო ათწლეულის განმავლობაში და ახლა კრიტიკულ ზღვარს მიაღწია. ყველასათვის ნათელია, თუ რა ვნებათაღელვა გამოიწვია ევროკავშირში და არამარტო იქ. საბერძნეთში განვითარებულმა მწვავე ეკონომიკურმა კრიზისმა, ხოლო იმედი, რომ საბერძნეთი სხვადასხვა დონორი ორგანიზაციის და ქვეყნების დახმარებით შეძლებდა ამ კრიზისთან გამკლავებას, ისევე გაქარწყლდა როგორც ის 110 მლრდ ევრო, რომელიც გამოყოფილიქნა საერთაშორისო სავალუტო ფონდის მიერ საბერძნეთისათვის მისი მიმდინარე პრობლემების გადასაჭრელად. კრიზისული პროცესების გამწვავებას ქვეყნის იმუამინდელი პრემიერ-მინისტრის, პაპანდრეუს და შემდგომ მისი შემცვლელის (მანამდე კი მისივე ეკონომიკური მრჩეველის) პაპადემოსის მთავრობის მიერ საბიუჯეტო და შესაბამისად სოციალური ხარჯების შემცირება და რიგ შემთხვევაში საერთოდ გაუქმება მოჰყვა, რამაც თავის მხრივ, ნეგატიური ასახვა ჰპოვა მოსახლეობაში და ხშირად უმართავი საპროტესტო აქციები გამოიწვია¹.

ნაკლები ყურადღება დაეთმო 2011 წელს, მაგრამ არანაკლები კრიზისი მწვავედება ირლანდიაში (მე-15 ეკონომიკა ევროკავშირში), პორტუგალიაში (მე-14 ეკონომიკა ევროკავშირში),

¹ www.grekcrisis.net

მახტანბ ჰარაია

ესპანეთსა (მე-4 ეკონომიკა ევროკავშირში) და იტალიაში (მე-5 ეკონომიკა ევროკავშირში), რაც ცხადყოფს, რომ ამ კრიზისმა უკვე მიიღო სისტემური ხასიათი და საფრთხეს უქმნის როგორც ევროს, ასევე ევროკავშირის არსებობასაც, რაც თავის მხრივ, იწვევს ამ ორი ინსტიტუტისადმი მზარდ უნდობლობას. აქვე გთავაზობთ ევროკავშირის დანარჩენი წევრი ქვეყნების მდგომარეობასაც 2011 წლის მონაცემებით (ცხრილი 1), სადაც ნაჩვენებია, რომ სახელმწიფო ვალი მშპ-თან მიმართებით ყველაზე მაღალია საბერძნეთში, ხოლო საბიუჯეტო დეფიციტი კი – ირლანდიაში.

2012 წელი ევროსა და ევროკავშირისათვის ახალი გამოწვევებით დაიწყო და მოსალოდნელია, რომ მათ აქამდე არნახული მასშტაბის პრობლემებთან მოუწვეთ გამკლავება, რაც არცთუ ბოლომდე ერთსულოვანი ევროკავშირისათვის დიდი გამოცდა იქნება. ნაკლებად მოსალოდნელია, რომ დღევანდელ კრიზისი ევროკავშირისათვის მალე დასრულდეს, რადგანაც მან უკვე ფსიქოლოგიური ხასიათიც მიიღო. პრობლემა იმდენად დიდია, რომ თვით უბერებელი და დაუმარცხებელი, იტალიის პრემიერ მინისტრი სილვიო ბერლუსკონიც კი შეიწირა ამ პროცესებმა.

აღსანიშნავია, რომ ამ კრიზისის გარკვეულწილად მოგვარება თავიდანვე იყო შესაძლებელი, კერძოდ, თუ ევროპა დაეთანხმებოდა ჩინეთის სამი წინადადებიდან ერთ-ერთს: 1. საერთაშორისო სავალუტო ფონდში ჩინეთის ძალაუფლების გაფართოება; 2. მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციაში ჩინეთისათვის ახალი სტატუსის მინიჭება – “საბაზრო ეკონომიკის ქვეყანა;” 3.

1989 წელს ევროკავშირის მიერ იარაღზე დაწესებული ემბარგოს მოხსნა ჩინეთისათვის. ჩინეთი თანახმა იყო, რომ გამოესყიდა პრობლემური ქვეყნების ობლიგაციების დიდ ნაწილი; თუმცა, ევროკავშირმა ეს წინადადება დამამცირებლად და მიზანშეწონლად ჩათვალა და გარიგებაც ჩაიშალა. იყო მეორე წინადადებაც, ჩინეთი დააფინანსებდა ევროკავშირს საჭირო თანხებით, თუ მისი ლიდერი ქვეყნები საფრანგეთი და გერმანია მას მისცემდნენ სახელმწიფოებრივ გარანტიებს ვალების დაბრუნების შესახებ, რაზეც გერმანიამ მალევე უარი განაცხადა იმ მიზეზით, რომ თუ იგი თავის თავზე აიღებდა ევროკავშირის ვალების

მენეჯმენტი, მარკეტინგი, ტურიზმი

გასტუმრებას, მაშინ გერმანია ისედაც შეძლებდა საჭირო თანხების
ვეროზონის წვერი ქვეყნების 2011 წლის ეკონომიკური
მონაცემები.

ცხრილი 1

ქვეყნები	მშპ (მლრდ ევრო)	მშპ მოსახლეობის ერთ სულზე (მლრდ ევრო)	სახელმწიფო ვალი მშპ-თან მიმართებით (%)	საბიუჯეტო დეფიციტ (%)	ინფლაცია (%)	უმუშევრობა
ევრო-კავშირი	12,268,387	24,400	80.1	-6.4	3.1	4.9
გერმანია	2,570,000	28,800	83.2	-3.3	2.5	4.9
საფრანგეთი	1,987,699	26,300	82.3	-7.0	2.3	4.9
იტალია	1,586,209	24,600	118.4	-4.6	2.9	4.9
ესპანეთი	1,074,940	24,500	61.0	-9.2	3.1	22.9
პოლანდია	607,435	32,500	62.9	-5.4	2.5	4.9
ბელგია	370,436	29,000	96.2	-4.1	3.5	7.2
ავსტრია	300,891	30,800	71.8	-4.6	3.6	4.1
საბერძნეთი	217,828	21,900	144.9	-10.5	3.1	19.2
ფინეთი	190,257	28,200	48.3	-2.5	3.3	7.6
პორტუგალია	171,632	19,500	93.3	-9.1	3.6	13.6
ირლანდია	153,938	31,100	92.5	-32.4	-1.6	14.5
სლოვაკეთი	41,778	18,000	41.0	-7.9	4.1	13.4
ლუქსემბურგი	41,597	66,300	19.1	-1.7	3.7	5.2
სლოვენია	36,446	20,700	38.8	-5.6	2.1	8.2
კვიპროსი	17,928	24,200	61.5	-5.3	3.5	9.3
ესტონეთი	16,011	15,700	6.7	0.1	5.1	11.3
მაღტა	6,440	20,200	44.7	-3.6	2.4	6.5

შეღვენილია ავტორის მიერ ევროპის ცენტრალური ბანკის მონაცემებზე დაყრდნობით.

მოძიებას მთელი მსოფლიოდან და ჩინეთის “დახმარება” სულაც არ იქნებოდა საჭირო.

გერმანია და საფრანგეთი, ევროკავშირის გადამრჩენები? - საბერძნეთის და სხვა ზემოთ აღნიშნული ქვეყნების გადარჩენის და შესაბამისად ევროსა და ევროკავშირისადმი ნდობის დაბრუნების პერსპექტივა, უფრო და უფრო ფერმკრთალდება, როდესაც განვიხილავთ ევროკავშირის ლიდერი ქვეყნების ეკონომიკების მანვენებლებს,რაც მართალია,მსოფლიოში ერთ-ერთი უძლიერესებია, მაგრამ ყველაფერს აქვს თავისი საზღვარი...

“სტანდარტ ენდ პუურს”-ის (Standard & Poor's) 2012 წლის 14 იანვრის მონაცემებით, ევროკავშირის ნომერ მეორე ეკონომიკას – საფრანგეთს, სარეიტინგო მანვენებლებები AAA-დან AA+-მდე ჩამოუქვეითდა,მისი მომდევნო 33%-იანი ჩამოქვეითებით შემდგომი 2 წლის განმავლობაში. საფრანგეთთან ერთად უმაღლესი რეიტინგი დაკარგა ავსტრია,მხოლოდ დამატებით ევროკავშირის 10-მდე ქვეყანამ 1 საფეხურით ქვემოთ ჩამოინაცვლა (მთლიანობაში კი შეიძლება ითქვას, რომ სულ მცირე ხნის წინ ევროზონის წევრი უმაღლესი რეიტინგის მქონე 7 ქვეყნიდან დღეს ეს მანვენებელი მხოლოდ სამს შემორჩა (იხილეთ ცხრილი 2). დროში ეს მოვლენები ემთხვევა სულ ახლახან მიღებულ გადაწყვეტილებებს საფრანგეთის და გერმანიის მხრიდან “ფინანსური სტაბილურობის ევროპული ფონდის” (EFSF) გაფართოებისა და მისი 460 მლრდ ევროდან 2 ტრლნ ევრომდის ზრდის შესახებ.

რაც შეეხება გერმანიას, თუ ის აქამდე ახერხებდა მთელი ევროპის “ზურგზე თრევის” შემდეგაც შეენარჩუნებინა თავისი ბიუჯეტის დეფიციტი სტაბილურ 3%-იან დონეზე, 2011 წლის მონაცემებით (იხ. ცხრილი 1),ადგილობრივი ბაზრიდან მოპოვებული უმცირესი საპროცენტო განაკვეთებიანი სესხების მოზიდვით,წელს უკვე მოსალოდნელია, რომ ის ამ ნიშნულს გასცდება.¹ ევროპის ნომერ მეორე ეკონომიკის მქონე საფრანგეთის, მისი ბიუჯეტის დეფიციტი 7%-ს აღემატება და სავარაუდოდ, კიდევ უფრო

¹ http://www.breitbart.com/article.php?id=D9GVFAO00&show_article=1 – გერმანიის ბიუჯეტის დეფიციტი.

შენაჯენები, მარკაჰინები, ზუარიზი

გაიზრდება. გასათვალისწინებელია ის ფაქტიც, რომ საფრანგეთში წელს საპრეზიდენტო არჩევნებია და ეს ნამდვილად არ შეუწყობს სტაბილურობას ხელს. ამას თუ დაემატებთ ინგლისის და სხვა უფრო მცირე ეკონომიკის ქვეყნების (ბულგარეთი, პოლონეთი, ლატვია, რუმინეთი...) ბიუჯეტის გარღვევებს, აშკარაა, რომ კრიზისი უფრო გამწვავდება.

ევროზონის წვერი ქვეყნების 2012 წლის რეიტინგი
 “სტანდარტ ენდ პუურს”-ის მონაცემებით¹.

ცხრილი 2

ქვეყანა	ადგილობრივი ვალუტის რეიტინგი	უცხოური ვალუტის რეიტინგი	ტრანსფერები და კონვერტა-ბელურობა
გერმანია	AAA	AAA	AAA
საფრანგეთი	AA+	AA+	AAA
იტალია	BBB+	BBB+	AAA
ესპანეთი	A	A	AAA
ჰოლანდია	B	B	BB-
ბელგია	AA	AA	AAA
ავსტრია	AA+	AA+	AAA
საბერძნეთი	CC	CC	AAA
ფინეთი	AAA	AAA	AAA
პორტუგალია	BB	BB	AAA
ირლანდია	BBB-	BBB-	BBB-
სლოვაკეთი	A	A	AAA
ლუქსემბურგი	AAA	AAA	AAA
სლოვენია	A+	A+	AAA
კვიპროსი	BB+	BB+	AAA
ესტონეთი	AA-	AA-	AAA
მალტა	A-	A-	AAA

¹ ცხრილი შედგენილია ავტორის მიერ, “სტანდარტ ენდ პუურს”-ის ვებგვერდის მონაცემების საფუძველზე.

ვახტანგ ჭარაია

აქვე აუცილებლად იმსახურებს ყურადღებას ის ფაქტი, რომ საფრანგეთისა და გერმანიის საბანკო სექტორები ე.წ. PIIGS ქვეყნების (პორტუგალია, ირლანდია, იტალია, საბერძნეთი, ესპანეთი) ერთ-ერთი ყველაზე დიდი დამფინანსებლებია და შესაბამისად დიდი წნეხის ქვეშ იმყოფებიან, რომ დააკმაყოფილონ თანამედროვე გამკაცრებული სტანდარტები საკმარისი კაპიტალის ფლობის მხრივ. ცნობისათვის: გერმანიის ფინანსურ სექტორს PIIGS ქვეყნებმა 100 მლრდ ევროზე (PIIGS მთლიანი ვალი გერმანიისათვის 652 მლრდ ევრო) მეტი ოდენობის ვალი უნდა დაუბრუნონ, ხოლო საფრანგეთს - კიდევ უფრო მეტი - დაახლოებით 160 მლრდ ევრო (PIIGS მთლიანი ვალი საფრანგეთისათვის - 843 მლრდ)!

“ფინანსური სტაბილურობის ევროპული ფონდი” (EFSF) - 2010 წლის ივნისში დაარსდა ევროკავშირის წევრი ქვეყნების მიერ და მისი მიზანია კრიზისულ ვითარებაში მყოფი ევროკავშირის წევრი ქვეყნების დახმარება. გერმანიის და საფრანგეთის ინიციატივის თანახმად, მისი ბიუჯეტი 2012 წელს გაოთხმაგდება და 2 ტრლნ ევროს გაუტოლდება. “ფინანსური სტაბილურობის ევროპული ფონდი” რომელიმე წევრი ქვეყნიდან არ არის პირდაპირი წესით დაფინანსებული, ფონდი ექებს დაბალგანაკვეთიან (დაახლოებით 0.27% წლიური, ნახევარწლიანი ობლიგაციებისათვის) სახსრებს ღია ბაზარზე, წევრი ქვეყნების თავდებით. ასე, მაგალითად, გერმანიის ეკონომიკის მინისტრმა ვოლფგან შჩაუბლემ განაცხადა, რომ მისი ქვეყანა მზად არის EFSF-ს მისცეს 211 მლრდ ევროს გარანტია ამ პროექტის აქტუალურობიდან გამომდინარე, თუმცა, S&P-მა 2012 წლის დასაწყისში EFSF საკრედიტო რეიტინგი AAA ერთი საფეხურით ჩამოუქვეითა,² რაზეც გერმანიის კანცლერმა ანგელა მერკელმა პასუხი გასცა, რომ ის ვერ ხედავს იმის საჭიროებას, რომ EFSF-ს აუცილებლად უმაღლესი რეიტინგი ჰქონდეს. სამაგიეროდ, ევროკომისიას სულ სხვა მოსაზრება და პრეტენზიები გაუჩნდა და განაცხადა, რომ S&P-ის ადეკვატურად ვერ შეაფასა ევროკავშირის მცდელობები და თუნდაც ის, რომ წელს მოსალოდნელია ჯამური საშუალო დეფიციტის 4.1%-დან 3.4%-მდე შემცირება, რაც, თავის

¹ “European Sovereign Debt Remains Largely a European Problem” – The Regional Economist, 10/2010.

² <http://www.efsf.europa.eu/about/index.htm> - EFSF ოფიციალური ვებგვერდი.

მხრივ, იმას ნიშნავს, რომ ევროკავშირი გამოდის კრიზისიდან და ჩვეულ ფორმას უბრუნდება ნელი, მაგრამ მყარი ნაბიჯებით.

პრობლემის გადაჭრის გზები და ევრობანკის როლი. ყველაზე დიდი პრობლემა ამ საკითხის გადაწყვეტაში, მრავალი ექსპერტის თვალსაზრისით, არის პოლიტიკური სურვილის არქონა. სხვა არაფრით შეიძლება აიხსნას ის ფაქტი, რომ არც ერთ, ერთმანეთის მიყოლებით ჩატარებულ “ისტორიულ” ანტიკრიზისულ სამიტზე არ იქნა მიღწეული საბოლოო გადაწყვეტილება, რაც შემთხვევაში კი, უკვე მიღებული გადაწყვეტილებები ექვემდებარებოდა გადახედვას.

ერთ-ერთ ასეთ “ისტორიულ” სამიტზე (სულ რვა ჩატარდა) მსჯელობა იყო ევროკავშირის ახალი ფისკალური კავშირის შექმნაზე, რადგანაც ძველმა (ზრდისა და განვითარების პაკტი) უკვე ამოწურა თავისი შესაძლებლობები და ვერ უძლებდა თანამედროვე გამოწვევებს, თუმცა, ინგლისმა თავისი თავი ამ პაკტს გარეთ დატოვა, რითაც მას მნიშვნელოვნად შეურყია საფუძველი. ახალი პაკტი მოუწოდებს ქვეყნებს შეინარჩუნონ ბიუჯეტის დეფიციტი 3%-ის დონეზე, ხოლო სახელმწიფო ვალი არ უნდა აღემატებოდეს 60%-ს.¹

პრობლემების გადაწყვეტის ერთი გზა 2012 წელს შეიძლება იყოს საბერძნეთის ევროზონიდან გარიცხვა და მისი დაბრუნება ეროვნულ ვალუტაზე. ამ შემთხვევაში ევროზონა და ევრო შეძლებს თავისი პრესტიჟის დაბრუნებას, თუმცა, საკითხავია რამდენი ხნით, რადგანაც საბერძნეთის სტატუსის დაკავების პრეტენდენტები საკმარისადაა ევროზონაში. მეორე მხრივ კი, ეს იქნება ევროკავშირის მიერ თავისი წევრი ქვეყნის განწირვის მაგალითი, მისთვის რთულ მომენტში. მოვლენათა ამგვარი განვითარების შემთხვევაში საბერძნეთი უკიდურესად წამგებიან მდგომარეობაში აღმოჩნდება.

საფრანგეთი გამოსავალს ხედავს იმაში, რომ “ფინანსური სტაბილურობის ევროპულ ფონდს” უნდა მიეცეს საბანკო ლიცენზია და მას შეეძლოს თავად აიღოს კრედიტები მსოფლიო ბანკისგან, ევრობანკისგან თუ სხვა საერთაშორისო ორგანიზაციებიდან და არ

¹ www.reuters.com/article/2011/12/09/us-eurozone-idUSTRE7B30AO20111209 - როიტერის ვებგვერდი.

მახტანბ ჭარაია

იყოს დამოკიდებული მხოლოდ ევროკავშირის წევრი ქვეყნების მიერ გამოშვებული დაბალპროცენტიანი ობლიგაციებიდან მოზიდულ სახსრებზე, თუმცა, ამ პოზიციას არ იზიარებს ბერლინი.

ექსპერტების აზრით, ევროზონის გადარჩენის სადავეები დღეს ევროპის ცენტრალური ბანკის ხელშია (ECB). საფრანგეთის პრემიერ-მინისტრის, ფრანსუა ფიონის განცხადებით, ევროზონის კრახმა შეიძლება გამოიწვიოს მშპ-ს 25%-იანი კლება ევროკავშირის ძლიერი ეკონომიკებისათვის და 50%-მდე - მცირე ეკონომიკებისათვის. მიტომ, ECB ყველა ზომას მიიღებს ევროზონის დასაცავად. საერთაშორისო სავალუტო ფონდის უფროსის, ქრისტინა ლაგარდის აზრით კი, ევროკავშირი შეძლებს ყველა პრობლემის დაძლევის 2012 წელს და თავიდან აიცილებს რეცესიას. ასეა თუ ისე, ყველა თანხმდება, რომ 2012 წელი ECB-სთვის ძალიან დაძაბული იქნება, მას მოუწევს მთელი რიგი ახალი, ინოვაციური ღონისძიების გატარება.

მოსალოდნელია, რომ ევროს გადასარჩენად ECB იძულებული იქნება მრავალი ღონისძიება განახორციელოს, რომელთა შორის აღსანიშნავია შემდეგი:

- Morgan Stanley-ს ანალიტიკოსების აზრით, ECB იძულებული იქნება რეფინანსირების საპროცენტო განაკვეთი, რეცესიის ფონზე, ისედაც რეკორდული 1%-დან დაწიოს 0.5%-მდე;

- ევრობანკს შეუძლია თავად გამოისყიდოს პრობლემატური ქვეყნების ობლიგაციები იმ დოზით, რა დოზითაც ის ჩათვლის საჭიროდ. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ევრობანკს აქვს უფლება შეისყიდოს პრობლემური ობლიგაციები მის მიერვე დადგენილი მონეტარული პოლიტიკის ფარგლებში;

- სავარაუდოდ, ევრობანკს აგრეთვე მოუწევს ახალი არასტანდარტული გადაწყვეტილებების მიღება პრობლემური ბანკების დასახმარებლად, როგორც მან ეს უკვე გააკეთა 2011 წელს, როდესაც პრობლემურ ბანკებს შესთავაზა 3-წლიანი ულიმიტო ოდენობის სახსრები (მოთხოვნამ 500მლრდ ევრო შეადგინა, საიდანაც სოლიდური ნაწილი 120 მლრდ ევრო იტალიურმა ბანკებმა გაინაწილეს);¹

- ევრობანკის განცხადებებიდან გამომდინარე, მოსალოდნე-

¹ “Banks borrow almost €500 billion from ECB” - RTE NEWS, 21 December 2011.

ლია, რომ ის თავად გაამკაცრებს ევროზონის წევრი ქვეყნების საბიუჯეტო დეფიციტის საჯარიმო სანქციებს, პრევენციის სახით, რადგანაც მისი აზრით, ევროპელი ლიდერების მიერ მიღებული ხელშეკრულებები ვერ უზრუნველყოფს საკმარის გარანტიებს და სტიმულებს საბიუჯეტო გარღვევების შემთხვევაში;

- ევროპის ბანკთაშორის ბაზარზე არსებული რეალობიდან გამომდინარე ბანკები ერიდებიან ერთმანეთისთვის კრედიტების მიწოდებას და არჩევენ სულ რაღაც წლიური 0.25%-ის სარგებლის სანაცვლოდ თავისუფალი სახსრები შეინახონ ევრობანკის “ოვერნაით” დეპოზიტებში (ECB-ის 2012 წლის იანვრის მონაცემებით ამ ტიპის დეპოზიტებზე განთავსებულია უპრეცედენტოდ დიდი - 463.6 მლრდ ევრო).¹ ევრობანკმა შეიძლება კიდევ უფრო დაწიოს ან სულაც გააანულოს ამ ტიპის სადეპოზიტო განაკვეთები, რითაც ის “წახალისებს” ბანკებს თავისუფალი სახსრები მიმართონ სხვა მიმართულებით, თუნდაც “ფინანსური სტაბილურობის ევროპული ფონდის” სახელით სხვადასხვა ქვეყნის მიერ გამოშვებული ობლიგაციების შესაძენად;

- ერთ-ერთი გზა შეიძლება იყოს “რაოდენობრივი შერბილებების პროგრამა” (QE), რაც გულისხმობს ნაღდი ფულის რაოდენობის მატებას ბაზარზე იმ მიზნით, რომ მას მოჰყვება მოთხოვნის და შესაბამისად წარმოების გაფართოება. ამ ტიპის ქმედებას მაშინ აქვს ადგილი, როდესაც ქვეყნის (ევროზონის) საპროცენტო განაკვეთი იმდენად დაბალია, რომ შეუძლებელია მისით ნაციონალური ვალუტის (ევროს) კურსის შემცირება და ფულადი მასის გაზრდის სხვა საშუალება არ არსებობს. ამ პროექტის უარყოფითი შედეგია ის, რომ მას თან სდევს მაღალი ინფლაციური მოვლენები, რაც ევროკავშირისათვის ერთ-ერთი ყველაზე მტკივნეული და სათუთი საკითხია. აღსანიშნავია, რომ ამ პროექტის წინააღმდეგ გამოდის გერმანია. და მაინც, თუ ევრობანკი ამ ღონისძიების გატარებას გადაწყვეტს, ექსპერტების აზრით, მოსალოდნელია ევროს კურსის დაცემა რეკორდულ მაჩვენებლამდე – 1 ევრო შეიძლება 1 დოლარს გაუტოლდეს.

¹ “ECB Says Banks’ Overnight Deposits Increased to Record High” – By Gabi Thesing. Bloomberg. 09.01.2012.

მასტანბ ჰარაია

მთლიანობაში შეიძლება ითქვას, რომ ევროს კრიზისი არ არის მარტივი მოვლენა. ევროს კრიზისის გაღრმავებამ შეიძლება ახალი, აქამდე არნახული მსოფლიო კრიზისი გამოიწვიოს ამიტომ, მის მოგვარებაზე არამხოლოდ ევროკავშირი და მისი 27 წევრი ქვეყანა უნდა ზრუნავდეს, არამედ, თითქმის მთელი ცივილიზებული სამყარო. ამაზე მეტყველებს ის ფაქტიც, რომ 2012 წლის დავოსის კონფერენციის ერთ-ერთი ყველაზე აქტუალური საკითხი იყო სწორედ ევროკავშირში შექმნილი ვითარება. მთლიანობაში, ექსპერტთა უმრავლესობა თანხმდება, რომ ოპტიმიზმის საფუძველი ამ შეკრებამ ნაკლებად დატოვა და მოხდა რეალობისათვის თვალის გასწორება; თუმცა, აღსანიშნავია, რომ მიღწეულ იქნა მთელი რიგი შეთანხმება, რომელიც ჩიხიდან გამოსავლის ძებნას ისახავს მიზნად. მაგ.: საერთაშორისო სავალუტო ფონდმა განაცხადა, რომ ის დამატებით 500 მლრდ დოლარს გამოჰყოფს პრობლემური ქვეყნების ეკონომიკების დასახმარებლად; მიღწეულ იქნა შეთანხმება მომავალში “ფინანსური სტაბილურობის ევროპული ფონდის” კიდევ უფრო გაფართოების შესახებ და მრავალი სხვა.¹ კრიზისის მასშტაბებიდან გამომდინარე, პრობლემა კიდევ დიდ ხანს შეაწუხებს მასში მონაწილე ყველა სუბიექტს, მაგრამ, ოპტიმისტური დასკვნით, დაღმავლობას აღმავლობის ეტაპი შეცვლის.

EURO: REALITY AND PERSPECTIVES

V. Charaia

This article discusses the hardest period in the history of Euro and subsequently of the European Union – critical circumstances of 2011 and explains its causes. On the background of this situation, the article discusses the possible ways for solving the problem. Therefore, it is emphasized that overcoming the Euro crisis is a common problem not only for the European Union, but for the whole civilized world.

¹ “Eurozone debt crisis dominated Davos forum,” The Associated Press – 01.29.2012.

**ადამიანური რესურსების მართვის
სპეციალისტთა როლი და
მათი მომზადების აუსილებლობა**

ნუზგარ პაიჭაძე
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
თსუ-ის ასოცირებული პროფესორი

დღეს, მსოფლიოში მზარდი გლობალური კონკურენციის პირობებში, ეროვნული კონკურენტუნარიანობის მთავარი ფაქტორია ადამიანური რესურსები და სამეცნიერო ბაზა. ადამიანური რესურსების ეფექტიანი გამოყენება კი შეუძლებელია მისი მართვის თანამედროვე მეთოდების გამოყენების გარეშე. რომელიც უნდა განახორციელონ ადამიანური რესურსების მართვის სპეციალისტებმა. აქედან გამომდინარე, დიდია ეკონომიკური პროფილის და, მათ შორის, ადამიანური რესურსების მართვის სპეციალისტთა როლსა და მომზადებასთან დაკავშირებული საკითხების კვლევის მნიშვნელობა.

ეკონომიკური კადრების სწავლებისა და მომზადების ცალკეულ საკითხზე სამეცნიერო შრომები და სტატიები გამოქვეყნებული აქვთ ეკონომისტ-მეცნიერებს – პ. გუგუშვილს, მ. ტუხაშვილს, მ. არმსტრონგს, ვ. ვესნინს და სხვ¹. თუმცა, მათში ნაკლებად ან საერთოდ არაა განხილული ადამიანური რესურსების მართვის სპეციალისტთა როლსა და მათ მომზადებასთან დაკავშირებული საკითხები. სწორედ ამ ხარვეზის, თუნდაც ოდნავი, გამოსწორების ერთგვარი ცდაა წინამდებარე სტატია. მასში განხილულია ეკონომიკის განვითარების დღევანდელ ეტაპზე ადამიანური რესურსების მართვის სპეციალისტთა როლსა და მნიშვნელობასთან დაკავშირებული საკითხები, მო-

¹ პ. გუგუშვილი. ეკონომიკური მეცნიერების განვითარებისა და ეკონომიკური კადრების მომზადების ზოგიერთი საკითხი, ჟურნ. „საქართველოს ეკონომისტი“, 1966, № 6, მ. ტუხაშვილი. საქართველოს შრომითი პოტენციალი, თბ., 1998, М. Армстронг. Практика управления человеческими ресурсами. Перевод с английско-го, М., 2007. В. Веснин. Управление персоналом, М., 2008.

ცემულია საქართველოში მათი მომზადების მოკლე ანალიზი და დასახულია მისი სრულყოფის ზოგიერთი ღონისძიება.

ადამიანური რესურსების მართვის სპეციალისტთა მთავარი მოვალეობაა მომსახურება გაუწიონ ორგანიზაციის ხელმძღვანელობას, ხაზობრივ მენეჯერებს, სხვადასხვა ჯგუფის ხელმძღვანელებსა და ა. შ., პერსონალის მართვისა და განვითარების სფეროში. მათ მიერ გაწეული მომსახურება უმეტესად კომპლექსური ხასიათისაა და მოიცავს ადამიანური რესურსების მართვის ყველა ასპექტს: ადამიანური რესურსების დაგეგმვას, შერჩევასა და დაქირავებას, შრომის ანაზღაურების მართვას, პერსონალის განვითარებას, მომუშავეთა შორის ურთიერთობას, ატესტაციას, შრომის ნორმირებასა და ორგანიზაციას, შრომის დაცვასა და უსაფრთხოების ტექნიკას, სოციალურ უზრუნველყოფას და სხვ.

ადამიანური რესურსების მართვაში დასაქმებული მუშაკები მონაწილეობენ ორგანიზაციათა მართვაში. ისინი კომპანიების, ფირმების და ა. შ. უმაღლეს ხელმძღვანელობას აძლევენ არსებული პრობლემების ანალიზისა და დიაგნოსტიკის საფუძველზე დამუშავებულ, რეკომენდაციებს ადამიანური რესურსების განვითარების სტრატეგიებზე. აღნიშნული მუშაკები თავიანთი ფუნქციების რეალიზაციას ძირითადად ადამიანებზე გავლენის მოხდენით აღწევენ. როგორც მართვის ცნობილი სპეციალისტები დ. გესტი და კ. ხოკი მიუთითებენ, ისინი “თავიანთი გავლენით ხელს უწყობენ ადამიანური რესურსების სტრატეგიისა და პრაქტიკის სტრუქტურის ფორმირებას”¹. მართალია, ყოველდღიური გადაწყვეტილებები მიიღება ხაზობრივი მენეჯერების მიერ, მაგრამ ადამიანური რესურსების მართვის სპეციალისტებისათვის ადამიანებზე გავლენის მოხდენის უნარი მაინც აუცილებელია. დიდი მნიშვნელობა აქვს, თუ როგორია ორგანიზაციების თანამშრომლებისა და, უპირველეს ყოვლისა, ხელმძღვანელებისა და ხაზობრივი მენეჯერების დამოკიდებულება ადამიანური რესურსების სპეციალისტების მიერ წამოჭრილი იდეებისადმი. სინამდვილეში, ხელმძღვანელებსა და სხვა

¹ М.Армстронг. Практика управления человеческими ресурсами. Перевод с английского.М., 2007, с. 97.

მუშაკებს შეუძლიათ ამ დროს შექმნან გარკვეული სერიოზული წინააღმდეგობები. პერსონალის მართვის შემოთავაზებულ სიახლეთა დანერგვისას მათგან მხარდაჭერისა და ერთგულების მოპოვება ადვილი არაა. მენეჯერები ხშირად ეჭვქვეშ აყენებენ პერსონალის მართვის სპეციალისტთა მიერ შემოთავაზებული წინადადებების პროგრესულობას, თუ მათ არ დაარწმუნებენ, რომ ის მოუტანს სარგებლობას ორგანიზაციასაც და პირადად მათაც, მისაღები დანახარჯების პირობებში. ორგანიზაციის თანამშრომლები, როგორც წესი, ეწინააღმდეგებიან შემოთავაზებულ სიახლეებს, თუ ის არ პასუხობს მათ პირად ინტერესებს. ისინი, არც ისე უსაფუძვლოდ, სკეპტიკურად ეკიდებიან ფრაზას: “რაც კარგია ორგანიზაციისათვის, ის კარგია მათთვისაც”.

უმაღლესი ხელმძღვანელობის მხრიდან პერსონალის მართვის სიახლეთა რომელიმე კურსის მხარდაჭერისათვის საჭიროა ამ უკანასკნელთა დარწმუნება იმაში, რომ: ა) ეს კურსი აკმაყოფილებს როგორც ორგანიზაციის მოთხოვნილებებს, ასევე მისი ხელმძღვანელობის პირად ინტერესებს; ბ) დანერგილი წინადადებებისაგან მიღებული შემოსავლები მნიშვნელოვნად აჭარბებს მის განხორციელებაზე გაწეულ დანახარჯებს; გ) ჩატარებული საცდელი პროექტის მიხედვით შემოთავაზებული სიახლე წარმატებით იმუშავებს ორგანიზაციაში ან იგი არის “საუკეთესო პრაქტიკული გამოცდილება”, რომელიც შეიძლება გადატანილ იქნეს მოცემულ ორგანიზაციაში; დ) შემოთავაზებული სიახლე გაზრდის კონკურენტულ უპირატესობას და იგი არ მოითხოვს განსაკუთრებულ ძალისხმევას; ე) შეუძლია გააუმჯობესოს კომპანიის იმიჯი და ა. შ. ამასთან ერთად, შემოთავაზებული წინადადება უნდა იყოს ლაკონური, დამაჯერებელი და მოკლე.

ხშირად, ხაზობრივი მენეჯერების მხარდაჭერის მოპოვება უფრო რთულია, ვიდრე უმაღლესი ხელმძღვანელობისა. ისინი, არც ისე იშვიათად, ზოგჯერ სრულიად დასაბუთებულად, სკეპტიკურად უყურებენ შემოთავაზებულ სიახლეებს, რადგან აქვთ მწარე გამოცდილება, როცა შემოთავაზებულმა მსგავსმა წინადადებებმა ნაკლებად ან საერთოდ არ იმუშავეს. ხაზობრივი მენეჯერების მხარდაჭერის მოსაპოვებლად, აუცილებელია

პასუხი გაცევს კითხვას- “რა არის ამაში ჩემთვის სასარგებლო?”, ანუ ეს სიახლეები დაეხმარება თუ არა მათ სასურველი შედეგის მიღწევაში. მათი მხარდაჭერის მოსაპოვებლად საჭიროა, აგრეთვე, ბაზრისა და მომუშავეთა სოციალური ურთიერთკავშირის გამოკვლევა. აუცილებელია მენეჯერებისათვის სისტემატური შეხსენება მათ მოთხოვნილებებზე და შემოწმება- როგორ რეაგირებენ ისინი ახალ იდეებზე. ყოველივე ამის მიზანია ისეთი ინფორმაციული სტრუქტურის აგება, რომელიც მიუთითებს ყველაზე მისაღებ მიდგომებს ან, უკიდურეს შემთხვევაში, მიანიშნებს განსაკუთრებული ყურადღების მქონე სფეროებს. ეს კი ხაზობრივ მენეჯერებს ეხმარება დარწმუნდნენ სიახლეების განხორციელების აუცილებლობაში. სასურველია, დიდ ორგანიზაციებში შეიქმნას გავლენიან მენეჯერთა ჯგუფი, რომელიც შეისწავლის შემოთავაზებულ წინადადებებს და, მისი მოწონების შემთხვევაში, გამოვა არა მარტო მათ მხარდასაჭერად, არამედ აქტიურ მონაწილეობას მიიღებს მის სასინჯ გამოცდაში. საერთოდ, ადამიანური რესურსების მართვის სიახლეთა განხორციელებაში ხაზობრივ მენეჯერთა მხარდაჭერისა და ერთსულოვნების მიღწევა უფრო ადვილია, როცა ისინი ხედავენ, რომ მათ უსმენენ და მათ რჩევებს იყენებენ პრაქტიკაში. ერთ-ერთი საუკეთესო ვარიანტია, თუ ისინი ჩართულები იქნებიან პერსონალის მართვის სიახლეთა საპროექტო და მიზნობრივ პროგრამებში.

პერსონალის მართვის სიახლეთა დანერგვაზე მომუშავეები ძირითადად ისე რეაგირებენ, როგორც მენეჯერები. მათი სურვილია იცოდნენ, ჯერ ერთი, “რას მიიღებენ აქედან?” და, მეორე- კომპანიას სინამდვილეში სურს შემოიღოს პერსონალის მართვის ახალი სისტემა, რომელიც გამოყენებული იქნება მისი სრულყოფისათვის, თუ იგი დამჭირავებელს უზრუნველყოფს შესამცირებელი მუშაკების ამოსარჩევი ინფორმაციით. აუცილებელია, შესძლებისდაგვარად, წინასწარ გაცევს პასუხი ამ ტიპის კითხვებს. მომუშავეთა სურვილის გასაგებად, ატარებენ მათი მოსაზრებების გამოკვლევას. ამ მიზნით, მომუშავეთა სხვადასხვა ჯგუფი თემატურად გამოიკითხება. კარგად ჩატარებულ ასეთ გამოკითხვას შეუძლია საიმედო ინფორმაციის

მოცემა მუშაკთა დამოკიდებულებაზე რომელიმე კონკრეტულ ინიციატივასთან და მასზე მათ შესაძლებელ რეაქციაზე. ცხადია, სიახლეთა დანერგვაში მომუშავეთა მხარდაჭერა და ერთსულოვნება უფრო ძლიერი იქნება, თუ ისინი თვითონ მიიღებენ მასში მონაწილეობას და ეცოდინებათ, რომ მათ წინადადებებს მიესალმებიან და იყენებენ პრაქტიკაში.

როგორც უკვე აღინიშნა, ადამიანური რესურსების მართვის მუშაკთა სპეციფიკური მოვალეობანი გულისხმობს მათ მიერ სხვადასხვა როლის შესრულებას, რომლის თავისუფლების ხარისხი დამოკიდებულია ორგანიზაციაში მუშაკთა მდგომარეობაზე, ხელმძღვანელობის მოლოდინებზე მათი მუშაობიდან და მათ საკუთარ უნარზე- გავლენა მოახდინონ სხვებზე და დაარწმუნონ ისინი თავიანთი საქმიანობის სარგებლობაში. ადამიანური რესურსების განყოფილების მუშაკები მართვაში მონაწილეობისას ასრულებენ სხვადასხვა როლს, როგორცაა: პარტნიორი, სტრატეგი, ინტერვენტი, ნოვატორი, კონსულტანტი, კონტროლიორი, მრჩეველი და სხვ.

პერსონალის მმართველთა ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი როლია - **საქმიანი პარტნიორობა**. წარმატების უზრუნველსაყოფად, ადამიანური რესურსების განყოფილების მუშაკები, საქმიანი პარტნიორობის ფორმით, თავის კოლეგებთან ინაწილებენ მოვალეობებს ხაზობრივი მმართველობითი რგოლიდან. ასევე, ადამიანური რესურსების სპეციალისტები, როგორც საქმიანი პარტნიორები, მჭიდროდ აკავშირებენ თავიანთ საქმიანობას უმაღლესი ხელმძღვანელობის საქმიანობასთან და ესმარებიან მათ გრძელვადიანი მიზნებისა და ორგანიზაციის საბაზრო შესაძლებლობების განსაზღვრაში. როგორც საქმიანი პარტნიორები, ადამიანური რესურსების მართვის მუშაკები კარგად უნდა ერკვეოდნენ ორგანიზაციის ბიზნეს- სტრატეგიაში, მის შესაძლებლობებსა და მოსალოდნელ საშიშროებებში. მათ უნდა შეეძლოთ ორგანიზაციის ძლიერი და სუსტი მხარეების გაანალიზება და მათ წინაშე მდგომი პრობლემების შეფასება. ამასთან, ისინი კარგად უნდა ერკვეოდნენ წარმატების გადამწყვეტ ფაქტორებში, რომლის გარეშე შეუძლებელია პერსონალის მართვის სიახლეთა დაგეგმვა და მისი პრაქტიკული განხორ-

ციელებს.

სტრატეგია როლში ადამიანური რესურსების მართვის მუშაკები დაკავებულია მომუშავეთა მართვითა და პერსონალის განვითარებასთან დაკავშირებული საკითხებით, აგრეთვე, მათ შრომით ურთიერთდამოკიდებულებებთან დაკავშირებული საკვანძო გრძელვადიანი პრობლემებით. ისინი, ერთი მხრივ, თავიანთი საქმიანობისას ხელმძღვანელობენ ორგანიზაციის ბიზნეს-გეგმებით და, მეორე მხრივ, თვით მონაწილეობენ მათ შედგენაში. განსაკუთრებით ეს ასეა იმ შემთხვევაში, როცა უმაღლესი ხელმძღვანელობა ამ გეგმებში ყურადღების ცენტრში აყენებს ადამიანური რესურსების გამოყენებასთან დაკავშირებულ საკითხებს. თავის მხრივ, სტრატეგების როლში მყოფმა ადამიანური რესურსების მუშაკებმა უმაღლესი ხელმძღვანელობა უნდა დაარწმუნონ ისეთი გეგმების შემუშავების აუცილებლობაში, რომლებშიაც მაქსიმალურადაა გათვალისწინებული ორგანიზაციის ადამიანური რესურსების პოტენციური შესაძლებლობები. პერსონალის მართვის მუშაკები აქტიურად მონაწილეობენ ადამიანური რესურსების სტრატეგიულ მართვაში. ისინი აქტიურად ცდილობენ მიადწიონ სტრატეგიულ ინტეგრაციასა და შეთანხმებულობას. სტრატეგიები კი, როგორც ცნობილია, შეიძლება იყოს ვერტიკალური და ჰორიზონტალური. როცა ადამიანური რესურსების სტრატეგია ერთიანდება კომერციულ სტრატეგიებთან და მხარს უჭერს მას, ადგილი აქვს ვერტიკალურ გაერთიანებას, ხოლო, როცა იქმნება რიგი ურთიერთდაკავშირებული და ერთმანეთის შემავსებელი და გამაძლიერებელი ადამიანური რესურსების სტრატეგიები, მიიღწევა ჰორიზონტალური გაერთიანება. სტრატეგიული შეთანხმებულობა კი გულისხმობს კომერციული საქმიანობისა და ადამიანური რესურსების სტრატეგიების ისეთ შეთავსებას, რომლითაც მიიღწევა ორგანიზაციის არსებობისა და განვითარების ოპტიმალური პირობები.

ინტერვენტის როლის რანგში მომუშავე ადამიანური რესურსების განყოფილების მუშაკები, მართვის პროცესში ცვლილებების შეტანის მიზნით, ჩაერთვებიან მართვასთან დაკავშირებული ცალკეული მოვლენის მსვლელობაში. ასეთი ჩარევა ეკონო-

მიკურ ლიტერატურაში ცნობილია სახელწოდებით- “ინტერვენცია“. მასში იგულისხმება მოქმედება ან მოვლენა კონკრეტული მიზნის მისაღწევად. ადამიანური რესურსების განყოფილების მომუშავეთა სამსახურებრივი მდგომარეობა მოხერხებულია ორგანიზაციაში მიმდინარე პროცესების სამეთვალყურეოდ და გასაანალიზებლად. მათ დამოუკიდებლად შეუძლიათ შეაფასონ რა ხდება ორგანიზაციულ პროცესებთან მიმართებით და როგორ მოქმედებს იგი მომუშავეებზე. სათანადო ანალიზით, მათ შეუძლიათ ნებისმიერი პრობლემისა და მათი მიზეზის გამოვლენა და თავიანთი გადაწყვეტილებების შეთავაზება. ინტერვენცია შეიძლება უკავშირდებოდეს ისეთ ორგანიზაციულ პროცესებს, როგორცაა: ურთიერთქმედება განყოფილებებსა და მუშაკებს შორის, ჯგუფური მუშაობა და სტრუქტურული ცვლილებები, სამუშაოთა დაგეგმვის თაობაზე წინადადებები, გუნდის შექმნა, სწავლება, სიახლეთა დანერგვა, მუშაობის მეთოდების სრულყოფა და ა.შ. ორგანიზაციაში მიმდინარე შესაბამის პროცესებში ადამიანური რესურსების მართვის მუშაკების ჩარევა მიზანშეწონილია მხოლოდ მაშინ, როცა ისინი დარწმუნდებიან პერსონალის მართვის მოცემული კონკრეტული პროცესის გაუმჯობესების ან შეცვლის აუცილებლობაში. მათ შეუძლიათ შეამჩნიონ ეფექტიანობასთან, მწარმოებლურობასთან, მოტივაციასთან, კადრების დენადობასთან, კონფლიქტებთან და ა.შ. დაკავშირებული პრობლემები და წამოაყენონ თავიანთი იდეები. მათ, აგრეთვე, შეუძლიათ შეამჩნიონ სამუშაოდან თანამშრომელთა უსამართლოდ გათავისუფლების შემთხვევები, დაბალი მორალის სხვადასხვა გამოვლინება და სხვ., დაადგინონ ამის მიზეზები და, შექმნილი მდგომარეობის გამოსწორების მიზნით, შეიტანონ წინადადებანი საჭირო განსახორციელებელ ცვლილებებზე ისეთ სფეროებში, როგორცაა: პერსონალის შერჩევა, სწავლება, შრომის ანაზღაურება, ხაზობრივი მენეჯერებისათვის დამატებითი კონსულტაციების ჩატარება და ა. შ. არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება პერსონალის მართვასთან დაკავშირებულ პროცესებში ჩარევა, ანუ ე. წ. ინტერვენცია გადავზარდოთ ორგანიზაციის ნორმალური მუშაობის ხელშეშლაში. ინტერვენტის როლის შესრულება საჭიროა დელიკატურად. დასაწყისში

აუცილებელია შეიქმნას კარგი სამუშაო ატმოსფერო, ხოლო შემდეგ თანდათანობით მოხდეს ადამიანების განწყობა ცვლილებებისათვის და მათთვის დახმარების გაწევა პრობლემების მიზეზების გაგებაში. განსაკუთრებით კარგ შედეგს იძლევა, როცა გადაწყვეტილებათა შემუშავებაში მონაწილეობენ ის რიგითი მუშაკები, რომლებიც პრაქტიკულად ახორციელებენ სი-ახლის დანერგვასთან დაკავშირებულ სამუშაოებს, ადგიანური რესურსების განყოფილების მუშაკთა დახმარებითა და კონსულტაციით.

ადამიანური რესურსების მართვისადმი **ნოვატორული მიდგომა** გულისხმობს პერსონალის მართვის სპეციალისტების მიერ ინოვაციების განხორციელების, ანუ პერსონალის მართვის ახალი პროცესებისა და პროცედურების შემოღებას, რაც, მათი გაგებით, აამაღლებს ორგანიზაციის ეკონომიკურ ეფექტიანობას. ინოვაციების საჭიროების დასადგენად, ახდენენ საქმიანობის მოცემულ სფეროში არსებული მდგომარეობის ანალიზსა და დიაგნოსტიკას, რომლის დახმარებითაც ავლენენ პერსონალის მართვის სრულყოფასთან დაკავშირებულ მოთხოვნილებებსა და პრობლემებს. სიახლეებმა უნდა დააკმაყოფილოს კონკრეტული ორგანიზაციის სპეციფიკური მოთხოვნილებები. აუცილებელია იმის ჩვენება, რომ სიახლეები საჭიროა, მომგებიანია, განხორციელებადია და მათი შემოღება არ იქნება დაკავშირებული ისეთ დიდ სიძნელეებთან, როგორიცაა წინააღმდეგობა იმათგან, ვისაც ისინი უშუალოდ ეხება ან შრომისა და ფინანსური რესურსების გაუმართლებელი დანახარჯები. შესაძლებელია სხვა ორგანიზაციაში უკვე გამოყენებული **“უკეთესი პრაქტიკის“** გადმოღება. თუმცა, ამ დროს უნდა გვახსოვდეს, რომ ნებისმიერი ორგანიზაციის სპეციფიკური მოთხოვნილებები, თითქმის ყოველთვის, განსხვავებულია სხვა ორგანიზაციების მოთხოვნილებებისაგან. ამიტომ, მოცემულ შემთხვევაში, ე. წ. “უკეთეს პრაქტიკაში“, აუცილებელია გარკვეული კორექტივების შეტანა, ადგილობრივი პირობებიდან გამომდინარე.

კოსულტანტის როლში მომუშავე ადამიანური რესურსების მართვის სპეციალისტები ავლენენ და აანალიზებენ პრობლემებს, სთავაზობენ თავიანთ წინადადებებს. პროლემები,

რომელთა გადაწყვეტაში ისინი იღებენ მონაწილეობას, დაკავშირებულია ადამიანური რესურსების მართვის სფეროში პროცესების ან სისტემების გაუმჯობესებასთან. ასეთებია: შრომითი მანქანების მართვა, შრომის ანაზღაურების ახალი სისტემის შემოღება, გუნდის ჩამოყალიბება და ა. შ. პერსონალის მართვის პროცესებზე კონსულტაცია კონსულტანტის საქმიანობის ყველაზე რთული სფეროა, რამდენადაც მოითხოვს როგორც მაღალ კვალიფიკაციას, ასევე, მაღალ საიმე დოვობას. კონკრეტულ ორგანიზაციაში მომუშავე ადამიანური რესურსების მართვის სპეციალისტები არ უნდა ელოდონ, სანამ მათ სთხოვენ კონსულტაციის გაწევას, როგორც ეს ხდება გარე კონსულტანტების შემთხვევაში. ამასთან, მართვაზე კონსულტაცია მოითხოვს მაღალ კვალიფიკაციას და შიგა კონსულტაციისას იგი უნდა იყოს უფრო მაღალიც კი, ვიდრე გარე კონსულტაციისას. შიგა კონსულტანტებისადმი წაყენებული ძირითადი მოთხოვნებია: ა) ორგანიზაციის სტრატეგიული მოთხოვნილებების, მისი კომერციული საქმიანობის გეგმების, ირგვლივ მყოფი გარემოსა და კულტურის კარგი ცოდნა და მათ მიერ მოცემული რეკომენდაციების სრული შესაბამისობა ყველა დასახელებულ მათგანთან; ბ) გააჩნდეთ ანალიზური და დიაგნოსტიკური უნარი; გ) შეეძლოთ პროექტების მართვა, ფლობდნენ დაგეგმვისა და სამუშაოს განაწილების უნარს, სიახლის შემოღების ყველა სტადიაზე; დ) ესმოდეთ თავისი შიგა კლიენტების მოთხოვნილებები და შეეძლოთ მათთან ერთად რეკომენდაციების შემუშავება ისე, რომ შეინარჩუნონ დამოუკიდებლობისა და ობიექტურობის განსაზღვრული ხარისხი და შესაძლებლობა ჰქონდეთ გამოიყენონ თავიანთი სპეციალური ცოდნა კონკრეტული პრობლემების გადაწყვეტისას და ა. შ.

კონტროლიორის როლი დელიკატური და რთულია.

ადამიანური რესურსების მართვის სპეციალისტები აკონტროლებენ როგორ ხორციელდება ადამიანური რესურსების სფეროში სტრატეგიები და პროცედურები, აგრეთვე, იმას, თუ როგორი ხარისხისაა ორგანიზაციის ფასეულობებზე ზრუნვა მომუშავეებთან დამოკიდებულებით. ადამიანური რესურსების სპეციალისტები ამას აკეთებენ არა ზედამხედველობის გასაწ-

ეჲად, როგორც ამას ხაზობრივი მენეჯერები აკეთებენ, არამედ მათ სურთ უზრუნველყონ პერსონალის მართვის სტრატეგიებისა და პროცედურების საკმარისი თანმიმდევრობით განხორციელება. აქვე აღსანიშნავია, რომ ამჟამად არსებობს ადამიანური რესურსების მართვის საკითხებში ბევრი უფლებამოსილების ხაზობრივ მენეჯერებზე გადაცემის ტენდენცია. ცხადია, ეს უკანასკნელები ვალდებულია დაიცვან კომპანიის სტრატეგია, თანასწორობის პრინციპი, შრომის დაცვისა და უსაფრთხოების ტექნიკა, დასაქმების ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირობები და ა. შ. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, აუცილებელია წონასწორობის დაცვა მმართველთა მოქმედებებში თავისუფლებასა და სამართლებრივ უფლებებს შორის. მაგალითად, ხაზობრივ მენეჯერებს შეუძლიათ მიიღონ მათდამი დაქვემდებარებული თანამშრომლებისათვის, ბიუჯეტის ფარგლებში, ხელფასის გაზრდის უფლებამოსილება. ამასთან, ადამიანური რესურსების მართვის განყოფილებას შეუძლია გააკონტროლოს მათ მიერ შემოთავაზებული წინადადება თანამშრომელთათვის ხელფასის გაზრდის თაობაზე და, სეროზული სათანადო არგუმენტების არსებობისას, საეჭვოდ მიიჩნიოს იგი. ადამიანური რესურსების განყოფილების მუშაკებს შეუძლიათ, აგრეთვე, იმოქმედონ როგორც მომუშავეებთან დაკავშირებულ ფასეულობათა დამცველი. სწორედ ისინი მიუთითებენ, როცა ცალკეულ ადამიანთა ქმედება კონფლიქტში შედის ამ ფასეულობებთან. კონტროლიორის როლი განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია შრომით კანონმდებლობასთან მიმართებით. ადამიანური რესურსების განყოფილების მუშაკებმა უნდა უზრუნველყონ ადამიანური რესურსების სტრატეგიებისა და მართვასთან დაკავშირებული პროცედურების კანონმდებლობის ფარგლებში განხორციელება და ხაზობრივ მენეჯერთა მხრიდან მისი დარღვევის დაუშვებლობა.

პერსონალის მართვის მუშაკთა როლი შეიძლება იყოს **პასიური და აქტიური**. პირველ შემთხვევაში, ისინი აკეთებენ იმას, რასაც მათ ეუბნებიან ან იმას, რასაც მას სთხოვენ. ისინი რეაგირებენ მათ წინაშე წამოჭრილ სხვადასხვა მოთხოვნისაზე. მას ხშირად ეძახიან **არჩარევის პოზიციას**, როცა ადამიანური

რესურსების განყოფილების მუშაკები ძირითადად ასრულებენ სამუშაოს, რომელიც აკმაყოფილებს ხაზობრივი მენეჯერების მოთხოვნილებას. მართვის უფრო მაღალ სტრატეგიულ დონეზე, ადამიანური რესურსების მართვის სპეციალისტები ასრულებენ არა პასიურ, არამედ აქტიურ როლს. მოცემულ შემთხვევაში ისინი მოქმედებენ როგორც საქმიანი პარტნიორები, ამუშავებენ ადამიანური რესურსების სტრატეგიებს, შემოაქვთ ინოვაციები, მოქმედებენ როგორც შიგა კონსულტანტები და საკუთარი ინიციატივით წყვეტენ ადამიანური რესურსების მართვასთან დაკავშირებულ მნიშვნელოვან საკითხებს.

არსებობს ადამიანური რესურსების მართვაში დასაქმებული მუშაკების მოვალეობათა სხვადასხვა მოდელი. თუმცა არცერთი არაა უნივერსალური და სავალდებულო. ისინი იძლევა ზოგად წარმოდგენას მოვალეობათა სახეებზე, რომლითაც შეიძლება იხელმძღვანელოს ორგანიზაციებმა, ადგილობრივი პირობებიდან გამომდინარე. მოკლედ ზოგიერთი მათგანის შესახებ:

I. ტაისონისა და ფელის მიხედვით, არსებობს მართვის სამი მოდელი: **1. მოდელი “შემსრულებელი”** – ადამიანური რესურსების ახალი სტრატეგიები იქმნება, როცა წარმოიშობა მომდევნო მოთხოვნილება. სტრატეგიები არაა ინტერგრირებული კომერციულ საქმიანობასთან. არის მოკლევადიანი და ორიენტირებულია მოცემულ მომენტზე. ძირითადი უფლებებით აღჭურვილია ხაზობრივი მენეჯერები, ხოლო ადამიანური რესურსების განყოფილების მუშაკთა საქმიანობა ფორმალურია, რაც გამოიხატება თანამშრომელთა სამუშაოზე მიღებასთან დაკავშირებული საკითხების გაფორმებასა და ყოველდღიური საქმიანობის წარმოებაში; **2. მოდელი “მენეჯერი შეთანხმებით”**, რომლისთვისაც დამახასიათებელია ხელმძღვანელობასა და მომუშავეებს შორის ურთიერთობებზე დამყარებული სტრატეგიები. ადამიანური რესურსების განყოფილება იყენებს საკმარისად რთულ სისტემებს, განსაკუთრებით – მუშაკებს შორის ურთიერთობის სფეროში. მომუშავეებსა და ხელმძღვანელობას შორის ურთიერთობის სფეროში მომუშავე ადამიანური რესურსების მენეჯერი არის პოფესიონალი ან ძალიან გამოცდილი სპე-

ციალისტი. იგი არ შედის ფირმის გამგებლობაში, თუმცა, აქვს “ზედამხედველობის“ ზოგიერთი უფლება სტრატეგიათა განხორციელებაზე. იგი, უმეტესად, თამაშობს ინტერპრეტატორის და არა შემოქმედისა და ნოვატორის როლს; **3. მოდელი “შემქმნელი“.** მოცემული მოდელისას, ადამიანური რესურსების სტრატეგია ნათლადაა გამოხატული და არსებობს როგორც კორპორაციული სტრატეგიის ნაწილი. ადამიანური რესურსების დაგეგმვა და განვითარება მნიშვნელოვანია და განიხილება გრძელვადიან პერსპექტივაში. მართვის სისტემები რთულია. ადამიანური რესურსების განყოფილების ხელმძღვანელი შეიძლება იყოს გამგებლობის წევრი. მისი ძალაუფლება ემყარება პროფესიონალიზმსა და ბიზნესში მის წვლილს.

II. კარგენ ლეგეს მოდელი. ამ მოდელში გამოყოფილია მენეჯერების ორი ტიპი: **1. შემათანხმებელი ნოვატორები,** რომლებიც მხარს უჭერენ ორგანიზაციულ მიზნებს და მას უხამებენ მუშაობის თავიანთ მეთოდებს; **2. უარყოფისადმი მიდრეკილების მქონე ნოვატორები.** ისინი ცდილობენ ორგანიზაციის საერთო მიზნებზე გალენა იქონიონ ადამიანური რესურსების მართვაში წარმატებულობის შეფასების სხვადასხვა ახალი კრიტერიუმის თანდათანობით შემოღებითა და ამ პროცესში მათი პირადი მონაწილეობით.

III. ჯონ სტორის მოდელი. ამ მოდელით შემოთავაზებულია ორგანიზაციული სქემა: **ჩარევა / არჩარევა და სტრატეგია / ტაქტიკა.** აქედან გამომდინარე, მასში გამოიყოფა ოთხი სხვადასხვა როლი: **1. რეფორმატორები (ჩარევა / სტრატეგია);** **2. კონსულტანტები (ჩარევა/სტრატეგია).** შიგა კონსულტანტების როლით მოქმედ პერსონალის მართვის მუშაკთა სამუშაოს დიდ ნაწილს უტოვებენ ხაზობრივ მენეჯერებს; **3. მარეგულირებლები (ჩარევა / ტაქტიკა),** რომლებიც მართავენ, შრომის ნორმების დამუშავებით ან მათზე კონტროლით გამოწვეულ უკმაყოფილებას; **4. მომსახურეები (ჩარევა / ტაქტიკა),** რომლებიც უბრალოდ ასრულებენ სამუშაოს ხაზობრივი მენეჯერების მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად.

IV. კეტლინ მონკის მოდელები. კეტლინ მონკის მიხედვით, განიხილება ოთხი მოდელი, რომლებიც აფართოებს ტაი-

სონისა და ფელეს მოდელებს. ესენია: **1. ტრადიციული /ადმინისტრაციული.** ამ მოდელისას ადამიანური რესურსების განყოფილების მუშაკები ძირითადად ასრულებენ მხარდამჭერ ფუნქციას, კონცენტრირდებიან ადმინისტრაციულ საკითხებზე – საქმის წარმოებაზე, მიღებული წესებისა და ინსტრუქციების მკაცრ დაცვაზე; **2. ტრადიციული /მომუშავეებსა და ხელმძღვანელობას შორის ურთიერთდამოკიდებულება/** მოცემულ შემთხვევაში განყოფილების მუშაკების მთელი ყურადღება მიპყრობილია მომუშავეებსა და ხელმძღვანელობას შორის ურთიერთდამოკიდებულებაზე და ნაკლები ყურადღება ექცევა მათ სხვა მოვალეობებს; **3. ნოვატორულ- პროფესიონალური,** რომელითაც პერსონალის მართვის სპეციალისტები არიან მაღალი დონის პროფესიონალები ან ექსპერტები. მათი მიზანია ტრადიციული პრაქტიკიდან გაუმჯობესებულ დაგეგმვასა და დაქირავებაზე, ადამიანური რესურსების განვითარებაზე, სტრატეგიაზე და წახალისების ახალ მეთოდებზე გადასვლა; **4. ნოვატორული /რთული.** ამ მოდელის შემთხვევაში ადამიანური რესურსების მართვის სპეციალისტები შედიან კომპანიის მმართველობაში და მონაწილეობენ ადამიანური რესურსების სტრატეგიათა დამუშავებასა და კომერციულ საქმიანობაში. მათ მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვთ ორგანიზაციის წარმატებაში. ისინი ამუშავენ და ნერგავენ რთულ პროექტებს ადამიანურ რესურსებთან მუშაობის ყველა სფეროში.

ადამიანური რესურსების მართვის სპეციალისტების მუშაობაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ორგანიზაციის მომუშავეთა მხრიდან ეთიკური ნორმების დაცვას. იგი დაკავშირებულია მომუშავეის პროფესიულ ეთიკასა და ორგანიზაციის ეთიკურ ნორმებთან. პერსონალის მართვის სპეციალისტებს ეთიკური პრობლემების მოწესრიგებაში თავისი წვლილის შეტანა შეუძლიათ სხვადასხვა გზით, როგორცაა: ეთიკური ნორმების სტრატეგიების დამუშავება – გაერცვლება და მასზე საპასუხო რეაქციაზე თვალყურის დევნება; ეთიკურ ნორმებზე მომუშავეთა სპეციალური სწავლების ორგანიზაცია; მონაწილეობის მიღება კომპანიის სტრატეგიის ფორმირებაში, განსაკუთრებით მის ისეთ ნაწილში, რომელიც ეხება ორგა-

ნიზაციის მისიასა და ფასეულობას; პატიოსნებაში, მიუკერძოებლობასა და კონფიდენციალურობის დაცვაში პირადი მაგალითის მიცემა და ა.შ.

ადამიანური რესურსების მართვის სპეციალისტები, როგორც უკვე აღინიშნა, მონაწილეობენ ორგანიზაციის მართვაში. თავისი პროფესიული კომპეტენციის ფარგლებში, მათ უნდა გამოთქვან თავიანთი მოსაზრება ან გაუწიონ წინააღმდეგობა ისეთ გეგმებსა და მოქმედებებს, რაც ეწინააღმდეგება ორგანიზაციის ფასეულობებს. მათ უნდა გააკეთონ ყველა შესაძლებელი, რომ შეიცვალოს ის, რაც მათი აზრით, აუცილებელია შეიცვალოს. მათ არ უნდა მოითმინონ უსამართლობა. იმ შემთხვევაში, თუ, წარმოებრივი აუცილებლობით გამოწვეულ დანახარჯთა შემცირების გამო, გარდაუვალია მომუშავეთა შემცირება, ადამიანური რესურსების მართვის სპეციალისტებმა უნდა უზრუნველყონ, რომ ორგანიზაციათა ხელმძღვანელებმა გააკეთონ მაქსიმუმი მომუშავეთა უკმაყოფილების შესამცირებლად. მაგალითად, პირველ რიგში, გაითვალისწინონ მომუშავეთა ბუნებრივი გადინება და გათავისუფლება საკუთარი სურვილით, ხოლო, თუ მაინც საჭირო იქნება მომუშავეთა გათავისუფლება მათი სურვილის მიუხედავად, დაეხმარონ მათ ახალი სამუშაოს მოძიებაში.

ადამიანური რესურსების მართვისადმი წაყენებული ერთ-ერთი მთავარი მოთხოვნაა— მისი მაღალპროფესიონალურად შესრულება, ანუ იგი უფრო მეტად უნდა ეყრდნობოდეს პრაქტიკულ გამოცდილებასთან დაკავშირებულ ფუნდამენტურ ცნებებს, და არა იმპროვიზებულ რეაქციას მოვლენებზე ან დადგენილი პროცედურების შესრულებაზე. ყველაფერ ამას აუცილებელია ახლდეს პასუხისმგებლობის მაღალი გრძნობა და ქცევის საყოველთაოდ მიღებული ნორმებისადმი ერთგულება.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, დღეს ადამიანური რესურსების ეფექტიანი მართვა შეუძლებელია პერსონალის მართვის მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების გარეშე. ეს კი, თავის მხრივ, მოითხოვს მათ სათანადოდ მომზადებას. სწორედ ამ მიზნით, აღნიშნული პროფილით კადრების მომზადება საქართველოში დაიწყო ჯერ კიდევ XX საუკუნის 60- იან

წლებში ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკურ ფაკულტეტზე “შრომის ეკონომიკის“ სპეციალობის შემოდებით. მომდევნო წლებში იგი კიდევ უფრო გაფართოვდა და XXI საუკუნის დასაწყისში პერსონალის მართვითი საქმიანობის სფეროში სპეციალისტები, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტსა და საქართველოს ზოგიერთ სხვა სახელმწიფო და არასახელმწიფო უმაღლეს სასწავლებელში, მზადდებოდა შემდეგი 3 სპეციალობით: “შრომის ეკონომიკა“, “პერსონალის მართვა“, “შრომითი რესურსების მართვა“. ბოლო წლებში, საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლასთან დაკავშირებით, კიდევ უფრო გაიზარდა ადამიანური რესურსების მართვის სპეციალისტთა როლის მნიშვნელობა. ეს კი მოითხოვდა აღნიშნული პროფილის სპეციალისტთა მომზადებისათვის უფრო მეტი ყურადღების მიქცევას. მოხდა კი პირიქით—დღეს საქართველოში, სამწუხაროდ, ყურადღება არ ექცევა ადამიანთა საქმიანობის მოცემულ სფეროში სათანადო ცოდნით აღჭურვილი კადრების მომზადებას. კმაყოფილებიან მხოლოდ რამდენიმე მაგისტრის მომზადებით, რაც სრულებითაც არაა საკმარისი. სწორედ ამიტომაც, რომ დღეს სახელმწიფო თუ არასახელმწიფო ორგანიზაციებში ადამიანური რესურსების მართვის სამსახურებში მათი ხელმძღვანელებისა და რიგითი მუშაკების დიდ ნაწილს არ აქვს არა მარტო სპეციალური განათლება, არამედ ზოგადეკონომიკური ან იურიდიული განათლებაც კი. შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში ამ მხრივ ბოლო წლებში მდგომარეობა არა თუ არ გაუმჯობესებულა, არამედ გაუარესდა კიდევ. ვფიქრობთ, ადამიანური რესურსების მართვის სრულყოფის ინტერესებიდან გამომდინარე, სასურველია და აუცილებელიც საქართველოს შესაბამის უმაღლეს სასწავლებლებში, მათ შორის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, სპეციალისტთა კადრები მომზადდეს შრომის ეკონომიკისა და ადამიანური რესურსების მართვის სპეციალობებით, თუნდაც სპეციალიზაციების სახით¹. ეს კი მიუთითებს მოცემული პრობ-

¹ შემთხვევითი არაა, რომ ორივე ზემოაღნიშნული სპეციალობა— „შრომის ეკონომიკა“ და „ადამიანური რესურსების მართვა“, შეტანილია საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ დამტკიცებულ, ამჟამად მოქმედ სპეციალობათა კლასიფიკაციაში.

ლემის კვლევის, ასევე, სახელმწიფოსა და შესაბამისი უმაღლესი სასწავლებლების მხრიდან აღნიშნული პროფილის სპეციალისტთა მომზადებისათვის მეტი ყურადღების მიქცევის აუცილებლობაზე.

THE ROLE OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT SPECIALISTS AND THE NECESSITY TO PREPARE THEM

N. Paitchadze

The article discusses the issues regarding the role of the human resource management specialists on the current stage of economic development. It discusses and analyzes the relation of human resource management specialists with the management of the organization, line managers and ordinary employees in the process of managing human resources. It also gives analysis of the roles of human resource management specialists, such as business partnership, strategist, interventionist, novator, consultant and controller.

The article discusses four models of the responsibilities of the people working in human resource management. These are: 1) Tyson's and Pell's; 2) Karen Lage's; 3) John Store's and 4) Kathlin Monsk's.

Finally, the article shortly reviews the situation regarding preparation of human resource management specialists in Georgia and gives several suggestions of how it could be improved.

სამუშაო ძალის ხშირი გადინების მიზეზები სამომხმარებლო და სასტუმრო ინდუსტრიაში

**ელაღიშარ ლლონი
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
ბათუმის რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის სრული პროფესორი,
სოფიკო მებრეალიშვილი
დოქტორანტი**

სამუშაო ძალის გადინების კოეფიციენტი წარმოადგეს ერთ-ერთ უმთავრეს პრობლემას სასტუმრო ინდუსტრიაში. ამ კოეფიციენტმა შეიძლება ზოგიერთ თანამდებობაზე 200 და 300%-ს მიაღწიოს, ხოლო მენეჯმენტში, განსაკუთრებით საოპერაციო ნაწილში 100%-ს გადააჭარბოს. უმუშევრობის დაბალი დონე განსაკუთრებით საშიში ხდება სასტუმრო და მომსახურების ინდუსტრიისათვის, რამდენადაც, ჯერ ერთი, ამ სფეროში დასაქმებულთა რაოდენობა განსაკუთრებით ეცემა და მეორე, უკეთესი დასაქმების მოლოდინში მომსახურების სფეროში ბევრი დასაქმებული ტოვებს სამუშაოს და უკეთესი სამსახურის მომლოდინეთა რიგებში გადაინაცვლებს. უკეთესი სამსახურის შესახებ პრეტენზია კი შეიძლება მხოლოდ განსაკუთრებული ტალანტის და ნიჭის მქონე ადამიანს გაუჩნდეს და არა ყველას, თუმცა, ამას ადამიანები გვიან აანალიზებენ და რეალურად კარგავენ იმ სტატუსს და თანამდებობას რომელიც უკვე აქვთ.

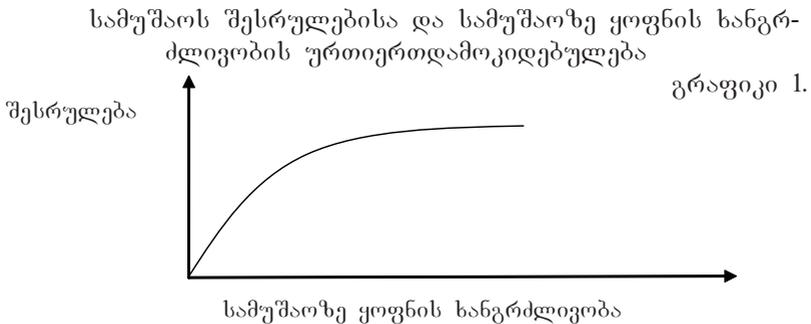
სასტუმროსა და მომსახურების ინდუსტრიაში სამუშაო ძალის დინების კოეფიციენტი ქრონიკულად მაღალია და რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, ბოლოდროინდელმა გამოკვლევებმა მკაფიოდ დაადასტურა ურთიერთკავშირი დასაქმებულთა კმაყოფილების ინდექსსა და ბიზნესის საერთო მომგებიანობას შორის.

დასაქმებულთა გადინება ხდება ორგანიზაციიდან როგორც ნებაყოფლობით, ასევე იძულებით¹. სამუშაოდან დათხოვნა, რომელსაც ხშირი ხასიათი აქვს, შეიძლება გარკვეულ

Michael J O'Fallon, Denney G. Rutherford (Jan 12, 2010), Hotel Management and Operations, 5th edition, Published by John Wiley and sons Inc., Hoboken, New Jersey, p. 512.

პრობლემებთან იყოს დაკავშირებული. ამ შემთხვევაში უფრო საინტერესო იქნება განვიხილოთ ნებაყოფლობითი გადინება კოლექტივიდან, რაც გულისხმობს პერსონალის საკუთარი სურვილით წასვლას სამსახურიდან.

ისტორიულად ცნობილია, რომ სამუშაო ძალის ხშირი გადინება დაკავშირებულია სასტუმრო და მომსახურების ბიზნესის მიერ ხარჯების დაზოგვის პოლიტიკასთან, რაც პირდაპირი მნიშვნელობით გულისხმობს ჭარბი პერსონალის შემცირებას და ხარჯების მინიმიზებას. ბევრი დამსაქმებელი ფიქრობს, რომ სამუშაო ძალის გადინება და ცვლა სულაც არ წარმოადგენს არასასურველ ქმედებას იმის გათვალისწინებით, რომ სამუშაოს შესრულების ხარისხს და ხანგრძლივობას უარყოფითი ტიპის კავშირი ახასიათებს, რაც გულისხმობს იმას, რომ სამუშაოს შესრულების ხარისხის ზრდას აქვს მოკლევადიანი ეფექტი და საგრძნობლად ეცემა და სტაგნაციას განიცდის გრძელვადიან პერიოდში (გრაფიკი 1). საქმე ისაა, რომ, რაც უფრო დიდხანს რჩება პერსონალი ერთი და იმავე თანამდებობაზე, ჯერ ერთი, მით უფრო ეცემა მის მიერ სამუშაოს შესრულების ხარისხი და მეორე, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, მით უფრო იზრდება მისი შენახვის ხარჯები.

დამსაქმებელთა უმრავლესობა მიზანმიმართულად ცდილობს არათუ შეამციროს სამუშაო ძალის გადინების კოეფიციენტი, არამედ რაციონალურ დონემდე და პროპორციამდე დაიყვანოს. ასეთი მიდგომა არსებითად მნიშვნელოვანია სასტუმრო და სამომხმარებლო ინდუსტრიის განვითარებისათვის, თუმცა, იმ განსხვავებით, რომ მას გააჩნია გარკვეული შეზღუდვები და ლიმიტები, რაც გამოიხატება იმით, რომ მეცნიერები ამ მოვლენას უყურებენ როგორც ფენომენს და არა პროცესს. სწორედ

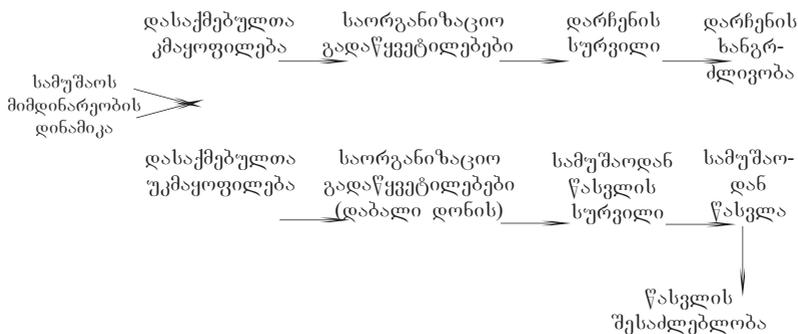
ესაა მთავარი პრობლემა - მენეჯერის პირდაპირი მოვალეობაა კონტროლი, ვიდრე მოქმედება. ყველაზე უფრო ფასეული და ეფექტიანი მიდგომა არ ფოკუსირდება სამუშაო ძალის გადინებაზე. ის მომდინარეობს პროცესუალურად თანმიმდევრული ჯაჭვის პრინციპით, თუმცა, მანამდე საჭიროა განვიხილოთ რა იწვევს სამუშაო ძალის ხშირ გადინებას სამომხმარებლო და სასტუმრო ბიზნესში.

ბევრი მკვლევარი თვლის, რომ დასაქმებულთა ცვლილება-გადინება გამოწვეულია იმ ფაქტორებით, რომელიც გავლენას ახდენენ დასაქმებულის დამოკიდებულებაზე სამუშაოს მიმართ, რაც საბოლოოდ აისახება დასაქმებულის ქცევაზე. არსებული მოდელი დიდად ამარტივებს აღნიშნულ პროცესებს, თუმცა, საჭიროა არსებული რეალობის თუნდაც დაახლოებით წარმოდგენა და რაც მთავარია, დაეხმაროს მენეჯმენტს მოსალოდნელი შედეგების გაანალიზებაში.

წარმოდგენილ მოდელში (გრაფიკი 2) “წასვლის მსურველები” სამსახურიდან რელურად წამსვლელთა რაოდენობაა. “წასვლის მსურველი” - ესაა სუროგატული ან მონაცვლელითი საზომი.¹

სამუშაო ძალის მოძრაობის მოდელი

გრაფიკი 2

როგორც ამ მოდელიდან ჩანს, ის საბოლოო მანევრებელი, რაც განაპირობებს სამსახურში დარჩენის თუ წასვლის სურვილს, დამოკიდებულია ორ მნიშვნელოვან ფაქტორზე: დასაქმებულის მიერ დაკისრებული სამუშაოს შესრულების კმაყ-

¹Michael J O’Fallon, Denney G. Rutherford (Jan 12, 2010), Hotel Management and Operations, 5th edition, Published by John Wiley and sons Inc., Hoboken, New Jersey, p. 512

ოფილებს ინდექსზე და დასაქმებულის დამოკიდებულებაზე შესრულებული სამუშაოს მიმართ. შესრულებული სამუშაოს კმაყოფილების ინდექსი დამოკიდებულია იმ სამუშაოს ტიპზე, რომელსაც ასრულებს ესა თუ ის დასაქმებული. თუ დასაქმებული კმაყოფილია არსებული სამუშაოს შესრულებით, მისი დამოკიდებულება ამ სამუშაოს მიმართ დადებითად აღმტკბებულია. ეს ფაქტი თავისთავად ამცირებს იმის შესაძლებლობას, რომ დასაქმებულმა შეიძლება დატოვოს დაკავებული თანამდებობა; მეორე მხრივ, თუ დასაქმებული უკმაყოფილოა თავისი სამუშაოთი, მას არ მოსწონს რასაც აკეთებს, დამოკიდებულება და შესრულების ხარისხიც შესაბამისად იქნება დაბალი და დასაქმებულს ყველა მიზეზი აქვს დატოვოს სამსახური, რაც უკვე ახალ მოკვლევას საჭიროებს.

დასაქმებულთა მოძრაობის, ანუ შრომის გამოცვლის უფრო კომპლექსური მოდელი ამ პროცესს განიხილავს, როგორც აღვნიშნეთ, არა იზოლირებულად, არამედ რიგი ფაქტორების ერთობლიობით, რასაც შეიძლება მოყვეს როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი შედეგები, როგორც დასაქმებულთა, ასევე დამქირავებლების მხრიდან. სამუშაო ძალის გადინება მომდინარეობს ორგანიზაციის არაადეკვატური ქმედებიდან და მხოლოდ იმ შემთხვევაში ხდება ხილვადი, როდესაც დასაქმებულს შესაძლებლობა ეძლევა დატოვოს სამსახური. სამსახურიდან წამოსვლა კი დასაქმებულს მხოლოდ მაშინ შეუძლია, როდესაც სხვა სამსახურში გადასვლის და თავისუფალი არჩევანის გაკეთების საშუალება ეძლევა ან სულაც არ სჭირდება, ან არ აინტერესებს სამსახური (გრაფიკი 2). იმ შემთხვევაში, როდესაც დასაქმებული ვერ ახერხებს სამუშაოს გამოცვლას და ლიმიტირებული აქვს სამუშაოს შერჩევის არჩევანი, მისი ინტერესი არსებული სამუშაოს მიმართ ეცემა, ხშირად გამოთქვამს უკმაყოფილებას, დაბალია სამუშაოს შესრულების ხარისხი და პროდუქტიულობა, რაც საბოლოოდ იწვევს მომხმარებელების უკმაყოფილებას, ისინი საყვედურს გამოთქვამენ მომსახურების დაბალ ხარისხსა და და მომუშავე პერსონალის უყარათობაზე. აქედან გამომდინარე შრომითი პროცესიდან ინდივიდის გასვლა კმაყოფილების ინდექსით განისაზღვრება და პირდაპირ დამოკიდებულებაშია სამუშაოს არჩევანის თავისუფლებაზე – თუ შრომის ბაზარი მრავალფეროვანია და დასაქმებულს ეძლევა საშუალება თავისუფლად გადაადგილდეს დასაქმების სეგმენტებს შორის, მუდამ იქნება სამუშაო ძალის გადინების ალბათობა და

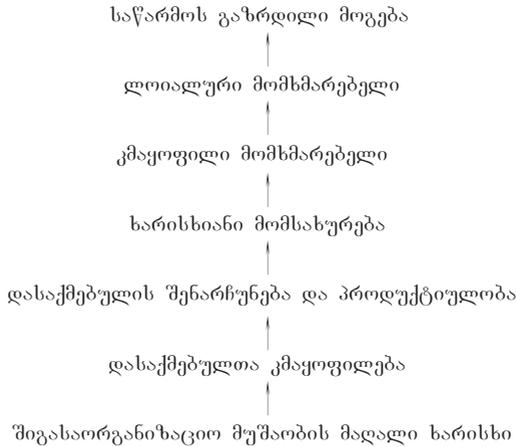
რაც უფრო განვითარებულია ესა თუ ის ქვეყანა მრავალფეროვანი წარმოების დარგებით, მით მაღალია სამუშაო ძალის გადაადგილება და შრომის მაძიებელს მრავალფეროვანი არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობა ეძლევა. განსაკუთრებით ხშირია სამუშაო ძალის ცვლა სასტუმროსა და მომსახურების სფეროში, რომელიც კომპლექსურად აერთიანებს სხვადასხვა რანგის, პროფესიისა და შესაძლებლობების ადამიანებს. ამასთანავე, ყველა ადამიანს აქვს თავისუფალი არჩევანის უფლება და შესაძლებლობა ნახოს მისთვის მისაღები ალტერნატიული სამსახური.

მიუხედავად იმისა, აქვს თუ არა სამუშაო ძალის გადინებას დადებითი შედეგი როგორც დასაქმებულის, ასევე დამქირავებლის მხრიდან, ცნობილია, რომ უარყოფითი შედეგები უფრო სჭარბობს. ამ შედეგების უკეთ გასაანალიზებლად, საჭიროა განვიხილოთ რა გავლენას ახდენს ის, როგორც დასაქმებულზე ასევე დამსაქმებელზე მოკლევადიან და გრძელვადიან პერიოდში (იხ. ცხრილი). როგორც ცხრილიდან ჩანს, ორგანიზაციებიც და დასაქმებულებიც, თითქმის ერთნაირად განიცდიან სამუშაო ძალის გადინებას წარმოებიდან. რაც დაკავშირებულია დასწრებადობაზე, კოოპერირების დონის დაცემასა და სამუშაოს შესრულების ხარისხის დაქვეითებაზე, რასაც შეიძლება საბოტაჟიც მოჰყვეს. გრძელვადიან პერიოდში ეფექტი უფრო დამამძიმებელია. სისტემური პრობლემები, რომლებიც თავს იჩენს ორგანიზაციაში, პირდაპირ გავლენას ახდენს კომპანიაში მომხმარებელების რაოდენობის შემცირებაზე და საბოლოო ანგარიშით, ამას თან ახლავს დანაკარგები და ზარალი. სამუშაო ძალის ხშირი გადინების შემთხვევაში ყველაზე მთავარია არა ის, თუ ვინ მიდის, არამედ ის, თუ ვინ რჩება. ხშირ შემთხვევაში, ის ადამიანები რომლებიც არ აპირებენ სამუშაოდან წასვლას, წარმოადგენენ კი იმ ძალას, რომლის დატოვებასაც გეგმავს ორგანიზაცია, თუ პირიქით. თანამშრომელთა სელექცია წარმოადგენს ერთ-ერთ ყველაზე მტკივნეულ საკითხს ნებისმიერ ორგანიზაციაში, რადგან არსებობს პერსონალთა ის კატეგორია, ვისთვისაც უმოქმედო გარემო მისაღებია და სიამოვნებით დარჩებიან წარმოებაში მის საბოლოო დახურვამდე, რადგან მათ სხვა არჩევანი არ გააჩნიათ, რაც, რასაკვირველია, უფრო ნაკლებად ეხება მაღალკვალიფიციურ პერსონალს, რომელსაც ადვილად შეუძლია ახალი სამსახურის მოძებნა.

როგორც აღვნიშნეთ, სამუშაო ძალის მასობრივ გადინებას ნეგატიური ზეგავლენის მოხდენა შეუძლია ორგანიზაციის რენტაბელობასა და მომგებიანობაზე. ბოლო პერიოდის გამოკვლევებმა განსაკუთრებული განხილვის საგნად აქცია მომხმარებელთა ლოიალობა და მომხმარებლის მნიშვნელობა ორგანიზაციის წარმატებაში. განსაკუთრებული აქცენტირება კეთდება ლოიალური მომხმარებლის დამკვიდრებაზე. სასტუმრო და სამომხმარებლო ბიზნესისთვის ყოველთვის პრიორიტეტულია შეინარჩუნოს მუდმივი მომხმარებელი და მისგან მიიღოს კეთილდღეობა, ვიდრე შეიძინოს ახალი, რადგან მუდმივი და ერთგული მომხმარებელი ყოველთვის ლოიალურია ფასის ცვლილებების მიმართ და ერთგულების შესანარჩუნებლად სასტუმრო ყველანაირად ცდილობს მოიპოვოს მათი კეთილგანწყობა. კეთილგანწყობილი მომხმარებელი ქმნის სასტუმროს უმთავრეს პროდუქტს და ადასტურებს, რომ იქ მომუშავე პერსონალი ასევე კეთილგანწყობილია დამსაქმებლის მიმართ, ამიტომაცაა მნიშვნელოვანი სასტუმროს და სამომხმარებლო ინდუსტრიის მენეჯმენტი ზრუნავდეს დასაქმებულთა კმაყოფილებაზე, რასაც თავისთავად მოყვება კეთილგანწყობილი და ლოიალური მომხმარებელი, რაც, თავის მხრივ, შემოსავლების უწყვეტობის და რენტაბელობის მყარ გარანტიებს აძლევს ნებისმიერ დამსაქმებელს. ამდენად, არსებობს ძალიან მყარი და ჯაჭვური ურთიერთდამოკიდებულება დასაქმებულთა კმაყოფილების, მომხმარებელთა ლოიალობასა და ორგანიზაციის მომგებიანობას - რენტაბელობას შორის. ამ კონცეფციას მკველვარები “მომსახურება-მოგების ჯაჭვს” (“service-profit chain”) უწოდებენ (იხ. გრაფიკი 3), სადაც კმაყოფილი და გამოცდილი პერსონალი არის უმთავრესი დრაივერი მომხმარებლების (“კლიენტების”) შენარჩუნებისა და ამავე დროს არის უმთავრესი ფაქტორი ორგანიზაცია იყოს მომგებიანი და წარმატებული იმდენად, რამდენადაც მაღალი გადინება სამუშაო ძალების არამომგებიანია, როგორც დასაქმებულის, ასევე დამსაქმებლისათვის, ამიტომ, უნდა მოიქებნოს ზეები სამუშაო ძალის გადინების კოეფიციენტის შესამცირებლად.

მომსახურებაზე დამოკიდებული მოგების ჯაჭვი

გრაფიკი 3

სამუშაო ძალის გადინების შესახებ გამოკვლევებმა სასტუმრო და სამომხმარებლო ბიზნესიდან ცნობილი გახადა ის მიზეზები, რაც იწვევს დასაკმებულთა გადინებას, ესენია¹:

1. დამსაკმებულთა და მენეჯერთა მხრიდან დაბალი იერარქიის საფეხურზე მდგომი თანამშრომლების უთანასწორობის პირობებში მოქცევა;
2. გადატვირთული სამუშაო გრაფიკი და ზედმეტი ნამუშევარი საათები;
3. სტრესის და წნეხის ქვეშ მუშაობა;
4. გრაფიკის მიხედვით და ცვლაში მუშაობა;
5. ტრეინინგები;
6. დამატებითი ბონუსების პაკეტი;
7. ახალი სამსახურის ალტერნატივა;
8. ფიზიკური შრომა.

ზემოთ ჩამოთვლილი მიზეზებიდან გამომდინარე, რის გამოც თანამშრომლები ადვილად ტოვებენ სამსახურს, სამომხმარებლო და სასტუმროს მენეჯმენტმა საჭიროა შეიმუშაოს სამართლიანი სამუშაო გრაფიკის სქემა, რათა ყველა თანამ-

¹Fred Reichheld, *The Loyalty Effect: The Hidden Force Behind Growth, Profits, and Lasting Value* (Harvard Business School Press, 1996), Business & Economics, p. 323

შრომელი თანაბარ სამუშაო პირობებში იყოს და სამართლიანად შემსუბუქდეს სამუშაო პირობები და გამოიცეს უფრო საინტერესო ბონუს პაკეტები, რაც შესაძლებლობას მისცემს მას შეინარჩუნოს დასაქმებულები და დაინტერესოს ისინი არსებული სამსახურით. თუმცა, ასეთ სქემას მოკლევადიანი ეფექტი აქვს და წინ ვერ აღუდგება დასაქმებულების აგრესიულ გადინებას, მაგრამ გარკვეულწილად შეანელებს მას და დაეხმარება დამსაქმებლებს სასურველი კარდების შენარჩუნებასა და მოტივირებაში.

ფრედერიკ ჰერცბერგი ამტკიცებდა, რომ ადამიანთა უკმაყოფილებას იწვევს ე.წ. “ჰიგიენური ფაქტორების” სიმცირე, რაც საბოლოოდ გავლენას ახდენს პერსონალის მოტივაციაზე. იმ შემთხვევაში, როდესაც არ არის აუცილებელი არსებობდეს საორგანიზაციო სტრუქტურაში ურთიერთკავშირი სამუშაოთი კმაყოფილებასა და სამუშაოს შესრულების ხარისხს შორის, კმაყოფილი თანამშრომელი დებულობს დამსაქმებელი ორგანიზაციის მოთხოვნებს. ჰერცბერგის აზრით, “ჰიგიენური ფაქტორები”, რაც იწვევს დასაქმებულის უკმაყოფილებას, შეიძლება იყოს: შრომის ანაზღაურება, სამუშაო პირობები, დამატებითი ბონუსპაკეტები და სამუშაო უსაფრთხოება. როდესაც დამსაქმებელი იხდის სამართლიან ხელფასებს, ქმნის უსაფრთხო შრომის პირობებს, ეს იწვევს პერსონალის უკმაყოფილების შემცირებას, რაც სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ პერსონალი სავსებით კმაყოფილია. მოტივატორები და სტიმულატორები, რაზედაც ჰერცბერგი ყურადღებას ამახვილებს, არ მოიცავს მხოლოდ ხელფასით და უსაფრთხო პირობებით დაკმაყოფილებას, არამედ მოითხოვს დამსაქმებლისგან პერსონალის აღიარებას, მიღწევების დემონსტრირებას, საინტერესო სამუშაოს შეთავაზებას, პასუხისმგებლობის დაკისრებასა და დაწინაურებას. ამ ფაქტორების ამოქმედებით შესაძლებელია სასტუმროს ჰყავდეს მოტივირებული და კმაყოფილი პერსონალი, რასაც საბოლოოდ მიჰყავართ “მომსახურება-მოგების ჯაჭვთან” და გვაძლევს ლოიალურ მომხმარებელს და გაზრდილ მოგებას. სწორედ ამ ფაქტორების წინ წამოწევა და გათვალისწინება წარმოადგენს მენეჯმენტის უმთავრეს მიზანს პერსონალთან ურთერთობის დროს და არა მხოლოდ ნორმალური ხელფასის გადახდა და უსაფრთხო სამუშაო პირობების შექმნა დასაქმებულთათვის.

გამომდინარე იქიდან, რომ სამუშაო ძალის ხშირი გა-

დინება ყველაზე მეტად დამახასიათებელია სასტუმროსა და მომსახურების ინდუსტრიისათვის, მთავარი აქცენტი სწორედ საჭირო კადრების შერჩევაზე კეთდება, არ არის აუცილებელი მაღალკვალიფიცირებული პერსონალის დაქირავება, მთავარია სპეციფიკურ სამუშაოს მორგებული მუშაკის მოძიება, რომელსაც სასტუმრო ინდუსტრია თავად მისცემს შესაძლებლობას აიმაღლოს შრომითი კვალიფიკაცია. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ყველაზე რთული უკვე გამოცდილი პერსონალის შენარჩუნებაა და პირველადი ფაქტორების – ხელფასისა და სამუშაო პირობების მოწესრიგების შემდეგ, განსაკუთრებული ყურადღება ესაჭიროება მოტივაციური ელემენტების წინ წამოწევის, როგორცაა: პერსონალის აღიარება, წახალისება და დაწინაურება. საბოლოოდ, ე.წ. “ჰიგიენური ფაქტორების” დაკმაყოფილების შემდეგ, გაცილებით ნაკლები იქნება სამუშაო ძალის გადინების მანქვანებელი სასტუმრო ინდუსტრიაში.

THE REASONS OF INCREASED OUTFLOW OF WORK-FORCE FROM THE HOTEL AND SERVICE INDUSTRY

V. Glonti,
S. Megrelishvili

The Article provides theoretical explanation of increased outflow of work force from hotel and service industry. In accordance with the “service-profit chain” concept, increased frequency of outflow of work force in the hotel industry is not profitable for hotel business and directly causes reduction of customer loyalty and decrease of profit. In order to decrease the frequency of workforce outflow from hotel business, in line with Herzberg “Hygienic Factors” the management should focus not only on satisfaction of personnel with salary and safe working conditions, but also on recognition of employees and their successes, offering interesting jobs to them, increasing sense of responsibility and promoting them. In case of existence of all the above listed circumstances, management of the hotel can achieve high level of guest satisfaction which finally will lead to the “service-profit chain” and loyal employee, loyal customer and consequently the increased profit.

ურბანული მენეჯმენტის
აქტუალური საკითხები

იოსებ მასურაშვილი
კონ. დოქტ., პროფესორი

საქართველოში დღეისთვის მიმდინარეობს მართლზომიერი პროცესი დედაქალაქის ურბანული განტვირთვის პოლიტიკასთან მიმართებით – კანონზომიერად მიგვაჩნია სამთავრობო სტრუქტურების გადანაწილება ქვეყნის სხვადასხვა ქალაქში¹. XX საუკუნის განმავლობაში მსოფლიოს ეკონომიკურმა ისტორიამ დაგვანახა, რომ ეკონომიკური პროგრესი მჭიდროდ არის დაკავშირებული ურბანიზაციის პროცესთან. მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ პერიოდში, პოლიტიკური და ეკონომიკური განვითარების „აფეთქება“ ადამიანების, ცოდნის, ტექნოლოგიებისა და კაპიტალის მოძრაობის, ერთდროულად მიზეზიც იყო და შედეგიც.

მსაგავსად ადრინდელი პერიოდისა, ამგვარი საქმიანობა მიმართული იყო მსხვილი და მცირე ქალაქებისკენ. განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება ყველა რეგიონში გვიჩვენებს, რომ ურბანიზაცია მჭიდროდ არის დაკავშირებული შემოსავლების მზარდ დონესა და სოციალური ინდიკატორების გაუმჯობესებასთან, როგორცაა: სიცოცხლის მოსალოდნელი ხანგრძლივობა, განათლების დონე, ბავშვთა ჯანმრთელობა და საერთოდ ინფრასტრუქტურისა და სოციალური მომსახურების ხელმისაწვდომობა.

სხვა ქვეყნებთან შედარებით, ურბანიზებული ქვეყნები ხასიათდება შემოსავლების უფრო მაღალი დონით, სტაბილური ეკონომიკით, ძლიერი ინსტიტუტებით და უნარით, გაუძღონ მსოფლიო ეკონომიკის „რყევებს“². ქალაქის მოსახლეობის წილი იზრდება მოსახლეობის ერთ სულზე შემოსავლებთან ერთად. ამ წილს, აგრეთვე, ზრდის ინდუსტრიალიზაცია, ვაჭრობაზე ორიენტაცია და უცხოური კაპიტალის შემოსვლა.

ქალაქები, განსაკუთრებით – უმსხვილესი, უზრუნველყოფს უფრო

¹ ს.მასურაშვილი. საქართველოს საქალაქო მეურნეობის ტრანსფორმაციის ძირითადი მიმართულებები საქართველოში, მონოგრაფია, თსუ. 2005.

² <http://www.unhabitat.org/list.asp?typeid=15&catid=657>

მაღალ მწარმოებლურობას და მოსახლეობის ერთ სულზე უფრო მაღალ შემოსავალს. ეს შედეგები ახასიათებს განსხვავებული ეკონომიკური სისტემების ქვეყნებს და ვერ აიხსნება უბრალოდ იმით, რასაც ზოგიერთი უწოდებს თავისუფალი საბაზრო ეკონომიკის არათანაბარი განვითარების მოდელებს. XXI საუკუნეში ქალაქები რჩება ეკონომიკური და სოციალური ცვლილებების ადგილებად, განურჩევლად ამა თუ იმ იდეოლოგიისა.

ცნობილია, რომ ქალაქებში კონცენტრირებული ეკონომიკა თითქმის ყველა ქვეყანაში ქმნის მშპ-ის 50%-ზე მეტს. ეს წილი 80%-ს უახლოვდება ლათინური ამერიკის (განსაკუთრებით ურბანიზებულ) ქვეყნებში და 91% – ევროპაში. მაგალითად, მექსიკის 10 უმსხვილესი საქალაქო აგლომერაცია, სადაც ქვეყნის მოსახლეობის მესამედი ცხოვრობს, იძლევა ქვეყანაში წარმოებული დამატებული ღირებულების 62%-ს¹. ასეთი დიდი წილი, რაც ეკონომიკისათვის ქალაქთა მნიშვნელობის დადასტურებაა, როგორც წესი, ხშირად უგულებელყოფილია; ეს კი თავის მხრივ გარკვეული რისკის შემცველია. სხვადასხვა ზომის ქალაქი არა მხოლოდ წარმოების ადგილია, არამედ გლობალიზაციის უმნიშვნელოვანესი გავლენის კერაც და, ამდენად ცვლილებებისა და მომავლის ადგილიც. ქალაქების ამ როლის დაუფასებლობას შეუძლია ძალაუნებურად რისკის ქვეშ მოაქციოს ქვეყნების ეკონომიკა და სოციალური მომავალი. ამიტომაც, გლობალიზაციასა და ქალაქებს შორის მრავალმხრივი ურთიერთქმედების გაცნობიერებას შეუძლია ხელს შეუწყობს ქალაქებისა და ქვეყნების ეკონომიკის დაცვისა და მხარდაჭერის ახალი, გრძელვადიანი სტრატეგიების დადგენას.

ისევე როგორც ურბანული, აგრეთვე ზოგადად ეროვნული მეურნეობის ყველა დარგის განვითარებისკენ, მოსახლეობის საბინაო-კომუნალური, კულტურულ-საყოფაცხოვრებო და სოციალური პირობების გაუმჯობესებისაკენ არის მიმართული სამშენებლო საქმიანობა საქართველოში და თავის მხრივ წარმოადგენს დარგთაშორის საქმიანობას.

სამშენებლო საქმიანობა ხორციელდება როგორც სახელმწიფო კაპიტალური ხარჯებით, ასევე კერძო და ერთობლივი კაპიტალური ხარჯებით და კანონმდებლობით ნებადართული სხვა სახსრებით.

¹ <http://www.weforum.org>; <http://www.unhabitat.org/categories.asp?catid=9>

მენეჯმენტი, მარკეტინგი, ბუჩქნაზი

სამშენებლო საქმიანობა საქართველოში (2004–2011 წწ.)¹
(მლნ ლარი)

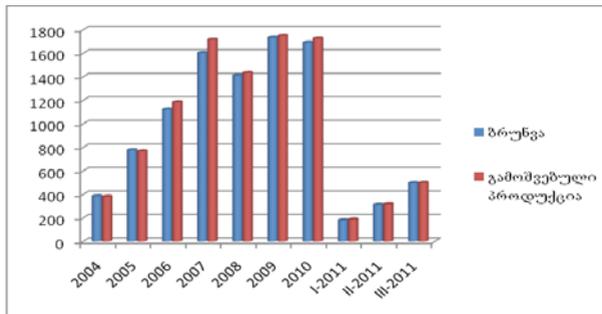
ცხრილი 1

მანკენებლები	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	I 2011	II 2011	III 2011
ბრუნვა	387.4	778.8	1125.3	1604.6	1412.0	1736.3	1694.5	182.5	312.4	500.0
გამოშვებული პროდუქცია	383.7	768.9	1186.0	1718.2	1434.7	1752.6	1728.5	189.2	317.8	502.0
დამატებული ღირებულება	127.1	246.0	401.4	630.6	482.3	605.2	618.1
შუალედური მოსმარება	256.5	523.0	784.5	1087.6	952.4	1147.5	1110.4
ფიქსირებული აქტივები	127.2	258.7	474.9	635.1	652.2	723.8	799.1
დასაქმებულთა რაოდენობა	21344	38560	46681	52572	38109	43452	40303	22188	27366	34105
დასაქმებულთა შრომის საშუალო თვიური ანაზღაურება, (ლარი)	237.9	292.3	391.0	495.1	600.9	629.0	674.6	686.6	820.1	918.1

მშენებლობის სექტორში (ბიზნესრეესტრის მონაცემებით) 2011 წლის I სექტემბრის მდგომარეობით საქართველოში რეგისტრირებული იყო 6699 სუბიექტი (www.geostat.ge).

მშენებლობაში თანხების ბრუნვის მაჩვენებელი საქართველოში ვარდების რევიოლუციის შემდეგ, ნაჩვენებია ცხრილში (1): 2005 წელს მან შეადგინა 387,4 მლნ ლარი, 2005 წელს – 201%-ით მეტი ვიდრე 2004 წელს, 2006 წელს – 290%-ით მეტი, ხოლო 2010 წელს კი – 437%-ით მეტია:

სქემა 1. მშენებლობის დარგის ბრუნვისა და პროდუქციის
გამოშვების მაჩვენებლები

¹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, www.geostat.ge

მაშასადამე, 2008 წლამდე ეს მაჩვენებლები იზრდებოდა. 2008 წელს საქართველოს წინააღმდეგ რუსეთიდან დაწყებულმა ომმა გავლენა მოახდინა მშენებლობაში თანხების ბრუნვის მაჩვენებელზეც. ხოლო 2009 წლიდან ისევ დაიწყო მატება აღნიშნულმა მაჩვენებელმა (იხ. სქემა 1).

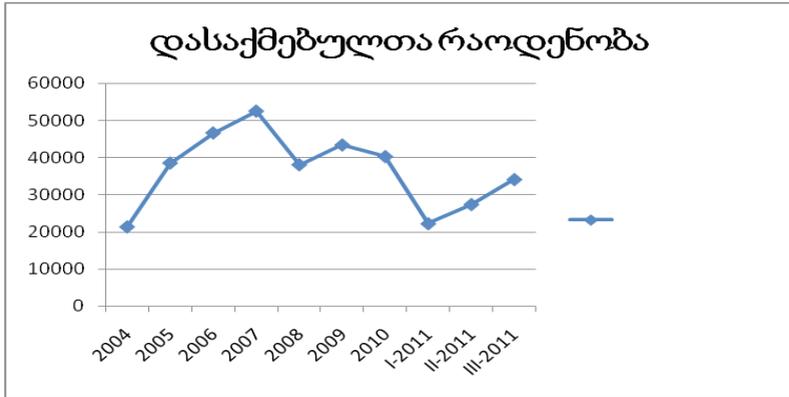
უსახსრობის გამო, 2008 წელს საქართველოში (ყველაზე მეტად დედაქალაქში) მშენებლობები მასობრივად შეჩერდა. რამდენადაც დეველოპერული კომპანიების ძირითადი დაკრედიტება ხდებოდა ქართული ბანკებიდან, ხოლო მსოფლიოში განვითარებულმა კრიზისმა აღნიშნულ საფინანსო ინსტიტუტებს სერიოზული პრობლემები შეუქმნა. ყოველივე ამან თავის მხრივ გავლენა მოახდინა მშენებლობებზეც. ქ. თბილისის მთავრობის მიერ შემოღებულ იქნა პრევენციული ღონისძიებები – დეველოპერების სტიმულირების მიზნით შუამავლის როლი იკისრა საბანკო სექტორთან ურთიერთობაში – გამოცხადა რა, რომ დასრულებულ მშენებლობებს მერია თავად შეიძენდა და ყოველ 1მ² თეთრ კარკასში გადაიხდიდა 400 დოლარს (შემდგომში რეალიზაციის მიზნით).

ამან გარკვეული ზეგავლენა იქონია არსებულ სიტუაციაზე და დღეისათვის დედაქალაქში სახეზე გვაქვს მშენებლობების ნაწილობრივი „გამოცოცხლების“ ფაქტები.

რაც შეეხება გამოშვებული პროდუქციის მაჩვენებელს, 2004-2010 წლებში იგი სტაბილურად იზრდებოდა (გამონაკლისს წარმოადგენს აქაც 2008 წელი); 2004 წელს გამოშვებულ იქნა 383,7 მლნ ლარის სამშენებლო პროდუქცია, 2005 წელს ეს ციფრი უკვე 2-ჯერ გაიზარდა; 2006 წელს – 309%-ით; 2007 წელს – 448%-ით გაიზარდა; 2008 წელს კი ზრდა შედარებით ნაკლები იყო წინა წელთან შედარებით – მან შეადგინა 374%-ით მეტი ვიდრე 2004 წელს; 2009 წელს – უკვე გაიზარდა 457%-ით; 2010 წელს კი – 450%-ით (იხ. სქემა 1).

მშენებლობის მოცულობის ზრდაზე მეტყველებს აგრეთვე ამ სფეროში დასაქმებულთა რაოდენობრივი მაჩვენებელი 2004-2010 წლებში. როგორც 1-ლი ცხრილიდან ჩანს, 2004 წელს მან შეადგინა – 21344 კაცი, 2005 წელს – 181%-ით მეტი ვიდრე 2004 წელს, 2007 წელს – 246%-ით მეტი, 2008 წელს – 179%-ით მეტი, ვიდრე 2004 წელს და 72%-ით ნაკლები, ვიდრე წინა 2007 წელს), ხოლო 2010 წელს – 189%-ით მეტი 2004 წელთან შედარებით (იხ. სქემა 2).

მშენებლობის დარგში დასაქმებულთა რაოდენობის მაჩვენებელი
სქემა 2.

ბოლო ოცდაათ წელიწადში მსოფლიო ეკონომიკის ტრანსფორმაცია შესაძლოა ჩაითვალოს გლობალიზაციის ყველზე მნიშვნელოვან შედეგად, რადგან მან ხელი შეუწყო გლობალური კულტურის გავრცელებას და ქვეყნებსა და ქალაქებში გამოიწვია ღრმა და ყოვლისმომცველი ცვლილებები. კაპიტალის, შრომითი რესურსების, ტექნოლოგიებისა და ინფორმაციის ნაკადებმა განაპირობა მსოფლიო მასშტაბით ვაჭრობის 11-ჯერ ზრდა – 579 მლრდ დოლარიდან (1980 წელს), 6272 ტრლნ დოლარამდე 2009 წელს. საქონლით ვაჭრობა იქცა ეროვნული ეკონომიკების მშპ-ის მზარდ სექტორად – 32,5%-დან 1990 წელს, გაიზარდა 40,0%-მდე 2010 წელს¹. საქონლისა და მომსახურების ვაჭრობით დაწყებულ ტენდენციას დაემატა კაპიტალის ნაკადები და ვალუტით ვაჭრობა მსოფლიოს საფინანსო ბაზრებზე, რაც ყოველდღიურ რიცხოვრივ გამოხატულებაში უტოლდება ბევრი ქვეყნის მშპ-ს (შედარებისათვის თუ ავიღებთ, ეს უფრო მეტია, ვიდრე აფრიკისა და ლათინური ამერიკის ქვეყნების ერთობლივი მაჩვენებელი). ინფორმაციულმა ტექნოლოგიებმა წარმოშვა კაპიტალდაბანდებებიდან მოგების მსოფლიო მასშტაბით მიღების შესაძლებლობა და კაპიტალდაბანდებების მზარდი „გადადინება“ ახალ ბიზნესებში, როგორც მოკლე, ასევე გრძელვადიანი ფინანსური მოგების მისაღებად.

ზემოთ აღნიშნულ ცვლილებებს ხელი შეუწყო 1990-იანი წლების შუა პერიოდში დაწყებულმა ვაჭრობისა და საფინანსო სფეროს

¹ <http://www.weforum.org>

ლიბერალიზაციის პროცესმა, რადგან მთავრობებმა და საერთაშორისო ორგანიზაციებმა მიიჩნიეს, რომ „ღია ბაზრებს“ უნდა მიეზიდათ ინვესტიციები და უზრუნველყვით ეკონომიკური ზრდა. მაშინ, როდესაც პოლიტიკის ამგვარმა ცვლილებებმა ზოგიერთ ქვეყანას ბევრი სიკეთე მოუტანა, სხვებმა ფეხი ვერ აუწყო ცვლილებათა ტემს. ქვეყნებს შორის ეკონომიკური უთანაბრობა ამ პერიოდში იზრდებოდა. ამან კი ეკონომისტები მიიყვანა დასკვნამდე, რომ გლობალიზაციის შედეგი ყველას თანაბრად არ გადაუნაწილდა.

განვითარებისა და ურბანიზაციის თაობაზე მიმდინარე მსჯელობამ მიგვანიშნებს, რომ „კულტურა“ არის ქალაქური ცხოვრების მნიშვნელოვანი, მაგრამ ხშირად უგულვებელყოფილი ნაწილი. ბოლო წლებში ძირძველი ტრადიციების, ადგილობრივი ეთნიკური თვითშეგნებისა და ხალხური ხელოვნების გადაფასება კავკასიის რეგიონში ძლიერ აღმავლობას განიცდის, სულ უფრო და უფრო ნათელი ხდება, რომ სივრცით მოწყობას აყალიბებს არა მარტო ეკონომიკური განვითარების პირობები, არამედ ადგილობრივი კულტურის ფაქტორებიც. პოსტ-ინდუსტრიული წარმოების ტექნოლოგიურმა ინოვაციებმა გამოიწვია ეკონომიკური და ურბანული განვითარება და შემოიტანა აშკარად მოდერნისტული, ბაზარზე ორიენტირებული, მსოფლიოში გავრცელებული კულტურა, რომელიც ხშირად მოიხსენიება, როგორც ამერიკანიზაცია¹. მთელ მსოფლიოში სწორედ ქალაქებია ის ადგილი, სადაც ეს გლობალური და ადგილობრივი კულტურები პირველად ხვდება ერთმანეთს და ურთიერთქმედებას იწყებს. საბოლოო შედეგი კი ხშირად დინამიკური, ღია ურთიერთობა წარმოადგენს.

კავკასიის რეგიონი უფრო ღრმად, ვიდრე ოდესმე, ჩართულია წარმოებისა და ვაჭრობის მსოფლიო ქსელში, მაგრამ გლობალური კორპორაციების მიერ მართული ინდუსტრიულ-ურბანიზაციული პროცესებს მივყავართ არა მარტო ახალი ტექნოლოგიების გაბატონებისკენ, არამედ კულტურის ერთგვაროვნების დაჩქარებისკენაც. იმ დროს, როდესაც სხვადასხვა ქვეყნების მოსახლეობის ნაწილი გლობალურ კულტურას დიდი ხალისით ხვდება და მათთვის ეს ყოველივე სავსებით მისაღებია, ამ დროს აქტუალობას ინარჩუნებს ადგილობრივი კულტურის საფუძვლებისა და წარმომავლობის იდენტიფიცირების გაცნობიერებისადმი ყურადღების გამახვილება. ჩვენთან ურბანიზაცია იმ მდგომარეობაშია, როდესაც გლობალურ და ადგილობრივ კულტურებს შორის ჭიდილის პირობები და შედეგები ურბანული სივრცის ჩამოყალიბების გადამწყვეტ ფაქტორებს

¹ http://nccr-ns.epfl.ch/prem_niv/english/research.asp

წარმოადგენს.

ქალაქები, რომლებშიც შემოსულია უცხოური კაპიტალი და ტექნოლოგია, გლობალური კავშირების მქონე მსოფლიო ქალაქებად იქცა. ამ ინექციებმა წარმოშვა უცხოურ და ადგილობრივ ბიზნესს შორის კონკურენცია, რასაც რეგულარულად მოჰყვება ადგილობრივი მხარის დამარცხება. ეს ყოველივე სახელმწიფოს მიერ უნდა იქნეს რეალურად აღქმული და საჭიროებს ადგილობრივი ბიზნესის საკანონმდებლო ხელშეწყობას.

ქალაქების დინამიკაში იკვეთება ძლიერი ბრძოლა ისეთ ფაქტორებს შორის, როგორცაა უცხოური კაპიტალი და ადგილობრივი შრომითი რესურსები, სახელმწიფო და საზოგადოება, ტრადიციული ელიტები და ტრანსნაციონალური სტრუქტურები, ოჯახური საწარმოები და საერთაშორისო კორპორაციები და თუნდაც როკ-გიტარა და ქართული ჩონგური. ამ ეკონომიკურ, სოციალურ, პოლიტიკურ და კულტურულ კონტექსტში, გლობალური მასშტაბით დაკავშირებული ქალაქები ურბანული სივრცეების მუდმივ გარდაქმნას განიცდის.

სხვადასხვა ქვეყანაში საინვესტიციომიმზიდველობაში განსხვავებამ თავი იჩინა უცხოური პირდაპირი ინვესტიციების (უპი) კონცენტრაციაში (ჩინეთის, ბრაზილიის, მექსიკის, ინდონეზიისა და ტაილანდის ჩათვლით) და სხვა ქვეყნების თითქმის სრულ უგულვებლყოფაში.

საქართველოში კი უპი-ს რეალური მაჩვენებელი მშენებლობის და უძრავი ქონების მაგალითზე ასე გამოიყურება (იხ. ცხრილი 2):

მშენებლობასა და უძრავ ქონებაში განხორციელებული უპი საქართველოში 2007–2011 წწ. (ათასი დოლარი)¹

ცხრილი 2

	2007	2008	2009	2010	2011წ. I კვ.	2011წ. II კვ.	2011წ. III კვ.
მშენებლობა	171891,8	56725,3	105218,8	4705,9	14364,5	12544,7	4245,1
უძრავი ქონება	30543,9	277837,7	147410,3	119253,0	7048,1	48960,3	21529,6

როგორც ვხედავთ, აგვისტოს ომის ცნობილი მოვლენების გამო - წინა წლის მაჩვენებელთან შედარებით უპი საქართველოში 2008 წელს შემცირდა

¹ საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, www.geostat.ge.

იოსებ მასურაშვილი

33%-მდე, 2009 წელს კი ამ მაჩვენებელმა 2008 წელთან შედარებით მოიმატა 185%-ით.

რამდენადაც ინვესტიციები პირდაპირ ზემოქმედებს ქვეყნების ეკონომიკურ განვითარებასა და ზრდაზე, ამდენად, განვითარების სხვადასხვა დონეზე მყოფ ქვეყნებში ინვესტიციები სხვადასხვა როლს ასრულებს. მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციის პროცესში საერთაშორისო საინვესტიციო კაპიტალის ნაკადები თამაშობს უფრო მნიშვნელოვან როლს, ვიდრე, ვთქვათ, საერთაშორისო ვაჭრობა. ეს ყოველივე თავისთავად აისახება ურბანულ განვითარებაზე¹.

დღეს მსოფლიო უარს ამბობს ურბანული განვითარების ერთიანი, საყოველთაო მოდელის შემუშავების მცდელობაზე. ყველა ქვეყანა, მეტიც – ყოველი ქალაქი, ურბანიზაციის პროცესის უნივერსალურ კანონზომიერებებზე დაყრდნობით, მოწოდებულია შეიმუშაოს ურბანული განვითარების ისეთი მოდელი, რომელიც გლობალიზაციის ეპოქაში მას შეუნარჩუნებს აუთენტურობას და შესძენს განვითარების ახალ იმპულსს. თუ გლობალურ პროცესებს მზადყოფნაში არ დაუხვდა ადგილობრივი სტრატეგიები და ეფექტიანი ურბანული მმართველობა, მაშინ გლობალური ეკონომიკური ინტერესები „დაჩრდილავს“ ადგილობრივ საზოგადოებრივ ინტერესებს.

დასკვნის სახით აღვნიშნავთ, რომ დღეისთვის აქტუალურ საკითხად რჩება საქართველოს ქალაქების ურბანული განვითარება საერთაშორისო სტანდარტების დონეზე, რათა მათი ინფრასტრუქტურა მიმზიდველი გახდეს უცხოელი ინვესტორებისთვის, რაც შესაბამისად, ქვეყნის ერთგვარი ეკონომიკური წინსვლის გარანტიც არის.

Actual Issues of Urban Management

I. Masurashvili

The experience of developed countries in all regions indicate that urbanization is closely connected with the increasing income level and improvement of social indicators. Compared to other countries, urbanized countries are characterized by higher level of incomes, a more stable economy, strong institutions and the ability to overcome „fluctuations“ of the world economy. The share of urban population is increasing with the increase of income per capita. This growth is also caused by industrialization, trade orientation and inflow of foreign capital.

¹ Alexander Otgaar, Erik Braun, Leo van den Berg. Urban Management and Economics. Leiderdorp, 2011, p.37.

**საქართველოში 7-8 მლნ
ტურისტის 2015 წელს - მიტი თუ
რეალობა**

**ლაშა ლაბაძე, მათა ზრიგოლია, მაკა ჟითანავა
ივ. ჯავახიშვილის სახ. თსუ-ის დოქტორანტები**

დღეს ტურიზმზე მსჯელობა სხვადასხვა საინფორმაციო საშუალებების ერთ-ერთი წამყვანი თემაა - ზოგი დადებითად აფასებს ამ სექტორში მიღწეულ შედეგებს, ზოგიც აკრიტიკებს მას, თუმცა, ყველა თანხმდება, რომ ტურიზმის სექტორი მსოფლიოს ეკონომიკური ზრდის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი კომპონენტი ხდება. იგი აღიარებულია სფეროდ, რომელიც ყველაზე მეტ ეკონომიკურ საქმიანობასთანაა გადაჯაჭვული და მის განვითარებას პირდაპირი კავშირი აქვს ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ პროგრესთან. დღეისათვის ტურიზმი მსოფლიო ეკონომიკის ერთ-ერთი ყველაზე სწრაფად განვითარებადი დარგია. მსოფლიო ტურიზმის ორგანიზაციის მონაცემებით, საერთაშორისო ტურისტების რაოდენობა განვითარებად ქვეყნებში (UNWTO tourism barometer) 2011 წლის პირველ ნახევარში საშუალოდ 4,5% -ით გაიზარდა 2010 წლის იმავე პერიოდთან შედარებით. ამასთან, 9% -იანი ზრდა დაფიქსირდა ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში. ტურიზმის სექტორის განვითარება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პრიორიტეტია საქართველოსთვისაც, რაც განსაკუთრებით მკაფიოდ გამოიხატა სახელმწიფოს მიერ სხვადასხვა რეგიონში ბოლო პერიოდში დასრულებული თუ წამოწყებული ახალი პროექტებით. აღსანიშნავია, რომ ტურიზმი დიდი ხნის განმავლობაში პრიორიტეტულ მიმართულებად მოიაზრებოდა საქართველოს ოფიციალურ დოკუმენტებში, თუმცა, რეალური ყურადღება მას მხოლოდ ბოლო რამდენიმე წელია მიექცა და სწრაფი განვითარებით ხასიათდება. მცხეთა, სიღნაღი, ქუთაისი, ძველი თბილისი, გუდაური, მესტია, ბათუმი, ანაკლია - ეს იმ ადგილების არასრული ჩამონათვალია, სადაც რეაბილიტაციის, განახლებისა და სხვადასხვა პროექტის განხორციელება რეკორდულ ვადებში დასრულდა ან დასრულების პროცესშია.

მთავრობის ძალისხმევის შედეგი ნათლად არის ასახული

საქართველოს საზღვრის დაცვის პოლიციის მონაცემებში. 2011 წლის მონაცემებით, საქართველოს სახელმწიფო საზღვარზე ჩამოსული უცხოელი მოქალაქეების რაოდენობა, რაც გაიგივებულია ტურისტთა რაოდენობასთან, 2010 წელთან შედარებით, 39%-ით გაიზარდა და 2.8 მლნ-ს გადააჭარბა. მთავრობის მიერ პროგნოზირებული რაოდენობა 2.5-3.0 მლნ ტურისტის შესახებ 2011 წლისთვის, ხშირად გამხდარა კრიტიკის თემა. მართალია, 2011 წელს საქართველოში ჩამოსული უცხოელი მოქალაქეების რაოდენობა 3 მლნ ვერ გახდა, თუმცა, თავის ისტორიულ მაქსიმუმს მიაღწია და ზუსტად 8-ჯერ მეტ ვიზიტორს უმასპინძლა, ვიდრე 2003 წელს.

2011 წელს, საქართველოში ტურისტთა 63% დსთ-ს სივრცის ქვეყნებიდან ჩამოვიდა, რომელთა შორის ლიდერობენ: აზერბაიჯანი (25%), სომხეთი (25%), რუსეთი (10%) და უკრაინა (2%). ევროპის ქვეყნებს შორის კი პირველ ადგილზეა თურქეთი - 25%. ევროკავშირის ქვეყნებიდან გამოირჩევიან პოლონეთი, საბერძნეთი და გერმანია. სამხრეთ აზიის ქვეყნებიდან კი ირანი ლიდერობს, საიდანაც 2011 წელის, 60 ათასზე მეტი ტურისტი შემოვიდა, რაც დაახლოებით 3-ჯერ მეტია წინა წლის მონაცემზე (იხ. ცხრილი 1 და დიაგრამა). ეს ფაქტი, ლოგიკურია, გამოწვეულია 2011 წლის 26 იანვრიდან საქართველოსა და ირანის ისლამურ რესპუბლიკას შორის უვიზო რეჟიმის ამოქმედებით.

ტურიზმის ხელშეწყობისა და განვითარებისთვის სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დიდიხდილი თანხები იხარჯება. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს ტურიზმის ეროვნული სააგენტოს 2011 წლის დაგეგმილი ბიუჯეტი შემცირდა (8,6 მლნ-დან 5,1 მლნ ლარამდე), ტურიზმის ხელშეწყობა ხორციელდება ბევრი სხვა მიმართულებით. მაგალითად დაცული ტერიტორიების სააგენტოს ერთ-ერთი პროგრამა - „ეკოტურიზმის განვითარება“, საკმაოდ სოლიდურ თანხებს ითვლის (250 მლნ ლარი 2011 წლისთვის გეგმის მიხედვით, იხ. ცხრილი 2), აგრეთვე კრიმინალური თვალსაზრისით გაუმჯობესებული გარემოც ტურიზმის განვითარების უმნიშვნელოვანესი წინაპირობაა.

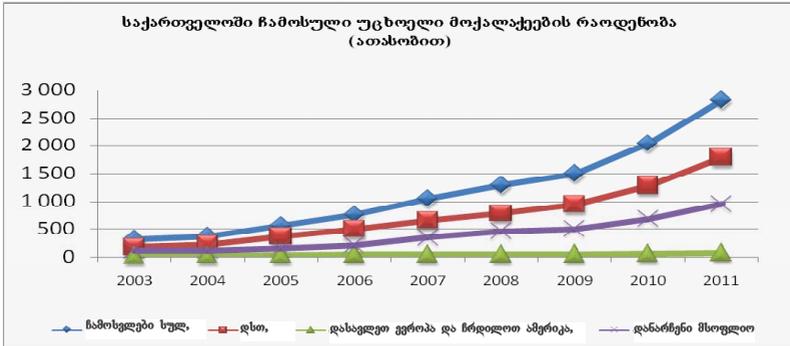
მთავრობის დიდი ძალისხმევის მიუხედავად, რიგი პრობლემა კვლავ არსებობს, რომელთა გადაჭრა აუცილებელია ტურისტთა ნაკადის არსებული ზრდის ტემპის შესანარჩუნებლად. მოგზაურობისა და ტურიზმის კონკურენტუნარიანობის ინდექსის (T&T) მიმდინარე წლის მონაცემების მიხედვით, საქართველო 73-ე ადგილზე იმყოფება 139 ქვეყანას შორის, ანუ სწორედ იმ პოზიციაზეა, რომელსაც იკავებდა 2009 წელს.

საქართველოში ჩამოსული უცხოელი მოქალაქეების რაოდენობა (ათასობით)¹

ცხრილი

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ჩამოსულთა რიცხვი, სულ	313.4	368.4	560.0	763.2	1,051.7	1,290.1	1,500.0	2,031.7	2,820.2
%-ობით წინა წელთან შედარებით	5%	18%	52%	36%	38%	23%	16%	35%	39%
მათ შორის:	174.0	218.5	366.1	634.4	655.7	784.5	950.8	1,286.3	1,787.7
დსთ-ს ქვეყნებიდან	-1%	26%	67%	73%	3%	20%	21%	35%	44%
დასავლეთ ევროპისა და ჩრდილოეთ ამერიკის ქვეყნებიდან	21.7	26.4	34.5	50.7	45.9	46.0	50.4	59.0	74.5
დანარჩენი მსოფლიოდან	117.8	123.4	159.5	78.2	350.1	459.6	498.9	686.4	957.9
	14%	5%	29%	-51%	348%	31%	9%	38%	40%
სულ ჩამოსულთა რიცხოვნობა %-ობით 2003 წელთან შედარებით	100%	118%	179%	243%	336%	412%	479%	648%	900%

¹ საქართველოს ტერიტორიის ეროვნული სტატისტიკის ცენტრი (<http://www.gnta.ge/>)

ტურიზმის სექტორის სახელმწიფო დაფინანსება (ათასი ლარი)¹.

ცხრილი 2

	2006	2007	2008	2009	2010	2011* (გეგმური)
საქართველოს ტურიზმის ეროვნული სააგენტო	1,147.6	4,709.8	6,062.0	2,854.7	8,638.7	5,064.5
პროგრამა „ეკოტურიზმის განვითარება“	0	63.5	43.8	239.8	240.6	250.0

ეს იმ დროს, როცა თურქეთი რეიტინგში წინ მიიწევს, 2009 წლიდან დღემდე მსოფლიო რეიტინგში 6 საფეხურით წინ წაიწია და ნაცვლად 56-ე ადგილისა, ახლა 50-ე პოზიციაზე იმყოფება, ხოლო ევროპის მასშტაბით, 42 ქვეყნიდან თურქეთს 29-ე ადგილი უჭირავს, მაშინ როცა საქართველო 36-ე პოზიციაზეა. აღნიშნული ინდექსი 14 სხვადასხვა ინდიკატორზე დაყრდნობით იანგარიშება, მათ შორის მსოფლიოს 139 ქვეყნიდან საქართველო უკანა პოზიციებს იკავებს საინფორმაციო და კომუნიკაციური ტექნოლოგიების ინდექსის მიხედვით (82-ე ადგილი), საჰაერო ტრანსპორტის ინფრასტრუქტურით (105-ე ადგილი) და მთლიანობაში ინფრასტრუქტურის მიხედვით, საქართველოს 94-ე ადგილი უკავია სომხეთს – მე-100-ე ადგილი.

² საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს მონაცემებით.

ახერბაიჯანს – 87-ე, თურქეთს - 55-ე, რუსეთს - 53-ე ადგილი¹.

მსოფლიოს ყველაზე იაფი კურორტების რეიტინგს თუ გადავხედავთ, თურქეთი ამ სიაში ერთ-ერთი ლიდერია. მსოფლიო ბაზარზე ტურიზმის სფეროში გაზრდილი კონკურენციის ფონზე, მით უმეტეს, როცა კონკურენტად ასეთი მეზობელი გვევლინება, მაღალი ფასები საქართველოში ტურიზმის უმთავრეს პრობლემად რჩება და განვითარების გარკვეულ ეტაპზე აუცილებლად შექმნის პრობლემებს. ასევე აღსანიშნავია, რომ საქართველოში ფასები უფრო სწრაფად იზრდება, ვიდრე სერვისის ხარისხი. აქედან გამომდინარე შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ დღემდე ტურიზმის სექტორის ზრდა მეტწილად დამოკიდებული იყო საქართველოს საერთაშორისო იმიჯის გამყარებაზე, სხვადასხვა რეიტინგში მოწინავე ადგილის დაკავებასა და შესაბამისად, ქვეყნის მიმართ ცნობადობის ზრდაზე. 2005 წლიდან მოყოლებული, საქართველო გახდა „შეუსწავლელი“, საოცრად მიმზიდველი ევზოტიკური ადგილი უცხოელი ტურისტებისათვის, რომლებიც მზად იყვნენ სხვა, მათთვის ნაცნობი კურორტების ფასებთან შედარებით, მეტი გადაეხადათ ამ „ახალი ხილის გასასინჯად“. თუმცა, შეუძლებელი იქნება ტურიზმის სექტორის ზრდის იგივე ტემპის შენარჩუნება, თუ ქვეყანა უფრო კონკურენტუნარიანი არ გახდება ტურიზმის სფეროში, თუ კონკურენცია არ გაიზარდა ამ ბაზარზე, რაც შესაბამისად გულისხმობს ფასების დაწევას და სერვისის ხარისხის გაუმჯობესებას. დაბალი კონკურენცია და მაღალი ფასები რისკის ქვეშ აყენებს საქართველოს ტურისტული დანიშნულების ადგილად არჩევას.

ამასთან, მთავარია არა ტურისტთა რაოდენობა, არამედ ის, თუ რამდენს ხარჯავს ტურისტი ქვეყანაში, რამდენ ტურისტს დაიტევს საქართველო და რის საფასურად? უკონტროლო ტურიზმი პოტენციურ საფრთხეს უქმნის ბუნებას მთელ მსოფლიოში. საფრთხეს უქმნის თვით იმ ინფრასტრუქტურასაც, რომელიც ასე მნიშვნელოვანია ამ სექტორის განვითარებისთვის, თუ არ არის შესაბამისად გათვლილი ტურისტთა დიდ რაოდენობაზე. ტურიზმმა შეიძლება გამოიწვიოს დაბინძურების იგივე ფორმები, რაც ნებისმიერმა სხვა ინდუსტრიამ (ჰაერის დამაბინძურებელი ემისიების ზრდა, ხმაური, მყარი ნარჩენებით დაბინძურება, ასევე

¹ მოგზაურობისა და ტურიზმის კონკურენტუნარიანობის ანგარიში. მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმი. ქენევა, შვეიცარია 2011. www.weforum.org/ttcr

ღაშა ლაბაძე, მაია გრიგოლია, მაკა ჩითანაძე

არქიტექტურული/ვიზუალური დაბინძურება(ც). აქედან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია საქართველომ აქცენტი გააკეთოს არა ტურისტთა რაოდენობაზე, არამედ შეეცადოს ტურისტები მოიზიდოს მსოფლიოს უფრო მდიდარი რეგიონებიდან (2011 წლის მონაცემებით, საქართველოში მთელ ტურისტთა მხოლოდ 2.6% იყო დასავლეთ ევროპიდან და ჩრდილოეთ ამერიკიდან), რისთვისაც მათ უნდა შესთავაზოს განვითარებული ინფრასტრუქტურა, მომსახურების მაღალი ხარისხი და კონკურენტული ფასები.

აქვე უნდა აღინიშნოს ვიზიტორთა აღრიცხვის არასრულფასოვანი მეთოდოლოგიისა და მონაცემთა გამოქვეყნების მეტად მოუხერხებელი სისტემის შესახებ. სამწუხაროდ, საქართველოს ტურიზმის ეროვნული სააგენტოს გვერდზე გამოქვეყნებულ დოკუმენტებში ხშირად დაუსაბუთებლად იცვლება წინა წლების მონაცემები. მაგალითად, 2011 წლის დეკემბერში გამოქვეყნებულ მონაცემებში 2006 წლის ვიზიტორთა მთლიანი რაოდენობა 983 ათასს შეადგენდა, მოგვიანებით ეს რიცხვი 763 ათასამდე შემცირდა. ასევე, უმნიშვნელოდ, მაგრამ მაინც გაიზარდა 2010 წლის მონაცემები (870 ადამიანით). ასეთ ცვლილებებს შესაბამისი კომენტარი და დასაბუთება სჭირდება.

7-8 MILLION TOURISTS IN GEORGIA IN 2015 - MYTH OR REALITY

L. Labadze, M. Grigolia, M. Chitanava

The article notes that the tourism sector is an indispensable factor of economic growth in the world. The development of tourism is one of the top priorities for Georgia and it has been paid special attention recently. This is proved by the fact that in 2011 the number of visitors to the country 8 times exceeded the same figures for 2003. The leading countries, based on the number of visitors in Georgia, are: Turkey, Azerbaijan, Armenia (25% each), Russia (10%), Ukraine (2%), etc.

One of the major problems of tourism development in Georgia is the relatively low quality of tourist services and comparatively high prices. The article expresses the opinion that in the future the emphasis must be placed not only on the number of tourists, but also on attracting visitors from richer regions and offering them developed infrastructure, high-quality services and competitive prices. The article also highlights the necessity of improving the system of counting and publicizing the number of visitors.

კონსტანტინე მებრელიშვილი
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის დოქტორანტი

კომპანიის, ორგანიზაციის, ნებისმიერი საწარმოს ეფექტიანობა განისაზღვრება იმით, თუ როგორ აღწევს ის დასახულ მიზანს. მიზანი შეიძლება იყოს ნებისმიერი: ფინანსური მოგება, ბაზრის წილის გაზრდა, ცნობადობა, გადარჩენა, განვითარება, საჭველმოქმედო პროგრამა. სწორად განსაზღვრული და გააზრებული მიზნის ჩამოყალიბება კომპანიის წარმატების წინაპირობაა. საკმაოდ ხშირად, მისიისა და ხედვის ცნებას ერთმანეთში ურევენ, უფრო მეტიც, ამ ორ ცნებას როგორც ურთიერთშემცველსაც მოიხსენებენ, თუმცა, ისინი შინაასრსობრივად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. მისია – ეს არის კომპანიის არსებობის მიზეზი,¹ ხოლო ხედვა – რისკენ მიისწრაფის კომპანია. თუმცა, პრაქტიკა და გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ კომპანიის წარმატებისთვის არ არის საკმარისი მას კარგად ჩამოყალიბებული მისია ჰქონდეს. არის იაპონური სენტენცია: „მისია არაფერია ქმედების გარეშე, ხოლო ქმედება მისიის გარეშე არის კოშმარი“.

თუ კომპანიის თანამშრომლები მართლაც წარმოადგენენ მის ყველაზე ფასეულ აქტივს, რასაც ჰარვარდის უნივერსიტეტის პროფესორები ეთანხმებიან,² კომპანიის მისია სწორედ მათ ეხებათ. რაც არ უნდა მაღალტექნოლოგიური საწარმო არსე-

¹Mission statement. Wikipedia. World electronic Encuclopedia. http://en.wikipedia.org/wiki/Mission_statement

²Teresa Amabile and Steve Kramer, Harvard Business Review Blog Network. <http://blogs.hbr.org/hbsfaoutly/2011/IO/valuing-your-most-valuable.html>

ბოლდეს, მისი წარმატება მაინც იმ თანამშრომლებზეა დამოკიდებული, ვინც იქ მუშაობს. მისიის ჩამოყალიბება საკმაოდ რთული პროცესია, ვინაიდან მისი შინაარსი, გასაგები, აღქმადი და ნათელი უნდა იყოს. მაგრამ ყველაზე რთული, თანამშრომლებამდე ამ მისიის დაყვანის პროცესია. რთულია არა მხოლოდ თანამშრომლების ინფორმირების, არამედ მათ მიერ ამ მისიის გასისხლხორცების პროცესი. სწორედ აქ იჩენს თავს ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ბერკეტი, რომელიც მენეჯერს გააჩნია – „კომუნიკაცია“. სწორედ კომუნიკაციის მეშვეობით ახორციელებს ხელმძღვანელი თავის მმართველობით ფუნქციებს. კომუნიკაციის გარეშე ვერ განხორციელდება დაგეგმარება, ორგანიზაცია, მოტივაცია და კონტროლი, ის ფუნქციები, რომელიც მართვის საფუძველს წარმოადგენს. ძირითადი პრობლემა კი არის ის, თუ რამდენად გააზრებული აქვთ ხელმძღვანელებს ამ ფუნქციის მნიშვნელობა.

ქართულ კომპანიებზე დაკვირვებამ აჩვენა, რომ კომუნიკაციის ფუნქცია აქ საერთოდ უგულვებელყოფილია. მას არავითარ მნიშვნელობას არ ანიჭებენ არა მხოლოდ თანამშრომლები, არამედ უშუალოდ ხელმძღვანელობაც. ამის მიზეზი შეიძლება იყოს ის ინფორმაციული ვაკუუმი, რომელიც საბჭოთა კავშირში არსებობდა და რომლის დროსაც ზოგიერთი დღევანდელი ხელმძღვანელი იზრდებოდა. არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ პოსტსაბჭოთა სივრცეში, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგაც კი მისთვის დამახასიათებელი მეთოდები ბატონობდა. სწორედ ამიტომ უჭირს ბევრ თანამედროვე ხელმძღვანელს ეფექტიანი კომუნიკაციის მნიშვნელობის აღქმა.

ერთ-ერთი საშუალება წარმოვადგინოთ კომუნიკაციის მნიშვნელობა იმ ფორმით, რომელიც გასაგები იქნება ყველასათვის, განურჩევლად მათი მენტალური განწყობისა, არის მისი წარმოჩენა ფიზიკური გამოსახვით.

ფიზიკის დამტკიცებული კანონები წარმოადგენს აქსიომას, რომელთა საფუძველზეც ხდება ბევრი ახალი თეორიის განმარტება და დამტკიცება. საერთოდ, მათემატიკა, ფიზიკა და

სხვ. ზუსტ მეცნიერებას წარმადგენს. თავის მხრივ, მენეჯმენტის მეცნიერება ეხება სოციალურ-ეკონომიკურ პროცესებს, და შესაბამისად – ადამიანურ რესურსებს. როგორც ცნობილია, ადამიანებთან ურთიერთობა რთული პროცესია, ვინაიდან თითოეული მათგანი განსხვავდება მენტალიტეტით, ხასიათით, საქმისადმი დამოკიდებულებით, უნარ-ჩვევებით და ა.შ.

ეფექტური კომუნიკაციის და მენეჯმენტის მაგალითს განვიხილავთ კრილოვის ცნობილი იგავისა და ფიზიკის კანონის ურთიერთშერწყმის მაგალითზე. ყველას კარგად მოეხსენება ი. კრილოვის იგავი გედის, ქარიყლაპიასა და კიბორჩხალას შესახებ. იგავის შინაარსია ის, რომ სამმა მეგობარმა გადაწყვიტა ურმის გადაადგილება, თუმცა, ვინაიდან გედი ცაში ცდილობდა გაფრენას, კიბორჩხალა უკან-უკან მიდიოდა, ხოლო ქარიყლაპია წყლისკენ გაიწეოდა, არაფერი გამოუვიდათ. კრილოვის ეს იგავი, არსებითად, რუსეთის იმდროინდელი (1777-1825წწ.) იმპერატორის ალექსანდრე პირველის დასაცინად იყო დაწერილი, უფრო სწორად კი, მისი პოლიტიკის მიმართ ქვეყნის მოწესრიგების კუთხით.¹ დიდი ძალისხმევის მიუხედავად, საქმე მაინც არ გამოდიოდა, ვინაიდან ქვეყანა ერთი მიმართულებით არ ვითარდებოდა. შესაბამისად, სახეზე გვაქვს მენეჯმენტის პრობლემა, რასაც ფიზიკური განმარტებაც გააჩნია.

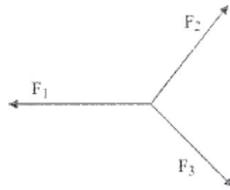
წარმოვიდგინოთ, რომ ურმის გადაადგილება არის კომპანიის, ორგანიზაციის მიზანი, ქარიყლაპია, გედი და კიბორჩხალა - ამ ორგანიზაციის მუშაკები და თანამშრომლები. ამ შემთხვევაში, ალწერილი პროცესის მონაწილე მხოლოდ სამია, მაგრამ, როცა ორგანიზაციაში გაცილებით მეტი თანამშრომელია, მდგომარეობა გაცილებით უფრო რთულდება.

ყველა თანამშრომელი თავისი სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას, ხელს უწყობს ორგანიზაციას დასახული მიზნისაკენ იმოძრაოს. კონკრეტულ მაგალითზე მხოლოდ სამი ძალაა ნაჩვენები, რომელიც ერთ წერტილზე მოქმედებს, ხოლო

¹Материал из Википедии – свободной энциклопедии; <http://ru.wikipedia.org/wiki/Лебедь,Щука и Рак>.

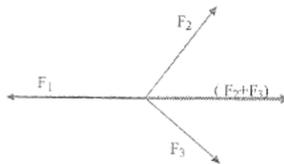
კონსტანტინე ვეზრელიშვილი

სხვადასხვა ძალა იქონი. ნიუტონის კანონის თანახმად,¹ ინერციულ სისტემაში სხეულის მატერიალური წერტილის სინაქარის შეცვლის იმპულსი ტოლია მასზე მოქმედი ყველა ძალის ვექტორული ჯამისა. თუ დავუშვებთ, რომ ძალები სხვადასხვა მიმართულებით მოქმედებენ, შესაბამისად, შეიძლება სხეულმა საერთოდ არ იმოძრაოს, თუკი მასზე მოქმედი ძალების ჯამი „ნულს“ უდრის. განვიხილოთ იგავის მაგალითი, სადაც მოქმედი ძალებია: კიბორჩხალა, გედი და ქარიყლაპია. (სქემა 1):

სქემა 1

სხეულის აჩქარების გამოთვლის დროს მასზე მოქმედი ყველა ძალა იცვლება ერთი ძალით, რომელსაც ტოლქმედი ძალა ეწოდება. ეს არის სხეულზე მოქმედი ყველა ძალის გეომეტრიული ჯამია. ორი ვექტორის შეჯამებისას უნდა გამოვიყენოთ პარალელოგრამის ან სამკუთხედის წესი. შესაბამისად, მივიღებთ ამ ორი ვექტორული ძალის ერთ ჯამურ ძალას (სქემა 2):

სქემა 2

იმ შემთხვევაში, თუ ძალების სხვადასხვა მიმართულებით მოქმედებენ, და თუ დავუშვებთ, რომ მათი ძალა ერთნაირია,

¹ Newton's Laws on mation; http://en.wikipedia.org/wiki/Newton's_Laws_of_motion # cite - note -25

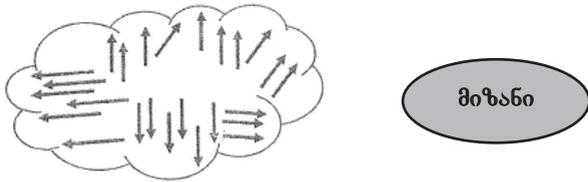
მენეჯმენტი, მარკეტინგი, ტურიზმი

მანქანის სხეულზე მოქმედი ძალების ჯამი შეადგენს „რულს“ და შესაბამისად, სხეული არ იმოძრაებს:

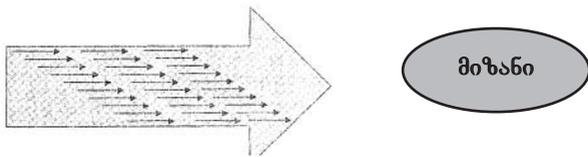
$$R = F_1 + (F_2 + F_3) = 0$$

მენეჯმენტში რთული შესაფასებელია კომპანიის მოძრაობაზე ამა თუ იმ თანამშრომლის ზემოქმედების ძალა, მაგრამ აშკარაა, რომ თუ კომპანიაში მყოფი ყველა თანამშრომელი ერთიანი მიზნისაკენ მიისწრაფვის, შესაბამისად კომპანია გაცილებით უფრო სწრაფად და ეფექტიანად მიაღწევს დასახულ მიზანს (სქემა 3 და 4).

ერთიანი მისიის (მიზნის) გარშემო გაერთიანება კი მოითხოვს სწორედ კომუნიკაციის ასპექტების ცოდნასა და გამოყენებას. ჩვენს მაგალითში – სქემა 3, კომპანიის თანამშრომელთა მდგომარეობაა, როდესაც კომპანიის მიზანი მათთვის უცნობია; სქემა 4 კი – კომპანიის თანამშრომელთა მდგომარეობა, როდესაც კომპანიის მიზანი მათთვის ცნობილია და ყველა ამ მიმართულებით მოძრაობს.

სქემა 3

სქემა 4

ეფექტური მენეჯმენტი ორგანიზაციის წარმატების წინაპირობაა. მართვის ფუნქციების: დაგეგმვის, ორგანიზაციის, ხე-

ლმძღვანელობა/ლიდერობის, კონტროლის, აღრიცხვის და ა.შ. განხორციელება, სხვა საშუალებებთან ერთად, ძირითადად კომუნიკაციის მეშვეობით ხდება. მენეჯმენტი/მართვა, თავისი შინაარსიდან გამომდინარე, ითვალისწინებს ადამიანური რესურსების გამოყენებას და ხელმძღვანელობას, ხოლო ადამიანებთან ურთიერთობა კი კომუნიკაციის საშუალებით ხორციელდება.

სტატიაში ფიზიკის კანონებზე დაყრდნობით შემოთავაზებული კომუნიკაციის ფიზიკური მოდელი კიდევ ერთხელ ადასტურებს მართვის პროცესში ეფექტური კომუნიკაციის როლსა და მნიშვნელობას.

Description of Management by Laws of Physics

K. Megrelishvili

Laws of physics, represents the axiom, based on which a lot of theories are being proved and explained. On its turn, science of management mainly concerns social-economical processes, which accordingly includes human resources. Dealing with people is a complicated process as they differ by mentality, character and attitude.

This article describes the new approach to the necessity and efficiency of communication of mission and vision of the company. The new approach is based on the law of physics, which makes it easier to understand and clearly describes the importance of communication in the process of management.

**იმერეთის დაცული ტერიტორიების
როლი და მნიშვნელობა**

ეკა ლევიძე
თსუ-ს ეკონომიკისა და
ბიზნისის ფაკულტეტის დოქტორანტი

ბუნების დაცვის ერთ-ერთ უმთავრეს, ქმედით საშუალებას ბუნებრივი, ადამიანის ზემოქმედებით ნაკლებად შელახული ტერიტორიების დაცვა წარმოადგენს. ბუნების ცალკეული მონაკვეთისა თუ ობიექტის შენარჩუნების პრაქტიკა ჯერ კიდევ ანტიკური ხანიდან არის ცნობილი. იმ დროს (და ნაწილობრივ შემდგომაც) ბუნებრივი წარმონაქმნების გარკვეული სანახების დაცვა ძირითადად საზოგადოების რელიგიურ წარმოდგენებს უკავშირდებოდა, მაგალითად, ძველი ბერძნები, რომაელები და კელტები უმკაცრესად იცავდნენ „წმინდა ტყეებს“. საქართველოში ბუნებრივი ტერიტორიების დაცვას დიდი ხნის ისტორია აქვს. პირველი საკანონმდებლო ჩანაწერები ტყეებისა და ბუნების დაცვის შესახებ XII საუკუნით თარიღდება, როდესაც თამარ მეფემ სამეფო ბრძანება გამოსცა ზოგიერთი ტერიტორიის დასაცავად. XVII საუკუნეში ვახტანგ VI-ის „კანონთა კრებულში“ ყორულის ტერიტორია მოხსენიებულია, როგორც დაცვის ობიექტი, რომელსაც მცველები იცავდნენ. ამ ტერიტორიაზე აკრძალული იყო ხეების მოჭრა და სეირნობა. მთიან რეგიონებში არსებობდა მკაცრი დაცვის ქვეშ მყოფი ეგრეთწოდებული “ხატის ტყეები”, რომლებიც მკაცრ დაცვას ექვემდებარებოდა და ტიპურ ნაკრძალებს წარმოადგენდა.

პირველი ოფიციალური ნაკრძალი – ლაგოდეხის ნაკრძალი დაარსდა 1912 წელს. 1920-1930 წლებში დაცული ტერიტორიების რაოდენობა გაიზარდა, მაგრამ 1951 წელს, ბუნებრივი რესურსების მობილიზაციის გეგმის მიხედვით, არსებული 28 ნაკრძალიდან მხოლოდ ერთი - ლაგოდეხის ნაკრძალი დარჩა, დანარჩენი გაუქმდა. 1957 წლიდან ზოგიერთი ძველი ნაკრძალი აღადგინეს, რის შედეგადაც შემდგომ პერიოდში საქართველოში არსებობდა 14 ნაკრძალი და 5 სატყეო-სამონადირეო მეურნეობა, რომელთა ტერიტორიაც, საქართველოს მთლიანი ტერიტორიის 2,4%-ს შეადგენდა.

საბჭოთა პერიოდში დაცულ ტერიტორიებთან დაკავშირებული საკითხები რეგულირდებოდა 1958 წლის კანონით ბუნების დაცვის შესახებ. თუმცა, დაცული ტერიტორიების სისტემა იმავდროულად შედიოდა სატყეო სექტორშიც, რაც იწვევდა ინტერესთა შეუთანხმებლობას ბუნების კონსერვაციასა და სატყეო სექტორებს შორის ყველა დონეზე (ადმინისტრაციული, საკანონმდებლო, მენეჯმენტის, დაგეგმარების და სხვა). ნაკრძალებში ნებისმიერი ჩარევა კანონით იყო აკრძალუ-

ლი, თუმცა, ნაკრძალების უმეტესობაში კანონი ირღვეოდა. ნაკრძალების დაარსებისას არ გამოიყენებოდა კომპლექსური მიდგომა, აქცენტი კეთდებოდა რომელიმე ერთი სახეობის დაცვაზე და ყურადღება არ ექცეოდა სხვა სახეობებსა და მთლიანად ეკოსისტემას. ნაკრძალის ჩამოყალიბების მიზნები არასწორად იყო იდენტიფიცირებული და არ არსებობდა დაცული ტერიტორიების ერთიანი სამართლებრივი ბაზა. აქედან გამომდინარე, ნაკრძალების უმეტესობა დაბალი ეკოლოგიური ეფექტიანობით ხასიათდებოდა.

გარდა ნაკრძალებისა და სატყეო-მეურნეობებისა, დაცვის კიდევ ერთ ობიექტს წარმოადგენდა “საქართველოს სსრ წითელ წიგნში” შეტანილი ცოცხალი და არაცოცხალი ბუნების ძეგლები. ცოცხალი ბუნების ძეგლებს წარმოადგენდა დიდი ზომის და დიდხნოვანი ცალკეული ხე-მცენარეების მრავალსაუკუნოვანი ეგზემპლარები (მაგ. ჭალა მუხა – “ერისტოს მუხა” საგარეჯოს რ-ში, ასაკი 600 წელი; უთხოვარი – “ხე პატრიარქი” ახმეტის რ-ში, ასაკი 1 800 წელი; და სხვა), სულ 30 ობიექტი. არაორგანული ბუნების ძეგლებს წარმოადგენდა კლდის სვეტები, მღვიმეები, ნამარხი მცენარეულობა, კანიონები და ხეობები, ვულკანური ფორმები და სხვა, სულ 77 ობიექტი. ნაწილი ამ ძეგლებსა მდებარეობდა უშუალოდ ნაკრძალების ტერიტორიაზე, ამ ძეგლების მენეჯმენტი არ ხდებოდა. თუმცა, ბუნების ძეგლების დაზიანებისა და ხელყოფისათვის შესაძლებელი იყო სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებაც. დაცული ტერიტორია ბიოლოგიური მრავალფეროვნების, ბუნებრივი რესურსებისა და ბუნებრივ გარემოში ჩართული კულტურული ფენომენების შესანარჩუნებლად განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე სახმელეთო ტერიტორია ან აკვატორიაა, რომლის დაცვა და მართვა ხორციელდება გრძელვადიან და მყარ სამართლებრივ საფუძველზე.¹

1990 წლიდან, საერთაშორისო დონორი ორგანიზაციების ხელშეწყობით, დაიწყო დაცული ტერიტორიების თანამედროვე დაგეგმვა და ჩამოყალიბება. შემუშავდა საქართველოს დაცული ტერიტორიების სივრცითი სტრუქტურის განვითარების პირველი სქემა, რაც საფუძველად დაედო შემდგომ სამუშაოებს. 1995 წელს დაარსდა აღმოსავლეთ კავკასიონის, ივრის, კოლხეთის, აჭარა-იმერეთის, ცენტრალური კავკასიონისა და ერუშეთის, შავშეთისა და აფხაზეთის დაცული ტერიტორიების დაგეგმარების რეგიონები. 1996 წელს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო კანონი “დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ”, რომლითაც დაკანონდა საერთაშორისო კრიტერიუმების შესაბამისი დაცული ტერიტორიების კატეგორიები, როგორცაა:

- სახელმწიფო ნაკრძალი (მკაცრი დაცვა);
- ეროვნული პარკი (ეკოსისტემის კონსერვაცია და რეკრეაცია);
- ბუნების ძეგლი (ბუნების თავისებურებების კონსერვაცია);
- აღკვეთილი (შენარჩუნება აქტიური მართვის გზით);
- დაცული ლანდშაფტი (ზღვის აკვატორიის კონსერვაცია და

¹ რ. შიშნიაშვილი საქართველოს დაცული ტერიტორიების აწმყო და მომავალი, თბილისი, 1997, გვ.5.

რეკრეაცია);

- მრავალმხრივი გამოყენების ტერიტორია – ბუნებრივი ეკოსისტემის მდგრადი გამოყენება.¹

საქართველოში ამჟამად დაცული ტერიტორიების საერთო ფართობი არის 511 123 ჰა, რაც ქვეყნის ტერიტორიის დაახლოებით 7%-ია.

დაცული ტერიტორიების დაახლოებით 75% ტყით არის დაფარული. აქედან, სახელმწიფო ნაკრძალების საერთო რაოდენობაა 14, რომელთაც უკავია –141,5 ათასი ჰა, 9 ეროვნული პარკის მიერ დაკავებულია 270,7ათასი ჰა, 17 ალკვეთილს უკავია 64,1ათასი ჰა, 14 ბუნების ძეგლს 314 – ჰა და 2 დაცული ლანდშაფტი მოიცავს 34,5 ათას ჰექტარს.²

რაც შეეხება იმერეთს, იგი წარმოდგენილია დაცული ტერიტორიების შემდეგი კატეგორიებით: ალკვეთილი, ნაკრძალი, ეროვნული პარკი, ბუნების ძეგლი. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ 2007 წელს საქართველოს კანონით: „**იმერეთის მღვიმეების დაცული ტერიტორიების შექმნისა და მართვის შესახებ**“, სათაფლიის ნაკრძალის ადმინისტრაციის ბაზაზე შეიქმნა იმერეთის მღვიმეების დაცული ტერიტორიები. ის კომპლექსური ხასიათისაა და მოიცავს გეოლოგიურ, პალეონტოლოგიურ, სპელეოლოგიურ და ბოტანიკურ იშვიათობებს.

ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში წარმოდგენილია იმერეთის რეგიონის დაცული ტერიტორიების ჩამონათვალი ადმინისტრაციული ერთეულების მიხედვით.

იმერეთის რეგიონის დაცული ტერიტორიები

№	დასახელება	ადმინისტრაციული ერთეული	მანძილი ქალაქ ქუთაისიდან
1	აჯამეთის ალკვეთილი	ბ ა დ დ ა თ ი ს რაიონი	12 კმ
2	ბორჯომ-ხარაგაულის ეროვნული პარკი	ხარაგაული	65კმ
3	სათაფლიის სახელმწიფო ნაკრძალი	წყალტუბო	7კმ
4	ყუმისთავის მღვიმის ბუნების ძეგლი (პრომოთეს მღვიმე)	წყალტუბო	25კმ
5	თეთრა მღვიმის ბუნების ძეგლი	წყალტუბო	26კმ
6	ხომულის მღვიმის ბუნების ძეგლი	წყალტუბო	20კმ

¹ World Wide Fund For Nature, Project Office Georgia 1997.

² <http://www.dpa.gov.ge/storage/uploads/mxcontent/publications/books/pdf/daculi%20teritoriebi.pdf>

7	ცუცხვათის მღვიმოვანის ბუნების ძეგლი	ტყიბულისა და თერჯოლის საზღვარი	12კმ
8	ნავენახევის მღვიმის ბუნების ძეგლი	თერჯოლა, სოფელი ნავენახევი	20კმ
9	ნაგარევის მღვიმის ბუნების ძეგლი	თერჯოლა, სოფელი გოდოვანი	18კმ
10	იაზონის მღვიმის ბუნების ძეგლი	თერჯოლა, სოფელი გოდოვანი	4კმ
11	საკაჟიას მღვიმის ბუნების ძეგლი	თერჯოლა, სოფელი გოდოვანი	12კმ
12	წყალწითელას ხეობის ბუნების ძეგლი	თერჯოლა, სოფელ გოდოვანის ხიდსა და გელათს შორის	5კმ
13	ოკაცეს კანიონის ბუნების ძეგლი	ხონი სოფელი კინჩხა	58კმ
14	ოკაცეს ჩანჩქერის ბუნების ძეგლი	ხონი, სოფელი კინჩხა	58კმ (200-300)

2010/2011წწ. ქ. ქუთაისში საქართველოს სუბტროპიკული მეურნეობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ტურიზმის ფაკულტეტის სტუდენტების მიერ ჩატარებულ გამოკითხვით, თუ რამდენად სმენია ან სტუმრობს საზოგადოება იმერეთის დაცულ ტერიტორიებს, აღმოჩნდა, რომ მოქალაქეთა აბსოლუტურ უმრავლესობას არ აქვს ინფორმაცია იმერეთის მღვიმეების დაცული ტერიტორიების შესახებ. აქვე, უნდა აღინიშნოს, რომ ცხრილში მოცემული ჩამონათვალი არ არის სრული. იმერეთს დაცული ტერიტორიების კატეგორიების კიდევ უფრო მეტი რეალური, მაგრამ აუთვისებელი რესურსი გააჩნია, როგორცაა: **სოლაკოტას მღვიმე, სარყუმალის მღვიმე, გუმბრას მღვიმე(წყალტუბო), საწურბლიას მღვიმე (ყუმისთავის ტერიტორიაზე, წყალტუბო), სათეგზიას მღვიმე (ხონი), დვისხვრელი (სოფელი ლაშე), საგვარჯილე (თერჯოლა), შვალდიეთის მღვიმე (ყვირილას ხეობა), დარკვეთის ეხი, თარო კლდე, მღვიმევის მღვიმე, სამგლე კლდე, სამეღე კლდე, სამერცხლე კლდე, სატობავის მღვიმე, საძროხიის მღვიმე, საჭინკიის მღვიმე**

(ჯიათურა).¹ შექმნილი სურათის გამო საჭიროა დაცული ტერიტორიების კოორდინირებული ტუშაობისა და ერთიანი სამოქმედო გეგმის ჩამოყალიბება, დაცული ტერიტორიების სრულყოფილ მონაცემთა ბაზის შექმნა, მოსახლეობის ინფორმირებულობა და რეკლამირება. ცხადია, ქალაქ ქუთაისის შემოგარენის მიწისქვეშა სამყარო ჯერ ბოლომდე გამოუკვლეველია. გამოჩენილი ქართველი მეცნიერის, პროფესორ ლევან მარუაშვილის გაანგარიშებით, ქუთაისის შემოგარენში 1000-მდე წკვარამია (კარსტული ძაბრებისა და ჭების იმერული განმარტება— უფსკურღს, ქვესენელს, დრმა ორმოს ნიშნავს). მისივე ცნობით, კირქვების გაშიშვლებულ წყებაში, ქალაქის ჩრდილოეთით, კარსტი ყოველი ფეხის ნაბიჯზეა.² იმერეთი რთული გეოლოგიური ადნაგობის მქონე რეგიონია, შეიძლება ითქვას, ბუნებრივად არის გეოლოგიური მუხეუმი, წერს, პროფესორი ოთარ ჩხეიძე თავის ფუნდამენტურ გამოკვლევაში — „იმერეთის ფიზიკური გეოგრაფია“.³

დაცული ტერიტორიების სისტემა უნდა ემსახურობდეს თვითმყოფადი ბუნებრივ-კულტურული გარემოსა და მისი ცალკეული კომპონენტის მომავალი თაობებისათვის შენარჩუნებას, რომელშიც დიდი წვლილი უნდა შეიტანოს სახელმწიფომ, გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსების სამინისტროს დაცული ტერიტორიების დეპარტამენტი და ამავდროულად არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ხელუხლებელი ბუნებისა და უძველესი კულტურის უმშვენიერესი სამყარო დაცული ტერიტორიების კატეგორიების სახით, ძალზედ დიდი რესურსია რეგიონში ტურიზმის წარმატებული განვითარებისათვის, რაც თავის მხრივ, დადებითად მოქმედებს არა მხოლოდ რეგიონის, არამედ მთლიანად ქვეყნის ეკონომიკურ წინსვლაზე. რეკლამირებისა და აღიარების კარგი მენეჯმენტი კი ვიზიტორთა ინტერესს უდავოდ გაზრდის.

სამწუხაროდ, ჯერ კიდევ არ გვაქვს გაცნობიერებული რა დიდი და მრავალმხრივი სიკეთის მოტანა შეუძლია დაცულ ტერიტორიებს საზოგადოებისათვის, ამიტომ, ქვემოთ გთავაზობთ, ჩვენი აზრით, რამდენიმე მთავარ სარგებელს;

1. წყალმარეგულირებელი მნიშვნელობა: ბუნებრივი, ნაკლებად დარღვეული, მით უფრო დაურღვეველი მცენარეული საფარი მდინარეთა წყალშემკრებ აუზებში ერთგვარი „საშრობის“ ფუნქციას ასრულებს, არეგულირებს ატმოსფერული ნალექების სახით ეკოსისტემაში შემოსულ წყალს, რომლის მნიშვნელოვანი ნაწილი ჩაედინება ნიადაგში, სადაც შეისრუტება მცენარეთა მიწისქვეშა ორგანოების მიერ. შესაბამისად, მიწისხედა ჩამონადენი ზომიერ მანქვებელს არ აჭარბებს, რაც რეგიონს ისეთი უარყოფითი მოვლენებისაგან იცავს, როგორცაა წყალ-მოვარდნები, დვარცოფები. დაურღვეველი ტყეები უმნიშვნელო-

¹ დევიძე ე. ცაგარეიშვილი ს. „იმერეთის დაცული ტერიტორიები“ ქუთაისი, 2010.

² მარუაშვილი ლ. ქუთაისისა და წყალტუბოს რაიონის წკვარამები, ქუთაისის პედინსტიტუტის შრომები, ტ.I, გვ. 130.

³ ჩხეიძე ო. იმერეთის ფიზიკური გეოგრაფია, ნაწილი I, 2008

ვანეს ზეავსაწინააღმდეგო ფუნქციასაც ასრულებს;

2. ნიადაგის დაცვა: დაურღვეველ ან უმნიშვნელოდ დარღვეულ ეკოსისტემებში ბუნებრივი მცენარეული სფერო იცავს ნიადაგებს ნამორეცხვისა და პროდუქტიულობის დაქვეითებისაგან, ნიადაგის სმ ფენის წარმოქმნას საუკუნეები სჭირდება, განადგურება კი რამდენიმე წელიწადში შეიძლება;

3. კლიმატის სტაბილიზება: დაურღვეველი ეკოსისტემები, გარდა წყლის მარეგულირებელი და ნიადაგდაცვითი ფუნქციებისა, კლიმატის სტაბილიზატორის როლშიც გვევლინება, დაცულ რეგიონებში ყალიბდება უფრო რბილი კლიმატი, რომელიც არ ხასიათდება მკვეთრი სეზონური და დღეღამური კონტრასტებით და ხშირად, კარგად გამოხატული სამკურნალო თვისებების მქონეა. შესაბამისად, ასეთ რეგიონს მაღალი რეკრეაციული პოტენციალი გააჩნია¹

4. ბიოლოგიური რესურსების შენარჩუნება: ბუნებრივი ბიოლოგიური რესურსები მათი რაციონალური გამოყენებისას, პროდუქტიულობას ინარჩუნებს;

5. გენეტიკური რესურსების დაცვა: ბუნებრივ პირობებში, დღესაც ალაგ-ალაგ შემონახულია მრავალფეროვანი გენოფონდი, ანუ დაცული ტერიტორიები გენეტიკური რესურსების ერთგვარ რეზერვუარია;

6. ტურიზმის განვითარება: ადგილებში, სადაც დაცული ტერიტორიების შექმნა ტურიზმის განვითარებასაც ითვალისწინებს, ადგილობრივი ეკონომიკა საგრძნობლად ვითარდება. ქვეყნისათვის ტურიზმს მოაქვს მნიშვნელოვანი შემოსავალი, ხოლო ლოკალურ დონეზე, იგი ხელს უწყობს მომგებიანი მცირე ბიზნესის განვითარებას (საოჯახო სასტუმროები, კაფე-რესტორნები, სატრანსპორტო მომსახურება, სუვენირების თუ ხალხური რეწვის ნიმუშების წარმოება და სხვა);

7. რეკრეაციული განვითარება: ადგილობრივ მოსახლეობას დაცულ ტერიტორიებზე არსებული რეკრეაციული პოტენციალის ამოქმედება დიდ სარგებელს მოუტანს, ხოლო საერთოდ ამ საქმიანობისათვის აუცილებელი ობიექტების ამოქმედება რეგიონების ბიუჯეტს დიდად წაადგება;

8. სამუშაო ადგილების შექმნა: გარდა თვით დაცული ტერიტორიებისათვის საჭირო სამუშაო ადგილებისა და ადამიანური რესურსისა, როგორცაა: ტყის მცველები, რეინჯერები, ექსკურსიამდლოლები, გამყოლები და სხვა, დამატებითი ადგილები შეიქმნება შესაბამისი ინფრასტრუქტურის განვითარებისას (გზებისა და სხვა კომუნიკაციების გაყვანა, ტურისტული თუ დასასვენებელი სახლების მშენებლობა-რეკონსტრუქცია და სხვა);

9. საგანმანათლებლო ფუნქციები: დაცული ტერიტორიები წარმოადგენს იდეალურ ადგილს სკოლის მოსაწვლეებისა თუ სტუდენტების მიერ საველე პრაქტიკის გასავლელად ბიოლოგიაში, ეკოლოგიაში, გეოლოგიაში, გეორგაფიასა თუ სოციო-ეკონომიკურ დისციპლინებში. ბუნების დაცვის მსოფლიო ფონდის ხელშეწყობით

¹World Wide Fund For Nature, Project Office Georgia 1997.

დაარსდა და უკვე ფუნქციონირებს ეკოლოგიური განათლების ცენტრი ყაზბეგში, ანალოგიური ცენტრები დაარსდება საქართველოს სხვა კუთხეებშიც – დაცული ტერიტორიების რეგიონებში.

10. ჯანმრთელი და უსაფრთხო სასიცოცხლო გარემოს შენარჩუნება: სუფთა ჰაერი და წყალი, ქიმიური სასუქებითა თუ პესტიციდებით დაუზინძურებული საკვები პროდუქტები, ლამაზი ლანდშაფტი დაცული ტერიტორიების რეგიონების მოსახლეობის ჯანმრთელი ცხოვრების საწინააღმდეგობა;

11. ტრადიციული ფასეულობების შენარჩუნება: ტრადიციული მეურნეობის განვითარება, ხალხური რეწვის შენარჩუნება და ა.შ.;

12. ბუნებრივი წონასწორობის შენარჩუნება: ნაკრძალებში გამრავლებული ფრინველები თუ მწერები ხელს უწყობს დაცული ტერიტორიების გარეთ მცენარეთა მტკრის გადატანას და ამით სახეობრივი მრავალფეროვნების შენარჩუნებას.

დაცული ტერიტორიები, მასზე შემონახული ხელუხლებელი ბუნებითა და უძველესი კულტურით, უმშვენიერესი სამყაროა, რომელსაც თანამედროვე, განვითარებული ინფრასტრუქტურა ვიზიტორთათვის საინტერესოსა და მიმზიდველს ხდის. დაცული ტერიტორიების პოტენციური რესურსების სრულყოფილი გამოყენება და რეკლამირება კი საქართველოს სათანადო ადგილს დაუმკვიდრებს მსოფლიო ტურიზმის სივრცეში.

The Role and Importance of Imereti Protected Areas

E. Devidze

The article provides the author's view on the role and importance of protected areas in Imereti region. In 1996, the Parliament of Georgia passed the law on the System of Protected Areas, which created a legal basis for establishing internationally recognized categories of protected areas, such as: **strict nature reserve, national park, natural monument, managed nature reserve, protected landscape and multiple use area – sustainable usage of natural ecosystem.**

The survey held by the students of Georgian State University of Subtropical Agriculture in Kutaisi (2010/2011) showed that among 14 protected areas just 3 of them (**Borjom-Kharagauli national park, Sataflia strict nature reserve, Navenakhevi grotto**) are well known for the society, they have some information about 4 of them (**Ajmeti managed nature reserve, Kumistavi grotto, Tsutskhvati grotto, Okatse waterfall**) and they know nothing about the rest. Except the categories of the protected areas listed in the law, Imereti region possesses other rich potential resources which are not investigated. It would be advisable to popularize those protected areas, to provide population with more information about truly unique nature, which will foster the development of tourism that will have positive impact on both the country's and the region's economic growth.

სამეცნიერო კონფერენციის ორი საინტერესო ღვა

2011 წლის ოქტომბერში, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ინიციატივით ჩატარდა ორდღიანი I საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია – „სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარების პრიორიტეტები“. კონფერენციის მხარდამჭერები იყვნენ საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, ციურისის (შვეიცარია) ტექნოლოგიური ინსტიტუტი და კომპანია „ინგლისური წიგნი საქართველოში“. კონფერენციის მუშაობაში, ქართველ მეცნიერებთან ერთად, მონაწილეობდნენ შვეიცარიიდან, ინგლისიდან, უკრაინიდან, აზერბაიჯანიდან მოწვეული სტუმრები. ასევე, ბიოლოგიურ მეურნეობათა ასოციაცია „ელკანა“ და ფერემერები.

კონფერენცია გახსნა ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორმა, სრულმა პროფესორმა ეთერ ხარაიშვილმა. დამსწრეთ მიესალმნენ: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის დეკანი, სრული პროფესორი ელენე ხარაბაძე; მარინა ლომოური, თსუ რექტორის მრჩეველი, დოქტორი; ლისა ბრაუნი - „ინგლისური წიგნი საქართველოში“ – დირექტორი; ელენე შატბერაშვილი, ბიოლოგიურ მეურნეობათა ასოციაცია „ელკანას“ წარმომადგენელი; ლარისა ლიუბოხინეცი, ხმელნიცკის ეროვნული უნივერსიტეტის პროფესორი და სხვ. სტუმრებმა უცხოეთიდან განსაკუთრებული მადლიერება გამოხატეს მოწვევისა და გულთბილი მასპინძლობისათვის.

დარბაზი წარმოდგენილი იყო უცხოეთისა და საქართველოს სხვადასხვა უმაღლესი სასწავლებლიდან, საქართველოს სოფლის მეურნეობის, საქართველოს რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის, საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროებიდან, ბიოლოგიურ

მეურნეობათა ასოციაციიდან, საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიიდან, ივ. ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის, პეტრე მელიქიშვილის ფიზიკური და ორგანული ქიმიის ინსტიტუტებიდან მოწვეული მეცნიერებითა და სპეციალისტებით.

პლენარულ სხდომაზე შვეიცარიის სოფლის მეურნეობის პოლიტიკის აქტუალური პრობლემების შესახებ უდიტორიის წინაშე მოხსენებით წარსდგა ცნობილი სპეციალისტი, ციურიხის ტექნოლოგიური ინსტიტუტის პროფესორი დომინიკ ბარჯოლე; თსუ სრულმა პროფესორმა იაშა მესხიამ და საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა პროფესორმა პაატა კოლუაშვილმა, როგორც პლენარული სხდომის ძირითადმა მომხსენებლებმა, ისაუბრეს კონფერენციის თემატიკასთან დაკავშირებულ პრობლემებსა და სიახლეებზე.

საკამოდ აქტიურად წარიმართა მუშაობა სექციებში. კონფერენციის პირველ დღეს 13 სექცია მუშაობდა:

1. მდგრადი სოფლის მეურნეობის განვითარების ეკონომიკური, სოციალური და პოლიტიკური ასპექტები, ხელმძღვანელი პროფესორი რევაზ გოგოხია;

2. კონკურენცია და კონკურენტუნარიანობა აგროსასურსათი სექტორში, ხელმძღვანელი პროფესორი გიორგი დაღანიძე;

3. აგრობიზნესი და სოფლის მეურნეობის მდგრადი განვითარება, ხელმძღვანელი, ეკონომიკის დოქტორი ეკატერინე ზვიადაძე;

4. რისკები, განუსაზღვრელობა და დაზღვევა აგროსასურსათო სექტორში, ხელმძღვანელი პროფესორი ნოდარ ელიზბარაშვილი;

5. სოფლის მეურნეობა და მაკროეკონომიკა, ხელმძღვანელი პროფესორი ნოდარ ხაღური;

6. სოფლის მოსახლეობა: დემოგრაფიული პრობლემები, დასაქმება, სოციალური განვითარება, ხელმძღვანელი პროფე-

სორი მერაბ ხმალაძე;

7. აგრობიზნესის მარკეტინგი და მიწოდების სტრატეგიები, ხელმძღვანელი პროფესორი ნუგზარი თოდუა;

8. სასურსათო უსაფრთხოება, ხელმძღვანელი პროფესორი ელგუჯა მექვაბიშივილი;

9. აგრობიზნესის მენეჯმენტი, ხელმძღვანელი პროფესორი დავით ნარმანია;

10. აგროტურიზმი, ხელმძღვანელი პროფესორი ანზორ დეკაძე;

11. ფინანსები, ბუღალტრული აღრიცხვა და ანგარიშგება სოფლის მეურნეობაში, ხელმძღვანელი პროფესორი ელენე ხარაბაძე;

12. თანამდროვე ტექნოლოგიები სოფლის მეურნეობაში, ხელმძღვანელი პროფესორი ქეთევან ლაფერაშივილი;

13. სტუდენტური კვლევები, ხელმძღვანელი ასისტენტ-პროფესორი ნინო ფარესაშივილი.

კონფერენციის ღირსებად უნდა ჩაითვალოს მის მუშაობაში სტუდენტური კვლევების ჩართვა.

შემაჯამებელ სხდომაზე სექციის ხელმძღვანელებმა წარმოადგინეს დასკვნები და სამთავრობო რეკომენდაციები. ამაღელვებელი იყო კონფერენციის მონაწილეთათვის სერთიფიკატებისა და მოწვეული სტუმრებისათვის საჩუქრების გადაცემის ცერემონიალი.

კონფერენციის დასასრულს „ყველის სახლის“ ორგანიზებით გაიმართა ყველის ფესტივალი, სადაც წარმოდგენილი იყო ქართული ყველის მრავალნაირი სახეობა, რამაც დიდი ინტერესი და მოწონება დაიმსახურა.

კონფერენციის მეორე დღეს მოეწყო ღვინის ტური ნაფარეულში - „ტყუპების ძველი მარანი“. საინტერესოდ წარსდგა სტუმრების წინაშე ფირმის ხელმძღვანელი გელა გამტკიცულაშივილი. მან შესანიშნავი პრეზენტაციით – „კახური ქვევრის ღვინო“, სტუმრებს გააცნო ოჯახის ტრადიციები და ქვევრის ღვინოს დაყენების უძველესი ტექნოლოგიები. ამ

პროცესში თავიანთი ნიჭიერებითა და განსწავლულობით კვლავ ჩაერთვნენ სტუდენტები პრეზენტაციით - „ქართული ღვინო“. ტრადიციულ ქართულ ჩოსებში გამოწყობილმა სტუდენტებმა საზოგადოებას გააცნეს ქართული სამარკო ღვინოების ისტორია, წარმატებები და უცხოურ ბაზრებზე გასვლის პერსპექტივები.

პრეზენტაციების დასრულების შემდეგ კონფერენციის მონაწილეებს საშუალება ჰქონდათ თვითონვე გაეხსნათ და დაეგმოვნებინათ კახური ქვევრის ღვინო, ამოეგლოთ ჩურჩხელები და გამოეცხოთ დედას პური.

დასასრულს გაიმართა კახური ნადიმი, სადაც მასპინძლებთან ერთად სტუმრებმა - შვეიცარიიდან, ინგლისიდან და უკრაინიდან, განსაკუთრებულად მოიღხინეს.

კონფერენციის ორმაშინაარსობრივად და ემოციურად დატვირთულმა დღემ მაღალორგანიზებულ დონეზე ჩაიარა. კონფერენციის მონაწილეები იმ იმედით ემშვიდობებოდნენ ერთმანეთს, რომ კვლავ ექნებოდათ საშუალება ჩართულიყვნენ აგრარული ეკონომიკის აქტუალური პრობლემებისადმი მიძღვნილ II საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკულ კონფერენციაში, რომელიც 2013 წელს შედგება თბილისში.

სწავლულ ეკონომისტთა დიდი დანაკლისი

გიორგი პაპავა

ქართულმა ეროვნულმა მეცნიერებამ საერთოდ, და განსაკუთრებით სწავლულ ეკონომისტთა საზოგადოებამ, დიდი დანაკლისი განიცადა. 89 წლის ასაკში გარდაიცვალა თვალსაჩინო მეცნიერი, უმაღლესი სკოლის დამსახურებული პედაგოგი, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს ტექნოლოგიურ მეცნიერებათა აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი, პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერ-კონსულტანტი, საქართველოს საშუალო სპეციალური და უმაღლესი განათლების სამინისტროს რესპუბლიკური პრემიის ლაურეატი, აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის სახელობის პრემიის ლაურეატი, ღირსების ორდენის კავალერი - გიორგი ვლადიმერის ძე პაპავა. იგი დაიბადა 1923 წლის 3 იანვარს სამტრედიისში. მამამისი ვლადიმერ თადეოზის ძე პაპავა, ცნობილი მეცნიერ-სტატისტიკოსი იყო, რომელიც თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში მოღვაწეობდა. სწორედ მან დაუდო სათავე პაპავების საყოველთაოდ აღიარებულ მეცნიერ-ეკონომისტთა დინასტიას.

ბატონ გიორგი პაპავას ცხოვრების გზა ია-ვარდებით არ ყოფილა მოფენილი. საშუალო სკოლის წარჩინებით დამთავრებისთანავე პირტიტველა ჭაბუკი მეორე მსოფლიო ომის შუაგულში აღმოჩნდა ჩაბმული. მისი ფრონტული თავგადასავლების აღწერა შორს წაგვიყვანს, მაგრამ ის მაინც უნდა აღინიშნოს, რომ მან როგორც ტყვედ ჩავარდნილმა მეომარმა მთელი სისასტიკით გამოსცადა გესტაპოს ჯურღმულებში ყოფნის ჯოჯოხეთური რეალობა, მან სამი კონცენტრაციული ბანაკი გამოიარა და მეგობრობის ფასი, ვაჟკაცობა და სულის სიმტკიცე ამ სისასტიკეში გამოიბრძმედა. ალბათ, ბედისწერას უნდა ვუმაღლოდეთ მის შემთხვევით გადარჩენას გესტაპოს ტყვეობიდან, მაგრამ შემთხვევით არაფერი ხდება... იქიდან თავის დაღწევის პერიპეტეები... მერმე იყო საშობლოში დაბრუნების დიდი სიხარული და სამოქალაქო ცხოვრების დაწყება. მან როგორც ნიჭიერმა ახალგაზრდამ, წარჩინებით დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკის ფაკულტეტი, წარმატებით ჩააბარა ასპირანტურაში მისაღები გამოცდები, დასძლია საკონკურსო მოთხოვნები, მაგრამ მიუხედავად ამისა, როგორც ტყვედ ნამყოფი, არ ჩარიცხეს ასპირანტურაში. როგორც თვითონ წერს მოგონებებში – „ჩემში აღბეჭდილი აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის სახე“, ვერც

მის დიდი მასწავლებლის, ეკონომიკის ინსტიტუტის დირექტორის პაატა გუგუშვილის თავგამოდებამ და შუამდგომლობამ უშველა. თუმცა, მისივე რჩევით, სანამ ტყვედნამყოფობის ისტორიას შეისწავლიდნენ, წარმოებაში წასვლა ურჩია და სულ მალე მეცნიერებაში დაბრუნების გზები დაუსახა. „ამ რჩევის მიხედვით მე წავედი წარმოებაში... დღესაც კი მადლიერების გრძნობა მავსებს ამ ერისკაცის, დიდი პიროვნებისა და მეცნიერის მიმართ“, წერს მოგვიანებით უკვე პროფესორი, ცნობილი მოღვაწე გიორგი პაპავა თავისი დიდი მასწავლებლისა და უფროსი მეგობრის პაატა გუგუშვილის შესახებ ზემოაღნიშნულ მოგონებებში. მან ეს რჩევა ყურად იღო და წლების განმავლობაში რიგით თანამშრომლად თუ პასუხსაგებ თანამდებობაზე იმუშავა საწარმოებში, პრაქტიკული გამოცდილება დააგროვა და პარალელურად მეცნიერებაშიც გაიწავა. სულ მოკლე პერიოდში მან 1959 წელს დაიცვა ჯერ ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატის, ხოლო 1972 წელს ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხი, ანუ მთლიანად სამეცნიერო მუშაობის ფერხულში ჩაება და დიდ წარმატებასაც მიაღწია: იგი 150-ზე მეტი ნაშრომის ავტორია, რომელთა შორის ორი ათეული მონოგრაფიული გამოკვლევაა. ფართო და მრავალწახნაგოვანი იყო მისი მეცნიერული კვლევის სფერო, როგორც წესი, იგი მეტად რთულ და თითქმის დაუშუშავებელ პრობლემებს იკვლევდა და ყველგან თავის კვალს ტოვებდა ამა თუ იმ სიახლის შეტანით. ორიგინალური, სხვებისგან განსხვავებული იყო მისი მსჯელობისა და მეცნიერული წერის მანერაც. მის ნაშრომებს შორის დიდ ინტერესს იწვევს ორტომეული – „სამრეწველო ფირმის ორგანიზაცია და მართვა“, ასევე – „საბაზრო ეკონომიკის კონცეფცია საქართველოში“, „მეწარმეობის საფუძვლები“, „ეკონომიკის საბაზრო ტექნოლოგია“ და მრავალი სხვა. განსაკუთრებით საინტერესოა გიორგი პაპავას უცხოეთში გამოქვეყნებული ნაშრომები, რომელთა შორის მეცნიერული სიახლეებით გამოირჩევა სტოკჰოლმში 2009 წელს გამოქვეყნებული მონოგრაფია „Методология познания качества реалий смешанной рыночной экономики и паралогизма“. მთლიანობაში, დაბეჯითებით შეიძლება ითქვას, რომ პროფესორმა გიორგი პაპავამ, თავისი ღრმადმინარსიანი და მრავალფეროვანი მეცნიერული კვლევით, ფაქტობრივად, შექმნა ეკონომიკური კვლევის ახალი მიმართულება საწარმოთა ტექნიკურ-ეკონომიკური მახასიათებლების სისტემის მარკეტინგული მართვის საფუძვლების შესახებ, ასევე მეცნიერული შემეცნების სისტემური მეთოდოლოგია „პერიოდანტულ-გენეტიკური მიდგომის“ სახით, ეკონომიკურ მახასიათებელთა მულტიპლიკაციური მთლიანობითი სისტემა მენეჯმენტის ორგანიზებულობის გაზომვისათვის, რეალური ეკონომიკის

(მიკროეკონომიკის) ნორმალიზებული საბაზრო ტექნოლოგიის თეორია და ა.შ.

პროფესორი გიორგი პაპავა სიცოცხლის უკანასკნელ წუთამდე თავის სამუშაო მაგიდას უჯდა და ახალ მეცნიერულ ჩანაფიქრს აყალიბებდა, სიცოცხლის ბოლო დღეებში, უკვე 2012 წელს გამოიცა მისი ნაშრომი „მორფოლოგიური მიდგომა ეკონომიკური რეალობის მიმართ“, მაგრამ მას ბევრი ახალი ჩანაფიქრი განუხორციელებელი დარჩა. თუმცა, ის ძალიან ბედნიერი იყო თავისი მეცნიერული თუ ცხოვრებისეული მოღვაწეობით და ნიუტონის ბრძნული აზრის–„მამაჩემზე ჭკვიანი იმიტომ ვარ და მასზე შორს იმიტომ მივდივარ, რომ მამაჩემის მხრებზე ვდგავარ“, პერეფრაზით –„მე ვამაყობ იმით, რომ ჩემ დიდ მამას გავუსწარი, მაგრამ უფრო ამაყი ვარ იმით, რომ ჩემმა შვილმა ორივეს გავვასწრო“– ხარობდა და ოხუნჯობდა იგი ხშირად. იმის თქმაც უყვარდა, რომ ”ჩემი შვილი მაშინ მაჯობებს მე, როცა იმაზე უკეთეს შვილს აღზრდის ვიდრე მე აღვზარდეო”.

ბატონი გიორგი მეცნიერების კარგი ორგანიზატორიც იყო, იგი წლების განმავლობაში საპასუხისმგებლო თანამდებობაზე მუშაობდა ეკონომიკური პროფილის სამეცნიერო–კვლევით ინსტიტუტებში, იყო ასპირანტებისა და მაძიებლების სანიმუშო ხელმძღვანელი. დაუღალავ სამეცნიერო კვლევით მოღვაწეობასთან ერთად, იგი ეწეოდა შინაარსიან პედაგოგიურ საქმიანობას საქართველოს უპირველეს სასწავლებელში - თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, სადაც დიდი ავტორიტეტითა და სიყვარულით სარგებლობდა პროფესორ–მასწავლებლებსა და სტუდენტ–ახალგაზრდობაში. თავისი საქმიანობის ყველა სფეროში იგი მუდმივად სიახლის მაძიებელი, მოუსვენარი და დაუღლელი მოღვაწე იყო.

თვალსაჩინო მეცნიერისა და ამაგდარი პედაგოგის, მშობლიური საქართველოს დიდი პატრიოტისა და მოქალაქის, ძვირფასი კოლეგისა და პიროვნების ხსოვნა მუდამ იქნება ჩვენში. მისივე სიტყვებით დავასრულოთ: „სიკეთის ფასი გუნებაში ნულაია, მოქმედებაში ფასდაუდებელი“ – ამ გზით იარა ბატონმა გიორგიმ და ეს სიკეთე მოქმედებაში მუდამ დარჩება მისი მოწაფეების, მეგობრების, მისი ოჯახის წარმოსახვაში.

ელენე ხარაბაძე

**ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის დეკანი, სრული პროფესორი,
რამაზ აბესაძე**

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის

სახელმწიფო აღმზრდელთა გალერეა

პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის დირექტორი, ეკონ. მეცნ. დოქტორი,
პროფესორი,
ავთანდილ სილაგაძე
საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, ეკონ.
მეცნ. დოქტორი, პროფესორი,
ლეო ჩიქავა
საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი,
ეკონ. მეცნ. დოქტორი, პროფესორი,
ელგუჯა მექვაბიშვილი
თსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ეკონომიკის პრინციპების
კათედრის გამგე, ეკონ. მეცნ. დოქტორი, სრული პროფესორი,
იური ანანიშვილი
თსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ეკონომეტრიკის კათედრის გამგე,
ეკონ. მეცნ. დოქტორი, სრული პროფესორი.
ეთერ ხარაიშვილი
თსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის მიკროეკონომიკის კათედრის
გამგე, ეკონ. მეცნ. დოქტორი, სრული პროფესორი,
რევაზ გველესიანი
თსუ ეკონომიკური პოლიტიკის კათედრის გამგე,
ეკონ. მეცნ. დოქტორი, სრული პროფესორი,
იაშა მესხია
თსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის სრული პროფესორი,
ეკონ. მეცნ. დოქტორი, სრული პროფესორი,
ნოდარ ხადურთი
თსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის
მაკროეკონომიკის კათედრის გამგე, სრული პროფესორი,
ნუგზარ პაიჭაძე
ეკონ. მეცნ. დოქტორი, თსუ ეკონომიკისა და
ბიზნესის ფაკულტეტის პროფესორი,
ბიკნტი გაბიძაშვილი
ეკონ. მეცნ. დოქტორი, თსუ ეკონომიკისა და
ბიზნესის ფაკულტეტის პროფესორი,
ნოდარ ჭითანავა
ეკონ. მეცნ. დოქტორი, საქართველოს სოფლის მეურნეობის
მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი,
რევაზ გოგობია
თსუ ჟურნ. „ეკონომიკა და ბიზნესი“ მთავარი რედაქტორი,
ეკონ. მეცნ. დოქტორი, პროფესორი.

როინ შოთას ძე ქუტიძე დაიბადა 1942 წლის 8 იანვარს ოზურგეთის რაიონის სოფელ კონჭკათში, ტრადიციულ ქართულ ოჯახში – დედა ნინო ბესარიონის ასული ელიაძე სამედიცინო დარგის აღიარებული მუშაკი იყო, იგი, მიუხედავად იმისა, რომ 90 წელსაა მიღწეული, კვლავაც ჩინებული დიასახლისი და დიდი ოჯახის წინამძღოლ-მმართველია. მამა – შოთა პლატონის ძე ქუტიძე, გამოჩენილი სამეურნეო და პარტიული მუშაკი იყო (1998 წელს ნაადრევად გარდაიცვალა), მან სანკტ-პეტერბურგში წარმატებით დაიცვა დისერტაცია ეკონომიკურ მენიერებათა კანდიდატის ხარისხის მოსაპოვებლად. ბატონი შოთა გამოირჩეოდა პრინციპულობით, საქმისადმი დიდი სიყვარულით, თავისთავისა და სხვებისადმი დიდი მომთხოვნელობით, წარმოების ხელმძღვანელ-ორგანიზატორის საუკეთესო თვისებებით, მეგობრული სულითა და თანადგომით – ღხინსა თუ ჭირში ყოველთვის წინა პოზიციებზე იყო და უანგაროდ ემსახურებოდა მშობლიურ ქვეყანასა და ხალხს. ასეთ ოჯახში დაიბადნენ და გაიზარდნენ ძმა-დები ქუტიძეები, რომელთა შორის ჩვენმა იუბილარმა ბოლნისის სულხან-საბა ორბელიანის სახელობის ქართული საშუალო სკოლა ოქროს მედალზე დაამთავრა 1959 წელს. იმავე წელს ჩაირიცხა და 1964 წელს ასევე წარჩინებით დაამთავრა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკური ფაკულტეტი. 1965-1970 წლებში იყო საქართველოს საგეგმო კომიტეტთან არსებული სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის ასპირანტი, უმცროსი მეცნიერთან-ამშრომელი, უფროსი მეცნიერთანამშრომელი. 1969 წელს წარმატებით დაიცვა ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატის, ხოლო 1990 წელს კი – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხი, 1991 წლიდან იგი პროფესორია.

პროფ. რ. ქუტიძე 1970 წლის სექტემბრიდან 2006 წლის სექტემბრამდე იყო ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის თანამშრომელი, სადაც თანმიმდევრულად განვლო

გზა დოცენტის თანამდებობიდან დაწვებილი პროფესორის თანამდებობამდე. აღნიშნულ პერიოდში პროფ. რ. ქუტიძე – 1978-1985 წლებში იყო თსუ-ის საადრინციხო-ეკონომიკური ფაკულტეტის დეკანი, ხოლო 1998-2005 წლებში, ასევე თსუ-ის ეკონომიკური თეორიის საფუძვლების კათედრის გამგე. სწორედ აღნიშნულ თანამდებობებზე გამოვლინდა პროფ. რ. ქუტიძის მენეჯერულ-ორგანიზატორული უნარი და შესაძლებლობები, რაც გამოიხატა ფაკულტეტზე სასწავლო-აღმზრდელობითი და სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის მაღალი დონით, აგრეთვე იმით, რომ მისი თაოსნობით ფაკულტეტმა მჭიდრო კავშირი დაამყარა სხვადასხვა ქვეყნის უმაღლესი სასწავლებლების მონათესავე ფაკულტეტების პროფესორებსა და სტუდენტობასთან; ფართო ხასიათი მიიღო ლექტორებისა და სტუდენტთა ურთიერთგაცვლისა და ასევე ერთობლივი სამეცნიერო და პრაქტიკული კონფერენციების ჩატარების პრაქტიკამ, რაც მეტად ნაყოფიერი და ეფექტიანი გამოდგა. სწორედ ასეთი სანიმუშო მოღვაწეობისათვის პროფ. რ. ქუტიძემ 1998 წელს დაიმსახურა საქართველოს პრეზიდენტის მადალობის სიგელი.

პროფ. რ. ქუტიძის როგორც საკანდიდატო, ასევე სადოქტორო საკვალიფიკაციო ნაშრომები მიძღვნილია ისეთი აქტუალური თემისადმი, როგორცაა კვალიფიციური სამუშაო ძალის აღწარმოების თეორიულად ურთულესი და პრაქტიკულად საქართველოსთვის მეტად მნიშვნელოვანი მრავალწახნაგოვანი პრობლემა. საზგასმით შეიძლება ითქვას, რომ პროფ. რ. ქუტიძემ თავისი 40-წლიანი სამეცნიერო მუშაობა არსებითად სწორედ აღნიშნულ პრობლემას მიუძღვნა, წონად შედეგებსაც მიაღწია და მაღალი შეფასება დაიმსახურა, რაც ჩანს იქიდან, რომ მისი სამეცნიერო პუბლიკაციები არაერთხელ გამხდარა საერთაშორისო თუ რესპუბლიკური კონფერენციების მწვავე, მაგრამ ჯანსაღი მსჯელობის საგანი, რაც ჯეროვნადაა ფიქსირებული შესაბამისი კონფერენციების შემაჯამებელ დოკუმენტებში.

პროფ. რ. ქუტიძეს სულ გამოქვეყნებული აქვს 80-მდე სამეცნიერო ნაშრომი, რომელთაგან სამი მონოგრაფიული გამოკვლევა, ხუთი კი – სახელმძღვანელო და დამხმარე სახელმძღვანელოა. მათ შორის, თავის დროზე, განსაკუთრებული მოწონებითა და პოპულარობით სარგებლობდა და დღესაც არ დაუკარგავს აქტუალურობა სახელმძღ-

ვანგლოს - „ეკონომიკური თეორიის საფუძვლები“ (პირველი გამოცემის თანავტორი პროფ. ირ. ქვანახია), რომელიც რამდენჯერმე გამოიცა საქართველოში მიმდინარე საბაზრო ეკონომიკის მშენებლობის პოლიტიკის პოზიტიური და ნეგატიური მხარეების გათვალისწინებით.

მთლიანობაში, დიდია პროფ. რ. ქუტიძის დამსახურება სტუდენტ-ახალგაზრდობის აღზრდის, მაღალკვალიფიციური სპეციალისტების მომზადების საქმეში. იგი ამ სფეროს შესანიშნავად უძღვებოდა როგორც ფაკულტეტის დეკანი, კათედრის გამგე და რიგითი ლექტორი. პროფ. რ. ქუტიძე ოცი წლის მანძილზე იყო თსუ დიდი სამეცნიერო საბჭოს წევრი და ამითაც თავისი წვლილი შეჰქონდა საუნივერსიტეტო საქმეთა წარმატებებში.

საზგასანთია მისი მაღალი ადამიანური თვისებები: იგი როგორც მოქალაქე, სამშობლოს დიდი ქომაგი და პატრიოტი; გამორჩეული პიროვნება, საიმედო და ძვირფასი მეგობარია; ვერ იტანს პირმოთნეობას, სიცრუეს, გაუტანლობას; ოჯახის დიდი მოყვარული და დამფასებელია; დედასთან ერთად მისი ბურჯი და სიამაყეა ღირსეული მეუღლე; დები, სამი შვილი, რძლები, ათი შვილიშვილი და სამი შვილთაშვილი...

პროფესორი რ. ქუტიძე ყველა ზამოადნიშნული დამსახურებისათვის დაჯილდოებულია ივანე ჯავახიშვილის მედლით და ღირსების ორდენით.

პროფესორი რ. ქუტიძე ოპტიმისტი პიროვნებაა – მას ეჭვიც არ ეპარება, რომ ქართველთა ოცნება ფრთებს შეისხამს – ქართველი ხალხი გაერთიანდება, საქართველო გამთლიანდება, ჭეშმარიტად გაბრწყინდება და თავისი დიდებული ტრადიციებითა და სამომავლო მიზნების განხორციელებით, ქვეყანა კვლავაც ღირსეულ წვლილს შეიტანს საკაცობრიო ცივილიზაციის განვითარებაში.

ელენე ხარაბაძე

**ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის
ფაკულტეტის დეკანი, სრული პროფესორი,**

სახელმწიფო ადამიანთა გალერეა

ელგუჯა მამყაბიშვილი

ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის
ეკონომიკის პრინციპების კათედრის გამგე,
ეკონ. მეცნ. დოქტორი, სრული პროფესორი,

რევაზ გველსიანი

თსუ ეკონომიკური პოლიტიკის კათედრის გამგე,
ეკონ. მეცნ. დოქტორი, სრული პროფესორი,

აშოტანიძე სილაბაძე

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული
აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი,

ლევო ჩიქავა

საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნულ-
ლი
აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, საქართველოს
ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი,

ნუზუარ პაიჭაძე

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
თსუ პროფესორი,

რევაზ ბოგოშინია

ჟურნ. „ეკონომიკა და ბიზნესის“ მთავარი რე-
დაქტორი,
ეკონ. მეცნ. დოქტორი, პროფესორი.

ISSN 1987-5789

დაიბეჭდა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბაზაზე

კომპიუტერული უზრუნველყოფა -
მანანა ჯიხვიშვილი